

**ALTIN ORDU, KIRIM VE KAZAN SAHASI YARLIK VE BİTİKLER
ÜZERİNE BİR SENTAKS İNCELEMESİ**

**Pamukkale Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Yüksek Lisans Tezi
Türk Dili Edebiyatı Anabilim Dalı
Yeni Türk Dili Bilim Dalı**

Tuğba SALKIM

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Bilge ÖZKAN NALBANT

**Haziran 2012
DENİZLİ**

**ALTIN ORDU, KIRIM VE KAZAN SAHASI YARLIK VE BİTİKLER
ÜZERİNE BİR SENTAKS İNCELEMESİ**

**Pamukkale Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Yüksek Lisans Tezi
Türk Dili Edebiyatı Anabilim Dalı
Yeni Türk Dili Bilim Dalı**

Tuğba SALKIM

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Bilge ÖZKAN NALBANT

**Haziran 2012
DENİZLİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ ONAY FORMU

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yeni Türk Dili Bilim Dalı öğrencisi Tuğba Salkım tarafından Yrd. Doç. Dr. Bilge ÖZKAN NALBANT yönetiminde hazırlanan “Altın Ordu Kırım Ve Kazan Sahasına Ait Yarlık Ve Bitikler Üzerine Bir Sentaks İncelemesi” başlıklı tez aşağıdaki jüri üyeleri tarafından 25/06/2012 tarihinde yapılan tez savunma sınavında başarılı bulunmuş ve Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Talip YILDIRIM

Jüri Başkanı

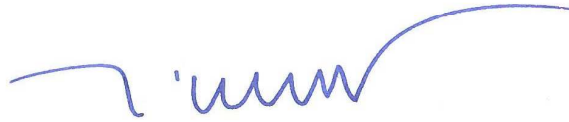
Yrd. Doç. Dr. Nergis BİRAY

Jüri Üyesi

Yrd. Doç. Dr. Bilge ÖZKAN NALBANT

Jüri Üyesi (Danışman)

Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun 12/03/2012...tarih ve 16/17... sayılı kararıyla onaylanmıştır.

Prof. Dr. Turhan KAÇAR
Müdür

Bu tezin tasarımı, hazırlanması, yürütülmesi, araştırılmalarının yapılması ve bulgularının analizlerinde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini; bu çalışmanın doğrudan birincil ürünü olmayan bulguların, verilerin ve materyallerin bilimsel etiğe uygun olarak kaynak gösterildiğini ve alıntı yapılan çalışmalara atfedildiğini beyan ederim.

İmza :
Öğrenci Adı Soyadı : Tuğba SALKIM

TEŞEKKÜR

Çalışmalarımız boyunca değerli yardım ve katkılarıyla beni yönlendiren danışmanım Yrd. Doç. Dr. Bilge Özkan Nalbant'a, ayrıca manevi desteğini benden esirgemeyen ailem Şükran Salkım'a, Ali Salkım'a ve Gaffar Salkım'a teşekkürü borç bilirim.

ÖZET

ALTIN ORDU, KIRIM VE KAZAN SAHASI YARLIK VE BİTİKLER ÜZERİNE BİR SENTAKS İNCELEMESİ

Salkım, Tuğba

Yüksek Lisans Tezi, Türk Dili Edebiyatı Anabilim Dalı
Tez Yöneticisi: Yrd. Doç. Dr. Bilge ÖZKAN NALBANT
Haziran 2012, 271 Sayfa

“Altın Ordu Sahası Yarlık ve Bitikleri Üzerine Bir Sentaks incelemesi” adlı çalışmamızda A. Melek Özyetgin’in “Altın Ordu, Kırım ve Kazan Sahasına Ait Yarlık ve Bitiklerin Dil ve Üslup İncelemesi” adlı yayınındaki cümleler sözdizimi açısından incelenmiştir. Söz öbekleri ve cümleler çeşitli yönleriyle değerlendirilmiştir.

Araştırma giriş ve beş bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölümde “Altın Ordu, Kırım ve Kazan Sahasına Ait Yarlık ve Bitikler” e yer verilmiştir.

İkinci bölümde söz öbeklerinin tanımı, özellikleri ve sınıflandırılması açıklanmıştır. Bu bölümdeki açıklamalar metinlerden örneklerle desteklenmiştir.

Üçüncü bölümde çeşitli yönleriyle cümle, cümleyi oluşturan öğeler ve cümledeki öğelerin birbiri ile olan ilişkileri incelenmiştir. Bu bölümde de açıklamalar metinlerden örneklerle desteklenmiştir.

Dördüncü bölümde yarlık ve bitikleri oluşturan cümleler, öğelerinin hangi öbeği oluşturduğu düşünülerek sınıflandırılmıştır.

Beşinci bölümde istatistikî bilgiler ve grafikler yer almaktadır.

Çalışma incelemelerden çıkan bilgilerin değerlendirildiği sonuç bölümüyle tamamlanmıştır. Daha sonra özgeçmiş ve kaynakça verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Altın Ordu, Kırım, Kazan, yarlık, bitik, sözdizimi, söz öbeği, cümle.

ABSTRACT

A SYNTAX RESEARCH ABOUT YARLIK AND BİTİKS IN ALTIN ORDU, KIRIM AND KAZAN AREAS

Salkım, Tuğba

M. Sc. Thesis in Türk Dili Ve Edebiyatı

Supervisor: Assist. Prof. Dr. Bilge ÖZKAN NALBANT

June 2012, 271 Pages

In this work called “Altın Ordu Sahası Yarlık ve Bitikleri Üzerine Bir Sentaks İncelemesi” , the sentences in A. Melek Özyetgin’s issue called “Altın Ordu, Kırım ve Kazan Sahasına Ait Yarlık ve Bitiklerin Dil ve Üslup İncelemesi” are examined in terms of word order. Word phrases and sentences are assessed from various aspects.

This research consists of an introductory section and three parts.

In first section, we gave place to the “Altın Ordu, Kırım ve Kazan Sahasına Ait Yarlık ve Bitikler”.

In the second section, the word phrases’ descriptions, qualities and classifications are explained.

In the third section, from different points sentence, the elements of sentences and their connections among them are analysed.

In the fourth section, the sentences in “yarlık” and “bitik” are evaluated according to the rules given in the first two parts.

In the fifth section there are statistical information and graphs.

The work was completed with the result part in which the information derived from the surveys are evaluated. Then biography and bibliography are given.

Key Words: Altın Ordu, Kırım, Kazan, yarlık, bitik, syntax, word phrase, sentence.

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	v
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
TRANSKRİPSİYON İŞARETLERİ.....	xvii
SİMGELER VE KISALTMALAR	xviii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ALTIN ORDU, KIRIM VE KAZAN SAHASINA AİT YARLIK VE BİTİKLER

1. Altın Ordu, Kırım Ve Kazan Sahasına Ait Yarlık Ve Bitikler.....	13
--	----

İKİNCİ BÖLÜM

SÖZ ÖBEKLERİ

2.SÖZ ÖBEKLERİ.....	29
2.1.Yapımlık ve Çekimlik Söz Öbekleri	31
2.1.1. Yapımlık Öbekler	31
2.1.1.1. Fiilimsi Öbekleri	32
2.1.1.1.1. İsim- Fiil Öbekleri	32
2.1.1.1.2. Fiil- İsmi Öbekleri	34
2.1.1.1.3. Zarf-Fiil Öbekleri veya Cümle+Edat Öbekleri	35
2.1.1.2. Kısaltma Öbekleri	44
2.1.1.2.1. Hal ve Edat Öbekleri.....	44
2.1.1.2.1.1.Vasıta Hali Öbekleri.....	44
2.1.1.2.1.2. Eşitlik Hali Öbekleri	47
2.1.1.2.1.3. Benzerlik Hali Öbekleri	48
2.1.1.2.1.4. Sebep Hali Öbekleri	48
2.1.1.2.1.5. Sınırlandırma Hali Öbekleri	49
2.1.1.2.2. Ünlem Öbekleri	50
2.1.1.3. Sayı Öbekleri	51
2.1.1.4. Birleşik Fiil Öbekleri	51
2.1.1.4.1. İsimlerle Yapılan Birleşik Fiiller	52
2.1.1.4.2. Fiillerle Yapılan Birleşik Fiiller	56
2.1.1.5. Yineleme Öbekleri	57
2.1.1.5.1.Eş Anlamlı Kelimelerden Oluşan Yineleme Öbekleri.....	58
2.1.1.5.2. Zıt Anlamlı Kelimelerden Oluşan Yineleme Öbekleri.....	58
2.1.1.5.3. Yakın Anlamlı Kelimelerden Oluşan Yineleme Öbekleri.....	58
2.1.1.6. Aitlik Öbekleri	59
2.1.1.7. Bağlama Öbek ve Cümleleri	60
2.1.1.7.1. Sıralayıcı Bağlama Öbek ve Cümleleri	60
2.1.1.8. Özel Ad Öbekleri	65
2.1.1.8.1. Birleşik Ad Öbekleri	65
2.1.1.8.2. Unvan Öbekleri	65
2.1.1.9. Yan Cümlelerden Oluşan Öbekler.....	66
2.2. Çekimlik Söz Öbekleri	67

2.2.1. İlişkilendirme Öbekleri	67
2.2.1.1. İsim Tamlamaları	68
2.2.1.1.1. Belirtili İsim Tamlaması.....	69
2.2.1.1.2. Belirtisiz İsim Tamlaması.....	70
2.2.1.1.3. Zincirleme İsim Tamlaması.....	72
2.2.1.2. İyelik Öbekleri	72
2.2.1.2.1. Tamlayanlı İyelik Öbekleri	72
2.2.1.2.2 Tamlayansız İyelik Öbekleri	73
2.2.2. Nitelendirme Öbekleri	76
2.2.2.1. Sıfat Tamlamaları	76
2.2.2.1.1. Varlığın Var Oluş Sıfatları	77
2.2.2.1.1.1. Söz ve Söz Öbekleri ile Kurulanlar	77

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM CÜMLE

3.CÜMLE	79
3.1.Cümlenin Öğeleri	80
3.1.1. Yüklem	80
3.1.1.1. Fiil Cümlesi Yüklemi	81
3.1.1.2. İsim Cümlesi Yüklemi	92
3.1.1.3. Birleşik Cümlelerdeki Karma Yapılar.....	95
3.1.1.4. Bağlı Cümlelerdeki Karma Yapılar.....	97
3.1.2. Özne	98
3.1.3. Nesne	105
3.1.3.1. Belirtili Nesne	105
3.1.3.2. Belirtisiz Nesne	108
3.1.4. Yer Tamlayıcısı	113
3.1.5. Zarf Tümleci	120
3.1.6. Cümle Dışı Öğeler	132
3.2.Cümle Türleri	136
3.2.1. Yapılarına Göre Cümleler	136
3.2.1.1. Basit Cümle	138
3.2.1.2. Birleşik Cümle	145
3.2.1.2.1. Şartlı Birleşik Cümle	145
3.2.1.2.2. İç İççe Birleşik Cümle	147
3.2.1.2.3. Kim'li ve Ki'li Birleşik Cümle	149
3.2.1.3. Bağlı Cümle	152
3.2.1.3.1. Sıralı Bağlı Cümle	152
3.2.1.3.2. Açıklamalı Bağlı Cümle	155
3.2.1.4. Eksilteli Cümle	155
3.2.2.Yüklemin Türüne Göre Cümleler	157
3.2.2.1. Fiil Cümlesi	157
3.2.2.2. İsim Cümlesi	169
3.2.2.3. Birleşik Cümlelerdeki arma Yapılar.....	172
3.2.2.4. Bağlı Cümlelerdeki Karma Yapılar.....	173
3.2.3. Yüklem Yeri Göre Cümleler	174
3.2.3.1. Kurallı Cümle	174
3.2.3.2. Devrik Cümle	189
3.2.3.3. Bağlı Cümlelerdeki Karma Yapılar.....	190

3.2.4. Anlamına Gör Cümleler	190
3.2.4.1. Olumlu Cümle	190
3.2.4.2. Olumsuz Cümle	203
3.2.4.3. Soru Cümlesi	205
3.2.4.4. Birleşik Cümlelerdeki Karma Yapılar.....	206
3.2.4.5. Bağlı Cümlelerdeki Karma Yapılar.....	206

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SÖZ ÖBEKLERİNDEN OLUŞAN CÜMLE ÖGELERİ

4.1.SÖZ ÖBEKLERİNDEN OLUŞAN YÜKLEMLER.....	208
4.1.1. Yapımlık Söz Öbeklerinden Oluşan Yüklemeler	208
4.1.1.1. Fiilimsi Öbeklerden Oluşan Yüklemeler	208
4.1.1.1.1. İsim-Fiil Öbeğinden Oluşan Yüklem	208
4.1.1.2. Kısaltma Öbeğinden Oluşan Yüklemeler	208
4.1.1.2.1. Hal ve Edat Öbeklerinden Oluşan Yüklem	208
4.1.1.2.1.1. Benzerlik Hali Öbeğinden Oluşan Yüklemeler.....	208
4.1.1.3. Birleşik Fiil Öbeğinden Oluşan Yüklemeler	208
4.1.1.3.1. İsim+Yardımcı Fiilden Oluşan Yüklemeler	208
4.1.1.3.2. Fiil+Yardımcı Fiilden Oluşan Yüklemeler	211
4.1.1.4. Bağlama Öbeğinden Oluşan Yüklemeler	211
4.1.1.4.1. Sıralayıcı Bağlama Öbeğinden Oluşan Yüklemeler.....	211
4.1.1.5. Özel Ad Öbeğinden Oluşan Yüklemeler	212
4.1.1.5.1. Birleşik Ad Öbeğinden Oluşan Yüklemeler	212
4.1.2. Çekimlik Söz Öbeklerinden Oluşan Yüklemeler	213
4.1.2.1. İlişkilendirme Öbeklerinden Oluşan Yüklemeler.....	213
4.1.2.1.1. İsim Tamlamasından Oluşan Yüklemeler	213
4.1.2.1.1.1. Belirtili İsim Tamlamasından Oluşan Yüklemeler	213
4.1.2.1.1.2. Belirtisiz İsim Tamlamasından Oluşan Yüklemeler	213
4.1.2.1.2. İyelik Öbeğinden Oluşan Yüklemeler.....	213
4.1.2.1.2.1. Tamlayansız İyelik Öbeğinden Oluşan Yüklemeler.....	213
4.1.2.2. Nitelendirme Öbeklerinden Oluşan Yüklemeler	213
4.1.2.2.1. Sıfat Tamlamasından Oluşan Yüklemeler	213
4.1.2.2.1.1. Varlığın Var Oluş Sıfatlarından Oluşan Yüklemeler	213
4.1.2.2.1.1.1. Söz ve Söz Öbeklerinden Oluşan Yüklemeler	213
4.1.2.2.1.2. Varlığın Eylem Sıfatlarından Oluşan Yüklemeler	213
4.1.3. Tek Kelimededen Oluşan Yüklemeler	214
4.2. SÖZ ÖBEKLERİNDEN OLUŞAN ÖZNELER.....	221
4.2.1. Yapımlık Öbeklerden Oluşan Özneler	221
4.2.1.1. Fiilimsi Öbeklerden Oluşan Özneler	221
4.2.1.1.1. Fiil-İsmi Öbeğinden Oluşan Özne	221
4.2.1.1.2. İsim-Fiil Öbeğinden Oluşan Özneler	221
4.2.1.1.3. Zarf-Fiil Öbeğinden Oluşan Özneler	222
4.2.1.2. Kısaltma Öbeklerinden Oluşan Özneler	222
4.2.1.2.1. Hal ve Edat Öbeklerinden Oluşan Özneler	222
4.2.1.2.1.1. Sınırlandırma Hali Öbeğinden Oluşan Özneler	222
4.2.1.3. Bağlama Öbeğinden Oluşan Özneler	222
4.2.1.3.1. Sıralayıcı Bağlama Öbeğinden Oluşan Özneler.....	222
4.2.1.4. Özel Ad Öbeklerinden Oluşan Özneler	223
4.2.1.4.1. Unvan Öbeğinden Oluşan Özneler	223
4.2.2. Çekimlik Söz Öbeklerinden Oluşan Özneler	223

4.2.2.1.İlişkilendirme Öbeklerinden Oluşan Özneler	223
4.2.2.1.1. İyelik Öbeğinden Oluşan Özneler	223
4.2.2.1.1.1. Tamlayanlı İyelik Öbeğinden Oluşan Özne	223
4.2.2.1.1.2. Tamlayansız İyelik Öbeğinden Oluşan Özneler	223
4.2.2.2. Nitelendirme Öbeklerinden Oluşan Özneler	225
4.2.2.2.1. Sıfat Tamlamasından Oluşan Özneler	225
4.2.2.2.1.1. Varlığın Var Oluş Sıfatlarından Oluşan Özneler	225
4.2.2.2.1.1.1. Söz ve Söz Öbekleriyle Kurulan Özneler	225
4.2.2.2.1.2. Varlığın Eylem Sıfatlarından Oluşan Özneler	225
4.2.3. Tek Kelimededen Oluşan Özneler	225
4.3. SÖZ ÖBEKLERİNDEN OLUŞAN NESNELER	227
4.3.1. Yapımlık Öbeklerden Oluşan Nesnelere	227
4.3.1.1. Fiilimsi Öbeklerden Oluşan Nesnelere	227
4.3.1.1.1. Fiil-İsmi Öbeğinden Oluşan Nesnelere	227
4.3.1.1.2. İsim-Fiil Öbeğinden Oluşan Nesnelere	227
4.3.1.1.3. Zarf-Fiil Öbeğinden Oluşan Nesnelere	228
4.3.1.2. Kısaltma Öbeklerinden Oluşan Nesnelere	228
4.3.1.2.1. Hal ve Edat Öbeklerinden Oluşan Nesnelere	228
4.3.1.2.1.1. Vasıta Hali Öbeğinden Oluşan Nesnelere	228
4.3.1.2.1.2. Sınırlandırma Hali Öbeğinden Oluşan Nesnelere.....	228
4.3.1.3. Birleşik Fiil Öbeğinden Oluşan Nesnelere	228
4.3.1.3.1. İsim+Yardımcı Fiilden Oluşan Nesnelere	228
4.3.1.4. Yineleme Öbeğinden Oluşan Nesnelere	228
4.3.1.4.1. Eş Anımlı Kelimelerden Oluşan Yinelemelerden Oluşan Nesnelere.....	228
4.3.1.4.2. Zıt Anımlı Kelimelerden Oluşan Yinelemelerden Oluşan Nesnelere.....	228
4.3.1.4.3. Yakın Anımlı Kelimelerden Oluşan Yinelemelerden Oluşan Nesnelere.....	228
4.3.1.5. Bağlama Öbeğinden Oluşan Nesnelere	229
4.3.1.5.1. Sıralayıcı Bağlama Öbeğinden Oluşan Nesnelere	229
4.3.1.6. Özel Ad Öbeklerinden Oluşan Nesnelere	230
4.3.1.6.1. Birleşik Ad Öbeğinden Oluşan Nesnelere	230
4.3.1.6.2. Unvan Öbeğinden Oluşan Nesnelere	230
4.3.2. Çekimlik Söz Öbeklerinden Oluşan Nesnelere	230
4.3.2.1. İlişkilendirme Öbeklerinden Oluşan Nesnelere	230
4.3.2.1.1. İsim Tamlamasından Oluşan Nesnelere	230
4.3.2.1.1.1. Belirtili İsim Tamlamasından Oluşan Nesnelere	230
4.3.2.1.1.2. Belirtisiz İsim Tamlamasından Oluşan Nesnelere	230
4.3.2.1.2. İyelik Öbeğinden Oluşan Nesnelere	230
4.3.2.1.2.1. Tamlayanlı İyelik Öbeğinden Oluşan Nesnelere	230
4.3.2.1.2.2. Tamlayansız İyelik Öbeğinden Oluşan Nesnelere	230
4.3.2.2. Nitelendirme Öbeklerinden Oluşan Nesnelere	231
4.3.2.2.1. Sıfat Tamlamasından Oluşan Nesnelere	231
4.3.2.2.1.1. Varlığın Var Oluş Sıfatlarından Oluşan Nesnelere	231
4.3.2.2.1.1.1. Söz ve Söz Öbekleri ile Kurulan Nesnelere	231
4.3.2.2.1.2. Varlığın Eylem Sıfatlarından Oluşan Nesnelere	232
4.3.3. Tek Kelimededen Oluşan Nesnelere	232
4.4. SÖZ ÖBEKLERİNDEN OLUŞAN YER TAMLAYICILARI	233
4.4.1. Yapımlık Öbeklerinden Oluşan Yer Tamlayıcıları	233
4.4.1.1. Fiilimsi Öbeklerden Oluşan Yer Tamlayıcıları	233
4.4.1.1.1. Fiil-İsmi Öbeğinden Oluşan Yer Tamlayıcıları	233

4.4.1.1.2. Zarf-Fiil Öbeğinden Oluşan Yer Tamlayıcısı	233
4.4.1.2. Kısaltma Öbeklerinden Oluşan Yer Tamlayıcıları	233
4.4.1.2.1. Hal ve Edat Öbeklerinden Oluşan Yer Tamlayıcıları	233
4.4.1.2.1.1. Sınırlandırma Hali Öbeğinden Oluşan Yer Tamlayıcıları	233
4.4.1.3. Birleşik Fiil Öbeğinden Oluşan Yer Tamlayıcıları	233
4.4.1.3.1 İsim+Yardımcı Fiilden Oluşan Yer Tamlayıcıları	233
4.4.1.4. Bağlama Öbeğinden Oluşan Yer Tamlayıcıları	233
4.4.1.4.1. Sıralayıcı Bağlama Öbeğinden Oluşan Yer Tamlayıcıları	233
4.4.1.5. Özel Ad Öbeklerinden Oluşan Yer Tamlayıcıları	234
4.4.1.5.1. Birleşik Ad Öbeğinden Oluşan Yer Tamlayıcısı	234
4.4.1.5.2. Unvan Öbeğinden Oluşan Yer Tamlayıcıları	234
4.4.2. Çekimlik Söz Öbeklerinden Oluşan Yer Tamlayıcıları	235
4.4.2.1. İlişkilendirme Öbeklerinden Oluşan Yer Tamlayıcıları	235
4.4.2.1.1. İsim Tamlamasından Oluşan Yer Tamlayıcıları	235
4.4.2.1.1.1. Belirtili İsim Tamlamasından Oluşan Yer Tamlayıcıları	235
4.4.2.1.1.2. Belirtisiz İsim Tamlamasından Oluşan Yer Tamlayıcıları	235
4.4.2.1.2. İyelik Öbeğinden Oluşan Yer Tamlayıcıları	236
4.4.2.1.2.1. Tamlayanlı İyelik Öbeğinden Oluşan Yer Tamlayıcıları	236
4.4.2.1.2.2. Tamlayansız İyelik Öbeğinden Oluşan Yer Tamlayıcıları	236
4.4.2.2. Niteleme Öbeklerinden Oluşan Yer Tamlayıcıları	236
4.4.2.2.1. Sıfat Tamlamasından Oluşan Yer Tamlayıcıları	236
4.4.2.2.1.1. Varlığın Var Oluş Sıfatlarından Oluşan Yer Tamlayıcıları	236
4.4.2.2.1.1.1. Söz ve Söz Öbeklerinden Oluşan Yer Tamlayıcıları	236
4.4.2.2.1.2. Varlığın Eylem Sıfatlarından Oluşan Yer Tamlayıcıları	237
4.4.3. Tek Kelimeden Oluşan Yer Tamlayıcıları	237
4.5. SÖZ ÖBEKLERİNDEN OLUŞAN ZARF TÜMLEÇLERİ	239
4.5.1. Yapımlık Söz Öbeklerinden Oluşan Zarf Tümleçleri	239
4.5.1.1. Fiilimsi Öbeklerinden Oluşan Zarf Tümleçleri	239
4.5.1.1.1. İsim-Fiil Öbeğinden Oluşan Zarf Tümleçleri	239
4.5.1.1.2. Zarf-Fiil Öbeğinden Oluşan Zarf Tümleçleri	240
4.5.1.2. Kısaltma Öbeklerinden Oluşan Zarf Tümleçleri	248
4.5.1.2.1. Hal veya Edat Öbeklerinden Oluşan Zarf Tümleçleri	248
4.5.1.2.1.1. Vasıta Hali Öbeğinden Oluşan Zarf Tümleçleri	248
4.5.1.2.1.2. Eşitlik Hali Öbeğinden Oluşan Zarf Tümleçleri	249
4.5.1.2.1.3. Sebep Hali Öbeğinden Oluşan Zarf Tümleçleri	250
4.5.1.2.1.4. Sınırlandırma Hali Öbeğinden Oluşan Zarf Tümleci	250
4.5.1.3. Sayı Hali Öbeğinden Oluşan Zarf Tümleci	251
4.5.1.4. Birleşik Fiil Öbeğinden Oluşan Zarf Tümleçleri	251
4.5.1.4.1. İsim+ Yardımcı Fiilden Oluşan Zarf Tümleçleri	251
4.5.1.5. Yineleme Öbeğinden Oluşan Zarf Tümleçleri	252
4.5.1.5.1. Zıt Anlamlı Kelimelerden Oluşan Yinelemeden Oluşan Zarf Tümleci.....	251
4.5.1.5.2. Yakın Anlamlı Kelimeden Oluşan Yinelemeden Oluşan Zarf Tümleci.....	251
4.5.1.6. Aitlik Öbeğinden Oluşan Zarf Tümleçleri	251
4.5.1.7. Bağlama Öbeğinden Oluşan Zarf Tümleçleri	251
4.5.1.7.1. Sıralayıcı Bağlama Öbeğinden Oluşan Zarf Tümleçleri	251
4.5.1.7.2. Açıklayıcı Bağlama Öbeğinden Oluşan Zarf Tümleçleri	252
4.5.2. Çekimlik Söz Öbeklerinden Oluşan Zarf Tümleçleri	253
4.5.2.1. İlişkilendirme Öbeklerinden Oluşan Zarf Tümleçleri	253
4.5.2.1.1. İsim Tamlamasından Oluşan Zarf Tümleçleri	253

4.5.2.1.1.1. Belirtisiz İsim Tamlamasından Oluşan Zarf Tümleçleri	253
4.5.2.1.1.2. Zincirleme İsim Tamlamasından Oluşan Zarf Tümleci	253
4.5.2.2. Nitelendirme Öbeklerinden Oluşan Zarf Tümleçleri	253
4.5.2.2.1. Sıfat Tamlamasından Oluşan Zarf Tümleçleri	253
4.5.2.2.1.1. Varlığın Var Oluş Sıfatlarından Oluşan Zarf Tümleçleri	253
4.5.2.2.1.1.1. Söz ve Söz Öbekleri ile Kurulan Zarf Tümleçleri	253
4.5.2.2.1.2. Varlığın Eylem Sıfatlarından Oluşan Zarf Tümleçleri	253
4.5.3. Tek Kelimededen Oluşan Zarf Tümleçleri	253

BEŞİNCİ BÖLÜM

İSTATİSTİKİ BİLGİLER VE GRAFİKLER

5.1. İstatistiki Bilgiler	257
5.2. Grafikler	260
5.2.1. Söz Öbeklerinden Oluşan Grafikler.....	260
5.2.1.1. Yapımlık Söz Öbeklerinden Oluşan Grafikler	260
5.2.1.2. Çekimlik Söz Öbeklerinden Oluşan Grafikler.....	260
5.2.2. Cümlelerden Oluşan Grafikler.....	261
5.2.2.1. Yapılarına Göre Cümlelerden Oluşan Grafikler.....	261
5.2.2.2. Yüklem Türüne Göre Cümlelerden Oluşan Grafikler.....	261
5.2.2.3. Yüklem Yerine Göre Cümlelerden Oluşan Grafikler.....	262
5.2.2.4. Anlamına Göre Cümlelerden Oluşan Grafikler.....	262
5.2.3. Tek Kelimededen Oluşan Ögelerden Oluşan Grafikler.....	263
SONUÇ	264
ÖZGEÇMİŞ	267
KAYNAKLAR	268

TRANSKRİPS

İYON

HARFLERİ

ء	'	ش	ş
اآ	a,ā,e	س	s
ب	b	ذ	d,z
پ	p	ت	t
ت	t	ث	z
ث	s	ع	'
ج	c	غ	g
ح	c	ف	f
خ	h	ق	k
د	h	ك	k
د	d	ل	l
ذ	z	م	m
ر	r	ن	n
ز	z	و	v,o,ö,u,ü
ح	j	ه	h,e
س	s	ي	y,i

SİMGELER VE KISALTMALAR

A. :Altın Ordu

K. :Kırım

KA. :Kazan

GİRİŞ

Cengiz Han İmparatorluğu ve Altın Ordu Devleti

13. yüzyıl başlangıcında dünya, özellikle de Türk dünyası önemli bir değişikliğin arifesindeydi. Bu değişimin yaşanmasında en önemli rolü Cengiz Han oynamıştır. Cengiz Han'ın güçlü yapısı ve teşkilatçı zekâsı küçük bir Moğol kavminden tüm dünya düzenini değiştirecek güçlü bir imparatorluk ortaya koymuştur. Bu imparatorluğun halkının ve askerlerinin çoğunluğunun Türklerden oluşmasına; devlet teşkilatının esasları gibi birçok yapının Türk geleneklerinin devamını oluşturmasına bakarak bu devlete “Türk-Moğol Kağanlığı” diyebiliriz (Kurat, 2002: 119-120)

Yesükey-Batur'un oğlu Timuçin'in 1206'da Moğolistan'daki tüm Moğol ve Türk boylarını hâkimiyeti altında birleştirdiğini, Orhun Nehri kıyısında toplanan büyük kurultayda açıklamasıyla Türk-Moğol uygarlığının ilk adımları atılmıştır. Timuçin “Çingiz” (Cengiz) unvanını alarak tüm il ve ulusların lideri olmuştur (Kurat, 2002: 120).

Hızla harekete geçen Cengiz Han Çin'i, Türkistan'ı ve İran'ı ele geçirmiştir ve Moğol Türk Kağanlığını kurmuştur (Kurat, 2002: 120). Deşt-i Kıpçak sahasını ele geçiren bu devlet doğu edebiyatında “Cuci Ulusu” veya “Gök-Orda” ; Rus kroniklerinde ”Altun Orda” adıyla anılmaktadır (Caferoğlu, 1974: 150).

Cengiz Han'ın ölümünden sonra üçüncü oğlu Ögedey hâkimiyeti ele geçirdi. Ögedey imkânların oluştuğuna ve doğru zamanın geldiğine inandığında ”Batı Seferine” yani Doğu Avrupa'nın işgaline karar verdi ve çoğunluğu Türklerden oluşan bir ordu kurdu (Kurat, 2002: 120). Ordunun başında Cengiz Han'ın torunu “Batu Han” (Cuci Oğlu) vardı. “Deşt-i Kıpçak” diye anılan bölgenin tamamen ele geçirilmesi Batu Han döneminde olmuştur (Kurat, 2002:121). “*Dinyeper ırmağından başlayarak, Volga Irmağının doğusuna doğru epeyce bir arazi parçasını içerisine alan sahaya, XI. yüzyıldan XV. yüzyıla kadar yaşayan Arap ve İran müellifleri Deşt- Kıpçak adını vermişlerdir*”(Caferoğlu, 1974: 150).

1223'de Bulgar Devleti yok edildi, bu devletin şehirleri tahrip edildi ve Bulgar halkının çoğu katledildi. 1238'de Batu Han Rusya'nın en önemli kısmını ve Rus Knezlerinin askeri kuvvetlerinin çoğunu imha etmiştir. 1238-39 yılındaki seferler sonucunda Don boyu ve tüm Kıpçak sahasındaki Kumanlar yenilgiye uğratıldı. Bu seferin sonucunda Orta İdil boyundaki Türklerin sayısı artmıştır ve İdil Bulgarları da “Kıpçaklaşmış” tır. Kazan Türkleri

işte bu Türkleşme akımı sonucu bir araya gelmiştir. 1240'da Kiyef şehrinin alınmasıyla Rus yurdunun büyük bir bölümü ele geçirilmiştir. 1240-41 Doğu Avrupa seferi büyük bir başarıyla tamamlanmıştır (Kurat, 2002: 121-123).

Batu Han'ın Kıpçak-Moğol mücadelesini kazanması ve Deşt-i Kıpçak sahasını tamamen ele geçirmesi Altın Orda Hanlığı'na zemin hazırladı. Halkın çoğunluğunu oluşturan Kıpçak Türkleri Altın Orda Hanlığının siyasi, sosyal ve kültürel hayatını ciddi ölçüde etkilemiştir. Moğollar ile Kıpçaklar gelişmiş bir medeniyet yaratmışlardır. Batu Han'ın kardeşi Berke Han'ın Müslümanlığı kabul etmesiyle devlet Türk-İslam kimliği kazanmıştır (Özyetgin, 1996: 1-2). Berke Han'ın İslamiyeti kabulüyle Şaman olan halkı Müslüman olmuştur (Kurat, 2002: 128).

Bu olaylar yaşanırken Moğol Hakanlığı Cengiz Han'ın dört oğlu "Cuci, Çağatay, Ögedey ve Tuluy" arasında bölüşüldü. Fakat devlet bütünlüğü korundu. Cengiz Han'ın ölümünden sonra Büyük Kağan unvanını Ögedey daha sonra Ögedey'in oğlu Güyük, daha sonra da Tuluy'un oğlu Mengü Kağan almıştır. Mengü Kağan'ın ölümünden sonra Türk-Moğol Hakanlığı 1259'da parçalandı (Kurat, 2002: 124).

Cuci Han'ın oğulları Orda-İçen ve Batu Han arasında taht yüzünden çıkan anlaşmazlıkları önlemek için Dede Cengiz Han ikili idare tarzını getirmişti. İdil boyu ve Batı Deşt-i Kıpçak Batu Han'ın; Doğu Deşt-i Kıpçak Batu Han'a bağlı olması şartıyla Orda-İçen'e verilmişti. Batu Han'dan gelenler Ak Orda; Orda-İçen'den gelenler Gök Orda adıyla anılmıştır. Değerli bir komutan ve devlet adamı olan Batu Han bu ayrılıktan önce tek hükümdar muamelesi görüyordu. Batu Han, Türk dünyasının en önemli devletlerinden biri olan Altın Ordu Devleti'ni kurdu. Bu devlet Altay kökenli Moğollar ile Kıpçak Türklerinden oluşmaktaydı (Kurat, 2002: 124, Özyetgin, 1996: 1-2).

Moğol akınları yapan kuvvetlerin hepsine Moğol ve Türk fark etmeksizin Tatar adı verilmiştir. Avrupalılar, özellikle de Ruslar, Türk-Moğol Devleti'ne Tatar İmparatorluğu demişlerdir. Daha sonra işgal ettikleri Kazan, Astrahan, Kırım, Sibirya, Türkistan ve Kafkasya'daki Türk boylarına da "Tatar" demişlerdir (Arslan, 2006: 1).

"Rusya sınırları içinde kalan birçok Türk boyu gibi Kazan bölgesi Türkleri de Tatar adıyla anılmaktadır. Bu ad daha sonraları Kırım, Sibirya, Litvanya, Polonya ve benzeri bölgelerde yaşayan Türkler için de kullanılmıştır. Böylece Kazan Tatarları, Sibirya Tatarları

Kırım Tatarları şeklinde kullanılarak değişik Türk topluluklarının adı haline gelmiştir” (Arslan, 2006: 1).

13. ve 15. yüzyıllarda Altın Ordu İmparatorluğu en parlak dönemini yaşadı. Cuci Han'ın on dördüncü oğlu Tokay Timur'un soyundan Tuy-Hoca'nın oğlu Toktamış Han (1377-1395) ile Altın Ordu içinde bulunduğu kargaşadan kurtuldu. Hanlığına ait Deşt-i Kıpçak'ı tamamen ele geçirmiştir. Moskova ve Slav Prenslikleri'ne hâkimiyetini ve gücünü bildiren yarlıklar göndermiştir. Bu yarlıklardan birini 1393'te Toktamış Han Litvanya-Lehistan Kralı Yagayla'ya göndermiştir. Bu yarlıkta Yagayla, Toktamış Han'ı tanıdığını belirtmiştir. Bu arada Toktamış Rusya'yı vergiye bağlamıştı. Yarlık aynı zamanda Toktamış'ın Slav Prenslikleri'ne hâkimiyetinin de belgesidir (Özyetgin, 1996: 2-3, Kurat, 2002: 138).

Moğol istilasından sonra Kaşka-Derya ovasına yerleşerek Türkleşen Barlas Moğol uruğundan gelen Emir Timur Cengiz Han'dan sonra dünya tarihine adını yazdıran çok büyük bir kumandan ve devlet adamıdır. “Aksak Timur” diye anılan Timur'un faaliyetleri 1360'dan sonra bilinmektedir. 1370'de Maveraünnehir ve çevresini hâkimiyeti altına almıştır. Cengiz Han soyundan gelmediği için “han” ünvanını alamamıştır. *Hindistan, İran, Irak, Anadolu ve Altın Ordu* seferleriyle Türk tarihinde önemli rol oynamıştır. *“1402 de Ankara Savaşı'nda Yıldırım Bâyezid'i esir almakla, Anadolu'daki Türk Birliğini elli yıl (Fatih'e kadar) geciktirdiği gibi, 1391 ve 1395 yıllarında bir Türk-İslam Devleti olan Altın Ordu'ya karşı iki tahripkâr sefer yapmak suretiyle bu devleti temelinden yıkmış ve Moskova Rusyası'nın süratle yükselmesini sağlamıştır”*(Kurat, 2002: 138).

Toktamış'ın Azerbaycan seferine çıkmasından rahatsız olan Timur, Kundurça galibiyetiyle ve Terek muharebesiyle Toktamış'a ağır darbeler vurmuştur. Timur'un düşmanlığı, hanlığı zor bir döneme daha sürüklemiştir. Toktamış'tan sonra Mangıt beylerinden Edige'nin yardımıyla tahta geçen Temir Kutluk'un sağladığı refah da uzun sürmedi. İncelediğimiz yarlıklardan biri de 1397 tarihli Temir Kutluk'a ait bir yarlıktır. Temir Kutluk'un hükümdarlığının ilk yıllarında Muhammed adlı kişiye gönderdiği yarlık, Altın Ordu'nun sosyal ve ekonomik yapısı hakkında bilgi vermektedir. Hangi koşulda olursa olsun düzenli vergilerin varlığı sağlam bir devlet yapısını işaret etmektedir (Özyetgin, 1996: 3-4).

Temir Kutluk'tan sonra başa geçen Nogay-Mangıt büyüklerinden Edige Mirza'nın öldürtülmesi ülkeyi kargaşaya sürüklemiştir. (Edige Mirza'nın kahramanlıklarını, yiğitliğini ve Moskof-Ruslara karşı mücadelelerini anlatan "*Edige Destanı*" –her ne kadar yasaklanmış olsa da- Manas Destanı'ndan sonra Türk Edebiyatı'nda önemli bir yere sahiptir.) Timur'un saldırılarının hanlığı zor duruma düşürmesinden faydalanan Cengiz Han'ın soyundan İçkili Hasan'ın oğlu Uluğ Muhammed hanlığın başına geçmiştir. Uluğ Muhammed 1428'de Barak'ın isyanıyla değişen yönetimin tekrar kendisine geçtiğini ifade etmek için 2. Murat'a bir bitik göndermiştir. Barak ve Mansur'u yendiğini anlatan bu bitikle 2. Murat'a iyi dilekler bildirilmiştir. Uluğ Muhammed Kırım'dan Moskova beyi tarafından çıkarıldıktan sonra Kazan'a yerleşmiştir (Özyetgin, 1996: 4-5, Kurat, 2002: 141).

1465'ten sonra tahta geçen Seyyid Ahmed Han, Kırım ve Moskova ile mücadele etmiştir. Daha sonra tahta geçen Seyyid Ahmed Han'ın kardeşi Mahmud Han'ın Fatih Sultan Mehmet'e gönderdiği bir bitik vardır. Mahmud Han'ın Osmanlıya bağlılığını ve iyi dileklerini ifade eden bu bitğin adı Mahmud Han bitığıdir. Mahmud Han'dan sonra tarih sahnesine Seyyid Ahmed tekrar çıkar. Seyyid Ahmed 1477'de Fatih'e gönderdiği bitikle padişaha bağlılığını, padişahın emirlerine hazır olduğunu ve yardımlarına ihtiyaçları olduğunu ifade etmiştir (Özyetgin, 1996: 5-6).

Timur saldırıları ve taht kavgaları ile zayıflayan Altın Ordu Hanlığı 1481'de Cengiz Han'ın oğullarından Aybek'in, Seyyid Ahmed'i öldürmesiyle yıkılmıştır. Bu devletin varisleri olarak Kazan, Kırım, Astrahan ve Sibiry'a da hanlıklar kurulmuştur (Özyetgin, 1996: 6, Kurat, 2002: 144-146).

Rusya' da 240 yıl süren "*Türk-Moğol*" hâkimiyetinin bu topraklara birçok katkısı olmuştur. Ruslar kuvvetli ve merkezîyetçi devlet yapısında "*Türk-Moğol*" yapısını örnek almışlardır. Posta ve ulak teşkilâtını; askerlik, elçilik ve vergi sistemini, at ve arabayı daha geniş alanlarda kullanmayı, avcılığı, Moğollardan ve Tatarlardan öğrenmişlerdir. Tatar-Moğollar Rusları dinleri, dilleri ve kanunları konusunda özgür bırakmıştır ve Moskova knezlerine vekilleri gibi davranmışlardır (Kurat, 2002: 147-151).

Altın Ordu Devleti'nin ve Kıpçakların Kültürel Yapısı

Altın Ordu kültürü üzerinde İslamiyeti kabul etmiş Kıpçakların etkisi büyüktür (Caferoğlu, 1974: 153). Kıpçak Türkleri hakkında önemli kaynaklardan biri “Slovo O Polku İğoreve” (İgor’un Ordusu Hakkında Kaside) adıyla bir Rus şair tarafından yazılan destandır. Rus-Kıpçak akın ve savaşlarını konu alan bu destandan Kıpçakların toplum hayatı ve düşünce yapısı hakkında bilgi almak mümkündür (Caferoğlu, 1974: 159).

İgor Destanı da 12. yüzyılda bir Rus şair tarafından yazılmış bir kahramanlık destanıdır. Rus-Kıpçak mücadelelerine; Kıpçaklara duyulan öfkeye ve Kıpçakların usta savaşçılar olduğuna bu eserde yer verilmiştir (Caferoğlu, 1974: 159-160).

Ruslar ile Kıpçaklar arasında kurulan akrabalık ilişkileri Rusya’da Kıpçak edebiyatının yerleşmesine zemin hazırlamıştır. Kıpçak ve Peçeneklerin; Rusça, Rumen dilleri, Macarca ve Çek dili üzerindeki etkileri açıktır (Caferoğlu, 1974: 160).

Codex Cumanicus Kıpçak şivesi ile yazılmış bir eserdir. Bu eseri incelemek maksadıyla Geza Kuun Latince bir çalışma ortaya koymuştur (Caferoğlu, 1974: 161). Bu eser Kıpçakçanın, Eski ve Orta Türkçenin aydınlatılmasında önemli rol oynamıştır. Eser iki bölümden oluşur. Birinci bölüm İtalyanlarca yazılan Latince-Farsça-Türkçe sözlükten oluşmaktadır. İkinci bölüm ise Alman misyonerlerce yazılan sözlüklerden ve metinlerden oluşmaktadır (Caferoğlu, 1974: 183-184).

Kırım Hanlığı

Altın Ordu’dan kalan Türk devletlerinin en büyüğü ve devamlısı olması özelliğiyle Karadeniz’in kuzeyindeki Türk devletleri arasında Kırım Hanlığının önemi büyüktür. Aynı zamanda bu hanlık Ruslar tarafından ortadan kaldırılan en son Altın Ordu mirasçısı Türk devletidir. Kırım Hanlığı eski Türk-Moğol etnik yapısını ve teşkilatını muhafaza etmekteydi (Kurat, 2002: 203).

“MS. II. yüzyıldan itibaren çeşitli Türk boylarının Kırım’a göçleriyle Türk ili hâline gelmeye başlayan Kırım, XI-XIV yüzyıllarda Kıpçakların bu bölgeye yerleşmesiyle, bazı kıyı şehirleri haricinde, bir Türk ülkesi olmuştur. XIII. yüzyıldan itibaren Altın Orda Devleti’nin bir ili olan Kırım, XV. yüzyılın başlarında Altın Orda Devleti’nin dağılma sürecine girmesiyle Kırım Hanlığı olarak müstakil bir devlet haline gelmiştir” (Sava, 2008:1).

“XIII. asrın başlarında Kırım’ın nüfusu daha önceleri bu yarımada bulunmuş milletlerin kalıntılarından büyük bir kokteyl oluşturmaktaydı. Bunlar Skifler, Kimmeriler, Gotlar, Sarmatlar, Yunanlar, Romalılar, Hazarlar v.s. milletlerden meydana geliyordu. Kırım ulusunun başkenti ve emirin konağı, Tatarlar tarafında Çürük-Su Nehri kenarında kurulan Kırım şehri idi. XIV. asırda Kırım ismi artık bütün yarımadanın genel ismi olmuştu” (Şihverdiyev, 2006: 10).

“Kırım Hanlığının esas dayanak sahasını Kırım yarımadası teşkil etmekle beraber, Azak Denizi çevresinden Tuna mansabına, Aşağı Don’dan Orta Dnepr’e (Özü), Turla (Dnestre) nehirlerine kadar uzanan ve “Kıpçak Bozkırları”(Deşt-i Kıpçak) adı ile bilinen geniş stepler de hanlık sahasına giriyordu” (Kurat, 2002: 203).

Kırım medeni hayatın geliştiği bir yerdir. Burada ticaret şehirleri ve iskeleler kurulmuştur. Kırım’ın Türkistan ve Çin ile ticarî ilişkileri bilinmektedir. Kırım’ın güneyindeki “Khersones” şehri ticaretin yapıldığı önemli bir iskeledir. Kırım aynı zamanda Bizans ile Hazar Kağanlığı arasında paylaşılmayan ülke olmuştur. Yarımadanın Hazar hâkimiyetinde kaldığını kültürel kalıntılara bakarak da söyleyebiliriz. Yarımada Bizans, Kuman ve Kıpçak egemenliğini de görmüştür. Altın Ordu zamanında ticaret yollarında güvenlik titizlikle sağlandı ve Azak şehrinin önemi arttı. XII. yüzyıl sonları XIV. yüzyılın başlarında Kefe, Suğdak ve Toman gibi önemli ticaret merkezlerinde Kıpçak medeniyetinin yükselişi görülmektedir (Kurat, 2002: 204-205).

Cengiz soyundan İçkili Hasan oğlu Uluğ Muhammed Han, kendisine karşı Kırım’da Haydar önderliğinde yürütülen harekete ve Rus baskısına dayanamayarak Orta İdil sahasına sığınmış ve burada Kazan Hanlığını kurmuştur. Bu olaylar meydana gelirken Şırın Uruğu Kırım’da güçlü bir konuma geldi. Şırın Uruğu, Kırım’da hanlık kurması için Cengiz Han’ın oğullarından Hacı Girey’i Kırım’a davet etti. Hacı Girey’in Kırım Hanlığının başına geçmesinde Lehistan kralı IV. Kazimir’in askeri ve ekonomik desteği de önemli rol oynamıştır. Hacı Girey, Şırın Uruğu’nun desteğinin yanında aşağı İdil boyundaki il ve uruğları da yanına çekmeye çalışmıştı. Yeterli belge bulunamamakla birlikte Hacı Girey’in adına bastırıldığı sikkeden 1449’da Kırım Hanı olduğunu anlıyoruz (Kurat, 2002: 207-209).

Hacı Girey Han’ın Kırım Hanlığını 1441’den biraz daha önce kurduğu düşünülüyor. Hacı Girey, Moskova Beyliğinin desteği ile Altın Ordu Hanı Seyyid Ahmed ile uzun süre mücadele etmiştir. Kırım Hanı Hacı Girey 1453’te Ankaralı Hâkim Yahya’ya bir tarhanlık

yarlık göndermiştir. Bu yarlıktan bu hanlığın Kırım dışında da ne kadar geniş bir coğrafyaya yayıldığını ve Kırım'ın ne denli gelişmiş bir siyasi, sosyal ve ekonomik yapıya sahip olduğunu anlıyoruz (Özyetgin, 1996: 6-7).

Hacı Girey'in ölümünden sonra oğullarından Nur Devlet, Haydar ve Mengli Girey hanlığın başına geçmek için mücadele etmeye başladılar. Başa geçen büyük kardeş Nur Devlet'in hâkimiyeti uzun sürmedi. Şırın Uruğu'nda büyük nüfusa ve güce sahip olan Eminek Mirza'nın desteğiyle Mengli Girey tahta çıktı. Hanlığın başına geçen Mengli Girey 1469'da Fatih'e bir bitik yazarak Osmanlı kumandanının Kırım sahillerini yakmasını şikâyet etmiş ve alınan esirlerin iade edilmesini istemiştir. Mengli Girey'in yazdığı bu şikâyet mektubu Osmanlı padişahı ile Mengli Girey ilişkisini gözler önüne sermektedir (Özyetgin, 1996: 7, Şihverdiyen, 2006: 10).

Mengli Girey kardeşi Haydar'ın ayaklanması sonucunda tahtı bırakıp Kefe'ye gitmiş ve orada Cenevizlilerce tutuklanmıştır. Fakat Fatih'in yardımıyla Kırım tahtına yeniden oturmuştur. Mengli Girey'in 1475'te yazdığı dördüncü bitikte Osmanlıya bağlılığını ve şükranlarını sunduğunu görüyoruz. Mengli Girey Fatih'e gönderdiği beşinci bitikte Fatih'e bağlılığını yinelemiş ve Kara Boğdan ile ittifak yapan Leh krallarına düşmanlığını ilan etmiştir (Özyetgin, 1996: 8).

Osmanlı Devleti Kırım Hanlığının başına Mengli Girey'den sonra Nur Devlet'i getirdi. Nur Devlet de 1477'de Fatih'e bağlılığını ifade eden bir bitik gönderdi. Nur Devlet'in başa geçmesinden rahatsız olan Eminek Mirza 1476'da Fatih'e gönderdiği ilk bitiginde Kara Boğdan seferine neden katılmadığını, özür dilediğini ve Fatih'e bağlılığını ifade etmiştir. Eminek, Fatih'e 1478'de halkın ve hanlığın içinde bulunduğu zor durumu dile getiren ve Mengli Girey'in tahta geçmesini istediğini anlatan bir bitik daha göndermiştir. Bu bitik Kırım-Osmanlı sahasındaki tarihî araştırmalara yardım etmiştir. Devrin güçlü hükümdarı Fatih ile Eminek Han'ın iletişimi bile Osmanlı Devleti'ndeki adaletli ve demokratik yapının bir göstergesidir. Bu yarlıklar aynı zamanda Eminek Mirza'nın Kırım'daki gücünün bir belgesidir (Özyetgin, 1996: 8-9).

Fatih Sultan Mehmet iç karışıkların önüne geçmek ve Eminek Mirza ve halkın taleplerine kulak vermek amacıyla Mengli Girey'i hanlığın başına getirdi. Mengli Girey başa geçtikten sonra Fatih'e bağlılığını dile getiren birçok bitik göndermiştir. 1479'da gönderilen

on birinci bitikte memleketteki düzensizlik ve Kasım'ın yaptığı yardımlar ifade edilmiştir (Özyetgin, 1996: 9).

Fatih'in Kırım'ı himayesi; Kırım'ın Altın Orda'dan ayrılmasında ve ülkede huzur ve istikrarın sağlanmasında önemli rol oynamıştır. Osmanlı himayesi sayesinde Kırım Hanlığı XVIII. yüzyılın sonlarına kadar huzur içinde yaşamıştır. XVIII. yy'a gelindiğinde ise Osmanlı Devleti zayıflamıştı ve Kırım, Rusya'nın zaferleri karşısında daha fazla dayanamadı. Osmanlı 1793'te imzalamak zorunda kaldığı Yaş Antlaşması'yla Kırım'ı Rusya'ya bırakmak zorunda kaldı. Bundan sonra İstanbul Boğazı ve İstanbul, Rusya'nın bir numaralı hedefi haline gelmişti. Rusya'nın baskıları sonucunda Kırım Tatarları ve Nogay Türklerinden birçoğu Türkiye'ye, Türkistan, Kazakistan ve diğer yerlere göçe zorlandı. Altın Ordu'dan kalan Kazan, Astrahan, Kasım ve Nogay Hanlıkları ise Moskova Beyliğinin himayesini tanımışlardır (Kurat, 2002: 272-273, Özyetgin, 1996: 9).

Kazan Hanlığı

Tatar-Moğol saldırıları sonucunda Kama nehri çevresindeki Kıpçaklarla karşılaşan çeşitli Türk unsurları sayesinde bu çevredeki Türklerin sayısı arttı. Türkistan ve Batı Sibirya'dan bu bölgeye Türk toplulukları geliyordu. Berke Han'ın İslamiyeti kabulü sonucu Orta İdil boyundaki halk ile Altın Ordu'daki Türk kavimleri kaynaşmaya başladı. Tüm bu olaylar sonucu "Kazan Türkleri" diye bir topluluk meydana geldi (Kurat, 2002: 152).

Bölgenin sakinleri Türk menşeli kavimler; Hunların kalıntıları, Sabirler, Türk menşeli Bulgarlar ve Kıpçaklar'dı. Bu hanlığın büyük çoğunluğu Kuman ve diğer Türklerle karışmıştır. Bu nedenle de bugünkü Kazan Türkçesi Kıpçak Türkçesinin etkisinde kalmıştır (Kurat, 2002: 152-154).

Altın Ordu'daki iç karışıklık, Rus eşkiyaların yağmaları ve 1391'de Timur'un Altın Ordu Hanı Toktamış'ı Sibir'de yenmesiyle baş gösteren otorite boşluğu gibi sebepler Bulgar veya Suvar şehri hanlarından birini göçe zorlamıştır. Göç eden topluluk Volga'ya dökülen Kazan Nehri'nin kuzeyinde "Kazan" adlı bir şehir kurmuşlardır (Kurat, 2002: 154).

Altın Ordu Devleti'nde kardeşiyle giriştiği taht mücadelesini kaybeden Uluğ Muhammed Kırım'ın kuzeyinde Moskova Knezi'ne ait bir arazide kalmak istedi. Bu durumdan rahatsız olan Ruslar, Belev'de Uluğ Muhammed ile karşılaştı ve yenildiler. Bu

galibiyet sayesinde Uluğ Muhammed Orta İdil'e gelerek Kazan Hanlığını kurdu ve bu bölgeyi Rus istilasına karşı güçlendirdi (Kurat, 2002: 155).

Uluğ Muhammed'in Nizniy-Novgorod ve Suzdal zaferleri sonucunda Kazanlılarla Ruslar barış imzaladılar. Rus beyliklerinin çoğunluğu vergi vermeye zorlandı. Güçlü bir devlet adamı olan Uluğ Muhammed Han Ruslara karşı kazandığı büyük zaferden sonra vefat etti (Kurat, 2002: 157-158).

Uluğ Muhammed Han'dan sonra oğlu Mahmud Han ve daha sonra onun oğlu Halil Han hanlığı devraldı. Halil Han'ın ölümünden sonra başa güçlü ve çalışkan biri olan Mahmud Han'ın diğer oğlu İbrahim Han geçti. İbrahim Han zamanında Ruslarla girişilen iki büyük mücadele kazanılmıştır. İbrahim Han'ın ölümü hanlık için büyük yıkım olmuştur (Kurat, 2002: 155-156, Özyetgin, 1996: 10).

İbrahim Han'ın birçok kişiye yarlık yolladığı bilinmektedir. İbrahim Han yarlığının 1467-79 tarihli olduğu düşünülmektedir. Kazan Hanlığına ait iki yarlık bulunmaktadır. Birincisi hakkında fazla bilgi yoktur ancak ikinci yarlık 1523 tarihli İbrahim Han yarlığıdır. İkinci yarlık olan Sahip Girey Han yarlığı ise 1523 yılında yazılmış Kazan sahasına ait bir yarlıktır. Her iki yarlık da Altın Ordu sahasında verilen eserlere benzemektedir (Özyetgin, 1996: 10, Kurat, 2002: 160-161).

1521'de başlayan Mengli Girey' in oğlu Sahip Girey dönemi Kırım Hanlığı ve Osmanlı ile iyi ilişkilere, Rusya ile bitmek bilmeyen mücadelelere tanık oldu. Kırım'ın Rusları desteklemesi üzerine Kazan Hanlığı Osmanlı'ya sığınmıştır. Fakat bu da kâr etmemiş, zayıflayan hanlık 1552'de Rusların eline geçmiştir (Özyetgin, 1996: 10-11)

Osmanlı İmparatorluğu'ndan beklediği desteği göremeyen ve savunmaya elverişsiz bir coğrafi yapıya sahip olan Kazan Hanlığı gittikçe gücünü arttıran Rusya ile başa çıkamamıştır. Kazan'ın düşmesiyle İdil Nehri Rusya'nın eline geçti. Bu nehir Rusya'ya "çok milletli devlet" unvanını getirdi. Kazan'ın düşmesi, Osmanlı İmparatorluğu ile Rusya'yı sınırdaş yaptı ve gelişen Rus emperyalizmine hız kazandırdı. İdil Rus nehri oldu ve Rusya'nın ekonomisinde önemli rol oynadı. Kazan Türklerinin bağımsızlık mücadeleleri çok kanlı bastırılmıştır (Kurat, 2002: 199-200).

1552'de Kazan'ın Ruslarca zapt edilmesi Müslümanlar ve Rus olmayan milletler için bitmek bilmeyen baskının ve zulmün başlangıcı olmuştur (Kurat, 2002: 200).

YARLIK VE BİTİKLERİN DİLİ ÜZERİNE GENEL BİR DEĞERLENDİRME

Türkçe yazı dili olarak 13. yüzyıla kadar farklı bölgelerde gelişimini sürdürmesine rağmen bütünlüğünü korumuştur. 13.-15. yüzyıl dönemi Karahanlı Türkçesi ile Çağatay Türkçesi arasında bir geçiş Türkçesi niteliğindedir. Bu dönem Harezmi Türkçesi olarak adlandırılmıştır. Harezmi Türkçesi Karahanlı çevresinde şekillenmiştir. Harezmi Türkçesi Karahanlı-Harezmi, Harezmi-Kıpçak ve Kıpçak-Oğuz doğrultusunda ilerlemiştir. Altın Ordu Devleti çevresinde ekonomik ve sosyal hayatta; edebiyat ve dil sahasında gelişen medeniyette Kıpçak Türklerinin etkisi büyüktür. Kıpçak Türkçesi, Altın Ordu'da Moğol dilinin yerini almıştır. Altın Ordu'da gelişen kültürel yapıda Harezmi bölgesinin etkisi de büyüktür (Özyetgin, 1996: 11-12).

Altın Ordu'ya ait iki yarlık ve üç bitik inceledik. Toktamış Han yarlığı Uygur harfleriyle, Temir Kutluk yarlığı ise hem Uygur hem de Arap harfleriyle yazılmıştır. Bitikler Arapça yazılmıştır. Altın Ordu Uygur harflerini dış ilişkilerde, Arap harflerini ise iç ilişkilerde kullanmıştır. Altın Ordu'da gelişen İslam kültürü Arap harflerini Uygur harflerinin önüne geçirmiştir. Toktamış ve Temir Kutluk yarlıklarında özellikle Kıpçak Türkçesinin etkilerini görmek mümkündür. Bu eserler Harezmi-Kıpçak edebiyatının ürünleridir. Yarlıklar, Altın Ordu'nun siyasî, ekonomik ve kültürel yapısını ortaya koyan edebî ürünleridir (Özyetgin, 1996: 12-13).

Altın Ordu'nun son dönemlerinde Arapça-Farsça yapılar daha da ağırlık kazanmıştır. 1428'te II. Murad'a gönderilen Uluğ Muhammed Han bitiği diğerlerine nazaran daha sadedir. Son iki bitikte Osmanlı Türkçesinin etkisi görülmektedir. Fatih'e yazılan Mahmud Han ve Ahmed Han bitiklerinde Arapça-Farsça kelime ve tamlamalar çoğalmıştır (Özyetgin, 1996: 13-14).

Kırım dili de Kıpçak Türkçesinin bir kolu olarak varlığını sürdürmüştür. Kırım Hanlığında şekillenen dilde Altın Ordu Türkçesinin etkileri görülmektedir. Özellikle Hacı Girey ve Mengli Girey yarlıklarında bu etkiler daha açıktır. Kırım'ın 1475'te Osmanlı himayesine girmesinden sonra yazılan bitiklerde Osmanlı Türkçesi ağırlık kazanmıştır (Özyetgin, 1996: 14).

Kazan'da yazılan İbrahim Han ve Sahib Girey Han yarlıklarında Altın Ordu Türkçesinin etkileri görülmektedir. Kazan Hanlığının 1552'de yıkılmasıyla Kıpçak ağı gelişimini tamamlayamadığından bu hanlığın yazı dili Çağatay Türkçesi başlığı altında incelenmektedir (Özyetgin, 1996: 14).

Buraya kadar yarlık ve bitiklerin Türk dili ve tarihi içerisindeki gelişimine değinilmiştir. Bu noktadan sonra çalışmamızı oluşturan bölümler üzerinde durulacaktır.

Çalışmamızın birinci bölümünde “Altın Ordu, Kırım ve Kazan Sahasına Ait Yarlık ve Bitikler” cümlelere ayrılmış biçimiyle yer almıştır. 15. yüzyılda İslam kültürünün etkisiyle Arapça ve Farsça unsurların arttığı yazılan yarlık ve bitiklerden de anlaşılmaktadır. Çalışmamızda Arapça ve Farsça kelimeler ve cümleler incelenmemiştir. 249 adet cümle incelenmiştir. Altın Ordu, Kırım ve Kazan sahasına ait yarlık ve bitiklerde noktalama işaretleri kullanılmamıştır. Çalışmamız sırasında özellikle anlamın ya da yapının net ortaya konulmasını sağlamak için noktalama işaretleri kullanılmıştır.

İkinci bölümde ise söz öbeklerinin tanımı yapılmış, özellikleri verilmiş ve sınıflandırılması üzerinde durulmuştur. Eserde bulunan söz öbekleri genel olarak “fiilimsi öbekleri, kısaltma öbekleri, sayı öbekleri, birleşik fiil öbekleri, yineleme öbekleri, aitlik öbekleri, bağlama öbekleri, özel ad öbekleri; ilişkilendirme öbekleri ve nitelendirme öbekleri” başlıkları altında incelenmiştir. Değerlendirmemiz bu başlıklara alt başlıklar ekleyerek derinleştirilmiştir. Bu bölümdeki açıklamalar metinden örneklerle desteklenmiştir. Söz öbekleri tespit edilirken en dıştaki yapı esas alınmıştır, cümlecğin içindeki yapılara değinilmemiştir.

Üçüncü bölümde çeşitli yönleriyle cümle, cümleyi oluşturan öğeler ve cümledeki öğelerin birbiri ile olan ilişkileri incelenmiştir. Söz öbeklerinden oluşan cümlelerin öğeleri değerlendirildikten sonra cümle; yapısına göre, yüklem türüne göre, yüklem yerine göre ve anlamına göre değerlendirilmiştir. Bu bölümde de açıklamalar metinden örneklerle desteklenmiştir.

Dördüncü bölümde yarlık ve bitikleri oluşturan cümleler, öğelerinin hangi öbeği oluşturduğu düşünülerek sınıflandırılmıştır.

Beşinci bölümde ise istatistikî bilgiler ve grafikler yer almaktadır.

Eserde bazı hususlar dikkat çekmektedir. Örneğin kelimelere getirilen eklerde Oğuz-Kıpçak ve Doğu Türkçesinin etkilerini görmek mümkündür. Ör: “tuttuk” kelimesindeki geçmiş zaman eki Oğuz-Kıpçak Türkçesinin etkisini, “bitidimiz” kelimesindeki –miz eki Doğu Türkçesinin etkisini ortaya koymaktadır.

Eserde dikkat çeken bir husus da birleşik cümleleri oluşturan cümleciklerin de kendi içinde birleşik cümle yapısı göstermesidir. Bu anlamda çok karmaşık yapılar bulunmaktadır. Özellikle “ki” bağımsız iki cümleyi bağlama görevinin dışında bir açıklama cümlesini ana cümleye bağlama görevinde de kullanılmaktadır.

Türk dili ve tarihi bakımından çok önemli bir yere sahip olan yarlık ve bitikler dilimizin ne kadar zengin bir birikime sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Tarihe ve Türk diplomasisine tanıklık etmiş olan bu eserler sahip olduğumuz köklü ve sağlam yapının bir göstergesidir.

BİRİNCİ BÖLÜM

ALTIN ORDU, KIRIM VE KAZAN SAHASINA AİT YARLIK VE BİTİKLER

A.1.1 Toktamış.

A.1.1,2 Sözümler Yağayla'ğa!

A.1.3,4,5 Uluğ orunğa oltuğan ergeyin anlaştı Kıtlu Buğa Hasan başlı ilçiler idük erti.

A.1.5,6 Sen tağı keleşini bizge idid erti.

A.1.6,7,8,9 Burunğı yıl Begbolat Hoca M'DYN başlı bir neçe oğlanlar Begiş Turduçak Birdi Davud başlı begler Edüğü atlı kişini Temirge aldirtin çıkarup iymişler.

A.1.9 Ol til birle kelti erti.

A.1.10,11,12,13 Alarnıñ ala köngül bile til inip il kırığına yite kelgente anlap yığılıp sançışmağa turğanta ol yaman kişiler burun tebaregin tin il tarpıp ol iş tağı ol çaklı bolğan ergeyi ol erti.

A.1.14,15,16 Tengri bizni yarlıkap düşmanlıg kılğan Begbolat Hoca M'DYN Begiş Turduçak Birdi Davud başlı oğlanlar beglerni muğalttı.

A.1.16,17 Emti bu yağunı anlaştı Hasan Tulu Hoca başlı ilçilerini idük.

A.1.17,18,19 Emti tağı bolsa bizge baqar illerniñ çıkışların çıkarup bargan ilçilerge bergil.

A.1.19 Hazinege tegürsünler.

A.1.19,20,21 Başa burunğı yosunça bāzergān ordaqların tağı yürüşünler.

A.1.21,22,23 Uluğ uluşnıñ turuşınğa tağı yahşısı ol bolğay tip altun nişanlıg yarlıg tuttuq.

A.1.23,24,25 Tağağı yıl, tārih yiti yüz toqsan beşte, Recep ayınıñ sekiz yañıtta Ordu Tan'ta erürte bitidimiz.

A.2.1 Temir Kıtluğ.

A.2.1,2,3,4,5,6,7,8,9,10,11,12 Sözüüm oñ qol sol qolnıñ oğlanlarığa, tümen edigü başlıg miñ, yuz, on beglerige, içki kentleriniñ qāzī müftīleriğa, meşāyih şūfīleriğa, dīvān bitigçilerige, tamğaçı tartnaqçılarığa, yortar işlençi yolavçılarğa, bökevül toñkavullarğa, yamçı süsünçiler kuşçı barsçılarğa, kemeçi köprükçilerge, bāzārda turğanlarğa.

A.2.12,13,14,15,16,17,18,19,20,21 Bu yarlıgı tuğa turğan Muḥammed'niñ öbeke aḫaları burunğı keçgen Sayın Ḥan çağıdın biri bire yarlıg, rāst tarḫanlıg yosunıça yörüp ataşı Ḥācī Bayram Ḥoca'nı biziñ ḫan ağalarımız soyurqap tarḫan kılğan çergesin añlağa ötüdü erse ötülin yöp körüp Muḥammed biziñ soyurqal bolup tarḫan bolup turşun tidimiz.

A.2.21,22,23,24,25,26,27,28 Bu kündin ilgerü Qırım bile Qırk Yer'niñ tömenide Sudaq atlıg kentniñ civārında burunğı zamāndın berü müteḫaddir tarḫan bolğan ındırçı salası bile meşhūr bolğan salasıdın şer'ī qabala yosunıça yer suwları bile Muḥammed'niñ oğlanları ilki Ḥācī Muḥammed ve Maḥmūd'nı āzād tarḫan bolşun.

A.2.28,29,30,31,32,33 Bularniñ yir suwlarığa, bāg bāğçalarığa, ḫammām tegirmenlerige, taşarruf kıla turğan yerlerige, burunğın qalğan āzādalarığa, başa salalarığa, sabançı ortaқçılarığa kim kim erse küç oğa tegürmesün.

A.2.33,34,35 Yolsuz yerde nemelerini tartıp almasunlar.

A.2.35,36,37,38 Borla tamğası, inkinçi üskü bal qurtı, anbār malı, ındır ḫaqqı, tabanlıg, kısmet, qubur yasağı, qalan müsem mā salıq, borç ḫaraç almaşunlar.

A.2.38,39,40,41 Barur kelüride, kirür çıkarıña Qırım'da, Kefe'de qayuma törlüg erse alurıda satarıda tamğa tartnaq almasun.

A.2.41,42 Tarḫanlıg, tabanlıg, yol ḫaqqı, qaravulluq tilemeñünler.

A.2.42,43 Tavar qaraların ulaq tuñmasun.

A.2.43,44 Qonaq tüşül tüşürmesünler.

A.2.44 Süsün 'ulūfe tilemesünler.

A.2.44,45,46 Qayuma törlüg zaḫmet ve mu'āvenet ve 'avārızātlardıñ māşun ve maḫrūs bolşunlar.

A.2.46,47,48,49,50,51,52 Inç turup tınçlıg bile şām u sabāh evkāhı şerīfleride bizge taqı biziñ uruğ uruğımızğa du‘ā alqış ite turun tip tuāa tururğa altun nişānlıg al tamğalıg yarlıg birildi.

A.2.52,53,54,55 Tariğ sekiz yüzde, Bars yılı, Şa‘bān ayınıñ altınçı künide Özi suyunıñ kenārıda Mücāverān’da erürde biñildi.

A.3.1,2,3 Haq Ta‘ālā ‘ināyetiyle, Muḥammed peygāber mu‘cizātıyla Muḥammed’din Ğāzī Murādqa selām .

A.3.3,4,5 Burunğı ḥan ağalarımız birle sizniñ Rum vilāyetin bilgen atalarınız ağalarınız birle ilçi keleçi ıyışıp bölek selām alışıp bāzergān, ortak yürüşüp yaḥşı barış keliş kılurlar ermiş erdük.

A.3.5,6,7 Soñra ḥan ağamız Toqtamış Ḥan sizniñ uluğ babañız Ğāzī Bāyezīd Beg birle burunğı yaḥşı yosunça ilçi keleçi ıyışıp bölek selām alışıp ikisi taqı dostluk yaḥşılık üze Tengri rahmetiñe bardılar.

A.3.8,9 Basa Haq Ta‘ālā yarlıgıp, burunğı ḥan ağalarımızniñ uluğ orunni birip turğanda öz ara turamız talaşıp soñrağı zamānede oçur bolup taqt Barağ qoluna tüşüp turur erdi.

A.3.9,10 Burunğı yıl Ḥudāy’niñ ‘ināyeti birle çerig yürüp barıp, Barağ birle Mansur’ni kaçurduq.

A.3.10 Tahtni mülkni Teñri bizge birdi.

A.3.10,11 Olar taqı ançu öz illerin ala kaçıp yöriyü bardılar.

A.3.11 Birer ikişer yıl Özü qışlalı tip köçüp kelip tururbiz.

A.3.11,12 Basa sizge kişi iysek ulaq aşurmağay tip ıymaduq.

A.3.12 Basa sizdin su birle kişi kelgey bildük.

A.3.12 Niçük boldı kelmedi?

A.3.12,13 Sizniñ yaḥşı atınızni, esen tükelligni, Ḥācī ‘İbād –berrekehu-dın bildük.

A.3.13,14 İmdi ... biz ikegüge bir ‘aşr ... Devlet Berdi erse biz taqı Teñri’niñ yārisi birle burunğı yaḥşılarımız yosunınça yaḥşı barışalı.

A.3.14,15 Aramızda ilçi keleşi ıyışıp selām böleklerimiz yitişip bāzergān ortaqlarımız yörüşse keçer boy, qalur menü atqa.

A.3.15 Yaşısı ol bolğaymu erne.

A.3.15,16 Basa aramızda bu bir kesek ulaq kāfirni kiterürge niçük maşlāhat bolsa itip istegin.

A.3.16,17 Qurıdın sudın bāzergān ortaql yörüp yarlı miskīn tirligin qılsunlar.

A.3.17 Basa sizniñ esen tükelligni körüp kelsün tip Hācī ‘İbād –berrekehu- Hoca’dın bitig selām ıyduk.

A.3.17,18 Sizni köz körerge kişi ıyarnı özünüz bilürsüz tip bitig selām ıyduk.

A.3.18 Yıl Biçin, Orda Özü yaqasında irürde bitildi.

A.4.6,7,8,9,10,11 Serveri selātin be‘ināyeti rabbü’l‘ālemīn sultānı a‘zam Meħmed Ğāzī’ğa köp köp selām ve taħıyyet vāşıl bolğandın soñ i‘lām qılınur kim bizniñ ozaqı □an babalarımız birle sizniñ burunğı yaşılarınıznıñ ilçi kileçisi kilişip bāzergān argışları yörüşüp bölek selāmları yetişip isenlig tükelliglerin bilişe ol dostluq qarındaşlıq birle Tengri Ta‘ālā raħmetine barmışlar.

A.4.11,12,13,14 Şükr ‘ināyeti ilāhıge burunğı ħan babalarımıznıñ uluğ ornunı yarlıqap birgende ozağı yaşılarımız yosunınça ilçi kileçilerimiz kilişip bāzergān argışlarımız yörüşüp isenlig tükelligni bilişe tursağ bolğaymu tigen oçurda köp ara ħayf işler boldı irse kişimiz bara almağanı ol sebebdin iridi.

A.4.14,15,16,17,18 İmdi bir ve bar Tengri Ta‘ālānıñ yarlıqawı birle bu kündin ilgerü köp burunğı yaşılarımıznıñ dostluqların arturup aramızda köp yaşılıqlarımız artura dostluqımıznı imdidin ilgerü ziyāde qılıp yaşsi kişilerimiz kilişe barışa tursa yırağdağı işitürge yawuğdağı körerge keçer dünyāda dost düşmān arasında yaşsi at ol bolğaymu tiyü bizniñ selāmetliqnı ayıtğaç.

A.4.18,19,20 Sizniñ isenlikni körgüze ağır selām yinil bölek yitgüre evāyildin berü qadīmī du‘ācımız Hācī Aħmed başlıq ilçilerni iyduk.

A.4.20,21 Tawuq yıl, tāriħ sekiz yüz yetmişde mübārek Berāt ayınıñ beş iskide Ordu-yı Mu‘azzam Ezoğlu Özen yaqasında iridi.

A.4.21 Şeşenbe kün bitildi.

A.5.11...ol turur kim resüli mürsel K̄araç Bahatur kildi.

A.5.12 Sizniñ sađ ve selāmetlıkıñızni bizge ma‘lūm kıldı kıldı hem ol aḥbār-ı büldāni meftūhni tağı bizge ta‘yīn kıldı.

A.5.13 Biz tağı ba‘ de istimā‘ l kelām begāyet ve lā-nihāyet şādkām olduk.

A.5.14 Sizniñ ve bizniñ aramızda qarındaşlıq, ‘ālātarīki’l maḥabbe zāhir boldı.

A.5.15 Mine’l a‘vām iksük bolmay ağır selām yiñil bölek birle ilçi ve kileçilerimiz barsun kilsün.

A.5.16,17 Dostluq qarındaşlıqımız kündin künge teraqqı kıl sun tip sizge ilçilikke ‘Aziz Hoca atlıq qarındaşım oğlun yiberdim.

A.5.17,18 Çingis Han’nıñ bir oğlı men-men, bir oğlı ‘Aziz Hoca turur.

A.5.18,19,20,21 İm didin soñ sizniñ birle bizim aramızda Tengri ‘ināyeti birle dostluq ol tarıka ziyāde bolğay kim inşā‘ allāhu Ta‘ālā soñğı zamānede dūşmān arasında bir atı qalğay tağı her tarağğa ne siz ‘azm ü sefer kılsañız biz tağı bu tarağdın sizge taqviyet kılurğa ḥāzırımız.

A.5.21,22,23 Ba‘ de ihtişāri’l kelām, bu kündin ilgerü qayu iş kim sizniñ ve bizniñ aramızda qarındaş ziyādesiñğa ta‘alluq tutar ol işniñ ta‘ciliñe isti‘dād kılurğa meğül bolsañız siz ḥākimsiz tip ağır selām ve yiñil bölek birle ḥāzretğa resül irsāl kılındı.

A.5.24 Tārīḥ sekiz yüz seksen ikide mübārek şāfer ayınıñ nişfinda istiktāb kılındı.

K.1.4 Hāci Girey.

K.1.4,5,6,7,8,9,10,11,12,13,14,15 Söзим o uluğ ulusniñ tümen miñ, yüz, on oğlanlar begleriñe basa Qırım tömenini bilgen İminek başlıq daruğa begleriñe basa Qırq Yeri’niñ Şāh Merdān başlıq daruğa begleriñe Ḥalil başlıq yüz begleriñe, sadāt-ı ‘ulvileriñe, müfti müderrisleriñe, k̄āzi muḥtesibleriñe, meşāyīḥ şūfileriñe, dīvān bitkeçileriñe, ulu tamğa üstinde turğan Aḥmed Hoca Hācike başlıq tamğacı tartnaqçılariña basa Qırq Yiti Yer’niñ Tenri Birdi başlıq tamğacı tartnaqçılariña, ḥāzırniñ anbārçılariña, yaftacı yasaqçılariña, müsemma qalançılariña, bökevül çerileriñe, totkavul qabaqçı qaravullariña.

K.1.15,16,17,18 Yortқан yasağı tip, çağdavul qaravul tip, çalgı haqqı tip, kara sanı qaldı yasağı tip, kara qonağı tip, hucet bahāne kılıp, ne erse tilemesünler, almasunlar.

K.1.18,19 Ewleriñe küç birle qonaq tüşürüp qondurmasunlar.

K.1.19 Tavar qarasıdın, ‘ ulūfe süsün tip almasunlar.

K.1.20 Atların kölüklerin ulağ ilmek tutmasunlar.

K.1.20,21,22 Ne kim satsa alsa, tavar, kara ilkı, qul qaravaş satsa ve alsa harc harācāt tamğa tartnaq almasunlar.

K.1.22,23 Basa tuz arabaları, aşıq öz arabaları Qırım’ğa Kefe’ge barsa arabalarındın tamğa tartnaq almasunlar.

K.1.23,24 Qabaqçılıq tip qaraqolluq tip tilemesünler.

K.1.24,25 Heftyek ‘ ameldārımız tip qap harcı tip pulkuz haqqı tip tilemesünler, almasunlar.

K.1.25,26 Kim kim erse tartup zor birle hıç ne ersesin almasunlar.

K.1.26,27 Qayu ma törlüg yandın bolsa küç basınç, yunçuğ zaħmet, zulm ‘ avān kılmasunlar.

K.1.27,28,29,30,31,32,33,34 Taşgarudın at birle, içgerüdin kemi birle yürüyüp bāzergānlik kılıp, satığ alığ yörigen ilçi yolçılarıña, aşqan bargan yolavçı yürütüçileriñe, quşçı barsçılarıña, kemiçi köprüçi kiçüçileriñe, içki kentleriñ hırfet ağalarıña, taşkı sala qonumnıñ il qartlarıña, qayu ma törlüg ‘ amel iş üzre yörigen kişileriñ köp illerge, köp kişilerge barçağa.

K.1.34 Tüzünçe bilgeler.

K.1.34,35,36 Bu yarlıǵnı tuta turǵan Engürli Mahmūd oǵlu Hekim Yahyā’ğa soyurǵal bolup tarhan bolsun tidimiz.

K.1.36,37 Qayda tilerse barsun, qayda tilerse yörüsün.

K.1.37,38 Bu kündin ilgerü yasaq alban almasunlar.

K.1.38 Müsemma salıǵ şalmasunlar, almasunlar.

K.1.38,39 Koluş qolqa tilemesünler, çerig öf tip rahmet itmesünler.

K.1.39,40,41 Qayda taqı bolsa ikin yetkin qılsa hazır anbār tip qurt anbārı tip ne irse tilemesünler, almasunlar.

K.1.41,42,43,44 İrdin haqqı tip boyunsa qılır bende Qırq Yirde ve Qırım'da, Kefe'de, Kerç'de, Taman'da ve Qaba'da ve Qırpaç'da ne kim menüm hüküm yitken yirde kim kim erse bu Hakım Yahyā'dın tamğa tartnaq, harc haracat tilemesünler, almasunlar; tidimiz.

K.1.44,45,46,47 İnç yöriyüp tınçlıq üzre oturup köni yarlı tirligin qılıp bizim uruğ uruqlarımızge şām u şabāhda, gudüvv ü revāhda biş vaqt namāzda du'ā ve alqış qıla tursun, tidimiz.

K.1.47,48 Basa yoqaru uluğ işiñni qarap ni kim törlüg sözi bolsa ötüne tursun, tidimiz.

K.1.48,49,50,51 Basa bulayu turğaç idip erip yarlıq üzerge qılıp bu tarhan qılğanımız Hakım Yahyā'ğı küç basınç, zaħmet yunçuğ, zulm 'avān tegürgen kişilerge ne yaħşısı bolğay, qorqarlar erne tidimiz tip tuta turğan altun nişānlıq, al tamğalıq yarlıq birdimiz.

K.1.51,52 Tārīh tawuq yılı, sekiz yüz elli yedikde bitidi.

K.1.52,53 Mübārek şafer ayınuñ yigirmi altınçı kün, düşenbe kün Orda-yı Mu'azzam Qırq Yir'de sarāyda bitinildi.

K.1.54 Qāzī' l quzāt Mevlānā Şadrı cihān ötündi, ' Alī Baħşı bitidi.

K.2.1 Meḡli Girey.

K.2.1,2,3,4,5 Sözüm içki kentleriniñ daruğa begleriñe, müfti müderrisleriñe, qāzī muħtesibleriñe, meşāyiħ sūfileriñ cezā 'āmilleriñe, bökevül çerileriñ tamğaçı tartnaqçılariña, kuşçı barsçılariña, kemiçi köprükçileriñe, totqavul qaravullariña, yörür aşur ilçi yolavçılariña, köp ilge barçağa.

K.2.5 Tüzünçe bilsinler.

K.2.5,6 Bu yarlıgını tutup turğan Hoca Beg'e biziñ soyurğal bolup tarhan bolsun tidük.

K.2.6,7 Basa bu Hoca Bey quruda bāzergān qılsa deryāda kemi birle yörise alurıda kim kim erse tamğa tartnaq, harc ve haracāt tilemesünler, almasunlar.

K.2.8 Evleriñe küç birle qonaq tüşün qondurmasunlar.

K.2.8,9,10 Yasaq qalan süsün 'ulüfe tip tilemesünler, tavar qaraların ulağ ilmek tutmasunlar, qoluşı qoltqası tip ne erselerin tartıp almasunlar.

K.2.11,12 Basa inç birle tınç turup yarlı tirligin qılıp bizge ve bizim uruğ uruqlarımızğa du'ā ve alqış oqup tursunlar, tidimiz.

K.2.12,13,14 Basa bulayu tiyü turğaç yarlıg körüp bu tarhanımız Hoca Bey'ge küç 'avān, yunçuğ zahmet tegürgey kişilerge ni yahşısı bolğay, qorqarlar erne tiyü tuta tururğa altun nişānlıg, al tamğalıg yarlıg birildi.

K.2.14,15 Tārīh sekiz yüz yetmiş ikide Muħarrem ayınıñ ortasında Ordu-yı Mu'azzam Qırq Yer'de irürde bitildi.

K.3.8,9 Ba'de ma'lüm bolsun, özümüzni Tengri Ta'ālā yarlıqağalı berü sizge yahşi kişimizden keliş barış qıla almaduq.

K.3.9,10 Öz aramızda işlerimiz boldı.

K.3.10 Burun ħan babam birle niçük dost qarındaş erdiñiz, biz taqı ol yosunça yörüpdür erdük.

K.3.11 Munda sizniñ katırğalarını başlap Ya'qūb keldi.

K.3.11,12 Biz taqı yahşi sözlerimiz ayıtğunça kişimni iki şehrimiz köydürdi.

K.3.12 Bu işler üçün men sizge yahşi kişim yiberürmen, alay bilgeysiz.

K.3.12,13 Basa Kefe sizniñ ħarāc güzārıñız erdi, bizniñ qonaqımız erdi.

K.3.13,14 Katırğalarını başlap Ya'qūb kelip Kefe'niñ köp kişilerin alıp kitipdür.

K.3.14 Meniñ taqı bir nökerimni Ya'qūb alıp kitipdür erdi.

K.3.14 Ol kişim ayta keldi.

K.3.15 Ya'qūb sul□ānğa ayta bardı.

K.3.15 Kefeliler kişilerimizni tonap bir kişimizni öltürdiler.

K.3.15,16 Bu yesirleri anıñ üçün alduq tip turur sizge özüm sordum.

K.3.16 Ol işler barı yalğan turur.

K.3.16,17 Sizniñ tarafınızğa yamanlık kılısalar bizniñ könlümüzge yaqşı kelmez.

K.3.17 Sizge artuq ‘ izzet ü hürmet kılıgannı tilermin.

K.3.17,18 İmdi qarındaşlık kılıp Kefe’niñ ol yesirlerni yiberseniz ‘ azım minnet bolğay.

K.3.18,19 Kefe’ge bolğan ziyān hemān bizge bolğan kibi turur.

K.3.19 Anı niçük çaqlasa siz bilürsüz.

K.3.19 Basa sizdin iltimās ol turur.

K.3.20,21 Mevlānā Bayram Şāh’dın bir mektüb yibergeysiz tiyü keremiñizge i’ timād kıla taḥiyyetnāme irsāl kılındı.

K.4.1,2,3,4 ...vāşıl bolğandın soñ...evşāfi hamīdñizni işitip ol zindān içinde sizdin necāt umar irdük, biḥamdi’llāh ol umğanımız kibi boldı.

K.4.4 Kefe dağı dārü’l islām boldı.

K.4.4,5,6 Biz tağı bolsa Tengri ‘ ināyetinde, şükr, ol zindāndın ḥalāş bolup pādişāhniñ tigmesi boldum.

K.4.6,7 Devlet işikinde niçe bizler biginlerge ‘ ināyeti tigmişdür.

K.4.7,8 Bu ‘ ivaznı pādişāhğa biz niçük kulluq birle qaytarğaymız.

K.4.8,9,10,11,12,13 Meger Allāhu Ta’ālā qaytarğay, imdi bizniñ üçün devlet işikinde merḥamet sem’iniñ vākıf bolup pādişāhğa bizni ḥayr söz birle yād kılığaysız kim biz pādişāhğa muṭī’ münkād bolğanımızni tağı şākir bolğanımızni tağı Aḥmed Paşa birle ‘ ahd ü şart kıldıuq kim pādişāhniñ dostına dost düşmenine düşmen bolğaymız tip ol ‘ ahd ü şart üstünde tururmız.

K.4.14,15,16,17,18 Tağı bizniñ düşmenlerimiz köp turur, bizniñ üçün ḥile birle yalğan söz tüşürgey tip qorqarmız kim sizler anıñ bigin sözlerge inanmay bizdin mu’ayyen ḥaber bilmeginçe bizge öfke kılmağaysız tip umanurmız tiyü keremiñizge i’ timād kıla taḥiyyetnāme irsāl kılındı.

K.5.6,7 ...oldur ki kemīneñiz ḥālindin istifal olursañız Allāh ‘ ināyeti birle ve sulṭānım devletinde sağ selāmet kulluqda ḥāzır turupmız ve hem taḥt tarafından ḥaber şoldur ki ḥālleri qatı bitigdir alınmışdır.

K.5.7,8 İlçi dağı varıp irdi, henüz taht ilindedir.

K.5.8 Ne vakt mu' ayyen haber bilsek devlet çapısına bildürürmiz.

K.5.9,10.11,12 Kralı kâfirden dağı kemîneñize ilçi âdem keldi; kemîneñiz dağı şöyle cevâb birle könderdük ki devletlü sulţânım sağ olsun, sen Çara Boğdan ile bir olursañ senden özge düşmenimiz yokdur ve eger Çara Boğdan birle bir olmay pâdişâhımız ile barışsañız biz dağı hoş dostmız diyü iki ay va' de verüp bir âdemimiz çoşup könderdük.

K.5.12,13,14 Ne vakt ol cânibden dağı haber bilsek devlet çapısına könderirmiz ve dağı devletli sulţânımın ' adl (ü) dâdına lâyıķ kimseneleri devlet çapısına bildürmek kemîneñize vâcibdür.

K.5.14,15,16,17 Eyle olsa kemineñize in'âm olınan qullarıñız ve dağı Kefe'niñ müsülmânları, gâvurları mecmû' ları Hüsâm Qâzî du'âcıñızdan hoşnuddurlar ve dağı yağılıklar olındı, tã' ün oldı, ni kadar taqşirlik vak'alarda yarlı miskinniñ murâdları hâşıl olup sulţânıma çoķ sevâblar alınıp kiçe kündüz devletlü sulţânıma du'â ve şenâları ederler.

K.5.17,18,19 Şimdi barça du'âcı, yarlı miskîn halkıñıñ temennâsı oldur ki Hüsâm Qâzî'ni yine Kefe qâzılıķına muqarrer olına yarlı miskinniñ murâdı olunup sulţânıma 'azîm sevâb ola.

K.5.19 Bâķî fermân sultânımıñdur.

K.6.12,13,14 Ma' rüz oldur ki şerîf hâzretiñizden biz miskîn hâdimleriñize kelâmı şerîf keldi ki hünkâr hâzretleri Çara Boğdan 'aleyhi'lla' ne üzerine gazâya qaşd eyledi.

K.6.14,15,16,17 Sizlere dağı i'âm oldur ki cemî' leşkeriñizle hünkâra muvâfaķat idüp dîni islâmğa mu'âvenet idüp ol tarafdın yöriseñiz diyü bize haber tegdi ise özümüznüñ yağımız dağı var iğeç siziñ hîdmetiñizi qabûl idüp isti' dâdı hârb ve âlâtı çarb ile rākibâne barduķ.

K.6.17,18 Bir niçe kâfir qal'alarını ihrāk ittük.

K.6.18 Ğanîmeti keşir alduķ.

K.6.18,19 Bihisâb ba' dehü rücû' qılğunça haberi mühmel keldi kim "yağı keldi ewleriñizi ğâret itdi" diyü.

K.6.19,20,21 Derhâl alğan ğanîmet-lerimizi salıp rücû' itmeke qaşd ittük ise kâfir artımızdan kelip bizim ile muhârebe-i keşir kıldı.

K.6.21 Haylî kişi zāyi‘ oldı.

K.6.21 İki qarındaşım Şehid oldı.

K.6.21,22 İsti‘ dādlarımız, atlarımız, silāhlarımız zāyi‘ oldı.

K.6.22 Özümüz bir at ile keldük.

K.6.22,23 Ba‘ dehū bizim ‘ aqībimizçe yağımız taht leřkeri ile kelip illerimizi aldı.

K.6.23 Biz Kırım Şehrini idük.

K.6.24 Semüz atlarımız yok idi ki çıkıp muhārebe kılay idük.

K.6.24,25 Kırım Şehrini dağı kelip muhārebe kıлмаk diledi ammā kal‘ aya kār ide bilmedi.

K.6.25,26,27 Bu mühmel haberlere olup sizin mübārek cemāliñiz ile müşerref olabilmedik, elhāmdü li’llāh, işüttük ki Kāra Bođdan -‘ aleyhi’llā‘ neniñ- üzerine manşūr muzaffer olmışsız.

K.6.29,30,31...muqaddes muṭahhar rūhınıñ istimdādı ile hezimet kılmışsız diyü sem‘ imize tegdi ise köñlümize ğāyet ferūh ve sürür hāşıl oldı ve ba‘ dehū Yegen Beg keldi ise rāst Yegen Beg’i uzata bilmedük ki arada yağı var idi.

K.6.31,32 Nāgah yolda yağıge uırağay dağı zāyi‘ bolğay sizin bize hātırınız bize qalğay diyü sizdin hicāb ittük.

K.6.32,33 Bizim hāzır, leşkeri ‘ azim yok idi diyü hāzret-i ‘ āliyyeñize ruq‘ a irsāl kılındı.

K.7.14,15,16,17 ...revāne olduğdan sonra ma‘ rüz olunan oldur ki hāş kuluñuz muḥibbāne ve muḥliřāne du‘ ā ve teḥāyā vāşıl olandın soñ yer öpüp i‘ lām kılınır kim ruk‘ ai Őerifiniñize bize değdi -elhāmdüli’llāh- besī ğāyet sevindük, öpüp başımız üzerine kōduq.

K.7.17,18 Ben kuluñuz için yüz yıl devlet ile ḥayātınıñız bāqī ve pāyende olsun.

K.7.18,19 Pādiřāhım hāzretleriñizde ben kuluñuzdan yaramaz söz naql itmişler, mübārek sem‘ iniñize eyle düşürmüşler ki Eminek muḥālefet eyledi diyü.

K.7.19,20 Yer yüzinde Ğāzi Pādiřāh siz durursız.

K.7.20 İki cihānda Allāhu Ta‘ ālā ‘ aziz dutsun.

K.7.20,21 Her ne yere ki qadem basarsız, benüm yizümnüñ üzerine ola.

K.7.21 Maşūr muzaffer olasız.

K.7.21,22 Her kim-erse size muhālefet iderse şol kim erse mezāhibi erba'ada müsülmān degül durur.

K.7.23 Hāşā ki bendin ol hāller vāķī'c ola.

K.7.23,24 Beni sevmez düşmenim eyle dimiş; benüm başım, ewim barķım, ilim künüm hep barçası siziñ başıñız şadaķası olsun.

K.7.24,25 Niçe ki hayāтта olursam sizin mübārek etekiñizden ayrılmazam.

K.7.25,26 Zinhār keremi 'ināyetiñiz olursa yaramaz kim ersenüñ sözine i' tibār itmeñiz.

K.7.26 Ben ol hālde kişi degülüm.

K.7.26,27 Şimdiki hālde taht hana Aħmed, öksüzler diyen ādemlere varmış, küçlü olmuş.

K.7.27,28 Timür Beg'nüñ üzerine kilür diyü haber kildi.

K.7.28 Eger eyle olursa Timür Beg bize yakın olur.

K.7.29 Beri yaña kilür.

K.7.29 Eyle olsa bize yaramaz olur.

K.7.29,30 Bizim illerimiz aña barıp қоşulup Nür Devlet ile Haydar sebebinden ötürü epeyi zaħmetler çekermiz.

K.7.30 İkişi barışmazlar.

K.7.31,32 Benüm sözüمنى hem dutmazlar, savaş ve ceng etmeke ādem yok, baş yok, ol cihet ile illerimiz aylaķ gider.

K.7.32 Anı yaķın bilesiz.

K.7.32,33 Şimdi beglerimiz daħı halkımız daħı Meñli Girey'ni tilerler.

K.7.33,34 Ol ikisi barışmaz üçün illerimiz ħarāb oldı.

K.7.34,35 Eger Meñli Girey kilürse hep barçası bir ağızğa ve bir hükmge baķarlar diyü besī muntazır dururlar.

K.7.35,36 Şimdi pâdişâhım ‘inâyetiniz olursa lutf idüp yakın kelmezden öñdin Mengli Girey’ni könderseñiz hemân il bizim durur.

K.7.36,37 Eger ta‘cîl olmaz ise il gider.

K.7.37 Ben yalguz dutmazın.

K.7.37,38 Bu cezîre dağı hep beglikimiz dağı bu il ile durur.

K.7.38 İlge tükendin soñra ben dağı bu arada durmazın.

K.7.39 Mübârek cemâlinizge, ‘âlî hizmetinize irişsem gerek.

K.7.39,40 Bunçalayın hâlleri başa niçün dimediğ diyü aytmañız.

K.7.40,41 Ol sebebdin sizniñ mübârek sem‘inize düşürmek üçün beyân eyledük.

K.7.41,42 Şimdi elbette elbette Menğli Girey’ni ta‘cîl könderseñiz hemân bizim ilimizni düzmesine sebep olursız.

K.7.42,43,44 Eger bizim âbâdânlığımıza niçe ki sebep olursız, iki cihânda şevâbı ‘azîmler sizniñ ola.

K.7.44 Nür Devlet’ni aşlâ il ve begler dilemezler, hiç işke yaramaz.

K.7.44,45 Kendü kardaşı ile muhâlefet ider.

K.7.45 İl yarağın eylemez.

K.7.45,46 Ol sebebden ötürü bir çahlık bizâr olmuşlar.

K.7.46,47,48 Ammâ tilek sizden oldur ki Menğli Girey’ge eyü naşîhatlar eyleşiz ki il yarağın eyü teftiş eylegil dağı Eminek sözinden çıkmagıl diyü çok naşîhatlar kılasız.

K.7.48,49,50 Bu mektüb sizniñ mübârek hizmetke erişecek ol zamân köndermek artınça olası ki bu yağı tarafından bizdin yaña muhâlefet olmaya diyü.

K.7.50,51 ‘Âli hâzretlerinize du‘â kılıp yer öpüp çok güstâhâne sözle bu ruķ‘ â irsâl kılındı.

K.7.53 ...bağşını dağı yola könderdik.

K.7.53 Anuñ kelürine dağı bu hâller eyüdür, eyle bilesiz.

K.7.54 İşbu hāmili varağa ‘ Abdü’l‘ aziz nām hāzretleriñize könderdik.

K.8.2,3 Biz kuluñuz taķı sizniñ esen sağ ve selāmetliķiñizni işitip Tengri Ta‘ālāğa köp şükürler kılduk.

K.8.4 Biz kuluñuzni dāyim şadaķa ve in‘ām birle yād kılursız.

K.8.4,5 Allāh Ta‘ālā dāyim fırsat ve nuşret ve şevketiñizni ziyāde kılğay.

K.8.5,6 Pādişāhım biz kuluñuz bigin niçeler devlet işikinde kulluķ kuruñ beline bağlap tururlar.

K.8.6,7 Biz hōd sizniñ hāşşa tigmeñiz tururmız.

K.8.7,8 Pādişāhımdın tilekim oldur kim dostumuzdın düşmenimiz köp.

K.8.8 Sizniñ sem‘iñizge ni söz aytur bolsalar işitmeseniñiz.

K.8.9 Sizniñ luţf u keremiñiz bilür tiyü dāyim ötüngenimiz ol irdi.

K.8.9,10 İmdi kiyin devlet işikine du‘ā kıla taķıyyetnāme irsāl kılındı.

K.9.4,5 Devlet du‘āsını i‘tikād u ihlāsla tāze kılmaķdan şonra ma‘rüz olunan oldur ki sulţānımuñ buyruğıyla bu memlekete keldük erse bu memleket biz kören kibi olmadı.

K.9.5 Asrı harāb olmış.

K.9.6 Şimdiki hālde memleket harāblıđından döşelig dağı kalmamış.

K.9.6,7 İmdi bizniñ hālimiz asrı mükedderdir.

K.9.7 Sulţānımuñ niçe biziñ kibi şadaķasını ister kulları vardır.

K.9.8 Biz dağı anlar kibi bir kulıyuz.

K.9.8 ‘ İnāyet sulţānımuñdur.

K.9.8 Bendeñüz Meñli Girey.

K.10.5,6,7 ...ma‘rüz olunan oldur ki biz kuluñuzni cenābı āliñizdin bu vilāyetge yibermeke emr bolğanda Kāsım kuluñuzni bizniñ birle birge kelmeke emr boldı erdi.

K.10.7,8,9,10,11 Alay bolsa yolda ve izde berde ve baırde qondurmaqda, kochürmekde her veçhile ne maşlahat boldı erse qulluğın taqsır qılmay pādīşāhnıñ emrini ve bizniñ hıdmetimizni ğāyet haddinçe qatlanıp qulluğında her veçhile quşūr qoymay yerine keltürdi.

K.10.11,12,13 İmdi pādīşāhı ‘ālempenāhuñ bihārī devletinden ümıddir ki bu quluñuznuñ hıdmeti zāyi’ bolmay bir himmet oluna.

K.10.13,14 Muña himmet olan hemān bizge bolğan kibidir.

K.10.14,15 Anıñ üçün kim biz hem beglerümüz efendidin ğāyet hoşnūdmız.

K.10.15 Bāķī fermān sultānumuñdur.

K.10.15 Bendeñüz Beñli Girey.

K.11.12,13,14 ... tebliğ qılmakdın soñra ma‘rūz olunur kim devlet işikinden emr olunup bu yerge kelgenimizde hālkımızniñ hālleri asrı mükedder olduğı sebebdin hāzreti ‘ālīğa ādemimiz köndere almaduq.

K.11.15,16,17 Şimdiki hālde, elhāmdüli’llāh, sultānımnıñ sāye-i devletinde biz quluna ‘ināyet qılğan memleket ğāyet rāhat bolup devletli sultānıma barça hāqlar, şām ve şabāhda, ğudüvv ü revāhda du‘ā qıla tururlar.

K.11.17,18,19 İmdi sultānımnıñ sağ ve selāmetlıđın bildüre ‘Abdü’l‘azīz atlığ adamımızni hıdmetiñizğa bir qaç sözler sipāriş qılıp irsāl qılındı.

K.11.19,20 İnşallāh ‘inde’l-huzūr bi’s-surūr olunsa taqrıren işbu tañıyyet-nāme irsāl qılındı, fetħ-i ebedi ve du‘ā-yı sermedı dayım.

KA.1.1,2,3 İbrāhim Hānımız, soyurğal sözüm, Hudāy rızası üçün, Muħammed resulu’llāh şefā‘ati üçün bu öksüz oğul tul hatunni āzād tarħan bolsun tidük.

KA.1.3,4,5,6 Bu āzād birgen kim-irselerniñ atı başlığ Ğülbostān hatun oğlı Muħammed ‘Azīz Hān neseb-i şāh neseb-i Caneke Sultān bu atlı kim-irselerni āzād yiberildi tağı Hoş Kildi atlığ çorasın birge bolsun tidük ve tağı Muħammed ‘Alı, Muħammed ‘Azīz’niñ atasını soyurğap birgen bu iki tamğa ormanın soyurğap il ağaları birle İrek’te soyurğaduk.

KA.1.7,8 Bulardın bilgüşiz kim kim-irse ormanlarına yörümesünler, ikin saba(n) sürse hāzır anbār almasunlar, bularqa küç birle qonaq qondurmasunlar.

KA.1.8 Tarhan, ilçî, ulağ ilmek tutmasunlar.

KA.1.9,10,11 Qayû ma yandın küç tigürmesünler tip bu Haydar ‘Alî Sulţān’niñ āzād yibergen Gülbostān Hatun oğlı Muḥammed ‘Alî ‘Azîz Ḥan neseb-i şāh neseb-i Caneke Sulţān tağı Hoş Kildi atlı çorası bu kim irseler tuta turğan sanlığ yarlığ birildi.

KA.1.11 Tārîḥ sekiz yüzde Ramazān aynıñ evvelinde bitildi.

KA.1.11 Ḥacî Qurbān Ḥāfız bitidi.

KA.2.5,6,7 ...bu nişān yetkeç söz ol kim bu Muḥammed ođlı Şeyḥ Aḥmed dađı Şeyḥ Aḥmed’niñ ođlı Abdāl [dađı Seyyid Aḥmed ve ünsi Muḥammed’niñ ođlı Mūsā] Seyyid ođlı Ya‘qūb bu ünsi Bulanıs dađı ünsî Nūr Seyyid Buydı kim irse bizge kelip başvurdılar.

KA.2.8,9,10 Ol ḥan ağalarımızdan tarḥan bolğan kişiler ikendir biz dağı soyurgap bu mezkūr kim-irselerini Teḡri Ta‘ālā rızāsı ve tağı Muḥammed resūlu‘llāh şefā‘ati üçün tarḥan kıldım.

KA.2.10,11,12,13 Min-ba‘d bu müşārü’n-ileyhlarğa yollarında ve izlerinde, seferlerinde, ḥūzurlarında, olturğanlarında ve turğanlarında, kişilerine ve qaralarına, yüklerine, çarvalarına ferden mine’l-āfāt ve vechun mine’l-vücūh dađl ü ta‘rîz kılmasunlar.

KA.2.13 Yasaq, qalan salığ müsem mā salmasunlar.

KA.2.13,14 Qoluş qoltqa, bāc ve ḥarc qarācāt dip tilemesünler.

KA.2.14,15 Mal ve ilmeklerine, aq ve āb zemīnlerine dest-i teḡāvul kılmasunlar.

KA.2.15 Öylerine küç bile ilçî qonaq kondurmasunlar.

KA.2.16 Şala ḥarcı, yer ḥablesi, tütün sanı dip almasunlar.

KA.2.16 Süsün ‘ulūfe tilemesünler.

KA.2.17 Qayû ma yandın noqsān zarar tigürmesünler.

KA.2.17,18,19 Öz ferāğati bile oturup şām u şabāḥ ve ğudüvv ü revāḥ bizge ve bizniñ uruğımızğa du‘ā ve alqış kılsunlar ve her nev‘din küç basınç, zaḥmet yunçuğ tigürmesünler.

KA.2.19,20,21 Basa bulayu tiyü turğaç yarlığ tinlemey küç basınç, zaḥmet yunçuğ tigürgen kişilerinñ özlerine ni yaḥşısı bolğan dip al nişānlığ yarlığ birildi.

KA.2.22 Tārîḥ, toquz yüz yegirmi toquzda, mübārek Şafer ayınıñ on üçüncü kün irdi.

İKİNCİ BÖLÜM

SÖZ ÖBEKLERİ

Söz öbekleri, tek kelimeyle anlatılamayan, anlatımı için birden çok kelimeye gereksinim duyulan nesnelere, kavramları, durumları ya da hareketleri karşılamaya yarayan dil birlikleridir. Bu kelimeler ekli ya da eksiz belli kurallar çerçevesinde bir bütün oluştururlar. Öbekteki kelimelerin yerleri değiştirilemez. Cümlede tek bir öge olarak işlev görürler (Karaağaç, 2009: 129-131).

Korkmaz söz öbeklerini “*Cümle içinde kavramlar arasında ilişki kurmak üzere birden çok kelimenin belirli kurallar ile yan yana getirilmesinden oluşan, yapı ve anlamındaki bütünlük dolayısıyla cümle içinde tek bir nesne veya hareketi karşılayan ve herhangi bir yargı bildirmeyen kelimeler topluluğu*” şeklinde tanımlarken Ergin bu tanımlamayı “*Kelime grubu birden fazla kelimeyi içine alan, yapısında ve mânâsında bir bütünlük bulunan, dilde bir bütün olarak muamele gören bir dil birliğidir.*” şeklinde yapmıştır (Durukan, 2010: 146, Ergin, 2000: 374).

Gökdayı, öbeği “*birden fazla sözcüğün tek bir kavramı karşılamak üzere belirli kurallara göre geçici biçimde bir araya gelerek oluşturdukları yapısal ve anlamsal bütünlüğe sahip sözcük dizisi*” biçiminde tanımlamıştır. Öbekler yargı bildirmez ama bütünlük gösterirler, anlam yönü ön plandadır. Kavramları ve kavramların niteliklerini karşılayabilirler. Kurallı biçimde bir araya gelen bu yapıların bir araya getirilmesinde sayı sınırlaması yoktur. Gökdayı, söz öbeklerinin yargı bildirmeme ve cümle ögesi olma hususlarının gereksiz yere vurgulandığını düşünüyor. Ayrıca ad soylu kelimelerin yanı sıra eylem ve ilgeç öbeklerinden de oluştuğunu belirterek gereksiz kısaltmalara karşı çıkıyor (Gökdayı, 2010: 1300-1304).

Gökdayı, bazı araştırmacıların öbek terimi yerine “belirtme öbeği”, “belirtme grubu” ya da “yargısız anlatım” terimlerini kullanmalarını uygun bulmuyor. Çünkü öbeklerin belirtmenin yanı sıra tamlama, niteleme, pekiştirme gibi özelliklere de sahip olduğunu vurguluyor. “Yargısız anlatım” terimini de bu adlandırmanın cümleyle ilgili olduğunu düşünerek doğru bulmuyor (Gökdayı, 2010: 1301).

Karahan, kelime grubu diye adlandırdığı bu yapıları; “*bir varlığı, niteliği, durumu veya hareketi karşılamak amacıyla belli kurallar dahilinde birleşen kelime topluluğu*” biçiminde tanımlamıştır. Kelimelerin öbek içindeki sıralanışı belli kurallara göre olur. Görev denkleği olmayan söz öbeklerinde ana unsur genellikle sondadır. Birleşik fiil ve edat grubunda ana unsur baştadır. Bu gruplarda ikinci unsur bir çekim unsurudur. Karahan, söz öbeklerini; isim tamlaması, sıfat tamlaması, sıfat fiil grubu, zarf fiil grubu, isim fiil grubu, tekrar grubu, edat

grubu, bağlama grubu, unvan grubu, birleşik isim, ünlem grubu, sayı grubu, birleşik fiil ve kısaltma grupları ana başlıklarıyla inceliyor. Ayrıca kısaltma grubunu da kendi içinde isnat grubu, yükleme grubu, yaklaşma grubu, bulunma grubu, uzaklaşma grubu ve vasıta grubu diye bölümlendirmiştir. Karaağaç da söz öbeklerinin sınıflandırılmasında genel olarak Karahan'dan farklı düşünmemiştir (Karahan, 1999: 11-44).

Genel hatlarıyla düşünüldüğünde Karahan'nın yaptığı sınıflandırma, Ergin' in sınıflandırmasına benzemektedir. Fakat Ergin, Karahan'dan farklı olarak aitlik grubuna yer vermiştir. Ergin isnat, yaklaşma, uzaklaşma, bulunma gruplarını ayrı bir başlık altında değerlendirirken Karahan bu grupları kısaltma grubunun alt başlıkları olarak değerlendirir. Ayrıca Ergin kısaltma gruplarına vasıta grubunu da ekler (Karahan, 1999 : 43, Kerimoğlu, 2006: 110).

Karahan'ın Ergin' den farklı düşündüğü bir diğer konu da birleşik fiil grubudur. Karahan “anlamca kaynaşmış fiilleri” birleşik fiiller başlığı altında incelerken Ergin birleşik fiillerde böyle bir başlığa yer vermemiştir (Kerimoğlu, 2006: 110).

Ayrıca tamlamaların sınıflandırılması konusunda da bazı fikir ayrılıkları vardır. “Takısız tamlamayı” ilk kez Gencan, “zincirleme tamlamayı” da ilk kez Banguoğlu kullanmıştır. Ergin bu iki tamlama çeşidini kullanmadığı gibi Gencan'ın takısız kabul ettiği yapıları sıfat tamlaması başlığı altında incelemiştir. Tamlayanı zamir olan ve Ergin' in iyelik grubu olarak adlandırdığı tamlamaları Hatipoğlu ve Şimşek “*adıl tamlaması*” olarak inceler (Kerimoğlu, 2006: 108).

“Takısız isim tamlaması” olarak adlandırılan yapıların sıfat tamlaması olarak adlandırılması yaygınlaşan bir görüştür. “Zincirleme isim tamlaması” da bazı dilcilerce kabul görmeyen tartışmalı bir konudur (Kerimoğlu, 2006: 110).

Bilgegil, söz öbeklerini “belirtme grupları” başlığı altında toplamış ve bu yapıları “*Birden ziyade kelimedenden meydana geldiği halde, cümledeki görevi bakımından bir tek kelimedenden farksız olan, gerektiği taktirde yine bir kelimedede imiş gibi çekim eki alabilen isim soyundan kelimelerin teşkil ettiği birleşik sözlere, belirtme (=tayin) grupları diyoruz.*” (Bilgegil, 2009: 115) şeklinde tanımlamıştır. Belirtme gruplarını; 1.İsim tamlamaları, 2.Sıfat tamlamaları, 3.Bağlaç grupları, 4.Zarf grupları, 5.İsim grupları, 6.İkizlemeler, 7.Edat grupları, 8.Unvan grupları şeklinde çeşitlendirmiştir. Arapça ve Farsça yapıları da ayrı bir başlık altında incelemiştir. Ayrıca bir zarf, sıfat, mastar ya da fiille oluşturulduğunu belirttiği zarf fiilleri ayrı bir başlık altında incelemesi dikkat çekicidir (Bilgegil, 2009: 115-161).

Gökdayı, öbeklerin adlandırılmasında da birlik bulunmadığını vurguluyor. Bu konuda bazı araştırmacılar öbeklerin yapısını temel alırken bazıları ise bu sınıflandırmayı öbeklerin işlevlerine göre yapıyor. Gökdayı, öbeklerde “*asıl unsur*” diye adlandırılan yapının belirleyici olduğunu vurguluyor. Bu doğrultuda da “*bağlama grubu, pekiştirme edatı öbeği, aitlik grubu, kısaltma grupları ve tamlamalar*” gibi adlandırmaları yerinde bulmaz. Gökdayı, öbeklerin adlandırılmasının kelime türüne göre değil grubun şekline ve görevine göre yapılması gerektiğini söylüyor ve öbeklerin “*ad öbeği, sıfat öbeği, zarf öbeği, ilgeç öbeği*” ve “*eylem öbeği*” olmak üzere beş başlık altında toplanabileceğini savunuyor (Gökdayı, 2010: 1308-1317).

Söz öbeğinin öğeleri ihtiyaca göre değişebilirken yapısı bu değişiklikten etkilenmez. Kalıp birimler olarak adlandırılan birleşik sözler, deyim ve atasözleri tek bir söz muamelesi görürler ve kalıp kelimelerin yerleri değiştirilemez. Söz öbekleri, Türkçenin kuralları dahilinde konuşma sırasında oluşturulan serbest, bireysel ve değişken yapılardır. Söz öbeklerini oluşturan öğelerin anlamlarını bir bütün olarak değerlendirmeliyiz. Söz öbeklerinin vurgusu öbeğin yapısına göre değişir. İç içe geçmiş birçok söz öbeği bir arada bulunabilir (Karaağaç, 2009: 130-131).

1.YAPIMLIK VE ÇEKİMLİK SÖZ ÖBEKLERİ

1.1. Yapımlık Öbekler

Yapımlık söz öbekleri, bir varlığı veya bir kavramı karşılamak için iki veya daha fazla kelimenin bir araya gelmesiyle oluşan sözlük birimleridir. Birleşik sözler, deyim ve atasözleri nedenliklerini yitirmiş birleşik yapılardır (Karaağaç, 2009: 133-134).

Yapımlık Söz Öbeklerini Şu Başlıklar Altında İnceleyebiliriz:

“1. Fiilimsi Öbekleri

a. İsim-Fiil Öbekleri

b. Fiil-İsmi Öbekleri

c. Zarf-Fiil Öbekleri

2. Kısaltma Öbekleri

a. İsnat Öbekleri

b. Hal ve Edat Öbekleri

c. Ünlem Öbekleri

3. Sayı Öbekleri

4. Birleşik Fiil Öbekleri

A. İsim+Yardımcı Fiil Yapılı Birleşik Fiiller

b. Fiil+Yardımcı Fiil Yapılı Birleşik Fiiller

5. Yineleme Öbekleri

6. Aitlik Öbekleri

7. Bağlama Öbekleri

a. Sıralayıcı Bağlama Öbekleri

b. Açıklayıcı Bağlama Öbekleri

8. Özel Ad Öbekleri

a. Birleşik Ad Öbekleri

b. Unvan Öbekleri” (Karaağaç, 2009: 135).

1.1.1. FİİLİMSİ ÖBEKLER

Eylem kök ya da gövdelerinden türeyen, cümlede isim, sıfat ve zarf görevlerini yerine getirebilen eylem anlamlı yapılardır. Bunlar çekim edatlarını, çokluk, iyelik ve hal eklerini alabilirler. Fiilimsi öbeklerinin yalın halleri söz öbeklerinde sıfat, cümlede özne görevinde kullanılmaktadır (Karaağaç, 2009: 136).

1.1.1.1. İSİM-FİİL ÖBEKLERİ

Karahan, Karaağaç’ın isim-fiil başlığı altında incelediği yapıya sıfat-fiil der ve sıfat-fiil ile ona bağlı unsurlardan oluştuğunu vurgular (Karahan, 1999: 21). İsim fiil ekleri eylem isimleri oluşturabildikleri gibi yapım eki alarak kalıcı isimler de yapabilmektedirler. Kip ve kişi eklerini alarak cümleyi de oluşturabilirler. Sık kullanılan isim-fiil ekleri şunlardır:”-an, -esi, -mez, -ar, -dik, -ecek, -miş, -dı, -mada, -makta, -yor”. Ana öge sondadır. İsim fiil öbeği

tek bir isim muamelesi görürken bu öbeğin anlamını birçok öge tamamlar. “-dık” isim-fiil eki genellikle iyelik eklerinden biriyle kullanılır. Bu öbekler isim ya da sıfat görevini üstlenebilirler; çokluk, iyelik ya da hal eklerini alabilirler. Vurguları isim-fiilden önceki öge üzerindedir (Karaağaç, 2009: 137-139).

Bu yapıları çalışmamızda isim-fiil olarak adlandıracağız. İncelemelerimizde -gan, -gey, -(X)r, -en, -duk/ -duğ isim-fiil eklerine rastladık.

Ergin, “*partisip grubu*” diye adlandırdığı bu yapılardaki *partisip*’ in bir çeşit fiil şekli olduğunu, bu grubun da fiili *partisip* kabul edildiğini anlatıyor. Ergin grupta *partisip*’in sonda bulunduğunu ve bu grupta failin az ve iyelikli olduğunu vurguluyor (Ergin, 2000: 396).

Karaağaç, bu öbekte isim-fiil eki almış fiilin sonda bulunduğunu vurgulamaktadır ve bunu şu şöyle bir formülle özetlemektedir: “[*fiil+isim-fiil eki*]” (Karaağaç, 2009: 138).

Ör: A.1.3,4,5 *Uluğ orunğa olıurğan ergeyin* anlaşıtu Kıtlu Buğa Hasan başlı ilçiler iydük erti.

A1.17,18,19 *Emti takı bolsa bizge baqar illerniñ çıkışların çıkarup* barğan ilçilerge bergil.

A.2.1,2,3,4,5,6,7,8,9,10,11,12 Sözüüm oñ qol sol qolnıñ oğlanlarığa, tümen edigü başlıg miñ, yuz, on beglerige, içki kentlerinin kâzî müftîleriğa, meşâyih şüfileriğa, dîvân bitigçilerige, tamğaçı tartnaqçılarığa, *yortar işlençi yolavçılarğa*, bökevül totkavullarğa, yamçı süsünçiler kuşçı barsçılarğa, kemeçi köprükçilerge, bāzārda turğanlarğa.

A.4.11,12,13,14 Şükr ‘ināyeti ilāhıge burunğı han babalarımıznıñ uluğ ornunı yarlıqap birgende ozağı yaşılarımız yosunınça ilçi kileçilerimiz kilişip bāzergān argışlarımız yörüşüp isenlig tükelligni bilişe tursaq bolğaymu, tigen oçurda köp ara hayf işler boldı irse *kişimiz bara almağanı* ol sebebdin irdi.

K.3.17 Sizge artuq ‘*izzet ü hürmet kılğannı* tilermin.

K.7.14,15,16,17 ...revāne olduqdan soñra *ma‘rūz olunan* oldur ki hāş kuluñız muhibbāne ve muhlişāne du‘ā ve teḥāyā vāşıl olandın soñ yer öpüp i‘lām kılınur kim ruk‘ai şerifñiz bize değdi -elḥamdüli‘llāh- besī gāyet sevindük, öpüp başımız üzerine koduq.

K.10.5,6,7 ...*ma‘rūz olunan oldur ki* biz kuluñuznı cenābı āliñizdin bu vilāyetge yibermeke emr bolğanda Qāsım kuluñuznı bizniñ birle birge kelmeke emr boldı erdi.

K.10.13,14 *Muḡa himmet olan* hemān *bizge bolğan kibidir*.

1.1.1.2. FİİL-İSMİ ÖBEKLERİ

Karahan bu öbeği isim-fiil grubu başlığı altında incelemiş ve bir hareket ismi ve ona bağlı unsurlardan oluştuğunu vurgulamıştır. Fiil-ismi “-mak/-mek, -ma/-me, -ış/-iş” ekleri yardımıyla yapılır. Grubun ana unsuru sondadır. Grupta yüklem görevini yapan bu tür fiilimsilerin anlamları cümlenin yardımcı öğeleriyle ve özneye tamamlanır. “-me” ve “-iş” ekleri hareket isimleri oluşturabildikleri gibi söz öbeği de kurabilirler. Fiil isimleri cümlede ve söz öbekleri içerisinde isim görevi yapar. Grubun vurgusu fiil isminden önceki öge üzerindedir (Karahan, 1999: 24-26).

Ergin “*fiil grubu*” başlığı altında incelediği bu yapıları şöyle tanımlar: “*İşte fiil grubu bir fiil ismi ile bu unsurlardan bir veya birkaçının meydana getirdiği kelime grubudur. Bu grupta fâil az bulunur ve hep iyelik ekli olur. Bu unsurların hepsi fiil isminden önce gelir. Üzerinde en çok durulan, belirtilmek istenen unsur fiil isminin en yakınında bulunur. Grubun normal vurgusu da fiil isminden önce gelen bu unsur üzerinde bulunur*” (Ergin, 2000: 395).

Karaağaç, bu öbekte fiil-ismi eki almış fiilin sonda bulunduğunu vurgulamaktadır ve bunu şu şöyle bir formülle özetlemektedir: “[*fiil+fiil-ismi eki*] + (*isim*)” (Karaağaç, 2009: 139).

Ör: K.5.12,13,14 Ne vaqt ol cānibden daḥı ḥaber bilsek devlet ḫapusına kōnderirmiz ve daḥı *devletli sulṭānımın* ‘*adl (ü) dādına lāyık kimseneleri devlet ḫapusına bildürmek* kemīneḡize vācibdür.

K.4,4,5,6 Biz taḫı bolsa Tengri ‘ināyetinde, şükr, ol zindāndın ḥalāş bolup *pādişāhniḡ tigmesi* boldum.

K.7.31,32 Benüm sözümnü hem dutmazlar, *savaş ve ceng etmeke* ādem yoḫ, baş yoḫ, ol cihet ile illerimiz aylāḫ gider.

K.7.41,42 Şimdi elbette elbette Meḡli Girey’ni ta‘cīl kōndersenḡiz hemān *bizim ilimizni düzmesine* sebeb olursız.

K.10.5,6,7 ...ma‘rüz olunan oldur ki biz ḫuluḡuznu cenābı āliḡizdin bu vilāyetge yibermeke emr bolḡanda *Ḳāsım ḫuluḡuznu bizniḡ birle birge kelmeke* emr boldı erdi.

1.1.1.3. ZARF-FİİL ÖBEKLERİ veya CÜMLE+EDAT ÖBEKLERİ

Karahan, zarf-fiilleri “*bir zarf-fiil ile bu zarf-fiile bağlı unsur veya unsurlardan kurulan kelime grubudur.*” şeklinde tanımlamıştır. Ana unsur olan zarf -fiil sondadır ve zarf-fiilin anlamı özne, nesne, zarf ve yer tamlayıcısıyla tamamlanır. Bu grup, cümle ve söz öbekleri içerisinde zarf görevindedir ve bu grubun vurgusu zarf fiilden önceki öge üzerindedir. “-r/-mez”, “-di/-mi”, “-di/-eli” kalıbı ile kurulanları zarf fiil grubunda incelemek gerekir (Karahan, 1999: 23-24).

Başlıca zarf fiil ekleri şunlardır: “-a; -ı; -ıp; -arak; -araktan; -ınca; -alı; -madan; -ken; -dıkça; -maksızın; -dığında; -casına; -se...” (Karaağaç, 2009: 141).

İncelemelerimizde -u, -a, -( )p, -alı, -may, -keç/-geç zarf fiil eklerine rastladık.

Ergin bu öbeği “*gerundium grubu*” başlığı altında inceler ve şöyle tanımlar: “*Gerundium grubu bir gerundium ile ona bağlı unsurlardan meydana gelen kelime grubudur...Gerundiumdan başka fiilin gerektirdiği unsurları ihtiva eder. Gerundium en sonda, gerekli unsurlar ondan sonra gelir. Gerundium grubu daima zarf olarak kullanılır*” (Ergin, 2000: 396).

Karaağaç, bu öbekte zarf-fiil eki almış fiilin sonda bulunduğunu vurgulamaktadır ve bunu şu şöyle bir formülle özetlemektedir: “[*fiil+zarf-fiil eki*]” (Karaağaç, 2009: 141).

Ör: A.1.3,4,5 *Uluğ orunğa oltuğan ergeyin anlaştı* Kutlu Buğa Hasan başlı ilçiler iydük erti.

A.1.6,7,8,9 *Burunğı yıl Begbolat Hoca M'DYN başlı bir neçe oğlanlar Begiş Turducağ Birdi Davud başlı begler Edüğü atlı kişini Temirge aldirtın çıkarup* iymişler.

A.1.10,11,12,13 *Alarnıñ ala köngül bile til inip il kırığınğa yite kelgente anlap yığılıp sançışmağa turğanta ol yaman kişiler burun tebiregin tin il tarıp ol iş tağı ol çaklı bolğan ergeyi ol erti.*

A.1.16,17 *Emti bu yağunı anlaştı* Hasan Tulu Hoca başlı ilçilerini iydük.

A.1.21,22,23 *Uluğ uluşnıñ turuşınğa tağı yahşısı ol bolğay tip* altun nişanlığ yarlıg tuttuğ.

A.2.28,29,30,31,32,33 *Bularnıñ yir suwlarıña, bāğ bāğçalarığa, hammām tegirmenlerige, taşarruf kıla turğan yerlerige, burundın çalğan āzādlarığa, başa salalarığa, sabançı ortağçılarığa kim kim erse küç oğa tegürmesün.*

A.2.12,13,14,15,16,17,18,19,20,21 Bu yarlıgını tuḡa turḡan Muḡammed'niḡ öbeke aḡaları burunḡı keḡgen Sayın Ḥan ḡaḡıdın biri bire *yarlıḡ, rāst tarḡanlıḡ yosunıḡa yörüp* ataşı Ḥācī Bayram Ḥoca'nı *biziḡ ḡan aḡalarımız soyurḡap tarḡan kılḡan ḡergesin anlaḡa* ötüdü erse ötülin yöp körüp Muḡammed biziḡ soyurḡal bolup tarḡan bolup turḡun tidimiz.

A.2.33,34,35 Yolsuz yerde nemelerini *tartıp* almasunlar.

A.2.38,39,40,41 Barur kelüride, kirür ḡıḡarıḡa Ḳırım'da, Kefe'de *ḡayuma törlüg erse* alurıda satarıda tamḡa tartnaḡ almasun.

A.2.46,47,48,49,50,51,52 *Inḡ turup tınḡlıḡ bile ḡām u sabāḡ evḡāḡı ḡerīfleride bizge taḡı biziḡ uruḡ uruḡımızḡa du'ā alḡıḡ ite turḡun tıp* tuḡa tururḡa altun niḡānlıḡ al tamḡalıḡ yarlıḡ birildi.

A.3.3,4,5 *Burunḡı ḡan aḡalarımız birle sizniḡ Rum vilāyetin bilgen atalarıḡız aḡalarıḡız birle ilḡi keleḡi ıyıḡıp bölek selām alıḡıp bāzergān, ortaḡ yörüşüp* yaḡşı barıḡ keliḡ kılurlar ermiş erdüḡ.

A.3.5,6,7 Soḡra ḡan aḡamız Tokḡamıḡ Ḥan sizniḡ uluḡ babaḡız Ḡāzī Bāyezid Beg birle burunḡı yaḡşı yosunḡa *ilḡi keleḡi ıyıḡıp bölek selām alıḡıp* ikisi taḡı dostluk yaḡşılık üze Tengri rahmetiḡe bardılar.

A.3.8,9 Basa *Ḥaḡ Ta'ālā yarlıḡap*, burunḡı ḡan aḡalarımızniḡ uluḡ orunnı birip turḡanda *öz ara turamız talaḡıp soḡraḡı zamānede oḡur bolup* taḡt Baraḡ ḡoluna tüḡüp turur erdi.

A.3.9,10 Burunḡı yıl Ḥudāy'nin 'ināyeti birle *ḡerig yörüp barıp*, Baraḡ birle Mansur'nı ḡaçurduḡ.

A.3.10,11 Olar taḡı anḡu *öz illerin ala ḡaçıp yöriyü* bardılar.

A.3.11 Birer ikiḡer yıl *Özü ḡıḡlalı tıp köḡüp kelip* tururbiz.

A.3.11,12 *Basa sizge kiḡi iysek ulaḡ aḡurmaḡay tıp* ıymaduk.

A.3.13,14 *İmdi ... biz ikeḡüḡe bir 'aḡr ... Devlet Berdi erse* biz taḡı Tenri'nin yārisi birle burunḡı yaḡşılarımız yosunıḡa yaḡşı barıḡalı.

A.3.14,15 *Aramızda ilḡi keleḡi ıyıḡıp selām böleklerimiz yitiḡip* bāzergān ortaḡlarımız yörüşse keḡer boy, ḡalur menü atḡa.

A.3.15,16 *Basa aramızda bu bir kesek ulağ kâfirni kiterürge niçük maşlâhat bolsa* itip istegin.

A.3.16,17 *Qurıdın sudın bāzergān ortağ yörüp yarlı miskīn tirligin kılsunlar.*

A.3.17 *Basa sizniñ esen tükelligni körüp kelsün tip* Hacı ‘İbād berrekehu Hoca’dın bitig selām ıyduk.

A.3.17,18 *Sizni köz körege kişi ıyarnı özünüz bilürsiz tip* bitig selām ıyduk.

A.4.6,7,8,9,10,11 *Serveri selātin be‘ināyeti rabbü’l‘ālemīn sultānı a‘zam Meḥmed Ğāzī’ğa köp köp selām ve taḥıyyet vāşıl bolğandın soñ i‘lām kıılınur kim bizniñ ozağı □ an babalarımız birle sizniñ burunğı yaḥşılarınıznıñ ilçi kileçisi kilişip bāzergān arğışları yörüşüp bölek selāmları yetişip isenlig tükelliglerin bilişe ol dostluğ qarındaşlıq birle Tengri Ta‘ālā rahmetine barmışlar.*

A.4.11,12,13,14 *Şükr ‘ināyeti ilāhıge burunğı ḥan babalarımıznıñ uluğ ornunı yarlıqap birgende ozağı yaḥşılarımız yosunınça ilçi kileçilerimiz kilişip bāzergān arğışlarımız yörüşüp isenlig tükelligni bilişe tursağ bolğaymu, tigen oçurda köp ara ḥayf işler boldı irse* kişimiz bara almağanı ol sebebdin irdi.

A.4.14,15,16,17,18 *İmdi bir ve bar Tengri Ta‘ālānıñ yarlıkawı birle bu kündin ilgerü köp burunğı yaḥşılarımıznıñ dostluqların arturup aramızda köp yaḥşılıqlarımız artura dostluqımıznı, imdidin ilgerü ziyāde kıılıp yaḥşi kişilerimiz kilişe barışa tursa yırağdağı işitürge yawuğdağı körege keçer dünyāda dost düşmān arasında yaḥşı at ol bolğaymu, tiyü bizniñ selāmetlikni ayıtğaç.*

A.4.18,19,20 *Sizniñ isenlikni körgüze ağır selām yinil bölek yitgüre* evāyildin berü qadīmī du‘ācımız Hacı Aḥmed başlığ ilçilerni iyduk.

A.4.14,15,16,17,18 *İmdi bir ve bar Tengri Ta‘ālānıñ yarlıkawı birle bu kündin ilgerü köp burunğı yaḥşılarımıznıñ dostluqların arturup aramızda köp yaḥşılıqlarımız artura dostluqımıznı, imdidin ilgerü ziyāde kıılıp yaḥşi kişilerimiz kilişe barışa tursa yırağdağı işitürge yawuğdağı körege keçer dünyāda dost düşmān arasında yaḥşı at ol bolğaymu, tiyü bizniñ selāmetlikni ayıtğaç.*

A.4.18,19,20 *Sizniñ isenlikni körgüze ağır selām yinil bölek yitgüre* evāyildin berü qadīmī du‘ācımız Hacı Aḥmed başlığ ilçilerni iyduk.

A.5.15 *Mine'l a'vām iksük bolmay* ağır selām yijil bölek birle ilçi ve kileçilerimiz barsun kilsün.

A.5.16,17 *Dostluq qarındaşlıqımız kündin künge teraqqi kılsun tip* sizge ilçilikke 'Aziz Hoca atlıq qarındaşım oğlun yiberdim.

A.5.18,19,20,21 İmdidin soñ sizniñ birle bizim aramızda Tengri 'ināyeti birle dostluq ol tarıka ziyāde bolğay kim inşā' allāhu Ta'ālā soñğı zamānede düşmān arasında bir atı qalgay *taqi her tarafğa ne siz 'azm ü sefer kılsañız* biz taqi bu tarafdın sizge taqviyet kılurğa hāzırımız.

A.5.21,22,23 *Ba'de ihtisāri'l kelām, bu kündin ilgerü kayu iş kim sizniñ ve bizniñ aramızda qarındaş ziyādesingā ta'alluq tutar ol, işniñ ta'ciliñe isti'dād kılurğa meşğül bolsañız siz hākimsiz tip* ağır selām ve yijil bölek birle hāzretğa resül irsāl kılındı.

K.1.15,16,17,18 *Yortқан yasağı tip, çağdavul qaravul tip, çalgı haqqı tip, kara sanı qaldı yasağı tip, kara qonağı tip, huccet bahāne kılıp,* ne erse tilemesünler, almasunlar.

K.1.18,19 Ewleriñe küç birle *qonaq tüşürüp* kondurmasunlar.

K.1.19 Tavar qarasıdın, 'ulūfe süsün *tip* almasunlar.

K.1.22,23 *Basa tuz arabaları, aşıq öz arabaları Qırım'ğa Kefe'ge barsa* arabalarındın tamğa tartnaq almasunlar.

K.1.23,24 *Qabaqçılıq tip karaqolluq tip* tilemesünler.

K.1.24,25 *Heftyek 'ameldārimız tip kap hārcı tip pulkuz haqqı tip* tilemesünler, almasunlar.

K.1.25,26 *Kim kim erse tartup* zor birle hiç ne ersesin almasunlar.

K.1.34,35,36 Bu yarlıgını tuta turğan Engürli Mahmūd oğlu Hekim Yahyā'ğa *soyurğal bolup* tarhan bolsun tidimiz.

K.1.36,37 *Qayda tilerse* barsun, *qayda tilerse* yörüsün.

K.1.38,39 Koluş qolqa tilemesünler, *çerig öf tip* rahmet itmesünler.

K.1.39,40,41 *Qayda taqi bolsa ikin yetkin kılsa hāzır anbār tip qurt anbāri tip* ne irse tilemesünler, almasunlar.

K.1.48,49,50,51 *Basa bulayu turğaç idip erip yarlıg üzerge kılıp bu tarhan kılğanımız Hakīm Yahyā'gı küç basınç, zaḥmet yunçuğ, zulm 'avān tegürgegen kişilerge ne yaḥşısı bolğay, qorqarlar erne tidimiz tip tuta turğan altun nişānlıg, al tamğalıg yarlıg birdimiz.*

K.2.6,7 Basa bu Hoca Bey *quruda bāzergān kılısa deryāda kemi birle yörise alurıda kim kim erse tamğa tartnaq, harc ve ḥarācāt tilemesünler, almasunlar.*

K.2.8,9,10 *Yasaq qalan süsün 'ulūfe tip tilemesünler, tavar qaraların ulağ ilmek tutmasunlar, qoluşı qoltqası tip ne erselerin tartıp almasunlar.*

K.2.12,13,14 *Basa bulayu tiyü turğaç yarlıg körüp bu tarhanımız Hoca Bey'ge küç 'avān, yunçuğ zaḥmet tegürgey kişilerge ni yaḥşısı bolğay, qorqarlar erne tiyü tuta tururğa altun nişānlıg, al tamğalıg yarlıg birildi.*

K.3.11 Munda *sizniñ katırğalarını başlap Ya'qūb keldi.*

K.3.11,12 Biz taqı *yaḥşı sözlerimiz ayıtğunça* kişimni iki şehrimiz köydürdi.

K.3.13,14 *Katırğalarını başlap Ya'qūb kelip* Kefe'niñ köp kişilerin alıp kitipdür.

K.3.14 Ol kişim *ayta* keldi.

K.3.15 Ya'qūb sul□ānğa *ayta* bardı.

K.3.15 Kefeliler *kışilerimizni tonap* bir kişimizni öltürdiler.

K.3.17,18 *İmdi qarındaşlıq kılıp Kefe'niñ ol yesīrlerni yiberseñiz,* 'azīm minnet bolğay.

K.3.20,21 *Mevlānā Bayram Şāh'dın bir mektüb yibergeysiz tiyü keremiñizge i' timād kıla* taḥiyyetnāme irsāl kılındı.

K.4.1,2,3,4 ...vāşıl bolğandın soñ...*evşāfi hamīdiñizni işitip* ol zindān içinde sizdin necāt umar irdük, biḥamdi'llāh ol umğanımız kibi boldı.

K.4.4,5,6 *Biz taqı bolsa Tengri 'ināyetinde, şükr, ol zindāndın ḥalāş bolup* pādişāhniñ tigmesi boldum.

K.4.8,9,10,11,12,13 Meger Allāhu Ta‘ālā kaytarğay, *imdi bizniñ üçün devlet işikinde merhamet sem‘iñiz vākıf bolup* pādişāhğa bizni hayr söz birle yād kılgaysız kim biz pādişāhğa muṭī‘ münkād bolğanımızni taķı şākir bolğanımızni taķı Aħmed Paşa birle ‘ahd ü şart kılduķ kim *pādişāhniñ dostına dost düşmenine düşmen bolğaymız tip* ol ‘ahd ü şart üstünde tururmız.

K.4.14,15,16,17,18 Taķı bizniñ düşmenlerimiz köp turur, *bizniñ üçün hile birle yalğan söz tüşürgey tip* qorqarmız kim *sizler anıñ bigin sözlerge inanmay* bizdin *mu‘ayyen haber bilmeginçe bizge öfke kıлмаğaysız tip* umanurmız tiyü *keremiñizge i‘timād kıla* taħiyyetnāme irsāl kılındı.

K.5.6,7 ...oldur ki *kemineñiz hālindin istifal olursañız* Allāh ‘ināyeti birle ve sulṭānım devletinde sağ selāmet kulluķda hāzır turupmız ve hem taħt tarafından haber şoldur ki hālleri katı bitigdir alınmışdır.

K.5.8 *Ne vaķt mu‘ayyen haber bilsek* devlet kapisına bildürürmiz.

K.5.9,10,11,12 Kralı kāfir den daħı kemineñize ilçi ādem keldi, kemineñiz daħı şöyle cevāb birle könderdük ki devletlü sulṭānım sağ olsun, *sen Qara Boğdan ile bir olursañ* senden özge düşmenimiz yoķdur ve eger *Qara Boğdan birle bir olmay pādişāhımız ile barışsañız* biz daħı *hoş dostmız diyü iki ay va‘de verüp bir ādemimiz koşup* könderdük.

K.5.12,13,14 *Ne vaķt ol cānibden daħı haber bilsek* devlet kapisına könderirmiz ve daħı devletli sulṭānımın ‘adl (ü) dādına lāyık kimseneleri devlet kapisına bildürmek kemineñize vācibdür.

K.5.14,15,16,17 Eyle olsa kemineñize in‘ām olınan kullarıñız ve daħı Kefe’niñ müsülmānları, gāvurları mecmū‘ları Hüsām Qāzī du‘ācıñızdan hoşnuddurlar ve daħı yağılıklar olındı, *ṭā‘ün oldı, ni kadar taķsīrlıķ vak‘alarda yarlı miskinniñ murādları hāşıl olup sulṭānıma çok sevāblar alınup* kiçe kündüz devletlü sulṭānıma du‘ā ve şenāları ederler.

K.5.17,18,19 Şimdi barça du‘ācı, yarlı miskīn halkıñıñ temennāsı oldur ki Hüsām Qāzī’ni yene Kefe qāzılıķına muqarrer olına *yarlı miskinniñ murādı olunup* sulṭānıma ‘azım sevāb ola.

K.6.14,15,16,17 Sizlere dağı i' lām oldur ki *cemi' leŝkeriñizle ħünkāra muvāfaķat idüp dīni islāmğa mu' āvenet idüp ol ıarafdın yōriseñiz diyü bize ħaber tegdi ise özümzñüñ yağıımız dağı var igeç siziñ ħidmetiñizi ķabül idüp isti' dādı ħarb ve ālātı đarb ile rākibāne barduķ.*

K.6.18,19 *Biĥisāb ba' dehü rücü' ķılğunça* ħaberi müħmel keldi kim “*yağı keldi ewleriñizi ġāret itdi*” diyü.

K.6.19,20,21 *Derĥāl alğan ġanīmet-lerimizi salıp rücü' itmeke ķaşd ittük ise kāfir artımızdan kelip* bizim ile muĥārebe-i keşir ķıldı.

K.6.22,23 Ba' dehü bizim ' aķībimizçe yağıımız *taĥt leşkeri ile kelip* illerimizi aldı.

K.6.24 Semüz atlarımız yok idi ki *çıkıp* muĥārebe ķılay idük.

K.6.24,25 Kıırım şehrini dağı *kelip* muĥārebe ķılmaķ diledi ammā ķal' aya kār ide bilmedi.

K.6.29,30,31...muķaddes muıahhar rūhınıñ istimdādı ile *hezīmet ķılmıŝsız diyü sem'imize tegdi ise* köñlümze ġāyet ferūĥ ve sürür ħāŝıl oldı ve *ba' dehü Yegen Beg keldi ise* rāst Yegen Beg'i uzata bilmedük ki arada yağı var idi.

K.6.31,32 *Nāğah yolda yağıge uçrağay dağı zāyi' bolğay siziñ bize ħātırınız bize ķalğay diyü* sizdin ĥicāb ittük.

K.6.32,33 *Bizim ħāzır, leşkeri 'azīm yok idi diyü* ħāzret-i ' āliyyeñize ruķ' a irsāl ķılındı.

K.7.14,15,16,17 ...revāne olduğdan soñra ma' rüz olunan oldur ki ħāŝ ķuluñız muĥıbbāne ve muĥlıŝāne du' ā ve teĥāyā vāŝıl olandın soñ *yer öpüp* i' lām ķılınur kim ruk' ai ŝerifiñiz bize değdi -elĥamdüli'llāh- besī ġāyet sevindük, *öpüp* başımız üzerine ķoduķ.

K.7.18,19 Pādiŝāhım ħāzretleriñizde ben ķuluñuzdan yaramaz söz naķl itmişler, mübārek sem' iñize eyle düşürmüşler ki *Eminek muĥālefet eyledi diyü.*

K.7.21,22 *Her kim-erse size muĥālefet iderse* şol kim erse mezāhibi erba'ada müsülmān degül durur.

K.7.24,25 *Niçe ki ħayātta olursam* sizin mübārek etekiñizden ayrılmazam.

K.7.25,26 Zinhār *keremi 'ināyetiñiz olursa* yaramaz kim ersenüñ sözine i' tibār itmeñiz.

K.7.27,28 *Timür Beg'nüñ üzerine kilür diyü* ħaber kildi.

K.7.28 *Eger eyle olursa* Timür Beg bize yakın olur.

K.7.29 *Eyle olsa* bize yaramaz olur.

K.7.34,35 *Eger Menli Girey kilürse hep barçası bir ağızğa ve bir hükmge bağarlar diyü* besî muntazır dururlar.

K.7.35,36 *Şimdi pādişāhım ‘ināyetiñiz olursa luṭf idüp* yakın kelmezden öñdin *Mengli Girey’ni könderseñiz* hemān il bizim durur.

K.7.36,37 *Eger ta‘cīl olmaz ise* il gider.

K.7.39,40 *Bunçalayın hālleri baña niçün dimediñ diyü* aytmañız.

K.7.41,42 *Şimdi elbette elbette Mengli Girey’ni ta‘cīl könderseñiz* hemān bizim ilimizni düzmesine sebep olursız.

K.7.46,47,48 Ammā tilek sizden oldur ki Menli Girey’ge eyü naşihatlar eyleniz ki *il yarağın eyü teftiş eylegil dağı* Eminek sözinden *çıkmagıl diyü* çok naşihatlar kılasız.

K.7.50,51 *‘Āli hāzretleriñize du‘ā kılıp yer öpüp* çok güstāhāne sözle bu ruḳ‘ ā irsāl kılandı.

K.8.2,3 Biz kuluñuz tağı *sizniñ esen sağı ve selāmetlikiñizni işitip* Tengri Ta‘ālāğa köp şükürler kılduk.

K.8.8 *Sizniñ sem‘iñizge ni söz aytur bolsalar* işitmeseniz.

K.8.9 *Sizniñ luṭf u keremiñiz bilür tiyü* dāyim ötüngenimiz ol irdi.

K.8.9,10 İmdi kiyin *devlet işikine du‘ā kıla* taḫiyyetnāme irsāl irsāl kılandı.

K.10.7,8,9,10,11 *Alay bolsa yolda ve izde berde ve baırde kondurmağda, köçürmekde her veçhile ne maşlahat boldı erse kulluğın taksīr kılmay pādişāhniñ emrini ve bizniñ ħidmetimizni gāyet ħaddinçe katlanıp* kulluğında *her veçhile kuşūr koymay* yerine keltürdi.

K.10.11,12,13 İmdi pādişāhı ‘ālempenāhuñ biḫārī devletinden ümīddir ki *bu kuluñuznuñ ħidmeti zāyi‘ bolmay* bir himmet oluna.

K.11.15,16,17 Şimdiki hālde, elḫamdüli’llāh, sulṭānımnıñ sāye-i devletinde *biz kuluna ‘ināyet kılgan memleket gāyet rāḫat bolup* devletli sulṭānıma barça ḫalklar, şām ve şabāḫda, ğudüvv ü revāḫda du‘ā kıla tururlar.

K.11.17,18,19 İmdi sultānımın sağ ve selāmetliğın bildüre ‘ Abdü’l’azīz atlıg adamımızın hıdmetiñizgā *bir kaç sözler sipāriş kılıp* irsāl kılındı.

K.11.19,20 İnşallāh ‘*inde’l-ħuzūr bi’s-surūr olunsa* taķrīren işbu taħıyyet-nāme irsāl kılındı, fetħ-i ebedī ve du‘ ā-yı sermedī dayīm.

KA.1.3,4,5,6 Bu āzād birgen kim-irselerniñ atı başlıg Gülbostān ħatun oğlı Muħammed ‘Azīz Ĥan neseb-i şāh neseb-i Caneke Sultān bu atlı kim-irselerni āzād yiberildi taķı Ĥoş Kildi atlıg çorasın birge bolsun tidük ve taķı *Muħammed ‘Alī, Muħammed ‘Azīz’niñ atasını soyurgap* birgen bu iki tamgā ormanın soyurgap il ağaları birle İrek’te soyurgaduk.

KA.1.7,8 Bulardın bilgüşiz kim kim-irse ormanlarına yörümesünler, *ikin saba(n) sürse* ħazır anbār almasunlar, bularķa küç birle qonaq qondurmasunlar.

KA.1.9,10,11 *Qayu ma yandın küç tigürmesünler tip* bu Ĥaydar ‘Alī Sultān’niñ āzād yibergen Gülbostān Ĥatun oğlı Muħammed ‘Alī ‘Azīz Ĥan neseb-i şāh neseb-i Caneke Sultān taķı Ĥoş Kildi atlı çorası bu kim irseler tuta turğan sanlıg yarlıg birildi.

KA.2.5,6,7 ...*bu nişān yetkeç* söz ol kim bu Muħammed ođlı Şeyħ Aħmed dađı Şeyħ Aħmed’niñ ođlı Abdāl [dađı Seyyid Aħmed ve ünsi Muħammed’niñ ođlı Mūsā] Seyyid ođlı Ya‘ qūb bu ünsi Bulanıs dađı ünsī Nūr Seyyid Buydı kim irse *bizge kelip* bařvurdılar.

KA.2.8,9,10 Ol ħan ağalarımızdan tarħan bolğan kişiler ikendir *biz dağı soyurgap* bu mezkūr kim-irselerni Teñri Ta‘ ālā rızāsı ve taķı Muħammed resūlu‘ llāh şefā‘ ati üçün tarħan kıldım.

KA.2.13,14 *Qoluş qoltķa, bāc ve ħarc qarācāt dip* tilemesünler.

KA.2.16 *Şala ħarcı, yer ħablesi, tütün sanı dip* almasunlar.

KA.2.17,18,19 *Öz ferāgati bile olturup* şām u şabāħ ve ğudüvv ü revāħ bizge ve bizniñ uruđımızgā du‘ ā ve alķış kılsunlar ve her nev‘ din küç basınç, zaħmet yunçuğ tigürmesünler.

KA.2.19,20,21 Basa bulayu tiyü turgaç *yarlıg tiñlemey küç basınç, zaħmet yunçuğ tigürgen kişilerniñ özlerine ni yaħşısı bolğan dip* al nişānlıg yarlıg birildi.

1.1.2. KISALTMA ÖBEKLERİ

1.1.2.1. Hal ve Edat Öbekleri

Hal ekleri ve çekim edatları dilimizde adeta köprü görevi görmektedir. İsim çekiminde bu bağlayıcılara başvururuz (Karaağaç, 2009: 143-144).

1.1.2.1.1. Vasıta Hali Öbeği

Karahan, vasıta gurubunu “*Vasıta ekli bir isim unsurunun başka bir isim unsuru ile kurduğu kelime grubudur.*” biçiminde tanımlamış ve bu öbeği kısaltma grupları içinde değerlendirmiştir. Birinci unsurun vasıta eki aldığını ikinci unsuruna bir vasıf isminden oluştuğunu vurguluyor. Karahan ayrıca cümle içinde isim, sıfat ve zarf gibi görevler üstlenebilen bu öbeğin sıfat-fiil ya da zarf-fiil öbeğinden kısaltıldığına da değinmektedir. Vasıta ekinin yerine “ile” edatının da kullanılabileceğini eklemektir (Karahan, 1999: 43-44).

Farsçadan dilimize geçen “ki” bağlacıyla Türkçede çok eski zamanlardan beri kullanılagelen “ki (kim)” kelimesi birbirine karıştırılmaktadır. Bu yapılarda ana unsur başta olduğu için ki’li yapılar Türkçe sözdizimine uymamaktadır. Bu bağlaç başka dillerde ilgi adılı olarak da varlığını sürdürmektedir (Atabay vd, 2003: 101, Ergin, 2000: 405).

İpek, yazısında Ergin’ in konuyla ilgili görüşlerine şu şekilde yer vermiştir: “*Vasıta hali, ismin fiile bir vasıta olduğunu ifade etmek için girdiği haldir. Bu hal de ekli olup eki vasıta ekidir. Demek ki vasıta eki de ismi fiile bağlayan bir hal ekidir.*” Ayrıca bu ek zaman ve vasıta ifade etmekte ve ismi fiile bağlamaktadır (İpek, 2008: 93-94).

Bu ek Eski Türkçe’de “-n”şeklinde görülmekteydi. Ek gibi çalışan ve çekim edatlarından biri olan bu eski vasıta ekinin özellikle çekim edatlarının üzerine gelerek kalıplaştığı görülmektedir. Bir edat ile ekin kalıplaşmasına dilimizde çok rastlanmaktadır. İşlek olan bu ek yerine zamanla “birle”, “ile” ve “+la” şekilleri kullanılmaya başlanmıştır. İpek bu ekin özellikle “yazın, kışın, öğlen, gündüzün, ilkin” gibi zaman bildiren kelimelerde ve “ardın ardın, için için, ucun ucun” gibi kelimelerde kalıplaşarak yaşadığını belirtmiştir. Türkiye Türkçesinde bu ek “*araç, bağlama, araçlı, aletlik, ile, bilelik, birliktelik, kimle hâli/ durumu, instrumental*” isimleriyle de anılmaktadır (Öner , 1999: 16, İpek, 2008: 93-94).

“*Vasıta eki almış veya edatı almış bir isim ögesinin bir başka isim ögesi ile kurduğu söz öbeğidir.*” Karaağaç, sıfat tamlamasına benzettiği bu öbekte birinci ögenin ikinciyi nitelediğini belirtmektedir. Karaağaç anlattıklarını şu şekilde özetlemektedir: “[*isim+vasıta eki veya edatı*]+[*isim+Ø*]” (Karaağaç 2009: 148).

Çalışmamızda bu ek genellikle “birle, bile, ile” şekillerinde karşımıza çıktı ama ekleşmiş biçimine de rastladık.

Ör: A.1.9 *Ol til birle* kelti erti.

A.2.21,22,23,24,25,26,27,28 Bu künden ilgerü Kıırım bile Kıırk Yer’niñ tömenide Sudağ atlıg kentniñ civārında burunğı zamāndın berü müteħaddir tarħan bolğan ındırçı salası bile meşhūr bolğan salasıdın şer’i qabala yosunıça *yer suwları bile* Muħammed’niñ oğlanları ilki Hācī Muħammed ve Maħmūd’ni āzād tarħan bolşun.

A.3.9,10 Burunğı yıl *Hudāy’niñ ināyeti birle* çerig yörüp barıp, *Barağ birle Mansur’ni* kaçurduğ.

A.3.13,14 İmdi ... biz ikegüge bir ‘aşr ... Devlet Berdi erse biz tağı *Tengri’niñ yārisi birle* burunğı yaħşılarımız yosunınça yaħşı barışalı.

A.4.6,7,8,9,10,11 Serveri selātin be‘ ināyeti rabbü’l‘ ālemīn sultānı a‘ zam Meħmed Gāzī’ğa köp köp selām ve taħiyyet vāşıl bolğandın soñ i‘ lām kılınur kim bizniñ ozağı □an babalarımız birle sizniñ burunğı yaħşılarınıznıñ ilçi kileçisi kilişip bāzergān argısları yörüşüp bölek selāmları yetişip isenlig tükelliglerin bilişe ol dostluğ qarındaşlıq birle Tengri Ta‘ālā rahmetine barmışlar.

A.5.15 Mine’l a‘ vām iksük bolmay *ağır selām yiñil bölek birle* ilçi ve kileçilerimiz barsun kilsün.

A.5.18,19,20,21 İmdidin soñ sizniñ birle bizim aramızda *Tengri ināyeti birle* dostluğ ol tarıķa ziyāde bolğay kim inşā‘ allāhu Ta‘ālā soñğı zamānede düşmān arasında bir atı qalgay tağı her tarafğa ne siz ‘azm ü sefer kılşanız biz tağı bu tarafdın sizge taqviyet kılurğa hāzırmız.

A.5.21,22,23 Ba‘de ihtişāri’l kelām, bu künden ilgerü qayu iş kim sizniñ ve bizniñ aramızda qarındaş ziyādesingā ta‘alluğ tutar ol, işniñ ta‘ciliñe isti‘dād kılurğa meğül bolsañız siz hākimsiz tip *ağır selām ve yiñil bölek birle* hāzretğa resül irsāl kılındı.

K.1.18,19 Ewleriñe *küç birle* qonaq tüşürüp qondurmasunlar.

K.1.25,26 Kim kim erse tartup *zor birle* hiç ne ersesin almasunlar.

K.2.8 Evleriñe *küç birle* qonaq tüşün qondurmasunlar.

K.3.10 Burun *han babam birle* niçük dost qarındaş erdiñiz, biz taqı ol yosunça yörüpdür erdük.

K.4.7,8 Bu ‘ivaźnı pādişāhğa *biz niçük kulluq birle* qaytarqaymız.

K.4.8,9,10,11,12,13 Meger Allāhu Ta‘ālā qaytarğay, imdi bizniñ üçün devlet işikinde merhamet sem‘iñiz vāqıf bolup pādişāhğa bizni *hayr söz birle* yād qılğaysız kim biz pādişāhğa muṭı‘ münqād bolğanımızni taqı şākir bolğanımızni taqı *Ahmed Paşa birle* ‘ahd ü şart qıldıq kim pādişāhniñ dostına dost düşmenine düşmen bolğaymız tip ol ‘ahd ü şart üstünde tururmız.

K.5.9,10,11,12 Kralı kāfirden dağı kemīneñize ilçi ādem keldi, kemīneñiz dağı *şöyle cevāb birle* könderdük ki devletlü sultānım sağ olsun, sen Qara Boğdan ile bir olursañ senden özge düşmenimiz yoqdur ve eger Qara Boğdan birle bir olmay pādişāhımız ile barışsañız biz dağı hoş dostmız diyü iki ay va‘de verüp bir ādemimiz qoşup könderdük.

K.6.14,15,16,17 Sizlere dağı i‘lām oldur ki cemī‘ leşkeriñizle hünkāra muvāfaqat idüp dīni islāmğa mu‘āvenet idüp ol tarafdın yöriseñiz diyü bize haber tegdi ise özümznüñ yağıımız dağı var iğeç siziñ hidmetiñizi qabül idüp *isti‘dādı harb ve ālātı darb ile* rākibāne barduq.

K.6.22 Özümüz *bir at ile* keldük.

K.6.25,26,27 Bu mühmel haberlere olup *siziñ mübārek cemāliñiz ile* müşerref olabilmedük, elhamdü li’llāh, işüttük ki Qara Boğdan -‘aleyhi’llā‘neniñ- üzerine manşür muzaffer olmışsız.

K.6.29,30,31...*muqaddes muṭahhar rūhınıñ istimdādı ile* hezimet qılmışsız diyü sem‘imize tegdi ise köñlümüze gāyet ferūh ve sürür hāşıl oldı ve ba‘dehū Yegen Beg keldi ise rāst Yegen Beg’i uzata bilmedük ki arada yağı var idi.

K.7.31,32 Benüm sözümnı hem dutmazlar, savaş ve ceng etmeke ādem yoq, baş yoq, *ol cihet ile* illerimiz aylaq gider.

K.7.37,38 Bu cezire dağı hep beglikimiz dağı *bu il ile* durur.

K.7.50,51 ‘Āli hāzretleriñize du‘ā qılıp yer öpüp *çok güstāhāne sözle* bu ruq‘ā irsāl qılındı.

K.7.44,45 *Kendü kardası ile* muhālefet ider.

K.8.4 Biz kuluñuznu dāyim *şadaqa ve in‘ām birle* yād kılursız.

K.9.4,5 Devlet du‘āsını i‘tikād u ihlāsla tāze kılmağdan şonra ma‘rūz olunan oldur ki *sultānımuñ buyruğıyla* bu memlekete keldük erse bu memleket biz kören kibi olmadı.

KA.1.3,4,5,6 Bu āzād birgen kim-irselerniñ atı başlığ Gülbostān hatun oğlı Muḥammed ‘Azīz Ḥan neseb-i şāh neseb-i Caneke Sultān bu atlı kim-irselerni āzād yiberildi tağı Hoş Kildi atlığ çorasın birge bolsun tidük ve tağı Muḥammed ‘Alī, Muḥammed ‘Azīz’niñ atasını soyurğap birgen bu iki tamğa ormanın soyurğap *il ağaları birle* İrek’te soyurğaduk.

KA.1.7,8 Bulardın bilgüşiz kim kim-irse ormanlarına yörümesünler, ikin saba(n) sürse ḥazır anbār almasunlar, bularğa *küç birle* konağ kondurmasunlar.

KA.2.15 Öylerine *küç bile* ilçi konağ kondurmasunlar.

1.1.2.1.2.Eşitlik Hali Öbeği

Eşitlik eki veya edatı (-ca/-ce, -ça/-çe) almış bir ismin başka bir isimle oluşturduğu kısaltma öbekleridir. Sıfat tamlamasında olduğu gibi bu öbekte de niteleme vardır. Bir söz ya da söz öbeğinden oluşabilir (Karaağaç, 2009: 150).

Öner, “ile” nin yanı sıra “*birle, kodı, sarı, tapa, teg (benzerlik), teg/çen (sınırlandırma)* ve *üçün*” gibi edatların da ekleşmesinden yola çıkarak edatlarla kurulan öbekleri “*edatlı isim çekimi*” başlığı altında değerlendirmeyi öneriyor (Öner, 1999:17).

Karahan ve Ergin bu öbeğe sınıflandırmasında yer vermemiştir.

“*Eşitlik eki veya edatı almış bir isim ögesinin bir başka isim ögesi ile kurduğu söz öbeğidir.*” Bu öbekte de birinci öge, ikinci ögeyi nitelemektedir. Karaağaç bu öbeğin özelliklerini şu şekilde özetlemektedir: “[*isim+eşitlik eki veya edatı*]+[*isim+Ø*]” (Karaağaç, 2009: 150).

Metinde eşitlik hali öbeklerinin eşitlik edatlarından ziyade eşitlik eki vasıtasıyla oluştuğunu gördük.

Ör: A.2.21,22,23,24,25,26,27,28 Bu künden ilgerü Qırım bile Qırq Yer'niñ tömenide Sudaq atlıg kentniñ civārında *burunğı zamāndın berü müteħaddir tarħan bolğan ındırçı salası bile meşhūr bolğan salasıdın şer'ı kabala yosunıça* yer suvları bile Muħammed'niñ oğlanları ilki Hācī Muħammed ve Maħmūd'nı āzād tarħan bolşun.

A.3.5,6,7 Soñra ħan aғamız Toqtamış Ħan sizniñ uluğ babañız Ġāzī Bāyezīd Beg birle *burunğı yaħşısı yosunıça* ilçi keleçi ıyışıp bölek selām alışıp ikisi tağı dostluk yaħşılık üze Tengri rahmetiñe bardılar.

A.3.13,14 İmdi ... biz ikegüge bir 'aşr ... Devlet Berdi erse biz tağı Teñri'niñ yārisi birle *burunğı yaħşılarımız yosunıça* yaħşısı barışalı.

K.1.34 *Tüzünçe* bilgeler.

K.6.22,23 Ba' dehü *bizim 'aķībimizçe* yağımız taht leşkeri ile kelip illerimizi aldı.

1.1.2.1.3. Benzerlik Hali Öbeği

Benzerlik eki veya edatı almış bir ismin başka bir isimle oluşturduğu kısaltma öbeğidir. Sıfat tamlamasında olduğu gibi bu öbekte de niteleme vardır. Karaağaç bu öbeğin özelliklerini şu şekilde özetlemektedir: “[*isim+benzerlik ek veya edatı*]+[*isim+Ø*]” (Karaağaç, 2009: 150).

Çalışmamızda benzerlik edatı olarak kibi ve bigin edatlarının sıklıkla kullanıldığını gördük.

Ör: K.4.6,7 Devlet işikinde *niçe bizler biginlerge* ' ināyeti tigmişdür.

K.9,8 Biz dağı *anlar kibi* bir kılıyuz.

K.4.6,7 Devlet işikinde *niçe bizler biginlerge* ' ināyeti tigmişdür.

1.1.2.1.4. Sebep Hali Öbeği

Sebep eki veya edatı almış bir ismin başka bir isimle kurduğu kısaltma öbeğidir. Bu öbekte de niteleme vardır. Bu öbeğin öğeleri de bir söz veya söz öbeğinden oluşabilmektedir.

Karaağaç bu öbeğin özelliklerini şu şekilde özetlemektedir:

“[*isim+sebep ek veya edatı*]+[*isim+Ø*]” (Karaağaç, 2009: 152).

Ör: K.7.40,41Ol sebebdin *sizniñ mübârek sem' iñize düşürmek üçün* beyân eyledük.

K.7.45,46 *Ol sebebden ötürü* bir çahlık bizâr olmışlar.

KA.1.1,2,3 İbrâhim Hanımız, soyurğal sözü, *Hudây rızası üçün, Muhammed resûlu'llâh şefâ'ati üçün* bu öksüz oğul tul hatunnı âzâd tarhhan bolsun tidük.

KA.2.8,9,10 Ol han ağalarımızdan tarhan bolğan kişiler ikendir biz dağı soyurğap bu mezkür kim-irselerni *Tengri Ta'âlâ rızası ve taqı Muhammed resûlu'llâh şefâ'ati üçün* tarhan kıldım.

1.1.2.1.5. Sınırlandırma Hali Öbeği

Sınırlandırma eki ya da edatı almış bir ismin bir başka isimle kurduğu kısaltma öbeğidir. Bu öbekte de birinci öge ikinci ögeyi niteler. Bu öbeğin ögeleri de bir söz ya da söz öbeğinden oluşabilir. Karaağaç bu öbeğin özelliklerini şu şekilde özetlemektedir: *“[isim+sınırlandırma eki veya edatı]+[isim+Ø]”* (Karaağaç, 2009: 152)

Ör: A.2.12,13,14,15,16,17,18,19,20,21 Bu yarlıgı tuğa turğan Muhammed'niñ öbeke aaları *burunğı keçgen Sayın Han çağıdın biri* bire yarlıg, rāst tarhanlıg yosunıça yörüp ataşı Hācī Bayram Hoca'nı biziñ han ağalarımız soyurğap tarhan kılgan çerGESİN anlağa ötüdü erse ötülin yöp körüp Muhammed biziñ soyurğal bolup tarhan bolup turşun tidimiz.

A.2.21,22,23,24,25,26,27,28 *Bu kündin ilgerü* Kırım bile Kırk Yer'niñ tömenide Sudağ atlıg kentniñ civārında burunğı zamāndın berü müteħaddir tarhan bolğan ındırçı salası bile meşhūr bolğan salasıdın şer'i kabala yosunıça yer suwları bile Muhammed'niñ oğlanları ilki Hācī Muhammed ve Maħmūd'nı āzād tarhan bolşun.

A.3.1,2,3 Haq Ta'ālā 'ināyetiyle, Muhammed peygāber mu'cizātıyla *Muhammed'din Gāzī Murādka* selām.

A.5.18,19,20,21 *İmdidin soñ* sizniñ birle bizim aramızda Tengri 'ināyeti birle dostluq ol tarıka ziyāde bolğay kim inşā'allāhu Ta'ālā soñğı zamānede düşmān arasında bir atı qalgay taqı her tarafğa ne siz 'azm ü sefer kılsañız biz taqı *bu tarafdın sizge* taqvıyet kılugra hāzırmız.

K.1.37,38 *Bu kündin ilgerü* yasaq alban almasunlar.

K.4.1,2,3,4... *vāşıl bolğandın soñ*...evşāfi hamidñizni iştip ol zindān içinde sizdin necāt umar irdük, bihamdi'llāh ol umğanımız kibi boldı.

K.5.9,10.11,12 Kralı kâfirden dağı kemîneñize ilçi âdem keldi, kemîneñiz dağı şöyle cevâb birle könderdük ki devletlü sultânım sağ olsun, sen Qara Boğdan ile bir olursañ *senden özge düşmenimiz* yokdur ve eger Qara Boğdan birle bir olmay pâdişâhımız ile barışsañız biz dağı hoş dostımız diyü iki ay va‘de verüp bir âdemimiz қоşup könderdük.

K.6.12,13,14 Ma‘rüz oldur ki *şerîf hâzretiñizden biz miskîn hâdimleriñize* kelâmı şerîf keldi ki hünkâr hâzretleri Qara Boğdan ‘aleyhi’lla‘ne üzerine ğazâya қаşd eyledi.

K.7.14,15,16,17...*revâne olduğdan sonra* ma‘rüz olunan oldur ki hâş қuluñız muhibbâne ve muhlişâne du‘â ve teħâyâ vâşıl olandın soñ yer öpüp i‘lâm қılınur kim ruk‘ai şerîfiñiz bize değdi -elħamdüli’llâh- besî ğâyet sevindük, öpüp başımız üzerine қодуқ.

K.7.35,36 Şimdi pâdişâhım ‘inâyetiñiz olursa luţf idüp *yaқın kelmezden öñdin* Mengli Girey’ni könderseniz hemân il bizim durur.

K.7.38 *İlge tükendin sonra* ben dağı bu arada durmazın.

K.9.4,5 *Devlet du‘âsını i‘tiқâd u ihlâsla tâze қılmaқdan sonra* ma‘rüz olunan oldur ki sultânımuñ buyruğıyla bu memlekete keldük erse bu memleket biz kören kibi olmadı.

K.11.12,13,14...*tebliğ қılmaқdın sonra* ma‘rüz olunur kim devlet işikinden emr olunup bu yerge kelgenimizde ğalkımıznıñ ğâlleri asrı mükedder olduğı sebebdin hâzreti ‘âlîğa âdemimiz köndere almaduқ.

1.1.2.2. Ünlem Öbekleri

Kısaltma öbeklerinden biri olan bu öbekler cümle dışı öğelerdir. Türkçe, ünlem edatlarıyla veya tonlamayla da seslenme yapabilen bir dildir. Çeşitli duyguların ifadesi olan bu öbeğin unsurları da tek sözden ya da söz öbeğinden oluşabilir. Karaağaç bu öbeğin özelliklerini şu şekilde özetlemektedir: “Ø+[isim+!(tonlama)]” (Karaağaç, 2009: 153-154).

Karahan ve Ergin; bu öbeğin bir ünlem edatı ile isimden oluştuğunu, edat ile isim unsurunun eksiz birleştiğini, ismin bir kelime grubundan oluşabileceğini ve başta bulunan ünlem edatının vurguyu üstüne çektiğini belirtmişlerdir (Ergin, 2000: 390, Karahan, 1999: 33-34).

Ör: K.8.5,6 *Pâdişâhım* biz қuluñuz *bigin* niçeler devlet işikinde қulluқ қurın beline bağlap tururlar.

1.1.3. Sayı Öbekleri

Karahan sayı öbeğinin “*basamak sistemine göre sıralanmış sayı isimleri topluluğu*” olduğunu ifade ediyor. Tam sayılar tek kelimedenden ya da sıfat tamlamasından oluşurken ara sayılar sayı öbekleriyle ifade edilir. Sayı öbeği büyük onluk sayı ile küçük tek sayıdan oluşur. Sayılar sondan başa doğru büyür ve küçük sayı sondadır. Ayrı yazılan sayı isimleri eksiz birleşir (Karahan, 1999: 35-36, Ergin, 2000: 390-392, Karaağaç, 2009: 155-156). “*Sayı öbeği, cümle ve söz öbekleri içinde isim ve sıfat görevi yapar. Tek sayı veya sıfat tamlaması halinde olan sayılar ayrı, sayı öbeği bitişik yazılır*” (Karaağaç, 2009: 156).

Karaağaç bu öbeğin özelliklerini şu şekilde özetlemektedir: “*Ø+[isim+!(tonlama)]*” “onluk/yüzlük/binlik sayı+birlik sayı” (Karaağaç, 2009: 155).

Ör: KA.2.22 Tārīh, *toğuz yüz yegirmi toğuzda*, mübârek Şafer ayının *on üçüncü* kün irdi.

1.1.4. Birleşik Fiil Öbekleri

Bir isim veya fiile yardımcı fiillerden birini getirerek oluşturduğumuz öbeklerdir. Bu öbekte asıl öge önce, yardımcı öge sonra gelir. Yani yardımcı fiil, isim ya da fiil unsurundan sonra gelmektedir. İsim+yardımcı fiil yapısındaki yardımcı fiiller, isimden fiil yapma ekleri gibi; fiil+yardımcı fiil yapısındaki yardımcı fiiller, fiilden fiil yapma ekleri gibi çalışırlar. Biz de isimlerden oluşanlar ve fiillerden oluşanlar olmak üzere birleşik fiil öbeklerini ikiye ayıracağız (Ergin, 2000: 386, Karaağaç, 2009: 156).

Karahan “*Bir hareketi karşılamak üzere bir arada bulunan kelimeler topluluğudur.*” şeklinde tanımladığı birleşik fiilleri; bir isimle bir yardımcı fiilden oluşanlar, bir fiille yardımcı fiilden oluşanlar ve anlamca kaynaşmış birleşik fiiller diye üçe ayırmıştır (Karahan, 1999: 36-38).

Birleşik fiiller başlığı altında hangi fiillerin kullanılacağı dilciler arasında farklı görüşlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Örneğin Karahan “anlamca kaynaşmış birleşik fiiller”i birleşik fiiller ana başlığı altında incelerken Ergin anlamca kaynaşmış fiilleri bu sınıfa dahil etmez. Ergin bu konuyu incelerken “*isimle birleşik fiil yapan yardımcı fiiller*” ve “*fiille birleşik fiil yapan yardımcı fiiller*” alt başlıklarını kullanmıştır. Ek olarak “*iktidarî fiil*”ni de açıklamıştır (Ergin, 2000: 386-389, Karahan, 1999: 39, Kerimoğlu, 2006: 110)

Biz burada birleşik fiilleri şu şekilde ve iki başlık altında inceleyeceğiz.

1.1.4.1. İsimlerle Yapılan Birleşik Fiiller

Bu birleşik fiillerde yardımcı fiil isimden sonra gelerek ismi fiilleştirir. "et-, eyle-, yap-, kıl-" yardımcı fiilleri geçişli birleşik fiiller yaparken "ol-, bulun-" yardımcı fiilleri geçişsiz fiiller oluşturur. "Et-" ve "ol-" sık kullanılan yardımcı fiillerdir. Ergin diğer yardımcı fiillerin anlamları ve işlevleri aynı olan, birbirlerinin yerini tutabilen yardımcı fiiller olduğunu vurguluyor. Dilimize özellikle Arapça ve Farsçadan giren isimlerle kurulan birçok birleşik fiil olduğunu ekliyor (Karahan, 1999: 36, Ergin, 2000: 386-387).

Birleşik fiillerde isim; yalnızca çokluk, iyelik ve soru eklerini alabilirken hal eklerini alamaz. Birleşik yazıldıklarında herhangi bir ses olayı meydana gelen isimler yardımcı fiille birleşik yazılır. Ör: sabretmek. Olumsuzluk eki isim-fiile ya da yardımcı fiile getirilebilir (Karaağaç, 2009: 157-158).

Karaağaç bu öbeğin özelliklerini şu şekilde özetlemektedir: "*isim+yardımcı fiil*" (Karaağaç, 2009: 157).

Ör: A.2.44,45,46 Kayuma törlüg zâhmet ve mu'âvenet ve 'avârîzâtlardın mâşun ve *mahrûs bolşunlar.*

A.5.12 Sizniñ sağ ve selâmetliğinizi bizge *ma'lûm kıldı* hem ol aḥbâr-ı büldâni meftûhni taḳı bizge *ta'yîn kıldı.*

A.5.13 Biz taḳı *ba'de istimâ' l kelâm begâyet ve lâ-nihâyet şâdkâm olduk.*

A.5.14 Sizniñ ve bizniñ aramızda qarındaşlıq, 'âlâtarîki'l maḥabbe *zâhir boldı.*

A.5.15 Mine'l a'vâm *iksük bolmay* ağır selâm yîñil bölek birle ilçi ve kileçilerimiz barsun kilsün.

A.5.18,19,20,21 İmdidin soñ sizniñ birle bizim aramızda Tengri 'inâyeti birle dostluq ol ṭarîḳa *ziyâde bolğay* kim inşâ' allâhu Ta'âlâ soñğı zamâne de düşmân arasında bir atı ḳalğay taḳı her ṭarafğa ne siz 'azm ü sefer ḳılsañız biz taḳı bu ṭarafdın sizge taḳvîyet ḳılurğa ḥâzırımız.

A.5.21,22,23 Ba'de iḥtişâri'l kelâm, bu kündin ilgerü ḳayu iş kim sizniñ ve bizniñ aramızda qarındaş ziyâdesiñge ta'alluq tutar ol, işniñ ta'ciliñe isti'dâd ḳılurğa meşğül bolsañız siz ḥâkimsiz tip ağır selâm ve yîñil bölek birle ḥâzretğa resül *irsâl kıldı.*

A.5.24 Târiḳ sekiz yüz seksen ikide mübârek şâfer ayınıñ nişfinda *istiktâb kıldı.*

K.1.38,39 Koluş qolqa tilemesünler, çerig öf tip *rahmet itmesünler*.

K.3.20,21 Mevlânâ Bayram Şâh'dın bir mektüb yibergeysiz tiyü keremiñizge i' timâd kıla tañiyetnâme *irsâl kılındı*.

K.4.4 Kefe dağı *dârü'l islâm boldı*.

K.4.8,9,10,11,12,13 Meger Allāhu Ta'ālā kaytarğay, imdi bizniñ üçün devlet işikinde merhamet sem'iniñ vâkıf bolup pâdişâhğa bizni hayr söz birle *yâd kılğaysız* kim biz pâdişâhğa muṭi' münkâd bolğanımızni tağı şâkir bolğanımızni tağı Aḥmed Paşa birle *'ahd ü şart kıldı* kim pâdişâhniñ dostına dost düşmenine düşmen bolğaymız tip ol 'ahd ü şart üstünde tururmız.

K.4.14,15,16,17,18 Tağı bizniñ düşmenlerimiz köp turur, bizniñ üçün hile birle yalğan söz tüşürgey tip qorqarmız kim sizler anıñ bigin sözlerge inanmay bizdin mu'ayyen haber bilmeginçe bizge öfke kılmağaysız tip umanurmız tiyü keremiñizge i' timâd kıla tañiyetnâme *irsâl kılındı*.

K.5.6,7...oldur ki kemineñiz hâлиндin istifal olursañız Allāh 'ināyeti birle ve sulṭānım devletinde sağı selāmet qulluqda *hâzır turupmız* ve hem taht tarafından haber şoldur ki hâlleri qatı bitigdir alınmışdır.

K.5.9,10,11,12 Kralı kâfirден dağı kemineñize ilçi ādem keldi, kemineñiz dağı şöyle cevāb birle könderdük ki devletlü sulṭānım *sağı olsun*, sen Qara Boğdan ile bir olursañ senden özge düşmenimiz yoqdur ve eger Qara Boğdan birle bir olmay pâdişâhımız ile barışsañız biz dağı hoş dostmız diyü iki ay va' de verüp bir ādemimiz qoşup könderdük.

K.5.14,15,16,17 Eyle olsa kemineñize in'ām olınan qullarıñız ve dağı Kefe'niñ müsülmānları, gāvurları mecmū'ları Hüsām Qāzī du'ācınıñdan hoşnuddurlar ve dağı yağılıqlar olındı, tã'ün oldı, ni kadar taqsirlik vak'alarda yarlı miskinniñ murādları hâşıl olup sulṭānıma çok sevāblar alınıp kiçe kündüz devletlü sulṭānıma *du'ā ve şenāları ederler*.

K.5.17,18,19 Şimdi barça du'āçı, yarlı miskin halkıñıñ temennāsı oldur ki Hüsām Qāzī'ni yene Kefe qāzılıqına muqarrer olına yarlı miskinniñ murādı olunup sulṭānıma *'azim sevāb ola*.

K.6.12,13,14 Ma'rüz oldur ki şerif hâzretiñizden biz miskin hâdimleriñize kelāmı şerif keldi ki hünkâr hâzretleri Qara Boğdan 'aleyhi'lla' ne üzerine gazāya *kaşd eyledi*.

K.6.17,18 Bir niçe kâfir al' alarımı *ihrāk ittük*.

K.6.21 ayli kişi *zāyi' oldı*.

K.6.21 İki arındaşım *şehid oldı*.

K.6.21,22 İsti' dādlarımız, atlarımız, silāhlarımız *zāyi' oldı*.

K.6.25,26,27 Bu mühmel aberlere olup sizin mübārek cemāliřiz ile *müşerref olabilmedik*, elamdü li'llāh, işüttük ki ara Boğdan -'aleyhi'lla' neniş- üzerine manşur muzaffer *olmışsız*.

K.6.29,30,31...muaddes muahhar rühiniğ istimdādı ile hezimet ılmışsız diyü sem'imize tegdi ise könlümüze ğāyet ferüh ve sürür *āřıl oldı* ve ba' dehü Yegen Beg keldi ise rāst Yegen Beg'i uzata bilmedük ki arada yağı var idi.

K.6.31,32 Nāgha yolda yağığa uğrağay dağı zāyi' bolđay sizin bize ātırınız bize alđay diyü sizdin *icāb ittük*.

K.6.32,33 Bizim āzır, leşkeri 'azim yoğ idi diyü āzret-i 'ālīyyeņize ru'a *irsāl ılındı*.

K.7.14,15,16,17 ...revāne olduğdan soņra ma'rüz olunan oldur ki āř uluņız muibbāne ve muliřāne du'ā ve teāyā vāřıl olandın soņ yer öpüp *i'lām ılınur* kim ruk'ai şerifiniz bize değdi -elamdüli'llāh- besī ğāyet sevindük, öpüp başımız üzerine oduğ.

K.7.17,18 Ben uluņuz üçün yüz yıl devlet ile ayātınız *bāķi ve pāyende olsun*.

K.7.18,19 Pādiřāhım āzretleriņizde ben uluņuzdan yaramaz söz *naql itmişler*, mübārek sem'inize eyle düşürmüşler ki Eminek muālefet eyledi diyü.

K.7.20 İki cihānda Allāhu Ta'ālā 'aziz dutsun.

K.7.23 āřā ki bendin ol āller *vāķi' ola*.

K.7.23,24 Beni sevmez düşmenim eyle dimiş, benüm başım, ewim barķım, ilim künüm ep barçası *siziņ bařıņız řadaķası olsun*.

K.7.25,26 Zinhār keremi 'ināyetiņiz olursa yaramaz kim ersenüň sözine *i'tibār itmeņiz*.

K.7.26,27 şimdiki ālde tağt hana Ağmed, Öksüzler diyen ādemlere varmış, *küçlü olmiş*.

K.7.28 Eger eyle olursa Timür Beg bize *yağın olur*.

K.7.29 Eyle olsa bize *yaramaz olur*.

K.7.33,34 Ol ikisi barışmaz için illerimiz *harāb oldı*.

K.7.40,41 Ol sebebdin sizniñ mübārek sem' inize düşürmek için *beyān eyledük*.

K.7.41,42 Şimdi elbette elbette Meñgli Girey'ni ta'cıl könderseñiz hemān bizim ilimizni düzmesine *sebeb olursız*.

K.7.42,43,44 Eger bizim ābādānlığımıza niçe ki *sebeb olursız* iki cihānda şevābı 'azīmler sizniñ ola.

K.7.44,45 Kendü qardaşı ile *muḥālefet ider*.

K.7.45,46 Ol sebebden ötürü bir çahlık *bizār olmışlar*.

K.7.46,47,48 Ammā tilek sizden oldur ki Meñli Girey'ge *eyü naşihatlar eyleşiz* ki il yarağın eyü *teftiş eylegil* dağı Eminek sözinden çıkmagıl diyü *çok naşihatlar kılasız*.

K.7.50,51 'Āli ḥāzretleriñize du' ā kılıp yer öpüp çok güstāḥāne sözle bu ruḳ' ā *irsāl kılandı*.

K.8.2,3 Biz quluñuz tağı sizniñ esen sağ ve selāmetliqñizni işitip Tengri Ta'ālāğa köp *şükürler kılduk*.

K.8.4 Biz quluñuzni dāyim şadaqa ve in'ām birle *yād kılursız*.

K.8.4,5 Allāh Ta'ālā dāyim fırsat ve nuşret ve şevketiñizni *ziyāde kılgay*.

K.8.9,10 İmdi kiyin devlet işikine du' ā kıla taḥiyyetnāme *irsāl kılandı*.

K.9.4,5 Devlet du'āsını i'tikād u ihlāsla tāze kılmaktan sonra ma'rüz olunan oldur ki sulṭānımuñ buyruğıyla bu memlekete keldük erse bu memleket *biz kören kibi olmadı*.

K.9.5 Asrı *harāb olmış*.

K.11.12,13,14 ... tebliğ kılmakdın sonra *ma'rüz olunur* kim devlet işikinden emr olunup bu yerge kelgenimizde ḥalqımızniñ ḥālleri asrı mükedder olduğı sebebdin ḥāzreti 'ālīga ādemimiz köndere almaduq.

K.11.17,18,19 İmdi sulṭānımnıñ sağ ve selāmetliğın bildüre 'Abdü'l'azīz atlığ adamımızni ḥidmetiñizğa bir kaç sözler sipāriş kılıp *irsāl kılandı*.

K.11.19,20 İnşallāh ‘inde’l-ḥuzūr bi’s-surūr olunsa taḳrīren işbu taḥiyyet-nāme *irsāl kıldı*, fetḥ-i ebedī ve du‘ā-yı sermedī dayīm.

KA.2.8,9,10 Ol ḥan ağalarımızdan tarḥan bolğan kişiler ikendir biz dağı soyurgap bu mezkūr kim-irselerni Tenḥri Ta‘ālā rızāsı ve taḳı Muḥammed resūlu‘llāh şefā‘ati üçün *tarḥan kıldım*.

KA.2.10,11,12,13 Min-ba‘d bu müşārü’n-ileyhlarğa yollarında ve izlerinde, seferlerinde, ḥūzurlarında, olturğanlarında ve turğanlarında, kişilerine ve qaralarına, yüklerine, çarvalarına ferden mine’l-āfāt ve vechun mine’l-vücūh *dahl ü ta‘rız kılmasunlar*.

KA.2.14,15 Mal ve ilmeklerine, aḳ ve āb zemīnlerine *dest-i teṭāvul kılmasunlar*.

KA.2.17,18,19 Öz ferāḡati bile oturup şām u şabāḥ ve ğudüvv ü revāḥ bizge ve bizniḡ uruḡımızğa *du‘ā ve alkış kılsunlar* ve her nev‘din küç basınç, zaḥmet yunçuḡ tigürmesünler.

1.1.4.2. Fiillerle Yapılan Birleşik Fiiller

Fiilden sonra “bil-, ver-, gel-, gör-, dur-, kal-, yaz-, koy-“ yardımcı fiillerini kullanarak oluşturduğumuz fiillerdir. Asıl öge “-a, -ıp” zarf-fiillerinde birini alarak yardımcı fiillerinden biriyle birleşir. Burada getirilen ek, fiilden fiil yapma eki gibi çalışır. “Yaz-“ yardımcı fiili sık kullanılmamakla birlikte olumsuz yapılamamaktadır (Karaağaç, 2009: 158-160).

Karaağaç bu öbeğin özelliklerini şu şekilde özetlemektedir: “[fiil+zarf-fiil eki]+[yardımcı fiil]” (Karaağaç, 2009: 159).

Ergin, bu yapılarda yardımcı fiillerin anlamları ile değil çekim unsuru olarak görev yaptıklarını vurguluyor. Cümleye “bil-“ yardımcı fiilinin iktidar; “ver-“ yardımcı fiilinin kolaylık, çabukluk, birdenbirelik; “gel-, gör-, dur-, kal-, koy-“ın deneme, devamlılık, süre; “yaz-“ ın yaklaşma anlamları kattığını ifade etmektedir (Ergin, 2000: 387-388).

“bil-“ yardımcı fiili asıl fiile yeterlilik ve ihtimal; “ver-“ yardımcı fiili tezlik ve kolaylık; “git-,gel-, koy-, gör-, kal-, dur-“ yardımcı fiilleri devamlılık; “yaz-“ yardımcı fiili ise yaklaşma anlamı kazandırmaktadır (Karahana, 1999: 38).

Ör: A.3.8,9 Basa Ḥaḳ Ta‘ālā yarlıḡap, burunḡı ḥan ağalarımızniḡ uluḡ orunni birip turḡanda öz ara turamız talaşıp sonraḡı zamānede oçur bolup taḳt *Baraḳ ḳoluna tüşüp turur erdi*.

K.3.10 Burun han babam birle niçük dost qarındaş erdiniz, biz taqı ol yosunça *yörüpdür erdük*.

K.6.29,30,31...muqaddes muṭahhar rūhının istimdādı ile hezīmet kılmıssız diyü sem‘imize tegdi ise könlümüze gāyet ferūḥ ve sürür ḥāşıl oldı ve ba‘dehū Yegen Beg keldi ise rāst Yegen Beg’i *uzata bilmedük* ki arada yağı var idi.

K.11.12,13,14 ... tebliğ kılmakdın soḡra ma‘rūz olunur kim devlet işikinden emr olunup bu yerge kelgenimizde ḥalkımıznıḡ ḥālleri asrı mükedder olduḡı sebebdin ḥazreti ‘ālīga ādemimiz *köndere almaduḡ*.

K.11.15,16,17 Şimdiki ḥālde, elḥamdüli’llāḥ, sulṭānımnıḡ sāye-i devletinde biz kuluna ‘ināyet kılgan memleket gāyet rāḥat bolup devletli sulṭānıma barça ḥalklar, şām ve şabāḥda, ḡudüvv ü revāḥda *du‘ā kıla tururlar*.

1.1.5. Yineleme Öbekleri

Bilgegil, ikizleme başlığı altında incelediği yineleme öbeklerini aynı cinsten iki kelimenin araya hiçbir ek girmeden tekrar edilmesi olarak tanımlamıştır. İkizlemeyi de kendi içinde aynı kelimenin tekrar edilmesiyle, zıt anlamda kelimelerin bir araya gelmesiyle, eş anlamlı kelimeleri bir araya getirmekle, anlamları ilgili kelimelerin bir araya getirilmesiyle ve bir kelime ve mühmelattan bir lafla oluşanlar şeklinde sınıflandırmıştır (Bilgegil, 2009: 161).

Ergin, “*tekrarlar*” başlığı altında incelediği bu öbekleri “*aynı cinsten iki kelimenin arka arkaya getirilmesi ile meydana gelen kelime gruplarıdır*” biçiminde tanımlamaktadır. Ergin, her iki kelimenin de eksiz birleştiği bu öbeklerde her çeşit kelime kullanılarak tekrar yapılabileceğini ancak isimlerin, sıfatların, zarfların ve “*gerundium*”ların tekrara en müsait kelime türleri olduğunu vurgulamaktadır. Tekrarların fonksiyonlarını da kuvvetlendirme, devamlılık ve çokluk olarak belirtmektedir. Bu öbekleri de “*aynen tekrarlar*”, “*eş mânâlı tekrarlar*”, “*zıt mânâlı tekrarlar*” ve “*ilâveli tekrarlar*” olmak üzere dörde ayırmaktadır (Ergin, 2000: 377-379).

Karahan, “*tekrar grubu*” olarak adlandırdığı bu söz öbeğini eş görevli iki kelimenin bir hareketi veya nesneyi karşılamak amacıyla bir araya gelmesi biçiminde tanımlamıştır. Bu söz öbeğini de kendi içinde; “*unsurları aynı olan tekrar grubu, unsurları yakın anlamlı olan tekrar grubu*” ve “*unsurları zıt anlamlı olan tekrar grubu*” olmak üzere üç başlık altında incelemiştir (Karahan, 1999: 26-28).

Biz Türkçenin yineleme öbeklerini şu şekilde inceleyeceğiz.

1.1.5.1.Eş Anlamlı Kelimelerden Oluşan Yineleme Öbekleri

A.2.28,29,30,31,32,33 Bularnıñ yir suwlarıña, bāğ bāğçalarığa, Һammām tegirmenlerige, taşarruf qıla turğan yerlerige, buruñın qalğan āzādlarığa, başa salalarığa, sabançı ortaқçılarığa kim kim erse *küç oğa* tegürmesün.

A.2.42,43 *Tavar qaraların* ulaq tuñmasun.

A.2.43,44 *Qonaq tüşül* tüşürmesünler.

K.1.38,39 *Koluş qolqa* tilemesünler, çerig öf tip raħmet itmesünler.

K.2.8 Evleriñe küç birle *qonaq tüşün* қondurmasunlar.

K.6.25,26,27 Bu mühmel Һaberlere olup sizniñ mübārek cemāliñiz ile müşerref olabilmedük, elҺamdü li'llāh, işüttük ki Qara Boğdan -'aleyhi'lla' neniñ- üzerine *manşür muzaffer* olmışsız.

K.7.21 *Manşür muzaffer* olasız.

1.1.5.2. Zıt Anlamlı Kelimelerden Oluşan Yineleme Öbekleri

K.3.8,9 Ba'de ma'lüm bolsun, özümüzni Tengri Ta'ālā yarlıқағalı berü sizge yaħşi kişimizden *keliş barış* qıla almaduқ.

K.5.14,15,16,17 Eyle olsa kemineñize in'ām olınan қullarıñız ve daħı Kefe'niñ müsülmānları, gāvurları mecmū'ları Һüsām Qāzi du'āciñizdan Һoşnuddurlar ve daħı yağılıqlar olındı, tã'ün oldı, ni қadar taқsirlıқ vak'alarda yarlı miskinniñ murādları Һaşıl olup sultānıma çoқ sevāblar alınıp *kiçe күndüz* devletlü sultānıma du'ā ve şenāları ederler.

1.1.5.3. Yakın Anlamlı Kelimelerden Oluşan Yineleme Öbekleri

A.2.38,39,40,41 Barur kelüride, kirür çıkarıña Qırım'da, Kefe'de қayuma törlüg erse *alurıda satarıda tamğa tartnaқ* almasun.

A.3.17 Basa sizniñ esen tükelligni körüp kelsün tip Һacı 'İbād berrekehu Һoca'dın *bitig selām* ıyduқ.

K.1.4,5,6,7,8,9,10,11,12,13,14,15 Sözü o uluğ ulusnıñ tümen miñ, yüz, on oğlanlar begleriñe basa Qırım tömenini bilgen İminek başlığ daruğa begleriñe basa Qırq Yeri'nniñ Şāh Merdān başlığ daruğa begleriñe Hālil başlığ yüz begleriñe, sadāt-ı 'ulvileriñe, *müfti müderrisleriñe, k̄āzī muhtesibleriñe, meşāyih şūfileriñe, divān bitkeçileriñe*, ulu tamğa üstinde turğan Aḥmed Ḥoca Ḥācike başlığ tamğaçı tartnaqçılariña basa Qırq Yiti Yer'ninñ Teñri Birdi başlığ tamğaçı tartnaqçılariña, ḥazirniñ anbārçılariña, *yaftaçı yasaqçılariña*, müsemma qalançılariña, bökevül çerileriñe, totqavul qabaqçı qaravullariña .

K.1.22,23 Basa tuz arabaları, aşıq öz arabaları Qırım'ğa Kefe'ge barsa arabalarındın *tamğa tartnaq* almasunlar.

K.1.37,38 Bu kündin ilgerü *yasaq alban* almasunlar.

KA.2.17 Qayı ma yandın *noqsān zarar* tigürmesünler.

1.1.6. Aitlik Öbekleri

Yalın, “*genetif*” ya da “*lokatif*” haldeki öbekler ile bu öbeklerden sonra getirilen –ki aitlik ekinin oluşturduğu bir öbehtir. Bu öbek diğēr öbeklerde ya da cümlede zamir ya da sıfat görevi yapar (Ergin, 2000: 384-385).

Bir varlığı karşılamak üzere bir araya gelen bu söz öbeğindeki “-ki” aitlik eki bir yapım ekidir. Aitlik eki isimlerin yalın hali, ilgi hali ve bulunma hali ile kullanılabilir. Bu öbeğin yalın hali başka bir söz öbeğinde sıfat, cümlede özne olur (Karağaç, 2009: 163-164).

Karağaç bu öbeğin özelliklerini şu şekilde özetlemektedir:

“*İsim+aitlik eki* (Karağaç, 2009: 164).

İsim+ilgi hali eki+aitlik eki (Karağaç, 2009: 164).

İsim+bulunma hali eki+aitlik eki” (Karağaç, 2009: 164).

ÖR: A.1.6,7,8,9 *Burunğı yıl* Begbolat Ḥoca M'DYN başlı bir neçe oğlanlar Begiñ Turduçaq Birdi Davud başlı begler Edüğü atlı kişini Temirge aldirtın çıkarup iymişler.

A.1.19,20,21 Başa *burunğı yosunça* bāzergān orḡaqlarıñ tağı yürüşsünler.

A.3.9,10 *Burunğı yıl* Ḥudāy'ninñ 'ināyeti birle çerig yürüp barıp, Baraq birle Mansur'nı kaçurduq.

A.5.18,19,20,21 İmddidin soñ sizniñ birle bizim aramızda Tengri ‘ ināyeti birle dostluğ ol tarıka ziyāde bolğay kim inşā‘ allāhu Ta‘ ālā *soñğı zamānede* düşmān arasında bir atı ƙalğay taƙı her taraƒa ne siz ‘ azm ü sefer ƙılsañız biz taƙı bu taraƒdın sizge taƙvıyet ƙılurğa hāzırımız.

K.7.26,27 *Şimdiki hālde* taht hana Aħmed, Öksüzler diyen ādemlere varmış, küçlü olmuş.

K.9.6 *Şimdiki hālde* memleket harāblıǵından döşelig daħı ƙalmamış.

K.11.15,16,17 *Şimdiki hālde*, elħamdüli‘llāh, sulţānımnıñ säye-i devletinde biz ƙuluna ‘ ināyet ƙılğan memleket ğāyet rāhat bolup devletli sulţānıma barça ħalklar, şām ve şabāħda, ğudüvv ü revāħda du‘ ā ƙıla tururlar.

1.1.7. Bağlama Öbekleri

Bağlama edatlarıyla bağlanmış isimlerin oluşturduğu söz öbeğidir. Öğeler denktir. Bu söz öbeğinde öğelerin yeri değiştirilebilir ya da öğeler düşürülebilir. Söz öbeğindeki öğelerin yerinin değişmesi anlamı ve yapıyı değiştirirken sıralama birliğini oluşturan öğelerin yer değiştirmesi anlamı ve yapıyı etkilemez (Karaağaç, 2009: 164-165).

Ergin, bu öbeklerin “*ve, ile, bir de, ila*” bağlama edatlarıyla birbirine bağlanan unsurlardan oluştuğunu belirtmektedir. Bu öbeği oluşturan unsurlar eşit biçimde ve şeklen birbirine bağlanmaktadır. Bunlardan “*ila*” yalnız sayılar için kullanılmaktadır. İla ve ile genellikle isimleri birbirine bağlamaktadır. “*Ve*” ise kelimeleri ve öbekleri birbirine bağlayabilmektedir. “*Denkleştirme edatları*” ve “*karşılaştırma edatları*” kullanılarak yapılanları da bağlama grubu olarak değerlendirebiliriz (Ergin, 2000: 379-380)

Karaağaç, bu öbekleri “*sıralayıcı bağlama öbekleri*” ve “*açıklayıcı bağlama öbekleri*” olmak üzere iki başlık halinde incelemektedir. Çalışmada incelediğimiz cümlelerde açıklayıcı bağlama öbeğine rastlanmadığı için sadece sıralayıcı bağlama öbekleri hakkında bilgi verilmektedir.

1.1.7.1. Sıralayıcı Bağlama Öbekleri

Sıralayıcı bağlama öbeklerinde edatlar yardımıyla söz, söz öbekleri ya da cümleler birbirine bağlanır. Bu öbekleri oluşturan öğeler denktir, yerleri değişebilir. Bu yapılar “*ve, ile, veya, ya da, yahut vb.*” gibi sıralama edatları ile kurulabildiği gibi noktalama işaretleriyle de birbirine bağlanabilir (Karaağaç, 2009: 165).

Karaağaç bu öbeğin özelliklerini şu şekilde özetlemektedir:

“[*isim+bağlama edatı+isim*](Karaağaç, 2009: 165).

Ör: A.1.6,7,8,9 *Burunğı yıl Begbolat Hoca M'DYN başlı bir neçe oğlanlar Begiş Turduçağ Birdi Davud başlı begler* Edüğü atlı kişini Temirge aldirtın çıkarup iymişler.

A.1.14,15,16 *Tengri bizni yarlıkap düşmanlıg kılğan Begbolat Hoca M'DYN Begiş Turduçağ Birdi Davud başlı oğlanlar* beglerni muñgalttı.

A.1.23,24,25 *Takağu yıl, tārīh yiti yüz toksan beşte*, Recep ayınıñ sekiz yañıta Ordu Tan'ta erürte bitidimiz.

A.2.1,2,3,4,5,6,7,8,9,10,11,12 *Sözüm oñ kol sol kolnıñ oğlanlarığa, tümen edigü başlıg miñ, yuz, on beglerige, içki kentleriniñ kâzi müfîleriğa, meşâyiğ şüfileriğa, dīvān bitigçilerige, tamğaçı tartnaçlılarığa, yortar işlençi yolavçılarğa, bökevül totkavullarğa, yamçı süsünçiler kuşçı barsçılarğa, kemeçi köprükçilerge, bāzārda turğanlarğa.*

A.2.21,22,23,24,25,26,27,28 *Bu künđin ilgerü Kıırım bile Kırk Yer'niñ tömenide, Sudağ atlıg kentniñ civārında* burunğı zamāndın berü müteħaddir tarhan bolğan ındırçı salası bile meşhür bolğan salasıdın şer'î kabala yosunıça yer suwları bile Muħammed'niñ oğlanları ilki Hācī Muħammed ve Maħmūd'nı āzād tarhan bolşun.

A.2.28,29,30,31,32,33 *Bularniñ yir suwlarıña, bāg bāğçalarığa, hammām tegirmenlerige, taşarruf kıla turğan yerlerige, burunđın qalğan āzādlarığa, başa salalarığa, sabançı ortağçılılarığa* kim kim erse küç oğa tegürmesün.

A.2.35,36,37,38 *Borla tamğası, inkinçi üskü bal kurtı, anbār malı, ındır haqqı, tabanlıg, kısmet, kubur yasağı, qalan müsemma salıq, borç haraç* almaşunlar.

A.2.38,39,40,41 *Barur kelüride, kirür çıkarıña Kıırım'da, Kefe'de* qayuma törlüg erse alurıda satarıda tamğa tartnağ almasun.

A.2.41,42 *Tarhanlıg, tabanlıg, yol haqqı, karavulluq* tilemeñünler.

A.2.44,45,46 *Qayuma törlüg zaħmet ve mu'āvenet ve 'avārižatlardıñ* māşun ve maħrūs bolşunlar.

A.2.52,53,54,55 Tarih sekiz yüzde, Bars yılı, Şa‘bân ayının altıncı künide *Özi suyının kenârıda Mücâverân’da erürde* biñildi.

A.3.10 *Tahtnı mülknî* Teñri bizge birdi.

A.3.12,13 *Sizniñ yañşı atıñızni, esen tükelligni, Hâcî ‘İbâd berrekehudın* bildük.

A.4.20,21 *Tawuğ yıl, târiñ sekiz yüz yetmişde* mübârek Berât ayının beş iskide *Ordu-yı Mu‘azzam Ezoğlu Özen yaqasında* irdi.

A.5.14 Sizniñ ve bizniñ aramızda *qarındaşlıq, ‘âlâtarîki’l maḥabbe* zâhir boldı.

A.5.15 Mine’l a‘vâm iksük bolmay ağır selâm yıñıl bölek birle *ilçi ve kileçilerimiz* barsun kilsün.

K.1.4,5,6,7,8,9,10,11,12,13,14,15 Sözim *o uluğ ulusniñ tümen miñ, yüz, on oğlanlar begleriñe basa Qırım tömenini bilgen İminek başlıq daruğa begleriñe basa Qırk Yeri’niñ Şâh Merdân başlıq daruğa begleriñe Halil başlıq yüz begleriñe, sadât-ı ‘ulvileriñe, müftî müderrisleriñe, kâzî muhtesibleriñe, meşâyîñ şüfileriñe, divân bitkeçileriñe, ulu tamğa üstinde turğan Ahmed Hoca Hâcike başlıq tamğaçı tartnaqçılariña basa Qırk Yiti Yer’niñ Teñri Birdi başlıq tamğaçı tartnaqçılariña, hazirniñ anbârçılariña, yaftaçı yasaqçılariña, müsemmâ qalançılariña, bökevül çerileriñe, totqavul qabaqçı qaravullariña.*

K.1.20 *Añların kölüklerin ulağ ilmek* tutmasunlar.

K.1.20,21,22 Ne kim *satsa alsa, tavar, qara ılkı, kul qaravaş satsa ve alsa* harc harâcât tamğa tartnaq almasunlar.

K.1.27,28,29,30,31,32,33,34 *Taşğarudın añ birle, içgerüdin kemi birle yörüyüp bāzergānlik kılıp, satıg alıg yorigen ilçi yolçılariña, aşkan bargan yolavçı yörütüçileriñe, kuşçı barsçılariña, kemiçi köprüçi kiçüçileriñe, içki kentleriñ ħirfet ağalarıña, taşkı sala qonumniñ il qartlariña, qayu ma törlüg ‘amel iş üzre yorigen kişileriñ köp illerge, köp kişilerge barçağa.*

K.1.48,49,50,51 Basa bulayu turğaç idip erip yarlıg üzerge kılıp bu tarñan kılganımız Hâkîm Yahyâ’ğı *küç basınç, zaḥmet yunçuğ, zulm ‘avān* tegürgen kişilerge ne yañşısı bolğay, qorqarlar erne tidimiz tip tuta turğan altun nişānlıg, al tamğalıg yarlıg birdimiz.

K.1.51,52 *Tāriñ tawuğ yılı, sekiz yüz elli yedikde* bitidi.

K.1.52,53 *Mübārek şafēr ayının yigirmi altınçı kün, düşenbe kün Orda-yı Mu‘azzam Kırk Yir’de sarāyda bitinildi.*

K.2.1,2,3,4,5 *Sözüm içki kentlerinin daruğa begleriñe, müfti müderrisleriñe, kâzi muhtesibleriñe, meşāyih sūfileriñ cezā ‘āmilleriñe, bökevül çerileriñ tamgaçı tartnağçılariña, kuşçı barsçılariña, kemiçi köprükçileriñe, totkavul karavullariña, yörür aşur ilçi yolavçılariña, köp ilge barçağa.*

K.2.8,9,10 *Yasağ kalan süsün ‘ulüfe tip tilemesünler, tavar qaraların ulağ ilmek tutmasunlar, koluşu koltkası tip ne esrelerin tartıp almasunlar.*

K.2.14,15 *Tārīh sekiz yüz yetmiş ikide, Muḥarrem ayının ortasında Ordu-yı Mu‘azzam Kırk Yer’de irürde bitildi.*

K.3.12,13 *Basa Kefe sizniñ ħarāc güzārıñız erdi, bizniñ konağımız erdi.*

K.5.6,7 ...oldur ki kemineñiz ħālindin istifal olursañız Allāh ‘ināyeti birle ve sulṭānım devletinde sağ selāmet kulluğda ħāzır turupmız ve hem taht tarafından ħaber şoldur ki ħälleri katı bitigdir alınmışdır.

K.5.14,15,16,17 *Eyle olsa kemineñize in‘ām olınan kullarıñız ve dağı Kefe’niñ müsülmānları, gāvurları mecmū‘ları Hüsām Kāzi du‘acıñızdan ħoşnuddurlar ve dağı yağılıklar olındı, tā‘ün oldı, ni kadar tağsırlıñ vak‘alarda yarlı miskinniñ murādları ħāşıl olup sulṭānıma çok şevāblar alnup kiçe kündüz devletlü sulṭānıma du‘ā ve şenāları ederler.*

K.6.21,22 *İsti‘dādlarımız, ağlarımız, silāğlarımız zāyi‘ oldı.*

K.6.29,30,31...muğaddes muṭahhar rūhınıñ istimdādı ile hezimet kılınışsız diyü sem‘imize tegdi ise köñlümüze *ğāyet ferūğ ve sürür* ħāşıl oldı ve ba‘dehü Yegen Beg keldi ise rāst Yegen Beg’i uzata bilmedük ki arada yağı var idi.

K.7.14,15,16,17 ...revāne olduğdan soñra ma‘rüz olunan oldur ki *ğāş kuluñız muḥıbbāne ve muḥlişāne du‘ā ve teḥāyā vāşıl olandın soñ* yer öpüp i‘lām kılınur kim ruk‘ai şerifniñ bize değı -elḥamdüli‘llāh- besī ġāyet sevindük, öpüp başımız üzerine koduğ.

K.7.23,24 *Beni sevmez düşmenim eyle dimiş, benüm başım, ewim barğım, ilim künüm ħep barçası* sizniñ başıñız şadağası olsun.

K.7.37,38 *Bu cezāre dağı ħep beglikimiz dağı* bu il ile durur.

K.7.39 *Mübārek cemālîñizge, ‘ālî ħidmetîñize irişsem* gerek,

K.7.44 Nür Devlet’ni ašlā *il ve begler* dilemezler, hîç işke yaramaz.

K.8.4,5 Allāh Ta‘ālā dāyim *furşat ve nuşret ve şevketîñizni* ziyāde kılğay.

K.10.7,8,9,10,11 Alay bolsa *yolda ve izde berde ve baħrde kondurmaħda, köçürmekde her veçhile ne maşlaħat boldı erse* kulluğın taķsîr kılmay pādişāhñın emrini ve bizñiñ ħidmetimizni ġāyet ħaddinçe ħatlanıp kulluğında her veçhile kuşūr qoymay yerine keltürdi.

K.10.14,15 Anıñ üçün kim *biz hem beglerümüz* efendidin ġāyet hoşnūdmız.

K.11.15,16,17 Şimdiki ħâlde, elħamdüli’llāh, sulţānımnıñ sāye-i devletinde biz ħuluna ‘ināyet kılğan memleket ġāyet rāħat bolup devletli sulţānıma barça ħalķlar, *şām ve şabāħda, ġudüvv ü revāħda* du‘ ā kıla tururlar.

K.11.19,20 İnşallāh ‘inde’l-ħuzūr bi’s-surūr olunsa taķrîren işbu taħiyyet-nāme irsāl kılındı, *feth-i ebedî ve du‘ ā-yı sermedî dayîm*.

KA.1.8 *Tarħan, ilçi, ulağ ilmek* tutmasunlar.

KA.1.9,10,11 Ķayu ma yandın küç tigürmesünler tip *bu Ķaydar ‘Alî Sulţān’ñın āzād yibergen Ķülbostān Ķatun oğlı Muħammed ‘Alî ‘Azîz Ķan neseb-i şāh neseb-i Caneke Sulţān taķı Ķoş Kildi atlı çorası* bu kim irseler tuta turğan sanlığ yarlığ birildi.

KA.1.11 *Tārîħ sekiz yüzde Ramazān aynıñ evvelinde* bitildi.

KA.2.5,6,7 ...bu nişān yetkeç söz ol kim *bu Muħammed oğlı Şeyħ Aħmed daħı Şeyħ Aħmed’ñiñ oğlı Abdāl [dağı Seyyid Aħmed ve ünsi Muħammed’ñiñ oğlı Mūsā] Seyyid oğlı Ya‘ķüb bu ünsi Bulanıs dağı ünsî Nūr Seyyid Buydı kim irse* bizge kelip başvurdılar.

KA.2.10,11,12,13 Min-ba‘d *bu müşārü’n-ileyħlarğa yollarında ve izlerinde, seferlerinde, ħüzurlarında, olturğanlarında ve turğanlarında, kişilerine ve ħaralarına, yüklerine, çarvalarına ferden mine’l-āfāt ve vechun mine’l-vücūh* daħl ü ta‘rîz kılmasunlar.

KA.2.13 *Yasaķ, ħalan salığ müsem mā* salmasunlar.

KA.2.14,15 *Mal ve ilmeklerine, aķ ve āb zemînlerine* dest-i teţāvul kılmasunlar.

KA.2.17,18,19 Öz ferāğati bile oturup *şām u şabāħ ve ġudüvv ü revāħ bizge ve bizñiñ uruğımızğa* du‘ ā ve alķış kılsunlar ve her nev‘ din küç basınç, zaħmet yunçuğ tigürmesünler.

1.1.8. Özel Ad Öbekleri

1.1.8.1. Birleşik Ad Öbekleri

Ergin, bu öbeklerin, bir nesneyi karşılamak amacıyla birden fazla ismin bir araya gelmesiyle oluşan kelime grupları olduğunu ifade eder. Belli kuralları olmayan, isimlerin eksiz birleştiği öbeklerdir. Birleşik isimler özel isimlerdir. Birleşik ad öbeklerinde vurgu sondadır (Karaağaç, 2009: 167-168, Karahan, 1999: 32-33, Ergin, 2000: 385-386).

ÖR: A.2.1 *Temir Kutluğ*.

K.2.1 *Meñli Girey*.

K.7.32,33 Şimdi beglerimiz dañı halkımız dañı *Meñli Girey'ni* tilerler.

K.7.46,47,48 Ammā tilek sizden oldur ki *Meñli Girey'ge* eyü naşihatlar eyleniz ki il yarağın eyü teftiş eylegil dañı Eminek sözinden çıkmagıl diyü çok naşihatlar kılasız.

K.9.8 Bendeñüz *Meñli Girey*.

K.10.15 Bendeñüz *Beñli Girey*.

1.1.8.2. Unvan Öbekleri

Bu öbek bir isimle unvan veya akrabalık isimlerinden birinin eksiz bir araya gelmesiyle oluşur. Unvan öbeği ile karıştırılan birleşik adlarda akrabalık ve yakınlık isimleri özel ismin başına gelirken unvan öbeğinde unvan özel ismin sonuna gelir. Unvan öbeğinde vurgu baştadır. Şahıs isimleri unvan ya da akrabalık isimlerinden önce gelir. Vurgu isim unsuru üzerindedir (Ergin, 2000: 389-390, Karaağaç, 2009: 167-169).

ÖR: K.3.15 *Ya'kūb sul' ānğa* ayta bardı.

K.4.8,9,10,11,12,13 Meger *Allāhu Ta'alā* kaytarğay, imdi bizniñ üçün devlet işikinde merhamet sem'iniz vāqıf bolup pādişāhğa bizni hayr söz birle yād kılgaysız kim biz pādişāhğa muṭi' münkād bolğanımızni tağı şākir bolğanımızni tağı Aħmed Paşa birle 'ahd ü şart kılduğ kim pādişāhniñ dostına dost düşmenine düşmen bolğaymız tip ol 'ahd ü şart üstünde tururmız.

K.5.17,18,19 Şimdi barça du'ācı, yarlı miskīn halkıñıñ temennāsı oldur ki *Hūsām Kāzī'*ni yene Kefe k̄āzīlıkına muqarrer olına yarlı miskīnñiñ murādı olunup sulṭānıma 'azīm sevāb ola.

K.6.29,30,31...muqaddes muṭahhar rūhıñıñ istimdādı ile hezīmet kılmıssız diyü sem'imize tegdi ise köñlümüze gāyet ferūh ve sürür hāşıl oldı ve ba'dehū *Yegen Beg* keldi ise rāst *Yegen Beg*'i uzata bilmedük ki arada yağı var idi.

K.7.18,19 *Pādişāhum hāzretleriñizde* ben kuluñuzdan yaramaz söz naql itmişler, mübārek sem'inize eyle düşürmüşler ki Eminek muḥālefet eyledi diyü.

K.7.20 İki cihānda *Allāhu Ta'ālā'* azīz dutsun.

K.7.28 Eger eyle olursa *Timür Beg* bize yakın olur.

K.8.2,3 Biz kuluñuz taķı sizniñ esen sağ ve selāmetlıkıñızñı işitip *Tengri Ta'ālāğa* köp şükürler kılduk.

K.8.4,5 *Allāh Ta'ālā* dāyım fırsat ve nuşret ve şevketiñizni ziyāde kılgay.

KA.1.11 Hācī *Qurbān Hāfiz* bitidi.

1.1.9. Yan Cümlelerden Oluşan Öbekler

İç içe cümlelerdeki yan cümleler, ana cümlenin içinde başlı başına bir öge olma görevi üstlenmektedir. Bu başlık altında incelediğimiz çalışmamızdaki örneklere aşağıda yer verilmektedir.

Ör: A.2.12,13,14,15,16,17,18,19,20,21 Bu yarlıgıñı tuta turğan Muḥammed'niñ öbeke aṭaları burunğı keçgen Sayın Hān çağıdın biri bire yarlıg, rāst tarḥanlıg yosunıça yörüp ataş Hācī Bayram Hoca'nı biziñ hān ağalarımız soyurķap tarḥan kılgan çergesin anlaṭa ötüñdü erse ötüñin yöp körüp *Muḥammed biziñ soyurķal bolup tarḥan bolup turşun* tidimiz.

A.3,12 Basa *sizdin su birle kişi kelgey* bildük.

K.1.34,35,36 Bu yarlıgıñı tuta turğan Engürli Mahmūd ođlu Hekīm Yaḥyā'ğa soyurğal bolup *tarḥan bolsun* tidimiz.

K.1.41,42,43,44 *İrdin haqqı tip boyunsa kıılır bende Kıırk Yirde ve Kıırım'da, Kefe'de, Kerç'de, Taman'da ve Kıaba'da ve Kııpçaq'da ne kim menüm hükmüm yitken yirde kim kim erse bu Hakım Yahyā'dın tamğa tartnaq, harc harācat tilemesünler, almasunlar, tidimiz.*

K.1.44,45,46,47 *İnç yöriyüp tınçlık üzre oturup köni yarlı tirligin kıılıp bizim uruğ uruğlarımızge şām u şabāhda, ğudüvv ü revāhda biş vaqt namāzda du'ā ve alkış kııla tursun, tidimiz.*

K.1.47,48 *Basa yoqaru uluğ işiyni qarap ni kim törlüg sözi bolsa ötüne tursun tidimiz.*

K.2.5,6 *Bu yarlıgını tutup turğan Hoca Beg'e biziñ soyurğal bolup tarhan bolsun tidük.*

K.3.15,16 *Bu yesirleri anıñ üçün alduq tip turur sizge özüm sordum.*

K.3.20,21 *Mevlānā Bayram Şāh'dın bir mektüb yibergeysiz tiyü keremiñizge i' timād kııla taħiyetnāme irsāl kıılındı.*

KA.1.1,2,3 *İbrāhim Hanımız, soyurğal sözüüm, hüdāy rızāsı üçün, Muħammed resülü'llāh şefā'ati üçün bu öksüz oğul tul hatunni āzād tarħhan bolsun tidük.*

2. ÇEKİMLİK SÖZ ÖBEKLERİ

Çekimlik söz öbekleri, dilin kullanımını esnasında oluşturulan serbest, değişken ve bireysel yapılardır. Varlığın tanımlanması ilişkilendirme öbeği ve nitelendirme öbeği başlıklarıyla; olayın tanımlanması isim cümlesi ve fiil cümlesi başlıkları aracılığıyla incelenmektedir (Karaağaç, 2009: 169-170).

2.1. İlişkilendirme Öbekleri

Bu öbekler iyelik ve ilgi hali eklerinden biri kullanılarak oluşturulur. Türkçede ilişkilendirmeyele oluşturduğumuz üç çeşit öbek vardır (Karaağaç, 2009: 171).

2.1.1. “*isim tamlaması*” (Karaağaç, 2009: 171).

2.1.2. “*iyelik öbeği*” (Karaağaç, 2009: 171).

2.1.3. “*ilgi hali öbeği*” (Karaağaç, 2009: 171).

İlişkilendirme öbeklerinde güçlü bir sahiplik ve kişi belirtisi vardır. Türkçe ilişki ve sahiplik konularında zengin bir birikime sahiptir (Karaağaç, 2009: 171).

2.1.1. İsim Tamlaması

Bir ismin başka bir isimle iyelik sistemi içerisinde oluşturduğu kelime grubuna isim tamlaması denir. Bu tamlamalarda tamlayan tamlanana ilgi hali ile bağlanır. Zamirler ilgi hali ekini taşıırken isimler bu ekle ya da bu ek olmadan tamlamayı oluştururlar. Tamlanan iyelik ekini her durumda taşır (Karahana, 1999: 13, Ergin, 2000: 381).

Tüm diller ilişkilendirmeyi isim tamlamaları ve iyelik öbekleri vasıtasıyla yaparlar. Tamlamalarda birinci unsura tamlayan ikinci unsura tamlanan denir ve ana unsur olan tamlanan sondadır (Karaağaç, 2009: 172).

Korkmaz' ın *“Görevleri eklendikleri adları kendilerine tâbî olan adlara bağlamak olduğu için, iyelik eki almış adlar ile o iyelik ekinin işaret ettiği şahıs zamirleri veya adlar, cümle yapısı bakımından iyelik grubu biçiminde bir ad tamlaması oluştururlar. (benim) evim, (senin) işin vb.”* şeklindeki ifadesinden de anlaşıldığı üzere isim tamlamaları ile iyelik öbekleri arasında yapısal bir benzerliği olduğunu belirtmektedir (Üstünov: 2005: 418).

İsim tamlamasının ögeleri sözden, söz öbeğinden veya fiilimsiden oluşabilir. İsim tamlamaları söz öbeklerinde ya da cümlelerde isim, sıfat ve zarf görevinde kullanılabilir (Karaağaç, 2009: 176, Karahana, 1999: 17).

İsim tamlamalarını şu başlıklar altında toplayabiliriz:

2.1.1.1. Belirtili İsim Tamlaması (Karaağaç, 2009: 172).

2.1.1.2. Belirtisiz İsim Tamlaması (Karaağaç, 2009: 172).

2.1.1.3. Zincirleme İsim Tamlaması (Karaağaç, 2009: 172).

Türk dil bilgisinde “takısız isim tamlaması” terimini ilk kullanan Gencan iken “zincirleme isim tamlaması” terimini ilk kullanan da Banguoğlu'dur. Ergin ve Karaağaç takısız olarak adlandırılan bu yapıların aslında birer sıfat tamlaması olduğunu savunur. Hatipoğlu ve Aksan isim tamlamalarını başlıklara ayırırken takısız isim tamlamasını kullanmışlardır. Alyılmaz ise Orhun Abideleri'nde iki unsuru da ek almayan isim tamlamalarını belirtisiz isim tamlaması olarak değerlendirmektedir (Kerimoğlu, 2006: 108-109).

2.1.1.1 Belirtili İsim Tamlaması

İsim tamlamasında, tamlanan ilgi eki almışsa bu tamlamaya belirtili isim tamlaması denir. Belirtili isim tamlamasında ilgi geçicidir. Belirtili isim tamlamasında unsurlar yer değiştirebilir (Karahan, 1999: 14-15).

Ör: A.2.12,13,14,15,16,17,18,19,20,21 *Bu yarlıgını tuṭa turḡan Muḡammed’niḡ öbeke aṭaları burunḡı keḡgen Sayın Ḥan ḡaḡıḡın biri bire yarlıḡ, rāst tarḡanlıḡ yosunıḡa yörüp ataṣı Ḥācī Bayram Ḥoca’nı biziḡ ḡan aḡalarımız soyurḡap tarḡan kılḡan ḡergesin aḡlaṭa öṭündü erse öṭülin yöp körüp Muḡammed biziḡ soyurḡal bolup tarḡan bolup turṣun tidimiz.*

K.1.4,5,6,7,8,9,10,11,12,13,14,15 Söзим o uluḡ ulusniḡ tümen miḡ, yüz, on oḡlanlar begleriḡe basa Ḳırım tömenini bilgen İminek baṣlıḡ daruḡa begleriḡe basa *Ḳırḡ Yeri’nniḡ Ṣāh Merdān baṣlıḡ daruḡa begleriḡe* Ḥalīl baṣlıḡ yüz begleriḡe, sadāt-ı ‘ulvīleriḡe, müftī müderrisleriḡe, ḡāzī muḡtesibleriḡe, meṣāyīḡ ṣūfileriḡe, dīvān bitkeḡileriḡe, ulu tamḡa üstinde turḡan Aḡmed Ḥoca Ḥācike baṣlıḡ tamḡaḡı tartnaḡçılarıḡa basa *Ḳırḡ Yiti Yer’niḡ Tenri Birdi baṣlıḡ tamḡaḡı tartnaḡçılarıḡa, ḡazirniḡ anbārçılarıḡa, yaftaḡı yasaḡçılarıḡa, müsemmə ḡalançılarıḡa, bökevül ḡerileriḡe, totḡavul ḡabakḡı ḡaravullarıḡa.*

K.3.13,14 Katırḡalarını baṣlap Ya‘ḡüb kelip *Kefe’niḡ köp kiṣilerin* alıp kitipdür.

K.4,4,5,6 Biz taḡı bolsa Tengri ‘ināyetinde, ṣükr, ol zīndāndın ḡalāṣ bolup *pādiṣāhniḡ tigmesi* boldum.

K.7.20,21 Her ne yere ki ḡadem basarsız, *benüm yizümnüḡ üzerine* ola.

K.7.25,26 Zinhār keremi ‘ināyetiniḡiz olursa *yaramaz kim ersenüḡ sözine* i‘tibār itmeḡiz.

K.10.11,12,13 İmdi pādiṣāhı ‘ālempenāḡuḡ biḡārī devletinden ümīddir ki bu *ḡuluḡuznuḡ ḡidmeti zāyi’* bolmay bir himmet oluna.

K.11.15,16,17 Şimdiki ḡālde, elḡamdüli’llāh, *sulṭānımnıḡ sāye-i devletinde* biz ḡuluna ‘ināyet kılḡan memleket ḡāyet rāḡat bolup devletli sulṭānıma barḡa ḡalkḡlar, ṣām ve ṣabāḡda, ḡudüvv ü revāḡda du‘ā ḡıla tururlar.

KA.1.9,10,11 Ḳayu ma yandın küḡ tigürmesünler tip *bu Ḥaydar ‘Alī Sulṭān’niḡ āzād yiberḡen Ḡülbostān Ḥatun oḡlı Muḡammed ‘Alī ‘Aziz Ḥan neseb-i ṣāh neseb-i Caneke Sulṭān taḡı Ḥoṣ Kildi atlı ḡorası* bu kim irseler tuta turḡan sanlıḡ yarlıḡ birildi.

2.1.1.2 Belirtisiz İsim Tamlaması

İsim tamlamasında, tamlanan ilgi eki almamışsa bu tamlamaya belirtisiz isim tamlaması denir. Belirtisiz isim tamlamasında kalıcı bir ilişki söz konusudur. Bu nedenle de belirtisiz isim tamlamasında iki unsur arasına başka unsur giremez ve unsurlar yer değiştiremez. Belirtisiz isim tamlamalarında iki isim bir varlığı karşılamak için âdeta birleşik isim gibi çalışmaktadır. Bu güçlü bağ nedeniyle Türkçede birçok makam, müessese, eşya, nesne vb. isimleri bu tamlama biçimindedir (Karahan, 1999: 13-15, Ergin, 2000: 381-383).

Ör: A.3.5,6,7 Soñra ħan ağamız Toqtamış Ħan sizniñ uluğ babañız Ğāzī Bāyezīd Beg birle burunğı yaħşı yosunça ilçi keleçi ıyışıp bölek selām alışıp ikisi tağı dostluk yaħşılık üze *Tengri rahmetiñe* bardılar.

A.4.6,7,8,9,10,11 Serveri selātin be‘ināyeti rabbü’l‘ālemīn sultānı a‘zam Meħmed Ğāzī’ğa köp köp selām ve taħiyyet vāşıl bolğandın soñ i‘lām kılınur kim bizniñ ozağı □an babalarımız birle sizniñ burunğı yaħşılarınıznıñ ilçi kileçisi kilişip bāzergān argışları yörüşüp bölek selāmları yetişip isenlig tükelliglerin bilişe ol dostluk qarındaşlık birle *Tengri Ta‘ālā rahmetine* barmışlar.

A.4.20,21 Tawuğ yıl, tārīħ sekiz yüz yetmişde mübārek Berāt ayınıñ beş iskide Ordu-yı Mu‘azzam *Ezoğlu Özen yaħasında* irdi.

A.4.21 *Şeşenbe kün* bitildi.

A.5.18,19,20,21 İmdidin soñ sizniñ birle bizim aramızda Tengri ‘ināyeti birle dostluk ol tarīħa ziyāde bolğay kim inşā‘allāhu Ta‘ālā soñğı zamānede *düşmān arasında* bir atı çalğay tağı her tarafğa ne siz ‘azm ü sefer kılsañız biz tağı bu tarafdın sizge taqviyet kılurğa hāzırımız.

K.4.1,2,3,4 ...vāşıl bolğandın soñ...evşāfi hamīdiniñizni işitip *ol zindān içinde* sizdin necāt umar irdük, biħamdi’llāh ol umğanımız kibi boldı.

K.4,4,5,6 Biz tağı bolsa *Tengri ‘ināyetinde*, şükr, ol zindāndın ħalāş bolup pādişāhniñ tigmesi boldum.

K.4.6,7 *Devlet işikinde* niçe bizler biginlerge ‘ināyeti tigmişdür.

K.4.8,9,10,11,12,13 Meger Allāhu Ta'ālā kaytarğay, imdi bizniñ üçün devlet işikinde merhamet sem'iniñ vākıf bolup pādişāhğa bizni hayr söz birle yād kılgaysız kim biz pādişāhğa muṭi' münkād bolğanımızni taqı şākir bolğanımızni taqı Aḥmed Paşa birle 'ahd ü şart kılduq kim pādişāhniñ dostına dost düşmenine düşmen bolğaymız tip ol '*ahd ü şart üstünde* tururmız.

K.5.6,7 ...oldur ki kemineñiz hālindin istifal olursañız Allāh 'ināyeti birle ve sulṭānım devletinde sağ selāmet kulluqda hāzır turupmız ve hem *taht tarafından* haber şoldur ki hālleri qatı bitigdir alınmışdır.

K.5.7,8 İlçi dağı varıp irdi, henüz *taht ilindedir*.

K.5.8 Ne vaqt mu'ayyen haber bilsek *devlet qapusına* bildürürmiz.

K.5.12,13,14 Ne vaqt ol cānibden dağı haber bilsek *devlet qapusına* könderirmiz ve dağı devletli sulṭānımın 'adl (ü) dādına lāyık kimseneleri devlet qapusına bildürmek kemineñize vācibdür.

K.5.17,18,19 Şimdi barça du'ācı, yarlı miskīn halkıniñ temennāsı oldur ki Hüsām Qāzī'ni yene *Kefe kızılığına* muqarrer olına yarlı miskīniñ murādı olunup sulṭānıma 'azīm sevāb ola.

K.6.12,13,14 Ma'rüz oldur ki şerif hāzretiniñden biz miskīn hādimleriñize kelāmı şerif keldi ki hünkār hāzretleri *Qara Boğdan 'aleyhi'lla'ne üzerine* gazāya qaşd eyledi.

K.6.25,26,27 Bu mühmel haberlere olup siziñ mübārek cemāliñiz ile müşerref olabilmedük, elḥamdü li'llāh, işüttük ki *Qara Boğdan -'aleyhi'lla'neniñ- üzerine* manşür muzaffer olmışsız.

K.7.14,15,16,17 ...revāne olduqdan soñra ma'rüz olunan oldur ki hāş quluñız muḥibbāne ve muḥlişāne du'ā ve teḥāyā vāşıl olandın soñ yer öpüp i' lām kılnur kim ruk'ai şerifiñiz bize değı -elḥamdüli'llāh- besī gāyet sevindük, öpüp *başımız üzerine* qoduq.

K.7.45 *İl yarağın* eylemez.

K.8.5,6 Pādişāhım biz quluñız bigin niçeler *devlet işikinde kulluq qurın* beline bağlap tururlar.

K.9.6 Şimdiki hālde *memleket harāblığından* döşelig dağı qalmamış.

2.1.1.3 Zincirleme İsim Tamlaması

Zincirleme isim tamlaması birden çok ilgi hali eki almış unsurun oluşturduğu söz öbekleridir (Karaağaç, 2009: 173-176).

A.1.23,24,25 Tağağ yıl, tārīh yiti yüz toksan beşte, *Recep ayınıñ sekiz yañıta* Ordu Tan'ta erürte bitidimiz.

K.7.20,21 Her ne yere ki kadem basarsız, *benüm yizümnüñ üzerine* ola.

2.1.2. İyelik Öbeği

Tamlayanı kişi zamiri olan ilişkilendirme öbeğidir. İyelik öbeğinde bir varlıkla bir insan ilişkilendirilmektedir. Birinci isim kişi zamiri olup ikinci isme iyelik ekleriyle bağlanırlar (Karaağaç, 2009: 176).

İyelik öbeğinde tamlanan bir söz ya da söz öbeği olabilir. “*İyelik öbeğinde tamlayan zamir, daima ilgi hali ekiyle tamlanan ögeye bağlanır. İlişkilendirme öbeklerinin hepsinde değişmeyen tek öge, ilgi heli ekidir*” (Karaağaç, 2009: 177).

Ergin, iyelik grubunun iyelik ekli bir isimle “*genetif*” halindeki bir isimden oluşan bir kelime grubu olduğunu ve bu grubun altı şekli olduğunu ifade eder. Eğer iyelik grubunun her iki unsuru da isimden oluşuyorsa bunun isim tamlaması başlığı altında değerlendirildiğini; isim tamlamasının aslında iyelik grubunun üçüncü şahsı olduğunu ifade etmektedir (Ergin, 2000: 382).

2.1.2.1. Tamlayanlı İyelik Öbeği

Bu iyelik öbeğinde ilgi hali eki almış olan zamir öbeğin içinde yerini alır.

“*[zamir +ilgi hali eki]+[isim+iyelik eki]*” (Karaağaç, 2009: 176).

Ör: A.4.14,15,16,17,18 İmdi bir ve bar Tengri Ta^cālānıñ yarlıkawı birle bu kündin ilgerü köp burunğı yañşılarımıznıñ dostluqların arturup aramızda köp yañşılıqlarımız artura dostluqımıznı, imdidin ilgerü ziyāde kılıp yañşi kişilerimiz kilişe barışa tursa yırağdağı iñitürge yawuğdağı körerger keçer dünyāda dost düşmān arasında yañşı at ol bolğaymu, tiyü *bizniñ selāmetliqını* aytğaç.

A.5.12 *Sizniñ sağ ve selāmetliqınızını* bizge ma^clūm kıldı kıldı hem ol aħbār-ı büldānı meftūhını tağı bizge ta^cyin kıldı.

A.5.14 *Sizniñ ve bizniñ aramızda* qarındaşlıq, ‘ālātarīķi’l maħabbe zāhir boldı.

A.5.18,19,20,21 İmdidin soñ *sizniñ birle bizim aramızda* Tengri ‘ināyeti birle dostluq ol tarīķa ziyāde bolğay kim inşā‘ allāhu Ta‘ālā soñğı zamānede dūşmān arasında bir atı qalğay taķı her tarafğa ne siz ‘azm ü sefer kılsañız biz taķı bu tarafdın sizge taķvıyet kılurğa ħāzırımız.

K.3.14 *Meniñ taķı bir nökerimni* Ya‘ķüb alıp kitipdür erdi.

K.3.16,17 Sizniñ tarafıñızğa yamanlıq kılsalar *bizniñ köñlümüzge* yaħşı kelmez.

K.7.31,32 *Benüm sözümmi* hem dutmazlar, savaş ve ceng etmeke ādem yoq, baş yoq, ol cihet ile illerimiz aylaq gider.

K.9.6,7 İmdi *bizniñ ħālimiz* asrı mükedderdir.

2.1.2.2. Tamlayansız İyelik Öbeği

Öbeğin ilk unsurunu söylemeye gerek duymadan sadece iyelik eki almış ikinci unsurla oluşturulan iyelik öbeğidir (Karaağaç, 2009: 176).

Karaağaç bu öbeğin özelliklerini şu şekilde özetlemektedir:

“Ø+[isim+iyelik eki]” (Karaağaç, 2009: 176).

ÖR: A.1.1,2 *Sözüm* Yağayla’ğa!

A.1.5,6 Sen taķı *keleçiqni* bizge iydiñ erti.

A.1.10,11,12,13 Alarnıñ ala köngül bile til inip il kırığıña yite kelgente anlap yığılıp sançışmağa turğanta ol yaman kişiler burun te biregin tin il tarpıp *ol iş taķı ol çaqlı bolğan ergeyi* ol erti.

A.2.1,2,3,4,5,6,7,8,9,10,11,12 *Sözüm oñ kol sol kolnıñ oğlanlarığa, tümen edigü başlığ miñ, yuz, on beglerige, içki kentleriniñ ħāzī müfñileriğa, meşāyih şūfileriğa, đivān bitigçilerige, tamğacı tartnaqçılarığa, yortar işlençi yolavçılara, bökevül toţkavullarğa, yamçı süsünçiler kuşçı barsçılara, kemeçi köprükçilerge, bāzārda turğanlarğa.*

A.2.33,34,35 Yolsuz yerde *nemelerini* tartıp almasunlar.

A.4.18,19,20 Sizniñ isenlikni körgüze ağır selām yıñıl bölek yitgüre *evāyıldın berü ħadīmī du‘açımız ħācī Aħmed başlığ ilçilerini* iydük.

K.1.4,5,6,7,8,9,10,11,12,13,14,15 *Sözüm o uluğ ulusniñ tümen miñ, yüz, on oğlanlar begleriñe, basa Qırım tömenini bilgen İminek başlıg daruğa begleriñe, basa Qırk Yeri'nniñ Şāh Merdān başlıg daruğa begleriñe, Halil başlıg yüz begleriñe, sadāt-ı 'ulvileriñe, müfti müderrisleriñe, qāzi muhtesibleriñe, meşāyiḥ şūfileriñe, dīvān bitkeçileriñe, ulu tamğa üstinde turğan Ahmed Hoca Hācike başlıg tamğaçı tartnaqçılarına basa Qırk Yiti Yer'niñ Tenri Birdi başlıg tamğaçı tartnaqçılarına, hazirniñ anbarçılarına, yaftaçı yasaqçılarına, müsem mā qalançılarına, bökevül çerileriñe, totqavul qabaqçı qaravullarına .*

K.1.18,19 *Ewleriñe* küç birle qonaq tüşürüp qondurmasunlar.

K.1.19 *Tavar qarasıdn*, 'ulüfe süsün tip almasunlar.

K.1.22,23 Basa tuz arabaları, aşlıq öz arabaları Qırım'ğa Kefe'ge barsa *arabalarındın* tamğa tartnaq almasunlar.

K.2.1,2,3,4,5 *Sözüm* içki kentleriniñ daruğa begleriñe, müfti müderrisleriñe, qāzi muhtesibleriñe, meşāyiḥ sūfileriñ cezā 'āmilleriñe, bökevül çerileriñ tamğaçı tartnaqçılarına, quşçı barsçılarına, kemiçi köprükçileriñe, totqavul qaravullarına, yörür aşur ilçi yolavçılarına, köp ilge barçağa.

K.2.8 *Evleriñe* küç birle qonaq tüşün qondurmasunlar.

K.2.8,9,10 Yasaq qalan süsün 'ulüfe tip tilemesünler, tavar qaraların ulağ ilmek tutmasunlar, qoluşu qoltqası tip *ne esrelerin* tartıp almasunlar.

K.3.8,9 Ba'de ma'lüm bolsun, özümüzni Tengri Ta'alā yarlıqağalı berü sizge *yaḥşi kişimizden* keliş barış qıla almaduq.

K.3.9,10 *Öz aramızda işlerimiz* boldı.

K.3.12 Bu işler üçün men sizge *yaḥşi kişim* yiberürmen, alay bilgeysiz.

K.3.14 *Oı kişim* ayta keldi.

K.3.15 Kefeliler kişilerimizni tonap *bir kişimizni* öltürdiler.

K.3.15,16 Bu yesirleri anıñ üçün aldıq tip turur sizge *özüm* sordum.

K.5.9,10.11,12 Kralı kâfirden dağı kemîneñize ilçi âdem keldi; kemîneñiz dağı şöyle cevâb birle könderdük ki devletlü sulţānım sağ olsun, sen Ƙara Boğdan ile bir olursañ *senden özge düşmenimiz* yokdur ve eger Ƙara Boğdan birle bir olmay pâdişāhımız ile barışsañız biz dağı hoş dostımız diyü iki ay va^ç de verüp bir âdemimiz koşup könderdük.

K.5.14,15,16,17 Eyle olsa kemineñize in^ç âm olınan kullarınız ve dağı Kefe'niñ müsülmānları, gāvurları mecmū^ç ları *Hüsām Ƙāzī du^ç āciñizdan* hoşnuddurlar ve dağı yağlıklar olındı, tã^ç ün oldı, ni kadar taşırılık vak^ç alarda yarlı miskinniñ murādları hāşıl olup sulţānıma çok şevāblar alınıp kiçe kündüz *devletlü sulţānıma* du^ç ā ve şenāları ederler.

K.6.21 *İki Ƙarındaşım* şehid oldı.

K.6.22 *Özümüz* bir at ile keldük.

K.6.22,23 Ba^ç dehü bizim ^ç aķībimizçe *yağımız* taht leşkeri ile kelip *illerimizi* aldı.

K.6.24 *Semüz atlarımız* yok idi ki çıkıp muhārebe kılay idük.

K.7.14,15,16,17 ...revāne olduğdan soñra ma^ç rüz olunan oldur ki hāş kuluñız muhibbāne ve muhlişāne du^ç ā ve teħāyā vāşıl olandın soñ yer öpüp i^ç lām kılinur kim *ruk^ç ai şerīñiz* bize değdi -elħamdüli'llāh- besī ğāyet sevindük, öpüp başımız üzerine kōduķ.

K.7.17,18 Ben kuluñuz üçün yüz yıl devlet ile *ħayātıñız* bākī ve pāyende olsun.

K.7.23,24 *Beni sevmez düşmenim* eyle dimiş, benüm başım, ewim barķım, ilim künüm hep barçası sizin başıñız şadaķası olsun.

K.7.31,32 Benüm sözümni hem dutmazlar, savaş ve ceng etmeke âdem yok, baş yok, ol cihet ile *illerimiz* aylak gider.

K.7.33,34 Ol ikisi barışmaz üçün *illerimiz* ħarāb oldı.

K.8.7,8 Pâdişāhımdın tilekim oldur kim *dostumuzdın* düşmenimiz köp.

K.8.9 Sizniñ luţf u keremiñiz bilür tiyü *dāyim ötüngeñimiz* ol irdi.

K.11.15,16,17 Şimdiki hālde, elħamdüli'llāh, sulţānımnıñ sāye-i devletinde biz kұлuna ^ç ināyet kılgan memleket ğāyet rāħat bolup *devletli sulţānıma* barça ħalklar, şām ve şabāħda, ğüdüvv ü revāħda du^ç ā kıla tururlar.

K.11.17,18,19 İmdi sultānımnıñ sağ ve selāmetlıđın bildüre ‘*Abdü’l’aziz atlığ adamımıznı* hıdmetiñizğa bir kaç sözler sipāriş kılıp irsāl kılındı.

KA.1.1,2,3 İbrāhim Hānımız, *soyurđal sözüm*, Hıudāy rızāsı üçün, Muḥammed resūlu’llāh şefā’ati üçün bu öksüz ođul tul ḥatunnı āzād tarḥan bolsun tidük.

KA.1.7,8 Bulardın bilgüşiiz kim kim-irse *ormanlarına* yörümesünler, ikin saba(n) sürse ḥazır anbār almasunlar, bularğa küç birle ḳonađ ḳondurmasunlar.

KA.2.15 *Öylerine* küç bile ilçi ḳonađ kondurmasunlar.

K.11.12,13,14 ... tebliğ ḳılmakdın soğra ma’rüz olunur kim devlet işikinden emr olunup bu yerge kelgenimizde ḥalkımıznıñ ḥālleri asrı mükedder olduğı sebebdin ḥazreti ‘ālīga *ādemimiz* köndere almaduğ.

2.2. Nitelendirme Öbekleri

İsim ve kavramları niteleme, belirtme, yer ve sayı gösterme, sorma gibi yönlerden niteleyen ve belirleyen öbeklerdir. Varlığı belirginleştiren, varlığın özelliklerine ad olan kelimelere, söz öbeklerine veya cümlelere sıfat denir. “*Bütün tamlamalar, açıklamalar ve tanımlar ya bir nitelendirme ya da bir ilişkilendirmedir.*” “*Varlığın var oluş nitelikleri sıfatlar ve kısaltma öbekleriyle, varlığın eylem özellikleri isim-fiillerle ifade edilir*” (Karaağaç, 2009: 178-179).

2.2.1. Sıfat Tamlaması

“*Bir isim unsurunun, bir sıfat unsuruyla nitelendiği veya belirtildiği kelime grubudur*” (Karahān, 1999: 18).

Sıfat tamlamasında yardımcı unsur konumundaki sıfat, ana öğe olan ismin başına gelir. İsim tamlamasından farklı olarak sıfat tamlamasında isim ve sıfat unsuru eksiz birleşir. Unsurlar söz öbeğinden oluşabilir. İsmi niteleyen ya da belirten birden fazla sıfat olabilir. Sıfatların çoğulu yoktur ve sıfatla isim bu tamlamayı oluşturmak için özel bir ek almazlar. Tamlamada vurgu sıfat üzerindedir (Karahān, 1999: 18-20, Ergin, 2000: 380-381).

Nesnenin neden yapıldığını belirten tamlamaları da sıfat tamlaması olarak değerlendireceğiz. İsim tamlamalarını sınıflandırırken “takısız isim tamlaması” diye başlık açmamamızın nedeni varlığın neden yapıldığını bildiren yapıları sıfat tamlaması başlığı altında değerlendirmemizdir (Karahan, 1999: 21).

Ergin ve Karahan sıfat tamlamalarını alt başlıklar altında değerlendirmeyi Karaağaç sıfat tamlamalarını aşağıdaki gibi değerlendirmeyi tercih etmiştir.

2.2.1.1. Varlığın Var Oluş Sıfatları

Bu sıfatlar, varlığın var oluşundan getirdiği özellikleri ifade etmektedir (Karaağaç, 2009: 180).

2.2.1.1.1. Söz ve Söz Öbekleriyle Kurulanlar

“[isim+Ø]+[isim+Ø]” ÖR: *Kırmızı ev, koşan çocuk, doğru imlâ...* (Karaağaç, 2009: 180).

ÖR: A.1.3,4,5 Uluğ orunğa oltuğan ergeyin anlaṭu *Ḳuṭlu Buḳa Ḥasan başlı ilçiler* iydüḳ erti.

A.1.6,7,8,9 Burunğı yıl Begbolat Ḥoca M'DYN başlı bir neçe oğlanlar Begiṣ Turduçaḳ Birdi Davud başlı begler *Edüḡü aṭlı kiṣini* Temirge aldirtın çıkarup iymiṣler.

A.1.21,22,23 Uluğ uluṣniḡ turuṣınḡa taḳı yaḡṣısı ol bolḡay tip *alṭun niṣānlıḡ yarlıḡ* tuttuḳ.

A.2.46,47,48,49,50,51,52 Inç turup tınçlıḡ bile ṣām u sabāḡ evḳāṭı ṣerīfleride bizge taḳı biziḡ uruḡ uruḡımızḡa du‘ā alḳıṣ ite turṭun tip tuṭa tururḡa *alṭun niṣānlıḡ al tamḡalıḡ yarlıḡ* birildi.

A.3.3,4,5 Burunğı ḡan ağalarımız birle sizniḡ Rum vilāyetin bilgen atalarıñız ağalarıñız birle ilçi keleçi ıyıṣıp bölek selām alıṣıp bāzergān, ortaḳ yörüṣüp *yaḡṣı barıṣ keliṣ* kılurlar ermiṣ erdüḳ.

A.3.16,17 Ḳurıdın sudın bāzergān ortaḳ yörüp *yarlı miskīn tirligin* ḳılsunlar.

A.5.11 Kim *resūli mürsel Ḳaraç Bahatur* kildi.

K.1.38 *Müsemmā salıḡ* ṣalmasunlar, almasunlar.

K.2.6,7 Basa *bu Ḥoca Bey* ḳuruda bāzergān ḳılsa deryāda kemi birle yörise alurıda kim kim erse tamḡa tartnaḳ, ḡarc ve ḡarācāt tilemesünler, almasunlar.

K.3.17,18 İmdi karındaşlık kılıp Kefe'niñ ol yesirlerini yiberseniz, 'aẓīm minnet bolğay.

K.5.19 *Bāķī fermān* sultānımıñdur.

K.6.21 *Hayli kişi zāyi* oldu.

K.7.17,18 Ben kuluñuz üçün *yüz yıl* devlet ile hayātınıñz bāķī ve pāyende olsun.

K.7.18,19 Pādişāhım hāzretleriñizde ben kuluñuzdan *yaramaz söz* naql itmişler, mübārek sem' iñize eyle düşürmüşler ki Eminek muhālefet eyledi diyü.

K.7.21,22 Her kim-erse size muhālefet iderse *şol kim erse* mezāhibi erba'ada müsülmān degül durur.

K.7.23 Hāşā ki bendin *ol hāller vāķi* ola.

K.7.26,27 Şimdiki hālde *taht hana Ahmed*, Öksüzler diyen ādemlere varmış, küçlü olmuş.

K.7.45,46 Ol sebebden ötürü *bir çahlık* bizār olmuşlar.

K.7.50,51 'Āli hāzretleriñize du'ā kılıp yer öpüp çok güstāhāne sözle *bu ruķ'ā* irsāl kılındı.

K.7.53 Anuñ kelürine dağı *bu hāller* eyüdür, eyle bilesiz.

K.8.5,6 Pādişāhım *biz kuluñuz bigin niçeler* devlet işikinde kulluk kırım beline bağlap tururlar.

K.10.15 *Bāķī fermān* sultānumıñdur.

K.11.19,20 İnşallāh 'inde'l-ħuzūr bi's-surūr olunsa taķriren *işbu tahıyyet-nāme* irsāl kılındı, fetħ-i ebedi ve du'ā-yı sermedī dayım.

KA.2.19,20,21 Basa bulayu tiyü turğaç yarlıg tiñlemey küç basınç, zaħmet yunçuğ tigürgen kişilerniñ özlerine ni yaħşısı bolğan dip *al nişānlıg yarlıg* birildi.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

CÜMLE

Cümle birçok dilbilimci tarafından farklı farklı tanımlansa da anlam bakımından ortaya birbirine yakın ifadeler çıkmıştır. Örneğin Ergin “*Cümle bir fikri, bir düşünceyi, bir hareketi, bir duyguyu, bir hadiseyi, tam olarak bir hüküm hâlinde ifade eden kelime grubudur.*” şeklinde yaptığı tanımda cümlenin hüküm bildirmesi gerektiği üzerinde durmuştur (Ergin, 2000: 398).

Gülensoy bu tanımı “*Bir hüküm (yargı) bildirmek üzere tek başına kullanılan çekimli bir fiile veya çekimli bir fiille birlikte kullanılan kelimeler dizisine CÜMLE denir.*” yaparken Banguoğlu “*Kendi kendine yeten bir yargı bir cümle sayılır.*”, Zülfikar “*Cümle, çeşitli duyguların, düşüncelerin dönüştürüldüğü anlamlı söz birimlerinin bir yargıyı bildirecek biçimde bir takım kurallara bağlı olarak bir araya getirildiği dizidir.*” şeklinde yapmıştır (İlhan, 2000: 90).

Karahan, bu tanımı “*Bir düşünceyi, bir duyguyu, bir durumu, bir olayı yargı bildirerek anlatan kelime veya kelime dizisine cümle denir.*” şeklinde yapmıştır (Karahan, 1999: 44). Atabay vd. cümlenin görev ve anlam ilgisiyle bir araya gelmiş kelimelerden oluşabileceği gibi yargı taşıyan tek bir kelimedenden de olabileceğine değinmiştir. Emre ise cümleyi anlatmak istediklerimizi ortaya koymak amacıyla kullandığımız anlamlı söz parçaları şeklinde tanımlamıştır. Yüklem cümlenin temel ögesidir. Anlatılmak istenen her şey yüklemle kesinlik kazanır (Atabay vd, 2003: 17-18).

Ergin kelime gruplarını “*belirtme grupları*” olarak adlandırırken cümleye “*hüküm grubu*” demektedir (Ergin, 2000: 398).

Cümledeki kelimelerin yüklemle ilişkileri, yükleme uzak ya da yakın oluşları kelimelere değişik değer ve görev kazandırır (Atabay vd, 2003: 19).

Ergin cümleyi oluşturan unsurların *fiil*, *fail*, *nesne*, *yer tamlayıcısı* ve *zarf* olduğunu; cümlenin asıl öğelerinin “*fiil*” ve “*fail*”, yardımcı öğelerininse *nesne*, *zarf* ve *yer tamlayıcısı* olduğunu belirtir. Karahan ise bu sınıflandırmayı *yüklem*, *özne*, *nesne*, *yer tamlayıcısı* ve *zarf* şeklinde yapar. Cümlede tek fiil olabilir ancak diğer öğelerden birkaç tane bulunabilir (Ergin, 2000: 398).

Cümlelerin yapılarının iyice açıklanabilmesi için cümleyi oluşturan kelimelerin cümledeki görevlerini incelememiz faydalı olacaktır.

1. CÜMLENİN ÖĞELERİ

Türkçede cümle tek kelimedenden ya da birden fazla kelimedenden meydana gelebilir. Cümledeki kelimeler üstlendikleri görevlere göre adlandırılırlar. Cümleyi oluşturan unsurları cümlenin öğeleri başlığı altında inceleyeceğiz (Atabay vd, 2003: 19).

Atabay vd. ilgeçli tümleç başlığıyla bu sınıflandırmaya çeşitlilik kazandırmaktadır (Atabay vd, 2003: 60-62). Bilgegil, cümlenin öğelerini 1.Esas öğeler a.yüklem, b.özne; 2.Yardımcı öğeler a.dolaylı tümleçler, b.zarf tümleçleri diye ayırmıştır (Bilgegil, 2009: 16-53). Gencan, Bilgegil' den farklı olarak tümleçleri 1.Dolaylı tümleçler, 2.İlgeç tümleçleri, 3.Belirteç tümleçleri diye ayırmıştır (Bilgegil, 2009: 16-53, Gencan, 2007: 136-146).

İncelememize cümlenin esas ögesi yüklemle başlıyoruz.

1.1. Yüklem

Yüklem; iş, oluş, durum, hareket bildiren çekimli ögedir. Çekimli bir fiilden oluşabileceği gibi ek fiille çekimlenmiş bir isimden de oluşabilir. Cümlede bir tane yüklem bulunabilir. (Karahan, 1999: 46-47)

Cümlenin temel ögesi olan yüklem kişi ve kip eki alıp çekime girerek olumluluk, olumsuzluk, soru ve emir anlamlarını ortaya koyabilmektedir. Yüklem ile özne arasında kip ve kişi uyumu olmalıdır (Atabay vd, 2003: 20).

Cümlede eylemi gerçekleştiren öge öznedir. Diğer öğeler, yüklem anlamını destekler ve açıklar (Karaağaç, 2009: 186).

Dilimizde yüklem genellikle sonda bulunur. Bununla birlikte yüklem cümlenin sonu dışında herhangi bir bölümde bulunduğu devrik yapılara da rastlanmaktadır. Türkçedeki tüm kelime türleri yüklem olarak kullanılmaktadır. Dilimizde cümleler yüklemine göre isim cümleleri ve fiil cümleleri olarak ayrılmaktadır (Atabay vd, 2003: 21).

Yüklemi de kendi içinde ikiye ayırarak inceleyeceğiz.

1.1.1. Fiil Cümlesi Yüklemi

Bir hareketi, işi veya oluşu belirten yüklemi çekimli fiil ya da fiil grubundan oluşan cümlelerdir. Dilimizde fiil cümleleri isim cümlelerinden daha fazladır (Karahan, 1999: 68).

A.1.3,4,5 Uluğ orunğa olтурған ergeyin anlaıtu ıtuı Bua asan baıılı ililer *ıydük erti*.

A.1.5,6 Sen taı keleini bizge *ıydi erti*.

A.1.6,7,8,9 Burunı yıl Begbolat oca M'DYN baıılı bir nee oqlanlar Begiı Turdua Birdi Davud baıılı begler Edüğü aıılı kiıını Temirge aldırtın ıarup *ıymıııler*.

A.1.9 Ol til birle *kelti erti*.

A.1.14,15,16 Tengri bizni yarlıap düımanlı ılan Begbolat oca M'DYN Begiı Turdua Birdi Davud baıılı oqlanlar beglerini *munalıtı*.

A.1.16,17 Emti bu yaunı anlaıtu asan Tulu oca baıılı ililerini *ıydük*.

A.1.17,18,19 Emti taı bolsa bizge baar illerini ıııların ıarup baran ililerge *bergil*.

A.1.19 azınege *tegürsünler*.

A.1.19,20,21 Baıa burunı yosuna bāzergān oraların taı *yörüsünler*.

A.1.21,22,23 Uluğ uluıını turuıına taı yaııı ol bolay tip alıtun niıānlı yarlı *tuttu*.

A.1.23,24,25 Taau yıl, tāri yiti yüz tosan beıte, Recep ayını sekiz yaıtı Ordu Tan'ta erürte *bitidimiz*.

A.2.12,13,14,15,16,17,18,19,20,21 Bu yarlıını tuıa turan Muammed'ni öbeke aıaları burunı kegen Sayın an aıdın biri bire yarlı, rāst taranlı yosunıa yörüp ataıı ācī Bayram oca'nı bizi an aalarımız soyurap taran ılan ergesin anlaıta öıündü erse öıülin yöp körüp Muammed bizi soyural bolup taran bolup turıun *tidimiz*.

A.2.21,22,23,24,25,26,27,28 Bu künđin ilgerü ırım bile ır Yer'ni tömenide Suda atlı kentni civārında burunı zamāndın berü müteaddir taran bolan ındırı salası bile meıhūr bolan salasıdın řer'i abala yosunıa yer suwları bile Muammed'ni oqlanları ilki ācī Muammed ve Mamūd'nı *āzād taran bolıun*.

A.2.28,29,30,31,32,33 Bularniñ yir suwlarıña, bāğ bāğçalarığa, hammām tegirmenlerige, taşarruf kıla turğan yerlerige, buruñın qalğan āzādlarığa, başa salalarığa, sabançı ortağçılırığa kim kim erse küç oğa *tegürmesün*.

A.2.33,34,35 Yolsuz yerde nemelerini tartıp *almasunlar*.

A.2.35,36,37,38 Borla tamğası, inkinçi üskü bal qurtı, anbār malı, ındır haqqı, tabanlığ, kısmet, qubur yasağı, qalan müsemma salıq, borç haraç *almaşunlar*.

A.2.38,39,40,41 Barur kelüride, kirür çıkarıña Qırım'da, Kefe'de qayuma törlüg erse alurıda satarıda tamğa tartnaq *almasun*.

A.2.41,42 Tarhanlığ, tabanlığ, yol haqqı, qaravulluq *tilemeñünler*.

A.2.42,43 Tavar qaraların ulaq *tuñmasun*.

A.2.43,44 Qonaq tüşül *tüşürmesünler*.

A.2.44 Süsün 'ulufe *tilemesünler*.

A.2.44,45,46 Qayuma törlüg zañmet ve mu'avenet ve 'avarızatlardıñ *māşun ve mañrūs bolşunlar*.

A.2.46,47,48,49,50,51,52 Inç turup tınçlığ bile şām u sabāñ evqāñı şerifleride bizge taqı biziñ uruğ uruğımızğa du'ā alqış ite turñun tip tuña tururğa altun nişanlığ al tamğalığ yarlığ *birildi*.

A.2.52,53,54,55 Tariğ sekiz yüzde, Bars yılı, Şa'bāñ ayınıñ altınçı künide Özi suyunıñ kenārıda Mücāverāñ'da erürde *biñildi*.

A.3.3,4,5 Buruñı ħan ağalarımız birle sizniñ Rum vilāyetin bilgen atalarınıñ ağalarınıñ birle ilçi keleçi ıyışıp bölek selām alışıñ bāzergāñ, ortağ yörüşüp yañşı barış keliş *kılurlar ermiş erdük*.

A.3.5,6,7 Soñra ħan ağamız Toqtamış ħan sizniñ uluğ babañız Ġāzi Bāyezid Beg birle buruñı yañşı yosunça ilçi keleçi ıyışıp bölek selām alışıñ ikisi taqı dostluk yañşılık üze Tengri rahmetiñe *bardılar*.

A.3.8,9 Basa Ħaq Ta'alā yarlığap, buruñı ħan ağalarımızniñ uluğ orunni birip turğanda öz ara turamız talaşıñ soñrağı zamānede oçur bolup tañt Barağ qoluna *tüşüp turur erdi*.

A.3.9,10 Burunğı yıl Hūdāy'nıñ 'ināyeti birle çerig yörüp barıp, Barağ birle Mansur'ın *kaçurduq.*

A.3.10 Tahtnı mülknı Teñri bizge *birdi.*

A.3.10,11 Olar tağı ançu öz illerin ala kaçıp yörüyü *bardılar.*

A.3.11 Birer ikişer yıl Özü kışlalı tip *köçüp kelip tururbiz.*

A.3.11,12 Basa sizge kişi iysek ulağ aşurmağay tip *ıymaduq.*

A.3.12 Basa sizdin su birle kişi kelgey *bildük.*

A.3.12 Niçük boldı *kelmedi?*

A.3.12,13 Sizinñ yağı atıñızın, esen tükellignı, Hācī 'İbād –berrekehu-dın *bildük.*

A.3.13,14 İmdi ... biz ikegüge bir 'aşr ... Devlet Berdi erse biz tağı Teñri'niñ yārisi birle burunğı yağılarımız yosunınça yağı *barışalı.*

A.3.14,15 Aramızda ilçi keleçi ıyışıp selām böleklerimiz yitişip bāzergān ortaqlarımız yörüşse *keçer boy, qalur menü atqa.*

A.3.15 Yağısı ol *bolğaymu erne.*

A.3.15,16 Basa aramızda bu bir kesek ulağ kāfirni kiterürge niçük maşlāhat bolsa itip *istegin.*

A.3.16,17 Qurıdın sudın bāzergān ortağ yörüp yarlı miskīn tirligin *qılsunlar.*

A.3.17 Basa sizinñ esen tükellignı körüp kelsün tip Hācī 'İbād –berrekehu- Hoca'dın bitig selām *ıyduq.*

A.3.17,18 Sizni köz körerge kişi ıyarnı özünüz bilürsiz tip bitig selām *ıyduq.*

A.3.18 Yıl Biçin, Orda Özü yağısında irürde *bitildi.*

A.4.6,7,8,9,10,11 Serveri selātin be' ināyeti rabbü'l' ālemīn sultānı a' zam Meħmed Ğāzī'ğa köp köp selām ve taħiyet vāsil bolğandın soñ *i' lām qılınur* kim bizimñ ozağı □an babalarımız birle sizinñ burunğı yağılarımıznıñ ilçi kileçisi kilişip bāzergān arğısları yörüşüp bölek selāmları yetişip isenlig tükelliglerin bilişe ol dostluğ qarındaşlıq birle Tengri Ta' ālā raħmetine *barmışlar.*

A.4.14,15,16,17,18 İmdi bir ve bar Tengri Ta'ālānıñ yarlıkawı birle bu kündin ilgerü köp burunğı yaǵşılarımıznıñ dostluqların arturup aramızda köp yaǵşılıqlarımız artura dostluǵımıznı, imdidin ilgerü ziyāde kılıp yaǵşı kişilerimiz kilişe barısa tursa yıraǵdaǵı işitürge yawuǵdaǵı körege keçer dünyāda dost düşmān arasında yaǵşı at ol bolǵaymu, tiyü bizniñ selāmetliǵnı *ayıtǵaç*.

A.4.18,19,20 Sizniñ isenlikni körgüze ağır selām yıñıl bölek yitgüre evāyildin berü qadimī du'ācımız Hācī Aḥmed başlıǵ ilçilerni *ıydük*.

A.4.21 Şeşenbe kün *bitildi*.

A.5.11...ol turur kim resūli mürsel Qaraç Bahatur *kildi*.

A.5.12 Sizniñ saǵ ve selāmetliǵıñıznı bizge ma'lūm kıldı kıldı hem ol aḥbār-ı büldānı meftūhıñı taǵı bizge *ta'yın kıldı*.

A.5.13 Biz taǵı *ba'de istimā'1 kelām begāyet ve lā-nihāyet şādkām olduk*.

A.5.14 Sizniñ ve bizniñ aramızda qarındaşlıǵ, 'ālātarıķı'l maḥabbe *zāhir boldı*.

A.5.15 Mine'l a'vām iksük bolmay ağır selām yıñıl bölek birle ilçı ve kileçilerimiz *barsun kilsün*.

A.5.16,17 Dostluǵ qarındaşlıǵımız kündin küñge teraqqı kılısun tip sizge ilçilikke 'Aziz Hoca atlıǵ qarındaşım oǵlun *yiberdim*.

A.5.21,22,23 Ba'de iḥtişāri'l kelām, bu kündin ilgerü qayu iş kim sizniñ ve bizniñ aramızda qarındaş ziyādesinǵa ta'alluǵ tutar ol işniñ ta'ciliñe isti'dād kılurǵa meǵūl bolsañız siz ḥākimsiz tip ağır selām ve yıñıl bölek birle ḥazretǵa *resūl irsāl kılındı*.

A.5.24 Tārīḥ sekiz yüz seksen ikide mübārek şāfer ayınıñ nişfinda *istiktab kılındı*.

K.1.15,16,17,18 Yortqan yasaǵı tip, çağdavul qaravul tip, çalgı ḥaqqı tip, qara sanı qaldı yasaǵı tip, qara qonaǵı tip, ḥucet bahāne kılıp, ne erse *tilemesünler, almasunlar*.

K.1.18,19 Ewleriñe küç birle qonaq tüşürüp *qondurmasunlar*.

K.1.19 Tavar qarasıdın, 'ulūfe süsün tip *almasunlar*.

K.1.20 Aḥların kölüklerin ulaǵ ilmek *tutmasunlar*.

K.1.20,21,22 Ne kim satsa alsa, tavar, qara ilkı, qul qaravaş satsa ve alsa harc haracat tamga tartnaq *almasunlar*.

K.1.22,23 Basa tuz arabaları, aşıq öz arabaları Qırım'ga Kefe'ge barsa arabalarındın tamga tartnaq *almasunlar*.

K.1.23,24 Qabaqcılık tip qaraqolluq tip *tilemesünler*.

K.1.24,25 Heftyek ' ameldarımız tip qap harcı tip pulkuz haqqı tip *tilemesünler, almasunlar*.

K.1.25,26 Kim kim erse tartup zor birle hiç ne ersesin *almasunlar*.

K.1.26,27 Qayu ma torlüg yandın bolsa küç basınç, yunçuğ zahmet, zulm ' avān *qılmasunlar*.

K.1.34,35,36 Bu yarlıgını tuta turğan Engürli Mahmüd oğlu Hekim Yahyā'ga soyurğal bolup tarhan bolsun *tidimiz*.

K.1.36,37 Qayda tilerse *barsun*, qayda tilerse *yörüsün*.

K.1.37,38 Bu kündin ilgerü yasaq alban *almasunlar*.

K.1.38 Müsemma salıg *şalmasunlar, almasunlar*.

K.1.38,39 Koluş qolqa *tilemesünler*, çerig öf tip rahmet *itmesünler*.

K.1.39,40,41 Qayda taqı bolsa ikin yetkin kılsa hazir anbar tip qurt anbarı tip ne irse *tilemesünler, almasunlar*.

K.1.41,42,43,44 İrdin haqqı tip boyunsa qılır bende Qırq Yirde ve Qırım'da, Kefe'de, Kerç'de, Taman'da ve Qaba'da ve Qırpaç'da ne kim menüm hükmüm yitken yirde kim kim erse bu Hakim Yahyā'dın tamga tartnaq, harc haracat tilemesünler, almasunlar; *tidimiz*.

K.1.44,45,46,47 İnç yöriyüp tıncılık üzre oturup köni yarlı tirligin qılıp bizim uruğ uruğlarımızge şām u şabāhda, gudüvv ü revāhda biş vaqt namāzda du'ā ve alqış qıla tursun, *tidimiz*.

K.1.47,48 Basa yoqaru uluğ işiğini qarap ni kim torlüg sözi bolsa ötüne tursun, *tidimiz*.

K.1.48,49,50,51 Basa bulayu turğaç idip erip yarlıg üzerge kılıp bu tarhan kılğanımız Hākīm Yahyā'gı küç basınç, zaḥmet yunçuğ, zulm 'avān tegürgen kişilerge ne yaḥşısı bolğay, qorqarlar erne tidimiz tip tuta turğan altun nişānlıg, al tamğalıg yarlıg *birdimiz*.

K.1.51,52 Tārīḥ tawuq yılı, sekiz yüz elli yedikde *bitidi*.

K.1.52,53 Mübārek şafer ayının yigirmi altınçı kün, düşenbe kün Orda-yı Mu'azzam Qırq Yir'de sarāyda *bitinildi*.

K.1.54 Qāzī' l quzāt Mevlānā Şadrı cihān *ötüندی*, 'Alī Baḥşı *bitidi*.

K.2.5 Tüzünçe *bilsinler*.

K.2.5,6 Bu yarlıgı tutup turğan Hoca Beg'e biziñ soyurğal bolup tarhan bolsun *tidük*.

K.2.6,7 Basa bu Hoca Bey quruda bāzergān kılısa deryāda kemi birle yörise alurıda kim kim erse tamğa tartnaq, ḥarc ve ḥarācāt *tilemesünler, almasunlar*.

K.2.8 Evleriñe küç birle qonaq tüşün *qondurmasunlar*.

K.2.8,9,10 Yasaq qalan süsün 'ulüfe tip *tilemesünler*, tavar qaraların ulağ ilmek *tutmasunlar*, qoluşı qoltqası tip ne esrelerin tartıp *almasunlar*.

K.2.11,12 Basa inç birle tinç turup yarlı tirligin kılıp bizge ve bizim uruğ uruğlarımızğa du'ā ve alqış oqup tursunlar, *tidimiz*.

K.2.12,13,14 Basa bulayu tiyü turğaç yarlıg körüp bu tarhanımız Hoca Bey'ge küç 'avān, yunçuğ zaḥmet tegürgey kişilerge ni yaḥşısı bolğay, qorqarlar erne tiyü tuta tururğa altun nişānlıg, al tamğalıg yarlıg *birildi*.

K.2.14,15 Tārīḥ sekiz yüz yetmiş ikide Muḥarrem ayının ortasında Ordu-yı Mu'azzam Qırq Yer'de irürde *bitildi*.

K.3.8,9 Ba'de *ma'lūm bolsun*, özümüzni Tengri Ta'ālā yarlıqalı berü sizge yaḥşı kişimizden keliş barış *qıla almaduq*.

K.3.9,10 Öz aramızda işlerimiz *boldı*.

K.3.11 Munda sizniñ katırğalarını başlap Ya'qūb *keldi*.

K.3.11,12 Biz taqı yaḥşı sözlerimiz ayıtğunça kişimni iki şehrımız *köydürdi*.

K.3.12 Bu işler üçün men sizge yahşı kişim *yiberürmen*, alay *bilgeysiz*.

K.3.13,14 Katırğaları başlap Ya' kûb kelip Kefe'niñ köp kişilerin *alıp kitipdür*.

K.3.14 Meniñ taķı bir nökerimni Ya' kûb *alıp kitipdür erdi*.

K.3.14 Ol kişim ayta *keldi*.

K.3.15 Ya' kûb sul□ānga ayta *bardı*.

K.3.15 Kefeliler kişilerimizni tonap bir kişimizni *öltürdiler*.

K.3.15,16 Bu yesirleri anıñ üçün alduķ tip turur sizge özüm *sordum*.

K.3.16,17 Siziñ tarañıñızga yamanlık kılısalar bizniñ köñlümüzge *yahşı kelmez*.

K.3.17 Sizge artuķ ' izzet ü hürmet kılıgannı *tilermin*.

K.3.17,18 İmdi qarındaşlık kılıp Kefe'niñ ol yesirlerni yiberseniz, ' aźim minnet *bolğay*.

K.3.19 Anı niçük çaķlasa siz *bilürsiz*.

K.3.20,21 Mevlānā Bayram Şāh'dın bir mektüb yibergeysiz tiyü keremiñizge i' timād kıla taħiyetnāme *irsāl kılandı*.

K.4.1,2,3,4 ...vāşıl bolğandın soñ...evşāfi hamīdīñizni işitip ol zindān içinde sizdin necāt *umar irdük*, biħamdi'llāh, ol umğamız kibi *boldi*.

K.4.4 Kefe daħı *dārü'l islām boldi*.

K.4.4,5,6 Biz taķı bolsa Tengri ' ināyetinde, şükr, ol zindāndın ħalāş bolup pādişāhniñ tigmesi *boldum*.

K.4.6,7 Devlet işikinde niçe bizler biginlerge ' ināyeti *tigmişdür*.

K.4.7,8 Bu ' ivaznı pādişāhğa biz niçük ħulluķ birle *ķaytarğaymız*.

K.4.8,9,10,11,12,13 Meger Allāhu Ta' ālā *ķaytarğay*, imdi bizniñ üçün devlet işikinde merħamet sem' iniz vāķıf bolup pādişāhğa bizni ħayr söz birle *yād kılgaysız* kim biz pādişāhğa muṭi' münķād bolğanımıznı taķı şākir bolğanımıznı taķı Aħmed Paşa birle ' aħd ü *şarṭ kılduķ* kim pādişāhniñ dostına dost düşmenine düşmen bolğaymız tip ol ' aħd ü şarṭ üstünde *tururmız*.

K.4.14,15,16,17,18 Taķı bizniĭ dūŝmenlerimiz kōp turur, bizniĭ uēun ĥile birle yalġan sōz tūŝūrgey tip *ķorķarmız* kim sizler anıĭ bigin sōzlerge inanmay bizdin mu‘ayyen ĥaber bilmeginē bizge ōfke ķılmaġaysız tip uamanurmız tiyū keremiġizge i‘timād ķıla taĥiyyetnāme *irsāl ķılındı*.

K.5.6,7 ...oldur ki kemīneġiz ĥālindin istifal olursaġız Allāh ‘ināyeti birle ve sultānım devletinde saġ selāmet ķulluķda *ĥāzır turupmız* ve hem taĥt tarafından ĥaber şoldur ki ĥālleri ķatı bitigdir *alınmışdır*.

K.5.8 Ne vaķt mu‘ayyen ĥaber bilsek devlet ķapusına *bildürürmiz*.

K.5.9,10,11,12 Kralı kāfirde daĥı kemīneġize ilēi ādem *keldi*; kemīneġiz daĥı ŝöyle cevāb birle kōnderdük ki devletlü sultānım saġ olsun, sen Ķara Boġdan ile bir olursaġ sende özge dūŝmenimiz yokdur ve eger Ķara Boġdan birle bir olmay pādiŝāhımız ile barıŝsaġız biz daĥı ĥoŝ dostmız diyū iki ay va‘de verüp bir ādemimiz ķoŝup *kōnderdük*.

K.6.17,18 Bir niēe kāfir ķal‘ alarımı *iĥrāk ittük*.

K.6.18 Ğanīmeti keşir *alduķ*.

K.6.18,19 Biĥisāb ba‘dehū rücū‘ ķılġunēa ĥaberi mühmel *keldi* kim “yaġı keldi ewleriġizi ġāret itdi” diyū.

K.6.19,20,21 Derĥāl alġan ġanīmet-lerimizi salıp rücū‘ itmeke ķaŝd ittük ise kāfir artımızdan kelip bizim ile *muĥārebe-i keŝir ķıldı*.

K.6.21 Ĥayli ķiŝi *zāyi‘ oldı*.

K.6.21 İki ķarındaŝım *ŝehīd oldı*.

K.6.21,22 İsti‘dādlarımız, atlarımız, silāĥlarımız *zāyi‘ oldı*.

K.6.22 Özümüz bir at ile *keldük*.

K.6.22,23 Ba‘dehū bizim ‘aķībimizēe yaġımız taĥt leŝkeri ile kelip illerimizi *aldı*.

K.6.24,25 Ķırım şehrini daĥı kelip muĥārebe ķılmaķ *diledi* ammā ķal‘aya *kār ide bilmedi*.

K.6.25,26,27 Bu mühmel ĥaberlere olup siziġ mübārek cemāliġiz ile *mūŝerref olabilmedik*, elĥamdü li’llāh, iŝüttük ki Ķara Boġdan -‘aleyhi’llā‘neniġ- üzerine manŝūr muzāffer *olmıŝsız*.

K.6.31,32 Nāgah yolda yağıge uçrağay dağı zāyi^ç bolğay sizin bize hātırınız bize ƣalgay diyü sizdin *hicāb ittük*.

K.7.17,18 Ben ƣuluğuz üçün yüz yıl devlet ile hayātınız *bākī ve pāyende olsun*.

K.7.18,19 Pādişāhım hāzretleriñizde ben ƣuluğuzdan yaramaz söz *naql itmişler*, mübārek sem^ç inize eyle *düşürmüşler* ki Eminek muhālefet eyledi diyü.

K.7.20 İki cihānda Allāhu Ta^çālā *‘azīz dutsun*.

K.7.20,21 Her ne yere ki ƣadem basarsız, benüm yizümnüñ üzerine *ola*.

K.7.21 Maşūr muzaffer *olasız*.

K.7.23 Hāşā ki bendin ol hāller *vāķī^ç ola*.

K.7.23,24 Beni sevmez düşmenim eyle *dimiş*; benüm başım, ewim barƣım, ilim künüm hep barƣası *siziñ başıñız şadaƣası olsun*.

K.7.24,25 Niçe ki hayātta olursam sizin mübārek etekiñizden *ayrılmazam*.

K.7.25,26 Zinhār keremi ^çināyetiñiz olursa yaramaz kim ersenüñ sözine *i^çtibār itmeñiz*.

K.7.27,28 Timür Beg’nüñ üzerine kilür diyü *haber kildi*.

K.7.28 Eger eyle olursa Timür Beg bize *yaƣın olur*.

K.7.29 Beri yaña *kilür*.

K.7.29 Eyle olsa bize *yaramaz olur*.

K.7.29,30 Bizim illerimiz aña barıp ƣoşulup Nür Devlet ile Haydar sebebinden ötürü epeyi zaħmetler *çekermiz*.

K.7.30 İki *barışmazlar*.

K.7.32 Anı yaƣın *bilesiz*.

K.7.32,33 Şimdi beglerimiz dağı ģalkımız dağı Meñli Girey’ni *tilerler*.

K.7.33,34 Ol ikisi barışmaz üçün illerimiz *ħarāb oldı*.

K.7.36,37 Eger ta^ç cİL olmaz ise il *gider*.

K.7.37 Ben yalnız *duymazın*.

K.7.37,38 Bu cezire dağı hep beglikimiz dağı bu il ile *durur*.

K.7.38 İlge tükendin sonra ben dağı bu arada *durmazın*.

K.7.39,40 Bunçalayın halleri başa niçün dimediğ diyü *aytmanız*.

K.7.40,41 Ol sebebdin sizniğ mübârek sem' inize düşürmek için *beyân eyledük*.

K.7.41,42 Şimdi elbette elbette Meğli Girey'ni ta' cîl könderseñiz hemân bizim ilimizni düzmesine *sebeb olursız*.

K.7.42,43,44 Eger bizim âbâdânlığımıza niçe ki sebep olursız iki cihânda şevâbı 'azîmler *siziñ ola*.

K.7.44 Nür Devlet'ni ašlâ il ve begler *dilemezler*, hiç işke *yaramaz*.

K.7.44,45 Kendü kıardaşı ile *muğâlefet ider*.

K.7.45 İl yarağın *eylemez*.

K.7.45,46 Ol sebebden ötürü bir çahlık *bizâr olmışlar*.

K.7.48,49,50 Bu mektüb sizniğ mübârek hizmetke erişecek ol zamân köndermek artınca *olasız* ki bu yağı tarafından bizdin yağı muğâlefet olmaya diyü.

K.7.50,51 'Âli hâzretleriñize du' â kıılıp yer öpüp çok güstâhâne sözle bu ruğ' â *irsâl kııldı*.

K.7.53 ...bağşını dağı yola *könderdik*.

K.7.54 İşbu hâmile varağa 'Abdü'l'azîz nâm hâzretleriñize *könderdik*.

K.8.2,3 Biz kıuluñuz tağı sizniğ esen sağ ve selâmetlikiñizni işitip Tengri Ta'âlâğa köp *şükürler kılduk*.

K.8.4 Biz kıuluñuzni dâyim şadağa ve in'âm birle *yâd kılırsız*.

K.8.4,5 Allâh Ta'âlâ dâyim fırsat ve nuşret ve şevketiñizni *ziyâde kılgay*.

K.8.5,6 Pâdişâhım biz kıuluñuz bigin niçeler devlet işikinde kıulluğ kıurın beline *bağlap tururlar*.

K.8.8 Sizniñ sem' inizge ni söz aytur bolsalar *işitmeseniz*.

K.8.9,10 İmdi kiyin devlet işikine du' ā kıla taḥiyyetnāme *irsāl kılındı*.

K.9.5 Asrı *ḥarāb olmış*.

K.9.6 Şimdiki hâlde memleket ḥarāblığından döşelig daḥı *qalmamış*.

K.10.7,8,9,10,11 Alay bolsa yolda ve izde berde ve baḥrde qondurmaqda, köçürmekde her veçhile ne maşlaḥat boldı erse qulluğın taqsir kılmay pādişāhnıñ emrini ve bizniñ ḥidmetimizni gāyet ḥaddinçe qatlanıp qulluğında her veçhile quşūr qoymay *yerine keltürdi*.

K.11.12,13,14 ... tebliğ kılmakdın soñra *ma' rüz olunur* kim devlet işikinden emr olunup bu yerge kelgenimizde ḥalkımızniñ ḥälleri asrı mükedder olduğı sebebdin ḥazreti 'ālīga ādemimiz *köndere almaduq*.

K.11.15,16,17 Şimdiki hâlde, elḥamdüli'llāh, sulṭānımnıñ säye-i devletinde biz quluna 'ināyet qılğan memleket gāyet rāḥat bolup devletli sulṭānıma barça ḥalklar, şām ve şabāḥda, ğudüvv ü revāḥda *du' ā kıla tururlar*.

K.11.17,18,19 İmdi sulṭānımnıñ sağ ve selāmetliğin bildüre 'Abdü'l'aziz atlığ adamımızni ḥidmetiniğza bir kaç sözler sipāriş kılıp *irsāl kılındı*.

K.11.19,20 İnşallāh 'inde'l-ḥuzūr bi's-surūr olunsa taqriren işbu taḥiyyet-nāme *irsāl kılındı*, fetḥ-i ebedi ve du' ā-yı sermedi dayim.

KA.1.1,2,3 İbrāhim Ḥanıımız, soyurğal sözüm, Ḥudāy rızası üçün, Muḥammed resulu'llāh şefā' ati üçün bu öksüz oğul tul ḥatunni āzād tarḥan bolsun *tidük*.

KA.1.3,4,5,6 Bu āzād birgen kim-irselerniñ atı başlığ Gülbostān ḥatun oğlı Muḥammed 'Aziz Ḥan neseb-i şāh neseb-i Caneke Sulṭān bu atlı kim-irselerni āzād *yiberildi* tağı Ḥoş Kildi atlığ çorasın birge bolsun *tidük* ve tağı Muḥammed 'Alī, Muḥammed 'Aziz'niñ atasını soyurğap birgen bu iki tamğa ormanın soyurğap il ağaları birle İrek'te *soyurğaduk*.

KA.1.7,8 Bulardın bilgüşiiz kim kim-irse ormanlarına *yörümesünler*, ikin saba(n) sürse ḥazir anbār *almasunlar*, bularqa küç birle qonaq *qondurmasunlar*.

KA.1.8 Tarḥan, ilçi, ulağ ilmek *tutmasunlar*.

KA.1.9,10,11 ayı ma yandı k tıgrmesnler tip bu aydar ‘Al Sulān’ nı āzād yiberen Glbostān atun oğlı Muammed ‘Al ‘Azz an neseb-i Őāh neseb-i Caneke Sulān taı oŐ Kildi atlı orası bu kim irseler tuta turđan sanlığ yarlđđ *birildi*.

KA.1.11 Tārh sekiz yzde Ramazān aynığ evvelinde *bitildi*.

KA.1.11 ac urbān afz *bitidi*.

KA.2.10,11,12,13 Min-ba‘d bu mŐar‘n-ileyhlarđa yollarında ve izlerinde, seferlerinde, zurlarında, olturđanlarında ve turđanlarında, kişilerine ve aralarına, yklerine, arvalarına ferden mine‘l-āfāt ve vechun mine‘l-vch *dahl  ta‘rz ılmasunlar*.

KA.2.13 Yasak, alan salđ msemmā *salmasunlar*.

KA.2.13,14 oluş oltqa, bāc ve arc arācāt dip *tilemesnler*.

KA.2.14,15 Mal ve ilmeklerine, a ve āb zemnlerine *dest-i teāvul ılmasunlar*.

KA.2.15 ylerine kc bile ili ona *kondurmasunlar*.

KA.2.16 Şala arcı, yer ablesi, ttn sanı dip *almasunlar*.

KA.2.16 Ssn ‘ulufe *tilemesnler*.

KA.2.17 ayı ma yandı nosān zarar *tıgrmesnler*.

KA.2.17,18,19 z ferāđati bile oturup Őām u Őabāh ve đudvv  revāh bizge ve bizniğ uruđımızđa *du‘ā ve alkış ılsunlar* ve her nev‘ din kc basın, zamet yunuğ *tıgrmesnler*.

KA.2.19,20,21 Basa bulayı tiy turđac yarlđđ tınlamay kc basın, zamet yunuğ tıgrmen kiŐilerniđ zlerine ni yahşısı bolđan dip al niŐānlđđ yarlđđ *birildi*.

1.1.2. İsim Cmlesi Ykleme

İsim cmleleri, ykleme ‘‘i-‘‘ ek fiiliyle ekimlenmiŐ isim ya da isim gruplarından oluşan cmlelerdir. Ek fiil gemiŐ zaman, geniş zaman ya da Şart kipinde ekime girer. Kip eki taŐımayan isim cmleleri geniş zaman ifade etmektedir. İsim cmleleri genelde zne ve yklemeden oluşur, nesne ile yaklaşma ve uzaklaşma eki almış yer tamlayıcılarına pek rastlanmaz (Karahana, 1999: 68-69).

Fiil cümlelerinin olumsuz fiil kök ve gövdelerine “-ma/ -me” olumsuzluk ekini getirerek isim cümlelerinin olumsuzu ise “değil” edatıyla sağlanır. (Karaağaç, 2009: 187).

“*Var, yok, şey...sözcükler de eylemle yüklem olurlar ve ad tümcelerini oluştururlar*”(Atabay vd, 2003: 22).

Etmek, olmak eylemleri isim ve isim soylu kelimelerle birlikte yardımcı fiil olarak cümlede yüklem olurlar, kimi zaman da tek başlarına kullanılırlar (Atabay vd, 2003: 26).

Ör: A.1.1 *Toktamiş*.

A.1.2 Sözümler *Yağayla'ğa*.

A.1.10,11,12,13 Alarnıñ ala köngül bile til inip il kırığına yite kelgente anlap yığılıp sançışmağa turğanta ol yaman kişiler burun tebiregin tin il tarpıp ol iş taķı ol çaklı bolğan ergeyi *ol erti*.

A.2.1 *Temir Kutluğ*.

A.2.1,2,3,4,5,6,7,8,9,10,11,12 Sözümler *oñ kol sol kolnıñ oğlanlarığa, tümen edigü başlığ min, yuz, on beglerige, içki kentleriniñ kâzi müfîleriğa, meşâyih şüfileriğa, dıvân bitigçilerige, tamğacı tartnaçlarığa, yortar işlençi yolavçılarga, bökevül totkavullarga, yamçı süsünçiler kuşçı barsçılarga, kemeçi köprükçilerge, bāzārda turğanlarga*.

A.3.1,2,3 Hax Ta'ālā 'ināyetiyle, Muhammed peygamber mu'cizātıyla Muhammed'din Ğāzī Murādka *selām*.

A.4.11,12,13,14 Şükr 'ināyeti ilāhige burunğı han babalarımıznıñ uluğ ornunı yarlıķap birgende ozağı yaşılarımız yosunınça ilçi kileçilerimiz kilişip bāzergān arğışlarımız yörüşüp isenlig tükelligni bilişe tursaq bolğaymu, tigen oçurda köp ara hayf işler boldı irse kişimiz bara almağanı *ol sebebdin irdi*.

A.4.20,21 Tawuķ yıl, tārīh sekiz yüz yetmişde mübārek Berāt ayınıñ beş iskide *Ordu-yı Mu'azzam Ezoğlu Özen yaķasında irdi*.

A.5.17,18 Çingis Han'nıñ bir oğlı men-men, bir oğlı 'Āzīz Hoca turur.

K.1.4 *Hācī Girey*.

K.1.4,5,6,7,8,9,10,11,12,13,14,15 Sözümler o uluğ ulusniñ tümen miñ, yüz, on oğlanlar begleriñe basa Kıırım tömenini bilgen İminek başlığ daruğa begleriñe basa Kırk Yeri'niñ Şāh Merdān başlığ daruğa begleriñe Halil başlığ yüz begleriñe, sadāt-ı 'ulvileriñe, müfti müderrisleriñe, kâzî muhtesibleriñe, meşâyih şūfileriñe, divān bitkeçileriñe, ulu tamğa üstinde turğan Ahmed Hoca Hācike başlığ tamğaçı tartnaqçılariña basa Kırk Yiti Yer'niñ Teñri Birdi başlığ tamğaçı tartnaqçılariña, hazirniñ anbarçılariña, yaftaçı yasaqçılariña, müsemma qalançılariña, bökevül çerileriñe, totkavul qabakçı karavullariña.

K.1.27,28,29,30,31,32,33,34 Taşğarudın aq birle, içgerüdin kemi birle yörüyüp bāzergānlik kılıp, satıg alıg yorigen ilçi yolçılariña, aşkan bargan yolavçı yörütüçileriñe, kuşçı barsçılariña, kemiçi köprüçi kiçüçileriñe, içki kentleriñ hırfet ağalarıña, taşkı sala konumniñ il qartlariña, qayu ma törlüg 'amel iş üzre yorigen kişileriñ köp illerge, köp kişilerge barçağa.

K.1.34 Tüzünçe bilgiler.

K.2.1 Meñli Girey.

K.2.1,2,3,4,5 Sözümler içki kentleriñ daruğa begleriñe, müfti müderrisleriñe, kâzî muhtesibleriñe, meşâyih şūfileriñ cezā 'āmilleriñe, bökevül çerileriñ tamğaçı tartnaqçılariña, kuşçı barsçılariña, kemiçi köprükçileriñe, totkavul karavullariña, yörür aşur ilçi yolavçılariña, köp ilge barçağa.

K.3.12,13 Basa Kefe sizniñ harāc güzārıñız erdi, bizniñ qonaqımız erdi.

K.3.16 Ol işler barı yalğan turur.

K.3.18,19 Kefe'ge bolğan ziyān hemān bizge bolğan kibi turur.

K.3.19 Basa sizdin iltimās ol turur.

K.5.19 Bāki fermān sultānımıñdur.

K.6.23 Biz Kıırım şehrinde idük.

K.7.19,20 Yer yüzinde Ğāzi Pādişāh siz durursız.

K.7.21,22 Her kim-erse size muhālefet iderse şol kim erse mezāhibi erba' ada müsülmān degül durur.

K.7.26 Ben ol hālde kişi degülüm.

K.7.34,35 Eger Meñli Girey kilürse hep barçası bir ağızğa ve bir hükme baqarlar diyü besî muntazır dururlar.

K.7.35,36 Şimdi pādişāhım ‘ināyetiniz olursa luḫ idüp yakın kelmezden öñdin Mengli Girey’ni könderseñiz hemān il *bizim durur*.

K.7.39 Mübārek cemāliñizge, ‘ālī ḫidmetiñize irişsem *kerek*.

K.8.6,7 Biz ḫod sizniñ ḫāşşa tigmeñiz tururmız.

K.8.7,8 Pādişāhımdın tilekim *oldur* kim dostumuzain düşmenimiz *köp*.

K.8.9 Sizniñ luḫ u keremiñiz bilür tiyü dāyim ötüñgenimiz ol irdi.

K.9.6,7 İmdi bizniñ ḫālimiz *asrı mükedderdir*.

K.9.7 Sulṫānımuñ niçe biziñ kibi şadaqasını ister ḫulları *vardır*.

K.9.8 Biz daḫı *anlar kibi bir ḫulıyuz*.

K.9.8^c İnāyet *sulṫānımuñdur*.

K.9.8 Bendeñüz *Meñli Girey*.

K.10.13,14 Muḫa himmet olan hemān *bizge bolğan kibidir*.

K.10.14,15 Anıñ üçün kim biz hem beglerümüz efendidin ḫāyet *ḫoşnūdmız*.

K.10.15 Bāḫı fermān *sulṫānumuñdur*.

K.10.15 Bendeñüz *Beñli Girey*.

KA.2.22 Tārīḫ, tokuz yüz yegirmi tokuzda, *mübārek Şafer ayınıñ on üçüncü kün irdi*.

1.1.3 Birleşik Cümlelerdeki Karma Yapılar:

Birleşik cümlelerde iki ya da daha fazla cümlenin bir arada olması nedeniyle hem isim hem de fiil cümlelerinin bir arada bulunduğu yapılarla karşılaştık. Bu yapıları da “karma yapılar” başlığı altında değerlendirdik.

Bu başlık altında incelediğimiz aşağıdaki cümle “kim” ile bağlanmıştır:

KA.2.5,6,7 ...bu nişān yetkeç söz ol *kim* bu Muḥammed oğlu Şeyḫ Aḫmed daḫı Şeyḫ Aḫmed’niḡ oğlu Abdāl [dağı Seyyid Aḫmed ve ünsi Muḥammed’niḡ oğlu Mūsā] Seyyid oğlu Ya’ ḳūb bu ünsi Bulanıs dağı ünsī Nūr Seyyid Buydı kim irse bizge kelip başvurdılar.

Bu yapıların çoğu “ki”li birleşik cümlelerden oluşmaktadır. Bu cümlelere da aşağıda yer verilmiştir:

K.5.17,18,19 Şimdi barça du‘ācı, yarlı miskīn ḡalḳniḡ temennāsı oldur *ki* Ḥüsām Ḳāzī’ni yine Kefe ḳāzılıḳına muḳarrer olına yarlı miskīnniḡ murādı olunup sulṫānıma ‘azīm şevāb ola.

K.6.12,13,14 Ma‘ rüz oldur ki şerīf ḡāzretiniḡden biz miskīn ḡādimleriḡize kelāmı şerīf keldi *ki* ḡünkār ḡāzretleri Ḳara Boḡdan ‘aleyhi’lla‘ ne üzerine ḡazāya ḳaşd eyledi.

K.6.14,15,16,17 Sizlere daḫı i‘lām oldur *ki* cemī‘ leşkeriniḡize ḡünkāra muvāfaḳat idüp dīni islāmḡa mu‘āvenet idüp ol ṫarafdın yöriseḡiz diyü bize ḡaber tegdi ise özümüznüḡ yaḡımız daḫı var iḡeç siziḡ ḡidmetiniḡi ḳabül idüp isti‘dādı ḡarb ve ālātı ḡarb ile rākibāne barduḡ.

K.6.24 Semüz atlarımız yok idi *ki* çıkıp muḡārebe ḳılay idük.

K.7.14,15,16,17...revāne olduḡdan sonra ma‘ rüz olunan oldur *ki* ḡāş ḳuluḡız muḡıbbāne ve muḡlişāne du‘ā ve teḡyā vāşıl olandın soḡ yer öpüp i‘lām ḳılınur kim ruk‘ai şerīfiniḡ bize deḡdi -elḡamdüli’llāh- besī ḡāyet sevindük, öpüp başımız üzerine ḳoduḡ.

K.7.46,47,48 Ammā tilek sizden oldur ki Meḡli Girey’ge eyü naşīḡatlar eyleḡiz *ki* il yaraḡın eyü teftiş eyleḡil daḫı Eminek sözinden çıkmaḡıl diyü çoḡ naşīḡatlar ḳılasız.

K.9.4,5 Devlet du‘āsını i‘tikād u iḡlāsla tāze ḳılmaḡdan sonra ma‘ rüz olunan oldur *ki* sulṫānımuḡ buyruḡıyla bu memlekete keldük erse bu memleket biz kören kibi olmadı.

K.10.5,6,7 ...ma‘ rüz olunan oldur *ki* biz ḳuluḡuznu cenābı āliḡizdın bu vilāyetge yibermeke emr bolḡanda Ḳāsım ḳuluḡuznu bizniḡ birle birge kelmeke emr boldı erdi.

K.10.11,12,13 İmdi pādışāhı ‘ālempenāḡuḡ biḡārī devletinden ümıddir *ki* bu ḳuluḡuznuḡ ḡidmeti zāyi‘ bolmay bir himmet oluna.

Bu başlık altında incelediğimiz aşağıdaki cümle “diyü” son çekim edatıyla bağlanmıştır:

K.6.32,33 Bizim hâzır, leşkeri ‘azim yok idi *diyü* hazret-i ‘ālīyyeñize ruḳ‘a irsāl kılandı.

1.1.4 Bağlı Cümlelerdeki Karma Yapılar:

Bağlı cümlelerde iki ya da daha fazla cümlenin bir arada olması nedeniyle hem isim hem de fiil cümlelerinin bir arada bulunduğu yapılarla karşılaştık. Bu yapıları da “karma yapılar” başlığı altında değerlendirdik.

Bu başlık altında incelediğimiz cümlelerden noktalama işaretiyle bağlananlar şunlardır:

K.3.10 Burun ḥan babam birle *niçük dost qarındaş erdiñiz*, biz taḳı ol yosunça *yörüpdür erdük*.

K.5.7,8 İlçi daḳı *varıp irdi*, henüz *taht ilindedir*.

K.7.26,27 Şimdiki hâlde taht hana Aḥmed, Öksüzler diyen âdemlere *varmış, küçlü olmuş*.

K.7.31,32 Benüm sözümnü hem *dutmazlar*, savaş ve ceng etmeke âdem *yok*, baş *yok*, ol cihet ile illerimiz aylak *gider*.

K.7.53 Anuñ kelürine daḳı bu hâller *eyüdür*, eyle *bilesiz*.

KA.2.8,9,10 Ol *ḥan ağalarımızdan tarḥan bolğan kişiler ikendir*, biz daḳı soyurgap bu mezkür kim-irselernü Teñri Ta‘âlā rızası ve taḳı Muhammed resülü‘llāh şefā‘ati için *tarḥan kıldım*.

Bu başlık altında incelediğimiz cümlelerden “ve” bağlacıyla bağlananlar şunlardır:

K.5.12,13,14 Ne vaḳt ol cānibden daḳı ḥaber bilsek devlet ḳapusına *könderirmiz* ve daḳı devletli sultānımın ‘adl (ü) dādına lāyık kimseneleri devlet ḳapusına bildürmek kemineñize *vācibdür*.

K.6.29,30,31...muḳaddes muḥahhar rühının istimdādı ile hezimet kılmışsız diyü sem‘imize tegdi ise köñlümüze gāyet ferūḥ ve sürür *ḥāşıl oldı* ve ba‘dehü Yegen Beg keldi ise rāst Yegen Beg’i *uzata bilmedük* ki arada yaḳı *var idi*.

Bu başlık altında incelediğimiz cümlelerden “ve” bağlacıyla bağlananlar şunlardır:

K.5.14,15,16,17 Eyle olsa kemineñize in‘ām olınan ıullarıñız ve dağı Kefe’niñ müsülmānları, gāvurları mecmū‘ları Hüsām Kāzī du‘ācınıñdan *hoşnuddurlar* ve dağı yağılıklar *olındı*, tã‘ün *oldı*, ni kadar taqsirlik vak‘alarda yarlı miskinniñ murādları hāşıl olup sultānıma çok şevāblar alınup kiçe kündüz devletlü sultānıma *du‘ā ve şenāları ederler*.

Bu başlık altında incelediğimiz cümlelerden “takı” bağlacıyla bağlananlar şunlardır:

A.5.18,19,20,21 İmdidin soñ sizniñ birle bizim aramızda Tengri ‘ināyeti birle dostluğ ol tarīka *ziyāde bolğay* kim inşā‘allāhu Ta‘ālā soñğı zamānede düşmān arasında bir atı *kalğay takı* her tarafğa ne siz ‘azm ü sefer kılsañız biz takı bu tarafdın sizge takviyet kılrğa *hāzırız*.

1.2. ÖZNE

Özne cümlede bildirilen işi, oluş, hareketi, durumu karşılayan ögedir (Karahan, 1999: 49).

Cümlelerin temel öğelerindendir. Bazı durumlarda özne yüklem taşıdığı şahıs ekinden anlaşılır. Bütün sözlük ve söz dizimi birimleri özne olabilir. Çokluk ve iyelik ekleri dışında bir çekim eki almadan yükleme bağlanan tek öge öznedir. Eylemsiler de adlaşarak özne olarak kullanılabilirler. Ünlem öğeleri ve ünlem öbekleri cümle dışı unsur olarak kabul edilir (Atabay vd, 2003: 32-33, Karaağaç, 2009: 190-191, Ergin, 2000; 399).

ÖR: A.1.1,2 *Sözüm* Yağayla’ğa!

A.1.5,6 *Sen takı* keleşini bizge iydiñ erti.

A.1.6,7,8,9 Burunğı yıl *Begbolat Hoca M'DYN başlı bir neçe oğlanlar Begiş Turduçağ Birdi Davud başlı begler* Edüğü atlı kişini Temirge aldırtın çıkarup iymişler.

A.1.10,11,12,13 Alarnıñ ala köngül bile til inip il kırığıña yite kelgente anlap yığılıp sançışmağa turğanta ol yaman kişiler burun tebiregin tin il tarpıp *ol iş takı ol çaqlı bolğan ergeyi* ol erti.

A.1.14,15,16 *Tengri* bizni yarlıkap düşmanlığ kılgan Begbolat Hoca M'DYN Begiş Turduçağ Birdi Davud başlı oğlanlar beglerni muñğalttı.

A.1.19,20,21 Başa burunğı yosunça *bāzergān or□ aqlarıñ takı* yürüşünler.

A.2.1,2,3,4,5,6,7,8,9,10,11,12 *Sözüm* oñ qol sol qolnıñ oğlanlarığa, tümen edigü başlıg miñ, yuz, on beglerige, içki kentleriniñ kâzî müftîleriğa, meşâyiğ şüfîleriğa, dîvân bitigçilerige, tamğaçı tartnaqçılarığa, yortar işlençi yolavçılarğa, bökevül totkavullarğa, yamçı süsünçiler kuşçı barsçılarğa, kemeçi köprükçilerge, bāzārda turğanlarğa.

A.2.12,13,14,15,16,17,18,19,20,21 *Bu yarlıgını tuğa turğan Muḥammed'niñ öbeke aḫaları* burunğı keçgen Sayın Ḥan çağıdın biri bire yarlıg, rāst tarḫanlıg yosunıça yörüp ataşı Ḥācī Bayram Ḥoca'nı biziñ ḫan ağalarımız soyurkap tarḫan kılğan çergesin añlağa ötüdü erse ötülin yöp körüp Muḥammed biziñ soyurkal bolup tarḫan bolup turşun tidimiz.

A.2.21,22,23,24,25,26,27,28 Bu kündin ilgerü Qırım bile Qırk Yer'niñ tömenide Sudaq atlıg kentniñ civārında burunğı zamāndın berü müteḫaddir tarḫan bolğan ındırçı salası bile meşhūr bolğan salasıdın şer'i qabala yosunıça yer suwları bile *Muḥammed'niñ oğlanları ilki Ḥācī Muḥammed ve Maḥmūd'nı* āzād tarḫan bolşun.

A.2.28,29,30,31,32,33 Bularniñ yir suwlarıña, bāg bāğçalarığa, ḫammām tegirmenlerige, taşarruf kıla turğan yerlerige, burunğın qalğan āzādalarığa, başa salalarığa, sabançı ortaқçılarığa *kim kim erse* küç oğa tegürmesün.

A.3.5,6,7 Soñra ḫan ağamız Toqtamış Ḥan sizniñ uluğ babañız Ğāzī Bāyezīd Beg birle burunğı yaḫşı yosunça ilçi keleçi ıyışıp bölek selām alışıp *ikisi taqtı* dostluk yaḫşılık üze Tengri rahmetiñe bardılar.

A.3.8,9 Basa Ḥaқ Ta'ālā yarlıgıp, burunğı ḫan ağalarımızniñ uluğ orunni birip turğanda öz ara turamız talaşıp soñrağı zamānede oçur bolup *taqt Baraқ* қолuna түшүp turur erdi.

A.3.10 Tahtni mülkni *Tenri* bizge birdi.

A.3.10,11 *Olar taqtı* ançu öz illerin ala қаçıp yöriyü bardılar.

A.3.13,14 İmdi ... biz ikegüge bir 'aşr ... Devlet Berdi erse *biz taqtı* Tenri'niñ yārisi birle burunğı yaḫşılarımız yosunıça yaḫşı barışalı.

A.3.14,15 Aramızda ilçi keleçi ıyışıp selām böleklerimiz yitişip bāzergān ortaқlarımız yörüşse keçer *boy*, қалur menü atқа.

A.3.15 Yaḫşısı *o/bolğaymu* erne.

A.4.11,12,13,14 Şükr ‘ināyeti ilāhīge burunğı han babalarımıznıñ uluğ ornunı yarlıkap birgende ozağı yaǵşılarımız yosunınça ilçi kileçilerimiz kilişip bāzergān argışlarımız yörüşüp isenlig tükelligni bilise tursaq bolğaymu, tigen oçurda köp ara hayf işler boldı irse *kişimiz bara almağanı* ol sebebdin irdi.

A.5.11 Kim *resūli mürsel Karaç Bahatur* kildi.

A.5.13 *Biz taķı* ba‘ de istimā‘ l kelām begāyet ve lā-nihāyet şādkām olduk.

A.5.15 Mine‘l a‘vām iksük bolmay ağır selām yinil bölek birle *ilçi ve kileçilerimiz* barsun kilsün.

A.5.18,19,20,21 İmdidin soñ sizniñ birle bizim aramızda Tengri ‘ināyeti birle *dostluķ* ol tarıķa ziyāde bolğay kim inşā‘ allāhu Ta‘ālā soñğı zamānede dūşmān arasında *bir atı* qalğay taķı her tarafğa ne siz ‘azm ü sefer kılsañız *biz taķı* bu tarafdın sizge taķviyet kılurğa hāzırmız.

K.1.4,5,6,7,8,9,10,11,12,13,14,15 *Sözim* o uluğ ulusnıñ tümen miñ, yüz, on oğlanlar begleriñe basa Qırım tömenini bilgen İminek başlığ daruğa begleriñe basa Qırq Yeri‘nniñ Şāh Merdān başlığ daruğa begleriñe Hālil başlığ yüz begleriñe, sadāt-ı ‘ulvileriñe, müfti müderrisleriñe, kāzī muhtesibleriñe, meşāyih şūfileriñe, dīvān bitkeçileriñe, ulu tamğa üstinde turğan Ahmed Hoca Hācike başlığ tamğaçı tartnaqçılariña basa Qırq Yiti Yer‘niñ Tenri Birdi başlığ tamğaçı tartnaqçılariña, hāzırniñ anbārçılariña, yaftaçı yasaqçılariña, müsemma qalançılariña, bökevül çerileriñe, totqavul qabaqçı qaravullariña .

K.1.54 *Kāzī‘l quzāt Mevlānā Şadrı cihān* ötündi, ‘*Alī Bahşı* bitidi.

K.2.1,2,3,4,5 *Sözüm* içki kentleriniñ daruğa begleriñe, müfti müderrisleriñe, kāzī muhtesibleriñe, meşāyih şūfileriñ cezā ‘āmilleriñe, bökevül çerileriñ tamğaçı tartnaqçılariña, kuşçı barsılariña, kemiçi köprükçileriñe, totqavul qaravullariña, yörür aşur ilçi yolavçılariña, köp ilge barçağa.

K.3.9,10 Öz aramızda *işlerimiz* boldı.

K.3.10 Burun han babam birle niçük dost qarındaş erdiñiz, *biz taķı* ol yosunça yörüpdür erdük.

K.3.11 Munda sizniñ katırğalarnı başlap *Ya‘ķūb* keldi.

K.3.11,12 *Biz taķı* yaǵşı sözlerimiz ayıtğunça kişimni iki şehrimiz köydürdi.

K.3.12 Bu işler üçün *men* sizge yahşı kişim yiberürmen, alay bilgeysiz.

K.3.12,13 Basa *Kefe* sizniñ ħarāc güzārıñız erdi, bizniñ ħonaqımız erdi.

K.3.14 Meniñ taqı bir nökerimni *Ya'qūb* alıp kitipdür erdi.

K.3.14 *Ol kişim* ayta keldi.

K.3.15 *Kefeliler* kişilerimizni tonap bir kişimizni öltürdiler.

K.3.15,16 Bu yesirleri anıñ üçün alduq tip turur sizge *özüm* sordum.

K.3.16 *Ol işler barı* yalğan turur.

K.3.17,18 İmdi qarındaşlıq kılıp *Kefe*'niñ ol yesirlerni yiberseñiz, *'azim minnet* bolğay.

K.3.18,19 *Kefe'ge bolğan ziyān* hemān bizge bolğan kibi turur.

K.3.19 Anı niçük çaqlasa *siz* bilürsiz,

K.3.19 Basa sizdin *iltimās* ol turur.

K.4.1,2,3,4 ...vāşıl bolğandın soñ...evşāfi hamīdīñizni işitip ol zindān içinde sizdin necāt umar irdük, biħamdi'llāh *o/umğanımız* kibi boldı.

K.4.4 *Kefe dahı* dārü'l islām boldı.

K.4.8,9,10,11,12,13 Meger *Allāhu Ta'ālā* kaytarğay, imdi bizniñ üçün devlet işikinde merħamet sem'iniñ vāqıf bolup pādişāhğa bizni ħayr söz birle yād qılğaysız kim biz pādişāhğa muṭī' münkād bolğanımızni taqı şākir bolğanımızni taqı Aħmed Paşa birle 'ahd ü şart kıldıq kim pādişāhniñ dostına dost düşmenine düşmen bolğayımız tip ol 'ahd ü şart üstünde tururumuz.

K.4.14,15,16,17,18 Taqı bizniñ düşmenlerimiz köp turur, bizniñ üçün ħile birle yalğan söz tüşürgey tip qorqarmız kim sizler anıñ bigin sözlerge inanmay bizdin mu'ayyen ħaber bilmeginçe bizge öfke kılmağaysız tip umanurmız tiyü keremiñizge i'timād kıla *taħiyyetnāme* irsāl kılındı.

K.5.7,8 *İlçi dahı* varıp irdi, henüz taht ilindedir.

K.5.8 Ne vaqt mu'ayyen ħaber bilsek devlet ħapusına bildürürmiz.

K.5.9,10.11,12 Kralı kâfirden dağı kemîneñize *ilçi âdem* keldi, kemîneñiz dağı *şöyle cevâb birle* könderdük ki *devletlü sulţānım* sağı olsun, sen Kıara Boğıdan ile bir olursañ *senden özge düşmenimiz* yoğıdur ve eger Kıara Boğıdan birle bir olmay pâdişāhımız ile barışsañız *biz dağı* hoş dostımız diyü iki ay va‘ de verüp bir âdemimiz çoşup könderdük.

K.5.12,13,14 Ne vağıt ol cânibden dağı haber bilsek devlet kıapusına könderirmiz ve dağı *devletli sulţānımın* ‘*adl (ü) dādına lāyık kimseneleri devlet kıapusına bildürmek* kemîneñize vācibdür.

K.5.14,15,16,17 Eyle olsa *kemineñize in‘ām olınan kıullarıñız ve dağı Kefe’niñ müsülmānları, gāvurları mecmū‘ları* Hüsām Kāzī du‘ âciñizdan hoşnuddurlar ve dağı *yağılıklar* olındı, *tā‘ün* oldı, ni kıadar tağısırlıķ vak‘alarda yarlı miskinniñ murādları hāşıl olup sulţānıma çoķ şevāblar alınıp kiçe kündüz devletlü sulţānıma du‘ ā ve şenāları ederler.

K.5.17,18,19 Şimdi barça du‘ âçı, yarlı miskīn halkıñıñ temennāsı oldur ki *Hüsām Kāzī’ni* yine Kefe kıāzılıķına muķarrer olına yarlı miskinniñ murādı olunup sulţānıma ‘azīm şevāb ola.

K.5.19 *Bāķī fermān* sultānımınğdur.

K.6.12,13,14 *Ma‘rūz* oldur ki şerīf hāzretiñizden biz miskīn hādimleriñize *kelāmı şerīf* keldi ki *hünkār hazretleri* Kıara Boğıdan ‘aleyhi’lla‘ ne üzerine ğazāya kıaşd eyledi.

K.6.18,19 Biħisāb ba‘ dehū rücū‘ kıılğunça *haberi mühmel* keldi kim “yağı keldi ewleriñizi ğāret itdi” diyü.

K.6.21 *Haylī kişi zāyi‘* oldı.

K.6.21 *İki kıarındaşım* şehīd oldı.

K.6.21,22 *İsti‘dādlarımız, atlarımız, silāhlarımız* zāyi‘ oldı.

K.6.22 *Özümüz* bir at ile keldük.

K.6.22,23 Ba‘ dehū bizim ‘aķībimizçe *yağıımız* tağıt leşkeri ile kelip illerimizi aldı.

K.6.23 *Biz* Kıırım şehrinde idük.

K.6.24 *Semüz atlarımız* yoğı idi ki çıkıp muħārebe kıılay idük.

K.6.29,30,31...muqaddes muṭahhar rūhınıñ istimdādı ile hezīmet qılmıssız diyü sem‘imize tegdi ise könlümüze *ğāyet ferūh ve sūrūr* hāşıl oldı ve ba‘dehū Yegen Beg keldi ise rāst Yegen Beg’i uzata bilmedük ki arada *yağı* var idi.

K.7.14,15,16,17...revāne olduqdan soñra *ma‘rūz olunan* oldur ki hāş quluñız muḥibbāne ve muḥlişāne du‘ā ve teḥāyā vāşıl olandın soñ yer öpüp i‘lām qılınur kim *ruk‘a-i şerīfıñız* bize değı -elḥamdüli‘llāh- besī ğāyet sevindük, öpüp başımız üzerine qoduq.

K.7.17,18 Ben quluñuz üçün yüz yıl devlet ile *ḥayātıñız* bāqī ve pāyende olsun.

K.7.19,20 Yer yüzinde *Ġāzī Pādişāh* siz durursız.

K.7.20 İki cihānda *Allāhu Ta‘ālā‘* azīz dutsun.

K.7.23 Hāşā ki bendin *ol ḥāller* vāqī‘ ola.

K.7.23,24 *Beni sevmez düşmenim* eyle dimiş, *benüm başım, ewim barqım, ilim künüm hep barçası* siziñ başıñız şadaqası olsun.

K.7.26 *Ben* ol ḥālde kişi degülüm.

K.7.26,27 Şimdiki ḥālde *taht hana Aḥmed*, öksüzler diyen ādemlere varmış, küçlü olmuş.

K.7.28 Eger eyle olursa *Timür Beg* bize yakın olur.

K.7.30 *İkisi* barışmazlar.

K.7.31,32 Benüm sözümnü hem dutmazlar, savaş ve ceng etmeke ādem yok, baş yok, ol cihet ile *illerimiz* aylaq gider.

K.7.32,33 Şimdi *beglerimiz dağı ḥalkımız dağı* Menli Girey’ni tilerler.

K.7.33,34 Ol ikisi barışmaz üçün *illerimiz* ḥarāb oldı.

K.7.35,36 Şimdi pādişāhım ‘ināyetiñiz olursa luṭf idüp yakın kelmezden öñdin Mengli Girey’ni könderseniz hemān *il* bizim durur.

K.7.36,37 Eger ta‘cıl olmaz ise *il* gider.

K.7.37 *Ben* yalguz dutmazın.

K.7.37,38 *Bu cezire dağı hep beglikimiz dağı* bu il ile durur.

K.7.38 İlge tükendin sonra *ben dağı* bu arada durmazın.

K.7.42,43,44 Eger bizim ābādānlığımızı niçe ki sebep olursız iki cihānda *sevābı ‘azīmler* sizniñ ola.

K.7.44 Nūr Devlet’ni ašlā *il ve begler* dilemezler, hīç işke yaramaz.

K.7.53 Anuñ kelürine dağı *bu hāller* eyüdü, eyle bilesiz.

K.8.2,3 *Biz kuluñuz tağı* sizniñ esen sağ ve selāmetliñiñizni işitip Tengri Ta‘ālāğa köp şükürler kılduk.

K.8.4,5 *Allāh Ta‘ālā* dāyım fırsat ve nuşret ve şevketiñizni ziyāde kılğay.

K.8.5,6 Pādişāhım *biz kuluñuz bigin niçeler* devlet işikinde kulluğ kurın beline bağlap tururlar.

K.8.6,7 *Biz hod* sizniñ hāşşa tigmeñiz tururmız.

K.8.7,8 *Pādişāhımdın tilekim* oldur kim dostumuzain *düşmenimiz* köp.

K.8.9 Sizniñ luğ u keremiñiz bilür tiyü *dāyım ötüngeñimiz* ol irdi.

K.9.4,5 Devlet du‘āsını i‘tikād u ihlāsla tāze kılmağdan sonra ma‘rüz olunan oldur ki sulṭānımuñ buyruğıyla bu memlekete keldük erse *bu memleket* biz kören kibi olmadı.

K.9.6 Şimdiki hāde memleket harāblığından *döşelig dağı* qalmamış.

K.9.6,7 İmdi *bizniñ hālimiz* asrı mükedderdir.

K.9.7 *Sulṭānımuñ niçe bizniñ kibi şadağasını ister kulları* vardır.

K.9.8 *Biz dağı* anlar kibi bir kılıyuz.

K.9.8 *‘Ināyet* sulṭānımuñdur.

K.9.8 *Bendeñüz* Meñli Girey.

K.10.13,14 *Muğa himmet olan* hemān bizge bolğan kibidir.

K.10.14,15 Anıñ üçün kim *biz hem beglerümüz* efendidin gāyet hoşnūdmız.

K.10.15 *Bāķi fermān* sulṭānımuñdur.

K.10.15 *Bendeñüz* Beğli Girey.

K.11.15,16,17 Şimdiki hâlde, elhâmdüli'llâh, sulţânımniñ sâye-i devletinde biz ıuluna 'inâyet kılgan memleket gâyet râhat bolup devletli sulţânıma *barça halklar*, şâm ve şabâhda, ğudüvv ü revâhda du' â kıla tururlar.

KA.1.11 *Hâcî Kırbân Hâfız* bitidi.

KA.2.5,6,7 ...bu nişân yetkeç *söz* ol kim bu *Muhammed oğlu Şeyh Aĥmed daĥı Şeyh Aĥmed'niñ oğlu Abdâl [daĥı Seyyid Aĥmed ve ünsi Muhammed'niñ oğlu Mūsâ] Seyyid oĥlı Ya'kıb bu ünsi Bulanıs daĥı ünsi Nür Seyyid Buydı kim irse* bizge kelip başvurdılar.

KA.2.8,9,10 Ol ĥan ağalarımızdan tarĥan bolĥan kişiler ikendir *biz daĥı* soyurĥap bu mezkür kim-irselerni Teñri Ta'âlâ rızası ve taķı Muhammed resülu'llâh şefâ'ati üçün tarĥan kıldım.

KA.2.22 *Tārīh*, toķuz yüz yegirmi toķuzda, mübârek Şafer ayınıñ on üçüncü kün irdi.

1.3. Nesne

Öznenin gerçekleştirdiği işten etkilenen varlıĥa nesne denilmektedir. Yüklemin anlamını tamamlayan, açıklayan öĥedir. Yükleme nesneyi bulmak için “neyi, kimi, ne” soruları sorulur. Nesne yüklemi geçişli olan cümlelerde bulunur. İsim cümlelerinde nesneye az rastlanır (Karahana, 1999: 52-55).

Nesne tek kelime oluşabileceği gibi söz öbeği ya da cümle de olabilir. Bir cümlede birden çok nesne bulunabilir. Nesneye “düz tümleç” de denilmektedir. Bir cümlede aynı nesne birçok yüklemi ya da eylemsiyi etkileyebilir (Atabay vd, 2003: 52-53).

Nesneyi iki başlık altında inceleyeceğiz.

1.3.1. Belirtili Nesne

Yapma hali eki alan nesnelerdir (Karaaĥaç, 2009: 192).

Cümlede söz öbekleri belirtili nesne olabilir (Atabay vd, 2003: 56).

Ör: A.1.5,6 Sen taķı *keleçini* bizge iydiñ erti.

A.1.6,7,8,9 Burunĥı yıl Begbolat ĥoca M'DYN başlı bir neçe oĥlanlar Begiş Turduçak Birdi Davud başlı begler *Edüğü atlı kişini* Temirge aldirtın çıkarup iymişler.

A.1.14,15,16 Tengri bizni yarlıkap *düşmanlıg kılğan Begbolat Hoca M'DYN Begiş Turduçaq Birdi Davud başlı oğlanlar beglerni* muñgalttı.

A.1.16,17 Emti bu yağunı añaletü *Hasan Tulu Hoca başlı ilçilerni* iydük.

A.2.12,13,14,15,16,17,18,19,20,21 Bu yarlıgını tuğa turğan Muhammed'niñ öbeke aaları burunğı keçgen Sayın Han çağıdın biri bire yarlıg, rāst tarhanlıg yosunıça yörüp *ataşı Hācī Bayram Hoca'nı* biziñ han ağalarımız soyurkap tarhan kılğan çerGESİN añaleta ötüdü erse ötülin yöp körüp Muhammed biziñ soyurkal bolup tarhan bolup turşun tidimiz.

A.2.33,34,35 Yolsuz yerde *nemelerini* tartıp almasunlar.

A.2.42,43 *Tavar qaraların* ulaq tutmasun.

A.3.9,10 Burunğı yıl Hudāy'nıñ 'ināyeti birle çerig yörüp barıp, *Barağ birle Mansur'nı* kaçurduq.

A.3.10 *Tahtnı mülknı* Tenri bizge birdi.

A.3.12,13 *Sizniñ yağşı atıñızni, esen tükellignı, Hācī 'İbād berrekehudın* bildük.

A.3.16,17 Qurıdın sudın bāzergān ortak yörüp *yarlı miskīn tirligin* kılsunlar.

A.4.14,15,16,17,18 İmdi bir ve bar Tengri Ta'ālānıñ yarlıkawı birle bu kündin ilgerü köp burunğı yağşılarımızniñ dostluqların arturup aramızda köp yağşılıqlarımız artura dostluğımızni, imdidin ilgerü ziyāde kılıp yağşı kişilerimiz kilişe barışa tursa yırağdağı işitürge yawuğdağı körege keçer dünyāda dost düşmān arasında yağşı at ol bolğaymu, tiyü *bizniñ selāmetliqñı* ayıtğaç.

A.4.18,19,20 Sizniñ isenlikni körgüze ağır selām yinil bölek yitgüre *evāyildin berü qadīmī du'āçımız Hācī Ahmed başlıg ilçilerni* iydük.

A.5.12 *Sizniñ sağ ve selāmetliqñızni* bizge ma'lūm kıldı kıldı hem *ol aḥbār-ı büldānı meftūhñı* taqı bizge ta'yin kıldı.

A.5.16,17 Dostluğ qarındaşıqımız kündin künge teraqqī kılsun tip sizge ilçilikke *'Azīz Hoca atlıg qarındaşım oğlun* yiberdim.

K.1.20 *Ağların kölüklerin* ulağ ilmek tutmasunlar.

K.1.25,26 Kim kim erse tartup zor birle *hiç ne ersesin* almasunlar.

K.1.34,35,36 *Bu yarlığını tuta turđan Engürli Mahmüd oğlu Hekim Yahya'đa soyurđal bolup tarđan bolsun tidimiz.*

K.2.8,9,10 *Yasağ đalan süsün 'ulüfe tip tilemesünler, tavar đaraların ulağ ilmek tutmasunlar, đoluşı đoltđası tip ne esrelerin tartıp almasunlar.*

K.3.11,12 *Biz tağı yağşı sözlerimiz ayıtđunđa kişimni iki şehrimiz köydürdi.*

K.3.12 *Bu işler üçün men sizge yağşı kişim yiberürmen, alay bilgeysiz.*

K.3.13,14 *Katırđalarını başlap Ya'đüb kelip Kefe'niğ köp kişilerin alıp kitipdür.*

K.3.14 *Meniğ tağı bir nökerimni Ya'đüb alıp kitipdür erdi.*

K.3.15 *Kefeliler kişilerimizni tonap bir kişimizni öltürdiler.*

K.3.17 *Sizge artuğ 'izzet ü hürmet kılđanı tilermin.*

K.4.7,8 *Bu 'ivağını pädişāđa biz niçük đulluđ birle đaytarđaymız.*

K.4.8,9,10,11,12,13 *Meger Allāhu Ta'ālā đaytarđay, imdi bizniğ üçün devlet işikinde merđamet sem'iniđ vāđıf bolup pädişāđa bizni đayr söz birle yād kılđaysız kim biz pädişāđa muđi' münkād bolđanımızni tağı şākir bolđanımızni tağı Ađmed Paşa birle 'ahd ü şart kılđuđ kim pädişāđniđ dostına dost düşmenine düşmen bolđaymız tip ol 'ahd ü şart üstünde tururmız.*

K.5.17,18,19 *Şimdi barđa du'āçı, yarlı miskin halkniğ temennāsi oldur ki Hüsām Qāzi'ni yine Kefe qāzılıđına muğarrer olına yarlı miskinniğ murādı olunup sulđanıma 'azim şevāb ola.*

K.6.17,18 *Bir niçe kāfir đal'alarını iđrāk ittük.*

K.6.22,23 *Ba' dehü bizim 'ađibimizđe yağımız tağt leşkeri ile kelip illerimizi aldı.*

K.6.24,25 *Qırım şehrinini dağı kelip muđārebe kılmağ diledi ammā đal' aya kār ide bilmedi.*

K.6.29,30,31...muğaddes muğahhar rühiniğ istimdādı ile hezimet kılınıssız diyü sem'imize tegdi ise könlümüze gāyet ferüh ve sürür hāşıl oldı ve ba' dehü Yegen Beg keldi ise rāst *Yegen Beg'i* uzata bilmedük ki arada yağı var idi.

K.7.31,32 *Benüm sözümmi* hem dutmazlar, savaş ve ceng etmeke âdem yok, baş yok, ol cihet ile illerimiz aylak gider.

K.7.32,33 Şimdi beglerimiz dağı halkımız dağı *Meḡli Girey'ni* tilerler.

K.7.44 *Nūr Devlet'ni* ašlā il ve begler dilemezler, hīç işke yaramaz.

K.7.45 *İl yarağın* eylemez.

K.7.53 ...*baḡsını* dağı yola könderdik.

K.8.4 *Biz ḡuluḡuznı* dāyim şadaḡa ve in'âm birle yād kılırsız.

K.8.4,5 Allāh Ta'ālā dāyim *furşat ve nuşret ve şevketiḡizni* ziyāde kılgay.

K.8.5,6 Pādişāhım biz ḡuluḡuz bigin niçeler devlet işikinde *ḡulluḡ ḡurın* beline baḡlap tururlar.

K.11.12,13,14 ...tebliḡ kılmakdın soḡra ma'rūz olunur kim devlet işikinden emr olunup bu yerge kelgenimizde halkımıznıḡ ḡālleri asrı mükedder olduḡı sebebdin ḡāzreti 'ālīḡa *âdemimiz* köndere almaduḡ.

K.11.17,18,19 İmdi sulḡānımnıḡ saḡ ve selāmetliḡın bildüre '*Abdü'l'aziz atliḡ adamımıznı* ḡidmetiḡizḡa bir ḡaç sözler sipāriş kılıp irsāl kılındı.

KA.1.3,4,5,6 *Bu āzād birgen kim-irselerniḡ atı başliḡ Gülbostān ḡatun oḡlı Muḡammed 'Aziz ḡan neseb-i şāh neseb-i Caneke Sulḡān bu atlı kim-irselerni āzād yiberildi taḡı ḡoş Kildi atliḡ çorasın birge bolsun tidük ve taḡı Muḡammed 'Alī, Muḡammed 'Aziz'niḡ atasını soyurḡap birgen bu iki tamḡa ormanın soyurḡap il aḡaları birle İrek'te soyurḡaduk.*

KA.2.8,9,10 Ol ḡan aḡalarımızdan tarḡan bolḡan kişiler ikendir biz daḡı soyurḡap *bu mezkūr kim-irselerni* Teḡri Ta'ālā rızāsı ve taḡı Muḡammed resūlu'llāh şefā'ati üçün tarḡan kıldım.

1.3.2. Belirtisiz Nesne

Yapma hali ekini almayan nesnelerdir. Belirtisiz nesnelere yüklem hemen önünde yerini alır. Yükleme belirtisiz nesne arasına kuvvetlendirme edatları dışında başka bir öge giremez (Karaaḡaç, 2009: 192-193, Karahan, 1999: 53).

İsim cümleleri nesnesizdir. Edilgen çatılı fiillerle kurulan cümlelerde de nesne yoktur. Nesne tek kelimedenden ya da söz öbeklerinden oluşabilir (Karaaḡaç, 2009: 193).

Ör: A.1.3,4,5 Ulug orunga olurgan ergeyin anlatu *Qutlu Buqa Hasan basli ilçiler* iyduk erti.

A.1.21,22,23 Ulug ulusni turusinga takı yahşısı ol bolgay tip *altun nişanlıg yarlıg* tuttuq..

A.2.12,13,14,15,16,17,18,19,20,21 Bu yarlıgı tuğa turgan Muhammed'niñ öbeke aaları burunğı keçgen Sayın Han çağıdın biri bire yarlıg, rāst tarhanlıg yosunıça yörüp ataşı Hacı Bayram Hoca'nı biziñ han ağalarımız soyurkap tarhan kılğan çergesin anlağa ötüdü erse ötülin yöp körüp *Muhammed biziñ soyurkal bolup tarhan bolup turşun* tidimiz.

A.2.28,29,30,31,32,33 Bularniñ yir suwlarıña, bāg bāğçalarığa, hammām tegirmenlerige, taşarruf kıla turgan yerlerige, burunđın qalğan āzādlarığa, başa salalarığa, sabançı ortağlarığa kim kim erse *küç oğa* tegürmesün.

A.2.35,36,37,38 *Borla tamğası, inkinçi üskü bal qurtı, anbār malı, ındır haqqı, tabanlıg, kısmet, qubur yasağı, qalan müsemma salıq, borç haraç* almaşunlar.

A.2.38,39,40,41 Barur kelüride, kirür çıkarıña Qırım'da, Kefe'de qayuma törlüg erse alurıda satarıda *tamğa tartnaq* almasun.

A.2.41,42 *Tarhanlıg, tabanlıg, yol haqqı, qaravulluq* tilemeñünler.

A.2.42,43 Tavar qaraların *ulaq* tuğmasun.

A.2.43,44 *Qonaq tüşül* tüşürmesünler.

A.2.44 *Süsün* 'ulufe tilemesünler.

A.2.46,47,48,49,50,51,52 Inç turup tınçlıg bile şām u sabāh evkātı şerifleride bizge takı biziñ uruğ uruğımızğa du'ā alqış ite turun tip tuğa tururğa *altun nişanlıg al tamğalıg yarlıg* birildi.

A.3.3,4,5 Burunğı han ağalarımız birle sizniñ Rum vilāyetin bilgen atalarıñız ağalarıñız birle ilçi keleçi ıyışıp bölek selām alışıp bāzergān, ortak yörüşüp *yahşı barış kelış* kılurlar ermiş erdük.

A.3.12 Basa *sizdin su birle kişi kelgey* bildük.

A.3.17 Basa sizniñ esen tükelligni körüp kelsün tip Hacı 'İbād berrekehu Hoca'dın *bitig selām* iyduk.

A.3.17,18 Sizni köz körege kişi iyarnı özünüz bilürsüz tip *bitig selām* ıyduq.

K.1.15,16,17,18 Yortqan yasağı tip, çağdavul qaravul tip, çalgı haqqı tip, qara sanı qaldı yasağı tip, qara qonağı tip, hucet bahāne kılıp, *ne erse* tilemesünler, almasunlar.

K.1.20 Aqların kölüklerin *ulağ ilmek* tutmasunlar.

K.1.20,21,22 Ne kim satsa alsa, tavar, qara ilki, kul qaravaş satsa ve alsa *harc harācāt tamğa tartnaq* almasunlar.

K.1.22,23 Basa tuz arabaları, aşlıq öz arabaları Qırım'ğa Kefe'ge barsa arabalarındın *tamğa tartnaq* almasunlar.

K.1.26,27 Qayu ma törlüg yandın bolsa *küç basınç, yunçuğ zaḥmet, zulm 'avān* kılmasunlar.

K.1.34,35,36 Bu yarlıgını tuta turğan Engürli Mahmūd oğlu Hekim Yahyā'ğa soyurğal bolup *tarḥan bolsun* tidimiz.

K.1.37,38 Bu kündin ilgerü *yasak alban* almasunlar.

K.1.38 *Müsemma salıg* şalmasunlar, almasunlar.

K.1.38,39 *Koluş kolqa* tilemesünler, çerig öf tip rahmet itmesünler.

K.1.39,40,41 Qayda taqı bolsa ikin yetkin kılssa ḥazir anbār tip qurt anbārı tip *ne irse* tilemesünler, almasunlar.

K.1.41,42,43,44 *İrdin haqqı tip boyunsa kılur bende Qırk Yirde ve Qırım'da, Kefe'de, Kerç'de, Taman'da ve Qaba'da ve Qıpçaq'da ne kim menüm ḥükmüm yitken yirde kim kim erse bu Hakim Yahyā'dın tamğa tartnaq, harc harācat tilemesünler, almasunlar;* tidimiz.

K.1.44,45,46,47 *İnç yöriyüp tınçlık üzre oturup köni yarlı tirligin kılıp bizim uruğ uruğlarımızge şām u şabāḥda, ğudüvv ü revāḥda biş vaqt namāzda du'ā ve alqış kıla tursun,* tidimiz.

K.1.47,48 *Basa yoqaru uluğ işiḡni qarap ni kim törlüg sözi bolsa ötüne tursun,* tidimiz.

K.1.48,49,50,51 Basa bulayu turğaç idip erip yarlıg üzerge kılıp bu tarḥan kılğanımız Hakim Yahyā'ğı küç basınç, zaḥmet yunçuğ, zulm 'avān tegürgen kişilerge ne yaḥşısı bolğay, qorqarlar erne tidimiz tip *tuta turğan altun nişānliğ, al tamğalığ yarlıg* birdimiz.

K.2.5,6 Bu yarlıgını tutup turğan Hoca Beg'e *biziñ soyurğal bolup tarhan bolsun* tidük.

K.2.6,7 Basa bu Hoca Bey quruda bāzergān qılsa deryāda kemi birle yörise alurıda kim kim erse *tamğa tartnaq, harc ve harācāt* tilemesünler, almasunlar.

K.2.8,9,10 Yasaq qalan süsün 'ulūfe tip tilemesünler, *tavar qaraların ulag ilmek* tutmasunlar, qoluşı qoltqası tip ne esrelerin tartıp almasunlar.

K.2.11,12 Basa *inç birle tinç turup yarlı tirligin qılıp bizge ve bizim uruğ uruğlarımızğa du'ā ve alkış oqup tursunlar*, tidimiz.

K.2.12,13,14 Basa bulayu tiyü turğaç yarlıg körüp bu tarhanımız Hoca Bey'ge küç 'avān, yunçuğ zahmet tegürgey kişilerge ni yahşısı bolğay, qorqarlar erne tiyü *tuta tururğa altun nişānlıg, al tamğalıg yarlıg* birildi.

K.3.8,9 Ba'de ma'lūm bolsun, özümüzni Tengri Ta'ālā yarlıkağalı berü sizge yahşi kişimizden *keliş barış* qıla almaduq.

K.3.15,16 *Bu yesirleri anıñ üçün alduq* tip turur sizge özüm sordum.

K.3.20,21 Mevlānā Bayram Şāh'dın bir mektüb yibergeysiz tiyü keremiñizge i'timād qıla *tañiyyetnāme* irsāl qılındı.

K.4.1,2,3,4 ...vāşıl bolğandın soñ...evşāfi hamīdīñizni işitip ol zindān içinde sizdin *necāt* umar irdük, bihamdi'llāh ol umğanımız kibi boldı.

K.4.4,5,6 Biz taqı bolsa Tengri 'ināyetinde, şükr, ol zindāndın qalāş bolup *pādişāhıñ tıgmesi* boldum.

K.5.6,7 ...oldur ki kemīneñiz qalindin istifal olursañız Allāh 'ināyeti birle ve sulţānım devletinde sağ selāmet qulluqda qāzır turupmız ve hem taqt tarafından *haber* şoldur ki qalleri qatı bitigdir alınmışdır.

K.5.9,10.11,12 Kralı kāfirden dağı kemīneñize ilçi ādem keldi, *kemīneñiz* dağı şöyle cevāb birle könderdük ki devletlü sulţānım sağ olsun, sen Qara Boğdan ile bir olursañ senden özge düşmenimiz yoqdur ve eger Qara Boğdan birle bir olmay pādişāhımız ile barışsañız biz dağı hoş dostmız diyü iki ay va' de verüp bir ādemimiz qoşup könderdük.

K.6.18 *Ġanīmeti keşir* alduq.

K.6.24 Semüz atlarımız yok idi ki çıkıp *muḥārebe* kılay idük.

K.6.24,25 Kıırım şehrini daḥı kelip *muḥārebe kılamak* diledi ammā ḡal‘ aya kār ide bilmedi.

K.6.25,26,27 Bu mühmel ḡaberlere olup siziḡ mübārek cemāliḡiz ile müşerref olabilmedük, elḡamdü li‘llāḡ, işüttük ki Kıara Boḡdan -‘ aleyhi‘lla‘ neniḡ- üzerine *manşūr muzaffēr* olmışsınız.

K.6.32,33 Bizim ḡāzır, leşkeri ‘ azım yok idi diyü ḡāzret-i ‘ āliyyeḡize *ruḡ‘a* irsāl kılandı.

K.7.18,19 Pādişāḡım ḡāzretleriḡizde ben ḡuluḡuzdan *yaramaz söz* naḡl itmişler, mübārek sem‘ iḡize eyle düşürmüşler ki Eminek muḡālefet eyledi diyü.

K.7.21 *Manşūr muzaffēr* olasız.

K.7.29,30 Bizim illerimiz aḡa barıp ḡoşulup Nūr Devlet ile ḡaydar sebebinden ötürü epeyi *zaḡmetler* çekermiz.

K.7.50,51 ‘ Āli ḡāzretleriḡize du‘ ā kılıp yer öpüp ḡoḡ ḡüstāḡāne sözle *bu ruḡ‘ā* irsāl kılandı.

K.8.9,10 İmdi kiyin devlet işikine du‘ ā kıla *taḡiyyetnāme* irsāl kılandı.

K.10.11,12,13 İmdi pādişāḡı ‘ ālempenāḡuḡ biḡārī devletinden ümıddir ki bu ḡuluḡuznuḡ ḡidmeti zāyi‘ bolmay *bir himmet* oluna.

K.11.19,20 İnşallāḡ ‘ inde‘l-ḡuzūr bi‘s-surūr olunsa taḡrīren *işbu taḡiyyet-nāme* irsāl kılandı, feth-i ebedī ve du‘ ā-yı sermedi dayım.

KA.1.1,2,3 İbrāḡim ḡanıımız, soyurḡal sözüüm, ḡudāy rızāsı üçün,Muḡammed resūlu‘llāḡ şefā‘ ati üçün *bu öksüz oḡul tul ḡatunrı āzād tarḡḡan bolsun* tidük.

KA.1.3,4,5,6 Bu āzād birgen kim-irseleriḡ atı başlıḡ ḡülbostān ḡatun oḡlı Muḡammed ‘ Azīz ḡan neseb-i şāḡ neseb-i Caneke Sulḡān bu atlı kim-irseleri āzād yiberildi taḡı *ḡoş Kildi atlıḡ ḡorasın birge bolsun* tidük ve taḡı Muḡammed ‘ Alī, Muḡammed ‘ Azīz’niḡ atasını soyurḡap birgen bu iki tamḡa ormanın soyurḡap il aḡaları birle İrek‘te soyurḡaduk.

KA.1.7,8 Bulardın bilgüşiz kim kim-irse ormanlarına yörümesünler, ikin saba(n) sürse *ḡāzır anbār* almasunlar, bularḡa küç birle *ḡonaḡ* ḡondurmasunlar.

KA.1.8 *Tarḡan, ilçi, ulaḡ ilmek* tutmasunlar.

KA.1.9,10,11 Qayı ma yandın küç tigürmesünler tip *bu Haydar ‘Alī Sultān’ın āzād yibergeren Gülbostān Hatun oğlı Muḥammed ‘Alī ‘Azīz Han neseb-i šāh neseb-i Caneke Sultān tağı Hoş Kildi atlı çorası bu kim irseler tuta turđan sanlığ yarlığ* birildi.

KA.2.10,11,12,13 Min-ba‘d bu müšarü’n-ileyhlarđa yollarında ve izlerinde, seferlerinde, hūzurlarında, olturđanlarında ve turđanlarında, kişilerine ve qaralarına, yüklerine, çarvalarına *ferden mine’l-āfāt ve vechun mine’l-vücūh* dađl ü ta‘rīz kılsunlar.

KA.2.13 *Yasağ, qalan salığ müsem mā* salmasunlar.

KA.2.15 Öylerine küç bile *ilçi konağ* kondurmasunlar.

KA.2.16 *Süsün ‘ulūfe* tilemesünler.

KA.2.17 Qayı ma yandın *nođsān zarar* tigürmesünler.

KA.2.17,18,19 Öz ferāđati bile oturup šām u šabāh ve ğüdüvv ü revāh bizge ve bizniđ uruđımızđa du‘ā ve alkış kılsunlar ve *her nev‘din küç basınç, zađmet yunçuđ* tigürmesünler.

KA.2.19,20,21 Basa bulayı tiyü turđaç yarlığ tinlemey küç basınç, zağmet yunçuğ tigürgeren kişilerinij özlerine ni yağşısı bolđan dip *al nişānlıđ yarlığ* birildi.

1.4. Yer Tamlayıcısı

Cümlede yükleme yönelme (-a/ -e), bulunma (-da/ -de/ -ta/-te) ve uzaklaşma (-dan/ -den /-tan /-tan) bildirerek tamamlayan ögedir. Cümlede yer ve zaman zarflarıyla aynı görevi üstlenirler. “alt, üst, iç, vb.” kelimelerin hal ekleriyle zarflaştırılmış biçimleri kullanılmaktadır. Söz ve söz öbekleri de yer tamlayıcısı görevi yapabilir. Cümlede birden fazla yer tamlayıcısı olabilir. İsim cümlelerinde yaklaşma ve uzaklaşma ekli yer tamlayıcılarına az rastlanır. Yer tamlayıcısını bulmak için yükleme “kime, kimde, kimden, neye, neden, nereye, nerede, nereden” soruları sorulur (Karaağaç, 2009: 193-194, Karahan, 1999: 55-57).

Ör: A.1.5,6 Sen tağı keleçini *bizge* iydiñ erti.

A.1.6,7,8,9 Burunđı yıl Begbolat Hoca M’DYN bağlı bir neçe oğlanlar Begiğ Turduçağ Birdi Davud bağlı begler Edüğü atlı kişini *Temirge* aldirtın çıkarup iymişler.

A.1.17,18,19 Emti tağı bolsa bizge bağar illeriniğ çıkışların çıkarup *barđan ilçilerge* bergil.

A.1.19 *Hazînege* tegürsünler.

A.2.21,22,23,24,25,26,27,28 Bu kündin ilgerü *Qırım bile Qırq Yer'niñ tömenide Sudaq atlıg kentniñ civārında* burunğı zamāndın berü müteħaddir tarħan bolğan ındırçı salası bile meşhūr bolğan salasıdın şer'î qabala yosunıça yer suwları bile Muhammed'niñ oğlanları ilki Hācī Muhammed ve Maħmūd'nı āzād tarħan bolşun.

A.2.28,29,30,31,32,33 *Bularniñ yir suwlarıña, bāg bāgçalarığa, ħammām tegirmenlerige, taşarruf kıla turğan yerlerige, burundın qalğan āzādlarığa, başa salalarığa, sabançı ortaқçılırığa* kim kim erse küç oğa tegürmesün.

A.2.33,34,35 *Yolsuz yerde* nemelerini tartıp almasunlar.

A.2.38,39,40,41 Barur kelüride, kirür çıkarıña *Qırım'da, Kefe'de* qayuma törlüg erse alurıda satarıda tamğa tartnaқ almasun.

A.2.44,45,46 *Qayuma törlüg zaħmet ve mu'āvenet ve 'avārizātlardın* māşun ve maħrūs bolşunlar.

A.2.52,53,54,55 Tarih sekiz yüzde, Bars yılı, Şa'bān ayınıñ altınçı künide *Özi suyınıñ kenārıda Mücāverān'da* erürde biñildi.

A.3.1,2,3 Haқ Ta'ālā 'ināyetiyle, Muhammed peygāber mu'cizātıyla *Muħammed'din Ġāzī Murād'қа* selām.

A.3.5,6,7 Sonra ħan aғamız Toқtamış ħan sizniñ uluğ babañız Ġāzī Bāyezid Beg birle burunğı yaħşı yosunça ilçi keleçi ıyışıp bölek selām alışıp ikisi taқı dostluk yaħşılık üze *Tengri rahmetiñe* bardılar.

A.3.10 Taħtnı mülkni Tenri *bizge* birdi.

A.3.12,13 Sizniñ yaħşı atıñıznı, esen tükelligni, *Hācī 'İbād* –berrekehu-*dın* bildük.

A.3.14,15 Aramızda ilçi keleçi ıyışıp selām böleklerimiz yitişip bāzergān ortaқlarımız yörüşe keçer boy, qalur *meñü atқа*.

A.3.17 Basa sizniñ esen tükelligni körüp kelsün tip *Hācī 'İbād* –berrekehu- *Ĥoca'dın* bitig selām ıyduk.

A.4.6,7,8,9,10,11 Serveri selâtin be' inâyeti rabbü'l' âlemîn sultânı a'zam Mehmed Ğâzî'ğa köp köp selâm ve tahıyyet vâsıl bolğandın soñ i' lâm kılnur kim bizniñ ozaqı □an babalarımız birle sizniñ burunğı yahşılarınıznıñ ilçi kileçisi kilişip bāzergān argısları yörüşüp bölek selâmları yetişip isenlig tükelliglerin bilişe ol dostluq qarındaşlıq birle *Tengri Ta'ālā rahmetine* barmışlar.

A.5.12 Sizniñ sağ ve selâmetlıqınıznı *bizge* ma'lüm kıldı kıldı hem ol aħbār-ı büldānı meftūhnı taqı *bizge* ta'yın kıldı.

A.5.14 *Sizniñ ve bizniñ aramızda* qarındaşlıq, 'ālātarīki'l maħabbe zāhir boldı.

A.5.16,17 Dostluq qarındaşlıqımız kündin künge teraqqı kılsun tip *sizge ilçilikke* 'Aziz Hoca atlıq qarındaşım oğlun yiberdim.

A.5.18,19,20,21 İmdidin soñ *sizniñ birle bizim aramızda* Tengri ' inâyeti birle dostluq ol tarıka ziyāde bolğay kim inşā' allāhu Ta'ālā soñğı zamānede *düşmān arasında* bir atı qalğay taqı her tarafğa ne siz 'azm ü sefer kılsañız biz taqı *bu tarafdın sizge taqviyet kıluğğa* hāzırımız.

A.5.21,22,23 Ba'de ihtisāri'l kelām, bu kündin ilgerü qayu iş kim sizniñ ve bizniñ aramızda qarındaş ziyādesingā ta'alluq tutar ol, işniñ ta'ciliñe isti'dād kıluğğa meğül bolsañız siz hākimsiz tip ağır selām ve yinil bölek birle *hazretğa* resül irsāl kılındı.

K.1.18,19 *Ewleriñe* küç birle qonaq tüşürüp qondurmasunlar.

K.1.19 *Tavar qarasıdın*, 'ulüfe süsün tip almasunlar.

K.1.22,23 Basa tuz arabaları, aşlıq öz arabaları Qırım'ğa Kefe'ge barsa *arabalarındın* tamğa tartnaq almasunlar.

K.1.34,35,36 *Bu yarlıgını tuta turğan Engürlü Mahmūd oğlu Hekim Yahyā'ğa* soyurğal bolup tarhan bolsun tidimiz.

K.1.52,53 Mübārek şafer ayınıñ yigirmi altınçı kün, düşenbe kün *Orda-yı Mu'azzam Kırk Yir'de sarāyda* bitinildi.

K.2.5,6 *Bu yarlıgını tutup turğan Hoca Beg'e* bizniñ soyurğal bolup tarhan bolsun tidük.

K.2.8 *Evleriñe* küç birle qonaq tüşün qondurmasunlar.

K.2.14,15 Tārīh sekiz yüz yetmiş ikide Muḥarrem ayının ortasında *Ordu-yı Mu‘azzam Kırk Yer’de irürde* bitildi.

K.3.8,9 Ba’de ma‘lüm bolsun, özümüzni Tengri Ta‘ālā yarlıkağalı berü *sizge yaḥşi kişimizden* keliş barış kıla almaduq.

K.3.9,10 *Öz aramızda* işlerimiz boldı.

K.3.11 *Munda* sizniñ katırğalarını başlap Ya‘kūb keldi.

K.3.12 Bu işler üçün men *sizge* yaḥşi kişim yiberürmen, alay bilgeysiz.

K.3.15 *Ya‘kūb sul‘ānğa* ayta bardı.

K.3.15,16 Bu yesirleri anıñ üçün alduq tip turur *sizge* özüm sordum.

K.3.16,17 Sizniñ taraflıñızğa yamanlıq kılsalar *bizniñ köñlümüzge* yaḥşi kelmez.

K.3.17 *Sizge* artuq ‘izzet ü hürmet kılgannı tilermin.

K.3.19 Basa *sizdin* iltimās ol turur.

K.4.1,2,3,4 ...vāşıl bolğandın soñ...evşāfi hamīdiniñizni işitip *ol zindān içinde sizdin* necāt umar irdük, biḥamdi’llāh ol umğanımız kibi boldı.

K.4.6,7 *Devlet işikinde niçe bizler biginlerge* ‘ināyeti tigmişdür.

K.4.7,8 Bu ‘ivaźnı *pādişāhğa* biz niçük kulluq birle qaytarqaymız.

K.4.8,9,10,11,12,13 Meger Allāhu Ta‘ālā kaytarğay, imdi bizniñ üçün devlet işikinde merḥamet sem‘iniñiz vāqıf bolup *pādişāhğa* bizni ḥayr söz birle yād kılgaysız kim biz pādişāhğa muṭī‘ münkād bolğanımızni taqı şākir bolğanımızni taqı Aḥmed Paşa birle ‘ahd ü şart kılduq kim pādişāhniñ dostına dost düşmenine düşmen bolğaymız tip ol ‘ahd ü şart *üstünde* tururmız.

K.4.14,15,16,17,18 Taqı bizniñ düşmenlerimiz köp turur, bizniñ üçün ḥile birle yałğan söz tüşürgey tip qorqarmız kim sizler anıñ bigin sözlerge inanmay *bizdin* mu‘ayyen ḥaber bilmeginçe bizge öfke kıлмаğaysız tip umanurmız tiyü keremiñizge i‘timād kıla taḥiyyetnāme irsāl kılındı.

K.5.6,7 ...oldur ki kemīneñiz hālindin istifal olursañız *Allāh ‘ināyeti birle ve sulṭānım devletinde sağ selāmet kulluğda* hāzır turupmız ve hem *taht tarafından* haber şoldur ki hālleri qatı bitigdir alınmışdır.

K.5.8 Ne vaqt mu‘ ayyen haber bilsek *devlet qapusına* bildürürmiz.

K.5.9,10,11,12 *Kralı kāfirden* dağı *kemīneñize* ilçi ādem keldi, kemīneñiz dağı *şöyle cevāb birle* könderdük ki devletlü sulṭānım sağ olsun, sen *Qara Boğdan* ile bir olursañ senden özge düşmenimiz yoğdur ve eger *Qara Boğdan* birle bir olmay pādişāhımız ile barışsañız biz dağı hoş dostmız diyü iki ay va‘ de verüp bir ādemimiz қоşup könderdük.

K.5.12,13,14 Ne vaqt ol cānibden dağı haber bilsek *devlet qapusına* könderirmiz ve dağı devletli sulṭānımın ‘ adl (ü) dādına lāyıq kimseneleri devlet qapusına bildürmek *kemīneñize* vācibdür.

K.5.14,15,16,17 Eyle olsa kemineñize in‘ ām olınan qullarıñız ve dağı *Kefe’niñ* müsülmānları, gāvurları mecmū‘ ları *Hüsām Qāzī du‘ ācıñızdan* hoşnuddurlar ve dağı yağılıqlar olındı, tā‘ ün oldı, ni qadar taqsirliq vak‘ alarda yarlı miskinniñ murādları hāşıl olup sulṭānıma çok şevāblar alınıp kiçe kündüz *devletlü sulṭānıma* du‘ ā ve şenāları ederler.

K.5.17,18,19 Şimdi barça du‘ ācı, yarlı miskīn halkıñıñ temennāsı oldur ki *Hüsām Qāzī’ni* yine *Kefe qāzılıqına* muqarrer olına yarlı miskinniñ murādı olunup *sulṭānıma* ‘ azīm şevāb ola.

K.6.12,13,14 Ma‘ rüz oldur ki *şerif hāzretiñizden biz miskīn hādimleriñize* kelāmı şerif keldi ki hünkār hāzretleri *Qara Boğdan ‘ aleyhi’lla‘ ne üzerine gazāya* qaşd eyledi.

K.6.14,15,16,17 *Sizlere* dağı i‘ lām oldur ki cemī‘ leşkeriñizle hünkāra muvāfaqat idüp dīni islāmğa mu‘ āvenet idüp ol tarafdm yöriseñiz diyü bize haber tegdi ise özümüznüñ yağımız dağı var iğeç siziñ hidmetiñizi qabül idüp isti‘ dādı hārb ve ālāti qarib ile rākibāne barduq.

K.6.24,25 *Qırım* şehrini dağı kelip muhārebe qılmaq diledi ammā *kal‘aya* kār ide bilmedi.

K.6.29,30,31...muqaddes muṭahhar rühiniñ istimdādı ile hezīmet qılmıssız diyü sem‘ imize tegdi ise *köñlümüze* gāyet ferūh ve sürür hāşıl oldı ve ba‘ dehū *Yegen Beg* keldi ise rāst *Yegen Beg’i* uzata bilmedük ki *arada* yağı var idi.

K.6.31,32 Nāgah uolda yağıge uçağay dağı zāyi^ç bolğay sizin bize hātırınız bize ƣalğay diyü *sizdin* hicāb ittük.

K.6.32,33 Bizim hāzır, leşkeri ^ç azim yoğ idi diyü *hāzret-i ^ç āliyyeñize* ruğ^ç a irsāl ƣılındı.

K.7.14,15,16,17 ...revāne olduğdan soñra ma^ç rüz olunan oldur ki hāş ƣuluñız muħibbāne ve muħlişāne du^ç ā ve teħāyā vāşıl olandın soñ yer öpüp i^ç lām ƣılınur kim ruk^ç ai şerifñiz *bize* değdi -elħamdüli'llāh- besī ğāyet sevindük, öpüp *başımız üzerine* ƣoduğ.

K.7.18,19 *Pādişāhım hāzretleriñizde ben ƣuluñuzdan* yaramaz söz nağl itmişler, *mübārek sem^ç iñize* eyle düşürmüşler ki Eminek muħālefet eyledi diyü.

K.7.19,20 *Yer yüzinde* Ğāzī Pādişāh siz durursız.

K.7.20 *İki cihānda* Allāhu Ta^ç ālā ^ç aziz dutsun.

K.7.20,21 Her ne yere ki ƣadem basarsız, *benüm yizümnüñ üzerine* ola.

K.7.21,22 Her kim-erse size muħālefet iderse şol kim erse *mezāhibi erba^ç ada* müsülmān degül durur.

K.7.23 Hāşā ki *bendin* ol hāller vāği^ç ola.

K.7.24,25 Niçe ki hayāтта olursam *sizin mübārek etekiñizden* ayrılmazam.

K.7.25,26 Zinhār keremi ^ç ināyetiñiz olursa *yaramaz kim ersenüñ sözine* i^ç tibār itmeñiz.

K.7.26,27 *Şimdiki hālde* tağt hana Aħmed, *öksüzler diyen ādemlere* varmış, küçlü olmış.

K.7.28 Eger eyle olursa Timür Beg *bize* yağın olur.

K.7.29 *Beri yağa* kilür.

K.7.29 Eyle olsa *bize* yaramaz olur.

K.7.31,32 Benüm sözümnü hem dutmazlar, *savağ ve ceng etmeke* ādem yoğ, baş yoğ, ol cihet ile illerimiz aylāğ gider.

K.7.38 İlge tükendin soñra ben dağı *bu arada* durmazın.

K.7.39,40 *Mübārek cemāliñizge*, ^ç āli ħidmetiñize irişsem kerek, bunçalayın hālleri bağa niçün dimediñ diyü aytmağız.

K.7.41,42 Şimdi elbette elbette Meᅅgli Girey’ni ta‘cıl könderseñiz hemān *bizim ilimizni düzmesine* sebep olursız.

K.7.42,43,44 Eger bizim ābādānlıkımıza niçe ki sebep olursız *iki cihānda* şevābı ‘aźimler siziiñ ola.

K.7.44 Nür Devlet’ni aşlā il ve begler dilemezler, *hiç işke* yaramaz.

K.7.46,47,48 Ammā tilek sizden oldur ki *Meᅅli Girey’ge* eyü naşihatlar eyleñiz ki il yarağın eyü teftiş eylegil dağı Eminek sözinden çıķmağıl diyü çok naşihatlar kılasız.

K.7.53 ...bağşını dağı *yola* könderdik.

K.7.53 *Anuñ kelürine* dağı bu hāller eyüdür, eyle bilesiz.

K.7.54 *İşbu hāmili varaķa* ‘Abdü’l‘aziz nām *hazretleriñize* könderdik.

K.8.2,3 Biz kuluñuz tağı sizniñ esen sağ ve selāmetliķiñizni işitip *Tengri Ta‘ālāga* köp şükürler kılduk.

K.8.5,6 Pādişāhım biz kuluñuz bigin niçeler *devlet işikinde* kulluķ kırım *beliñe* bağlap tururlar.

K.8.7,8 Pādişāhımdın tilekim oldur kim *dostumuzdın* düşmenimiz köp.

K.9.6 Şimdiki hāilde *memleket harāblığında* döşelig dağı kalmamış.

K.10.5,6,7 ...ma‘rüz olunan oldur ki biz kuluñuznu cenābı āliñizdın bu vilāyetge yibermeke emr bolğanda *Kāsım kuluñuznu bizniñ birle birge kelmeke* emr boldı erdi.

K.10.7,8,9,10,11 Alay bolsa yolda ve izde berde ve baırde kındurmaķda, köçürmekde her veçhile ne maşlahat boldı erse kulluğın taksir kılmay pādişāhniñ emrini ve bizniñ hıdmetimizni ğāyet haddinçe katlamp *kulluğında* her veçhile kuşur koymay yerine keltürdi.

K.10.11,12,13 İmdi *pādişāhi* ‘ālempenāhuñ *biñārī devletinden* ümıddir ki bu kuluñuznuñ hıdmeti zāyi‘ bolmay bir himmet oluna.

K.10.14,15 Anıñ üçün kim biz hem beglerümüz *efendidin* ğāyet hoşnıdmız.

K.11.12,13,14 ... tebliğ kılmakdın soñra ma‘rüz olunur kim devlet işikinden emr olunup bu yerge kelgenimizde halkımıznıñ hâlleri asrı mükedder olduğı sebebdin *hazreti ‘ālīga* âdemimiz köndere almaduğ.

K.11.15,16,17 Şimdiki hâlde, elhamdüli’llâh, *sultānımnıñ sāye-i devletinde* biz kuluna ‘ināyet kılğan memleket gāyet rāhat bolup *devletli sultānıma* barça halklar, şām ve şabāhda, ğudüvv ü revāhda du‘ā kıla tururlar.

K.11.17,18,19 İmdi *sultānımnıñ sağ ve selāmetliğin bildüre* ‘Abdü’l‘aziz atlıg adamımıznı *hidmetiñizğa* bir kaç sözler sipariş kılıp irsâl kılındı.

KA.1.3,4,5,6 Bu âzād birgen kim-irselerniñ atı başlıg Gülbostān hatun oğlı Muḥammed ‘Aziz Han neseb-i şāh neseb-i Caneke Sultān bu atlı kim-irselerni âzād yiberildi tağı Hoş Kildi atlıg çorasın birge bolsun tidük ve tağı Muḥammed ‘Alī, Muḥammed ‘Aziz’niñ atasını soyurğap birgen bu iki tamğa ormanın soyurğap il ağaları birle *İrek’te* soyurğaduk.

KA.1.7,8 Bulardın bilgüşiz kim kim-irse *ormanlarına* yörümesünler, ikin saba(n) sürse ğazir anbār almasunlar, *bularğa* küç birle konağ kondurmasunlar.

KA.2.10,11,12,13 Min-ba‘d *bu müşārü’n-ileyhlarğa yollarında ve izlerinde, seferlerinde, hüzurlarında, olturğanlarında ve turğanlarında, kişilerine ve qaralarına, yüklerine, çarvalarına* ferden mine’l-āfāt ve vechun mine’l-vücūh dağl ü ta‘rız kılmassunlar.

KA.2.14,15 *Mal ve ilmeklerine, aq ve āb zemīnlerine* dest-i teṭāvul kılmassunlar.

KA.2.15 *Öylerine* küç bile ilçi konağ kondurmasunlar.

KA.2.17 *Kayu ma yandın* noqsān zarar tigürmesünler.

KA.2.17,18,19 Öz ferāğati bile oturup şām u şabāh ve ğudüvv ü revāh *bizge ve bizniñ uruğımızğa* du‘ā ve alkış kılsunlar ve her nev‘din küç basınç, zaḥmet yunçuğ tigürmesünler.

1.5. Zarf Tümlenci

Cümlede “yön, zaman, sebep, miktar, durum, vasıta, şart” vb. bildirerek yüklemi tamamlayan ögedir. Zarflar fiile doğrudan bağlanır. Zarflar fiilin şartlarını ve zamanını bildirir (Karahan, 1999: 57, Ergin, 2000: 400-401).

Cümlede birden çok zarf kullanılabilir. Genellikle zaman zarfı diğer zarflardan önce gelir ve miktar zarfı yüklemden hemen önce yerini alır. Yön, zaman, tarz, sebep, vasıta, miktar ve şart bildiren tüm söz öbekleri zarf olarak kullanılabilir (Karahana, 1999: 58).

Şart cümleleri ana cümlelerin zarfıdır ve ana cümleye şart, zaman, sebep, benzetme vb. anlamlar katarlar (Karahana, 1999: 59).

Ör: A.1.3,4,5 *Uluğ orunğa oltuğan ergeyin anlaştı* Kıtlu Buğa Hasan başlı ilçiler iydük erti.

A.1.6,7,8,9 *Burunğı yıl* Begbolat Hoca M'DYN başlı bir neçe oğlanlar Begiş Turduçağ Birdi Davud başlı begler Edüğü atlı kişini Temirge *aldırtın çıkarup* iymişler.

A.1.9 *Ol til birle* kelti erti.

A.1.10,11,12,13 *Alarınñ ala köngül bile til inip il kırığınğa yite kelgente anlap yığılap sançışmağa turğanta ol yaman kişiler burun tebiregin tin il tarıp* ol iş tağı ol çaklı bolğan ergeyi ol erti.

A.1.14,15,16 *Tengri bizni yarlıkap* düşmanlığ kılğan Begbolat Hoca M'DYN Begiş Turduçağ Birdi Davud başlı oğlanlar beglerni muñgalttı.

A.1.16,17 *Emti bu yağunı anlaştı* Hasan Tulu Hoca başlı ilçilerini iydük.

A.1.17,18,19 *Emti tağı bolsa bizge baqar illeriniñ çıkışların çıkarup* bargan ilçilerge bergil.

A.1.19,20,21 *Başa burunğı yosunça* bāzergān or□aqlarınñ tağı yörüşünler.

A.1.21,22,23 *Uluğ uluşnıñ turuşınğa tağı yaşısı ol bolğay tip* altun nişānlığ yarlığ tuttuğ.

A.1.23,24,25 *Tağagu yıl, tārīh yiti yüz toksan beşte, Recep ayınıñ sekiz yañıta Ordu Tan'ta erürte* bitidimiz.

A.2.12,13,14,15,16,17,18,19,20,21 Bu yarlığnı tuğa turğan Muhammed'niñ öbeke aaları *burunğı keçgen Sayın Han çağıdın biri bire yarlığ, rāst tarhanlığ yosunça yörüp* atası Hācī Bayram Hoca'nı *biziñ han ağalarımız soyurkap tarhan kılğan çergesin anlaştı ötüdü erse ötülin yöp körüp* Muhammed biziñ soyurkal bolup tarhan bolup turşun tidimiz.

A.2.21,22,23,24,25,26,27,28 *Bu künden ilgerü* Qırım bile Qırq Yer'niñ tömenide Sudaq atlıg kentniñ civarında *burunğı zamāndın berü müteħaddir tarhan bolğan ındırçı salası bile meşhūr bolğan salasıdın şer'ci kabala yosunıça yer suwları bile* Muhammed'niñ oğlanları ilki Hācī Muhammed ve Maħmūd'nı āzād tarhan bolşun.

A.2.38,39,40,41 *Barur kelüride, kirür çıkarıa* Qırım'da, Kefe'de *qayuma törlüg erse alurıda satarıda* tamğa tartnaq almasun.

A.2.46,47,48,49,50,51,52 *Inç turup tınçlıg bile şām u sabāh evķātı şerifleride bizge taķı biziñ uruğ uruğımızğa du'ā alķış ite turun tip turā tururğa* altun nişānlıg al tamğalıg yarlıg birildi.

A.2.52,53,54,55 *Tarih sekiz yüzde, Bars yılı, Şa'bān ayınıñ altınçı künide* Özi suynıñ kenārıda Mücāverān'da erürde biñildi.

A.3.1,2,3 *Hāķ Ta'ālā 'ināyetiyle*, Muhammed peygāMBER mu'cizātıyla Muhammed'din Ğāzī Murādķa selām.

A.3.3,4,5 *Burunğı han ağalarımız birle sizniñ Rum vilāyetin bilgen atalarınız ağalarınız birle ilçi keleçi ıyışıp bölek selām alışıp bāzergān, ortaķ yürüşüp* yaħşı barış keliş kılurlar ermiş erdük.

A.3.5,6,7 *Soñra han ağamız Toķtamış Han sizniñ uluğ babañız Ğāzī Bāyezīd Beg birle burunğı yaħşı yosunça ilçi keleçi ıyışıp bölek selām alışıp* ikisi taķı *dostluk yaħşılık üze* Tengri rahmetiñe bardılar.

A.3.8,9 *Basa Hāķ Ta'ālā yarlıgıp, burunğı han ağalarımızniñ uluğ orunnı birip turğanda öz ara turamız talaşıp soñrağı zamānede oçur bolup* ta Baraķ qoluna tüşüp turur erdi.

A.3.9,10 *Burunğı yıl Hudāy'niñ 'ināyeti birle çerig yürüp barıp*, Baraķ birle Mansur'nı kaçurduķ.

A.3.11 *Birer ikişer yıl Özü kışlalı tip* köçüp kelip tururbiz.

A.3.11,12 *Basa sizge kişi iysek ulaķ aşurmağay tip* ıymaduķ.

A.3.12 *Basa* sizdin su birle kişi kelgey bildük.

A.3.12 *Niçük* boldı kelmedi?

A.3.13,14 *İmdi ... biz ikegüğe bir ‘aşr ... Devlet Berdi erse biz taqı Teñri’niñ yārisi birle burunğı yaǵşılarımız yosunınça yaǵşı barışalı.*

A.3.14,15 *Aramızda ilçi keleşi ıyışıp selām böleklerimiz yitişip bāzergān ortaqlarımız yörüşse keçer boy, qalır menü atqa.*

A.3.15,16 *Basa aramızda bu bir kesek ulaq kāfirni kiterürge niçük maşlāhat bolsa itip istegin.*

A.3.16,17 *Qurıdın sudın bāzergān ortaql yörüp yarlı miskīn tirligin qılsunlar.*

A.3.17 *Basa sizniñ esen tükelligni körüp kelsün tip Hācı ‘İbād berrekehu Hoca’dın bitig selām ıyduk.*

A.3.17,18 *Sizni köz körerge kişi ıyarnı özünüz bilürsiz tip bitig selām ıyduk.*

A.3.18 *Yıl Biçin, Orda Özü yaqasında irürde bitildi.*

A.4.6,7,8,9,10,11 *Serveri selātin be‘ināyeti rabbü’l‘ālemīn sulṭānı a‘zam Meḥmed Ğāzī’ğa köp köp selām ve taḥiyyet vāşıl bolğandın soñ i‘lām qılınur kim bizniñ ozaqı □ an babalarımız birle sizniñ burunğı yaǵşılarınıznıñ ilçi kileçisi kilişip bāzergān arğışları yörüşüp bölek selāmları yetişip isenlig tükelliglerin bilişe ol dostluq qarındaşlıq birle Tengri Ta‘ālā raḥmetine barmışlar.*

A.4.11,12,13,14 *Şükr ‘ināyeti ilāhīge burunğı ḥan babalarımızniñ uluğ ornunı yarlıqap birgende ozağı yaǵşılarımız yosunınça ilçi kileçilerimiz kilişip bāzergān arğışlarımız yörüşüp isenlig tükelligni bilişe tursağ bolğaymu, tigen oçurda köp ara ḥayf işler boldı irse kişimiz bara almağanı ol sebebdin irdi.*

A.4.14,15,16,17,18 *İmdi bir ve bar Tengri Ta‘ālāniñ yarlıqawı birle bu kündin ilgerü köp burunğı yaǵşılarımızniñ dostluqların arturup aramızda köp yaǵşılıqlarımız artura dostluqımızni, imdidin ilgerü ziyāde qılıp yaǵşı kişilerimiz kilişe barışa tursa yırağdağı işitürge yawuqdağı körerge keçer dünyāda dost düşmān arasında yaǵşı at ol bolğaymu, tiyü bizniñ selāmetlikni ayıtgaç.*

A.4.18,19,20 *Sizniñ isenlikni körgüze ağır selām yinil bölek yitgüre evāyildin berü qadīmī du‘ācımız Hācī Aḥmed başlıq ilçilerni iyduk.*

A.4.20,21 Tawuğ yıl, tārīh sekiz yüz yetmişde mübārek Berāt ayının beş iskide Ordu-yı Mu‘ azzam Ezoğlu Özen yaqasında irdi.

A.4.21 *Şeşenbe kün* bitildi.

A.5.15 *Mine’l a‘vām iksük bolmay ağır selām yiñil bölek birle* ilçı ve kileçilerimiz barsun kilsün.

A.5.16,17 *Dostluğ qarındaşlıqımız künden küngə teraqqı kılsun tip* sizge ilçilikke ‘Aziz Hoca atlığ qarındaşım oğlun yiberdim.

A.5.18,19,20,21 *İmdidin soñ* sizniñ birle bizim aramızda *Tengri ‘ināyeti birle dostluğ ol tarıka* ziyāde bolğay kim *inşā‘allāhu Ta‘ālā soñğı zamānede* düşmān arasında bir atı qalgay *tağı her tarafğa ne siz ‘azm ü sefer kılsañız* biz tağı bu tarafdın sizge taqviyet kılurğa hāzırımız.

A.5.21,22,23 Ba‘de ihtişāri’l kelām, *bu künden ilgerü qayu iş kim sizniñ ve bizniñ aramızda qarındaş ziyādesinğa ta‘alluğ tutar ol, işniñ ta‘ciliñe isti‘dād kılurğa meğül bolsañız siz hākimsiz tip ağır selām ve yiñil bölek birle* hāzretğa resül irsāl kılındı.

A.5.24 *Tārīh sekiz yüz seksen ikide mübārek şafēr ayının nısfında* istiktāb kılındı.

K.1.15,16,17,18 *Yortқан yasağı tip, çağdavul qaravul tip, çalgı haqqı tip, kara sanı qaldı yasağı tip, kara qonağı tip, huccet bahāne kılıp,* ne erse tilemesünler, almasunlar.

K.1.18,19 Ewleriñe *küç birle qonaq tüşürüp* qondurmasunlar.

K.1.19 Tavar qarasıdın, ‘*ulūfe süsün tip* almasunlar.

K.1.20,21,22 *Ne kim satsa alsa, tavar, kara ılkı, kul qaravaş satsa ve alsa* harc harācāt tamğa tartnaq almasunlar.

K.1.22,23 *Basa tuz arabaları, aşlıq öz arabaları Qırım’ğa Kefe’ge barsa* arabalarındın tamğa tartnaq almasunlar.

K.1.23,24 *Qabaqçılıq tip karaqolluq tip* tilemesünler.

K.1.24,25 *Heftyek ‘ameldārimız tip kap harcı tip pulkuz haqqı tip* tilemesünler, almasunlar.

K.1.25,26 *Kim kim erse tartup zor birle* hiç ne ersesin almasunlar.

K.1.26,27 *Qayu ma törlüg yandın bolsa* küç basınç, yunçuğ zaħmet, zulm ‘avān kılmasunlar.

K.1.34 *Tüzünçe* bilgeler.

K.1.34,35,36 Bu yarlıgını tuta turğan Engürli Mahmüd oğlu Hekim Yahyâ'ğa *soyurğal bolup* tarhan bolsun tidimiz.

K.1.36,37 *Qayda tilerse barsun, qayda tilerse yörüsün.*

K.1.37,38 *Bu künden ilgerü yasaq alban almasunlar.*

K.1.38,39 Koluş qolqa tilemesünler, *çerig öf tip* rahmet itmesünler.

K.1.39,40,41 *Qayda taqı bolsa ikin yetkin kılsa hazir anbār tip qurt anbārı tip* ne irse tilemesünler, almasunlar.

K.1.48,49,50,51 *Basa bulayu turğaç idip erip yarlıg üzerge kılıp bu tarhan kılğanımız Hakim Yahyâ'ğı küç basınç, zahmet yunçuğ, zulm 'avān tegürgen kişilerge ne yaşısı bolğay, qorqarlar erne tidimiz tip* tuta turğan altun nişānlıg, al tamğalıg yarlıg birdimiz.

K.1.51,52 *Tārīh tawuq yılı, sekiz yüz elli yedikde* bitidi.

K.1.52,53 *Mübārek şafer ayınuñ yigirmi altınçı kün, düşenbe kün* Orda-yı Mu'azzam Qırq Yir'de sarāyda bitinildi.

K.2.5 *Tüzünçe* bilsinler.

K.2.6,7 *Basa bu Hoca Bey quruda bāzergān kılsa deryāda kemi birle yörise alurıda kim kim erse tamğa tartnaq, harc ve harācāt* tilemesünler, almasunlar.

K.2.8 Evleriñe *küç birle* qonaq tüşün qondurmasunlar.

K.2.8,9,10 *Yasaq qalan süsün 'ulūfe tip* tilemesünler, tavar qaraların ulağ ilmek tutmasunlar, *qoluşı qoltqası tip* ne esrelerin *tartıp* almasunlar.

K.2.12,13,14 *Basa bulayu tiyü turğaç yarlıg körüp bu tarhanımız Hoca Bey'ge küç 'avān, yunçuğ zahmet tegürgey kişilerge ni yaşısı bolğay, qorqarlar erne tiyü* tuta tururğa altun nişānlıg, al tamğalıg yarlıg birildi.

K.2.14,15 *Tārīh sekiz yüz yetmiş ikide Muḥarrem ayınuñ ortasında* Ordu-yı Mu'azzam Qırq Yer'de *irürde* bitildi.

K.3.8,9 *Ba'de* ma'lüm bolsun, *özümüzni Tengri Ta'ālā yarlıқағalı berü* sizge yaǵşı kişimizden keliş barış qıla almaduq.

K.3.10 *Burun ħan babam birle* niçük dost qarındaş erdiniz, biz taqı *ol yosunça* yörüpdür erdük.

K.3.11 Munda *sizniñ katırğalarını başlap* Ya'qūb keldi.

K.3.11,12 Biz taqı *yaǵşı sözlerimiz ayıtğunça* kişimni iki şehrimiz köydürdi.

K.3.12 *Bu işler üçün* men sizge yaǵşı kişim yiberürmen, *alay* bilgeysiz.

K.3.12,13 *Basa* Kefe sizniñ ħarāc güzārınız erdi, bizniñ qonaqımız erdi.

K.3.13,14 *Katırğalarını başlap* Ya'qūb kelip Kefe'niñ köp kişilerin alıp kitipdür.

K.3.15 Kefeliler *kişilerimizni tonap* bir kişimizni öltürdiler.

K.3.17,18 *İmdi qarındaşlıq kılıp* Kefe'niñ *ol yesīrlerni yiberseñiz,* 'azīm minnet bolğay.

K.3.19 *Basa* sizdin iltimās ol turur.

K.3.20,21 *Mevlānā Bayram Şāh'dın bir mektüb yibergeysiz tiyü keremiñizge i'timād qıla* taħiyyetnāme irsāl kılındı.

K.4.1,2,3,4 ...*vāşıl bolğandın soñ...evşāfi hamīdīñizni işitip* ol zindān içinde sizdin necāt umar irdük, biħamdi'llāh ol *umğanımız kibi* boldı.

K.4.4,5,6 *Biz taqı bolsa Tengri 'ināyetinde,* şükr, *ol zindāndın ħalāş bolup* pādişāhniñ tigmesi boldum.

K.4.7,8 Bu 'ivaźni pādişāhğa *biz niçük kulluq birle* qaytarqaymız.

K.4.8,9,10,11,12,13 *Meger* Allāhu Ta'ālā qaytarğay, *imdi bizniñ üçün devlet işikinde merħamet sem'iniñ vāqıf bolup* pādişāhğa bizni *ħayr söz birle* yād qılğaysız kim biz pādişāhğa muṭī' münkād bolğanımızni taqı şākir bolğanımızni taqı *Aħmed Paşa birle* 'ahd ü şart kıldıuq kim *pādişāhniñ dostına dost düşmenine düşmen bolğaymız tip* ol 'ahd ü şart üstünde tururmız.

K.4.14,15,16,17,18 Taqı *bizniñ düşmenlerimiz köp turur, bizniñ üçün hile birle yalğan söz tüşürgey tip* qorqarmız kim *sizler anıñ bigin sözlerge inanmay* bizdin *mu'ayyen haber bilmeginçe bizge öfke kıılmağaysız tip* umanurmız *tiyü keremiñizge i'timād kıla* taħiyetnāme irsāl kııldı.

K.5.6,7 ...oldur ki *kemineñiz hālindin istifal olursañız* Allāh 'ināyeti birle ve sulṭānım devletinde sağ selāmet kıulluqda hāzır turupmız ve hem taht tarafından haber şoldur ki hālleri kıatı bitigdir alınmışdır.

K.5.7,8 İlçi daħı varıp irdi, *henūz* taht ilindedir.

K.5.8 *Ne vaqt mu'ayyen haber bilsek* devlet kıapusına bildürürmiz.

K.5.9,10.11,12 Kralı kāfirden daħı kemineñize ilçi ādem keldi, kemineñiz daħı *şöyle cevāb birle* könderdik ki devletlü sulṭānım sağ olsun, sen *Qara Boğdan ile bir olursañ* senden özge düşmenimiz yokdur ve eger *Qara Boğdan birle bir olmay pādışāhımız ile barışsañız* biz daħı *hoş dostmız diyü iki ay va'de verüp bir ādemimiz қоşup* könderdik.

K.5.12,13,14 *Ne vaqt ol cānibden daħı haber bilsek* devlet kıapusına könderirmiz ve daħı devletli sulṭānımın 'adl (ü) dādına lāyık kimseneleri devlet kıapusına bildürmek kemineñize vācibdür.

K.5.14,15,16,17 Eyle olsa kemineñize in'ām olınan kıullarıñız ve daħı Kefe'niñ müsülmānları, gāvurları mecmū'ları Hüsām Qāzī du'ācınıñdan hoşnuddurlar ve daħı yağılıklar olındı, tāt ün oldı, *ni kıadar taqsirlik vak'alarda yarlı miskinniñ murādları hāşıl olup sulṭānıma çok sevāblar alınup kiçe kündüz* devletlü sulṭānıma du'ā ve şenāları ederler.

K.5.17,18,19 Şimdi barça du'ācı, yarlı miskin halkınıñ temennāsı oldur ki Hüsām Qāzī'ni *yene* Kefe qāzılıkına *muqarrer* olına *yarlı miskinniñ murādı olunup* sulṭānıma 'azim sevāb ola.

K.6.14,15,16,17 Sizlere daħı i'lām oldur ki *cemī' leşkeriñizle hünkāra muvāfaqat idüp dīni islāmğa mu'āvenet idüp ol tarafından yöriseñiz diyü bize haber tegdi ise özümznün yağımız daħı var iğeç siziñ hidmetiñizi kıabül idüp isti'dādı harb ve ālātı qarab ile rākibāne* barduq.

K.6.18,19 *Biħisāb ba'dehū rücū' kıılğunça* haberi mühmel keldi kim *"yağı keldi ewleriñizi gāret itdi"* diyü.

K.6.19,20,21 *Derhāl alġan ġanīmet-lerimizi salıp rücū' itmeke ƙaşd ittük ise kāfir artımızdan kelip bizim ile muhārebe-i keşir ƙıldı.*

K.6.22 *Özümüz bir at ile keldük.*

K.6.22,23 *Ba' dehū bizim 'aķībimizçe yağımız taht leşkeri ile kelip illerimizi aldı.*

K.6.24 *Semüz atlarımız yok idi ki ƙıƙıp muhārebe ƙılay idük.*

K.6.24,25 *Ƙırım şehrini daĥı kelip muhārebe ƙılmaƙ diledi ammā ƙal' aya kār ide bilmedi.*

K.6.25,26,27 *Bu mühmel haberlere olup siziġ mübārek cemāliġiz ile müşerref olabilmedük, elĥamdü li'llāh, işüttük ki Ƙara Boġdan -'aleyhi'lla' neniġ- üzerine manşür muzaffer olmışsız.*

K.6.29,30,31... *muġaddes muṭahhar rūhınıġ istimdādı ile hezīmet ƙılmışsız diyü sem'imize tegdi ise könlümüze ġāyet ferūḥ ve sürür ḥāşıl oldu ve ba' dehū Yegen Beg keldi ise rāst Yegen Beg'i uzata bilmedük ki arada yaġı var idi.*

K.6.31,32 *Nāġah uolda yaġıge uıraġay daĥı zāyi' bolġay siziġ bize ḥātırınız bize ƙalġay diyü sizdin ḥicāb ittük.*

K.6.32,33 *Bizim ḥāzır, leşkeri 'azīm yok idi diyü ḥāzret-i 'ālīyyeġize ruġ' a irsāl ƙılındı.*

K.7.14,15,16,17 ... *revāne olduġdan sonra ma' rüz olunan oldur ki ḥāş ƙuluġuz muḥibbāne ve muḥlişāne du'ā ve teḥāyā vāşıl olandın soġ yer öpüp i' lām ƙılınur kim ruġ' ai şerīfıġiz bize deġdi -elĥamdüli'llāh- besī ġāyet sevindük, öpüp başımız üzerine ƙoduġ.*

K.7.17,18 *Ben ƙuluġuz üçün yüz yıl devlet ile ḥayātınız bāķi ve pāyende olsun.*

K.7.18,19 *Pādişāhım ḥāzretleriġizde ben ƙuluġuzdan yaramaz söz naĥl itmişler, mübārek sem' inize eyle düşürmüşler ki Eminek muḥālefet eyledi diyü.*

K.7.20,21 *Her ne yere ki ƙadem basarsız, benüm yizümnüġ üzerine ola.*

K.7.21,22 *Her kim-erse size muḥālefet iderse şol kim erse mezāhibi erba'ada müsülmān degül durur.*

K.7.23,24 *Beni sevmez düşmenim eyle dimiş, benüm başım, ewim barķım, ilim künüm ḥep barçası siziġ başıġız şadaķası olsun.*

K.7.24,25 *Niçe ki ḥayātta olursam sizin mübārek etekiġizden ayrılmazam.*

K.7.25,26 *Zinhār keremi* ‘*ināyetiñiz olursa yaramaz kim ersenüñ sözine i‘tibār itmeñiz.*

K.7.27,28 *Timür Beg’nüñ üzerine kilür diyü* haber kildi.

K.7.28 *Eger eyle olursa* Timür Beg bize yakın olur.

K.7.29 *Eyle olsa* bize yaramaz olur.

K.7.29,30 *Bizim illerimiz aña barıp hoşulup Nür Devlet ile Haydar sebebinden ötürü epeyi zahmetler çekermiz.*

K.7.31,32 Benüm sözümnü hem dutmazlar, savaş ve ceng etmeke ādem yok, baş yok, *ol cihet ile* illerimiz *aylağ* gider.

K.7.32 Anı *yağın* bilesiz.

K.7.32,33 *Şimdi* beglerimiz dağı halkımız dağı Meñli Girey’ni tilerler.

K.7.33,34 *Ol ikisi barışmaz üçün* illerimiz harāb oldu.

K.7.34,35 *Eger Meñli Girey kilürse hep barçası bir ağızğa ve bir hükmge bakarlar diyü besī muntazır* dururlar.

K.7.35,36 *Şimdi pādişāhum* ‘*ināyetiñiz olursa luğ idüp yakın kelmezden öñdin Mengli Girey’ni könderseñiz hemān* il bizim durur.

K.7.36,37 *Eger ta‘cīl olmaz ise* il gider.

K.7.37 Ben *yalğuz* dutmazın.

K.7.37,38 Bu cezire dağı hep beglikimiz dağı *bu il ile* durur.

K.7.38 *İlge tükendin sonra* ben dağı bu arada durmazın.

K.7.39,40 *Bunçalayın hālleri baña niçün dimediñ diyü* aytmañız.

K.7.40,41 *Ol sebebdin sizniñ mübārek sem‘iñize düşürmek üçün* beyān eyledük.

K.7.41,42 *Şimdi elbette elbette Meñli Girey’ni ta‘cīl könderseñiz hemān* bizim ilimizni düzmesine sebep olursız.

K.7.42,43,44 *Eger bizim ābādānlığımızı niçe ki sebep olursız iki cihānda şevābı ‘azīmler sizniñ ola.*

K.7.44 Nūr Devlet’ni *aşlā* il ve begler dilemezler, hīç işke yaramaz.

K.7.44,45 *Kendü qardaşı ile muḥālefet ider.*

K.7.45,46 *Ol sebebden ötürü bir çahlıq bizār olmışlar.*

K.7.46,47,48 Ammā tilek sizden oldur ki Menli Girey’ge eyü naşihatlar eyleniz ki il *yaragın eyü teftiş eylegil daḥı Eminek sözinden çıqmağıl diyü* çok naşihatlar kılasız.

K.7.48,49,50 *Bu mektüb sizniñ mübārek ḥidmetke erişicek ol zamān köndermek artınça olasız ki bu yağı tarafından bizdin yaña muḥālefet olmaya diyü.*

K.7.50,51 *‘Āli ḥāzretleriñize du‘ā kıılıp yer öpüp çok güstāḥāne sözle bu ruḳ‘ ā irsāl kıılındı.*

K.7.53 Anuñ kelürine daḥı bu ḥāller eyüdür, *eyle* bilesiz.

K.8.2,3 Biz ḳuluñuz taḳı *sizniñ esen sağ ve selāmetliḳiñizni işitip* Tengri Ta‘ālāğa köp şükürler kılduk.

K.8.4 Biz ḳuluñuzni *dāyim şadaḳa ve in‘ām birle* yād kılursız.

K.8.4,5 Allāh Ta‘ālā *dāyim* fırsat ve nuşret ve şevketiñizni ziyāde kılgay.

K.8.8 *Sizniñ sem‘iñizge ni söz aytur bolsalar* işitmeseniz.

K.8.9 *Sizniñ luḫf u keremiñiz bilür tiyü* dāyim ötüngenimiz ol irdi.

K.8.9,10 *İmdi kiyin devlet işikine du‘ā kııla* taḥiyyetnāme irsāl kıılındı.

K.9.4,5 *Devlet du‘āsını i‘tikād u ihlāsla tāze kıılmaḳdan soñra* ma‘rüz olunan oldur ki *sultānımuñ buyruğıyla bu memlekete keldük erse* bu memleket biz kören kibi olmadı.

K.9.6 *Şimdiki ḥālde* memleket ḥarāblıgından döşelig daḥı ḳalmamış.

K.9.6,7 *İmdi* bizniñ ḥālimiz asrı mükedderdir.

K.10.5,6,7 ...ma‘rüz olunan oldur ki *biz ḳuluñuzni cenābı āliñizdin bu vilāyetge yibermeke emr bolğanda* Ḳāsım ḳuluñuzni bizniñ birle birge kelmeke emr boldı erdi.

K.10.7,8,9,10,11 *Alay bolsa yolda ve izde berde ve baırde kondurmaıda, k c rmeide her veçhile ne maşlaıat boldı erse kulluğın taksir kılmay padişahnıı emrini ve bizniı ıidmetimizni g yet haddinçe katlanıp kulluğında her veçhile kuşur koymay yerine keltirdi.*

K.10.11,12,13 *İmdi padişahi ‘alempenahuı biıari devletinden umiddir ki bu kuluğuznuı ıidmeti zayi‘ bolmay bir himmet oluna.*

K.10.13,14 Muıa himmet olan *hem n* bizge bolıan kibidir.

K.10.14,15 *Anıı u c n* kim biz hem beglerümüz efendidin *g yet* hoşn dmız.

K.11.12,13,14 ... *tebliğ kılmakdın soıra* ma‘r z olunur kim *devlet işikinden emr olunup bu yerge kelgenimizde halkımızniı h lleri asrı mükedder olduğı sebebdin* ıazreti ‘aliğa ademimiz köndere almaduğ.

K.11.15,16,17 *şimdiki h lde*, elıamd li‘ll h, sult nımnıı s ye-i devletinde *biz kuluna ‘in yet kılgan memleket g yet r hat bolup* devletli sult nıma barça halklar, *ş m ve şab hda, g d vv   rev hda* du‘   kıla tururlar.

K.11.17,18,19 *İmdi* sult nımnıı sağ ve sel metliğın bildüre ‘Abdü’l‘aziz atlığ adamımızni ıidmetiniğe *birkaç sözler sipariş kılıp* irs l kılındı.

K.11.19,20 İnşall h ‘*inde’l-ıuz r bi’s-sur r olunsa takriren* işbu taııyyet-n me irs l kılındı, *feth-i ebedi ve du‘  -yı sermedi dayim.*

KA.1.1,2,3 İbr him ıanımnı, soyurđal sözüm, *Hud y rızası u c n, Muıammed resulu‘ll h şef ati u c n* bu  ks z oğul tul ıatunni  z d tarıııan bolsun tid k.

KA.1.3,4,5,6 Bu  z d birgen kim-irselerniı atı başlığ G lbost n ıatun oğlı Muıammed ‘Aziz ıan neseb-i ş h neseb-i Caneke Sult n bu atlı kim-irselerni  z d yiberildi taıı Hoş Kildi atlığ çorasın birge bolsun tid k ve taıı *Muıammed ‘Ali, Muıammed ‘Aziz’niı atasını soyurđap birgen bu iki tamđa ormanın soyurđap il ağaları birle* İrek’te soyurđaduk.

KA.1.7,8 *Bularđın bilgüşiz kim kim-irse* ormanlarına yörümesünler, *ikin saban sürse* ıazir anb r almasunlar, bularka *k c birle* k nağ kondurmasunlar.

KA.1.9,10,11 *ıayı ma yandı k c tigürmesünler tip* bu ıaydar ‘Ali Sult n’niı  z d yibergen G lbost n ıatun oğlı Muıammed ‘Ali ‘Aziz ıan neseb-i ş h neseb-i Caneke Sult n taıı Hoş Kildi atlı çorası bu kim irseler tuta turđan sanlığ yarlığ birildi.

KA.1.11 *Tārīh sekiz yüzde Ramazān aynı evvelinde* bitildi.

KA.2.5,6,7 ...*bu nişān yetkeç* söz ol kim bu Muhammed oğlu Şeyh Aḥmed daḡı Şeyh Aḥmed'niḡ oğlu Abdāl [daḡı Seyyid Aḥmed ve ünsi Muhammed'niḡ oğlu Mūsā] Seyyid oğlu Ya' ḡūb bu ünsi Bulanıs daḡı ünsi Nūr Seyyid Buydı kim irse *bizge kelip* başvurdılar.

KA.2.8,9,10 Ol ḡan ağalarımızdan tarḡan bolḡan kişiler ikendir biz daḡı *soyurḡap* bu mezkūr kim-irselerni *Teḡri Ta'ālā rızāsı ve taḡı Muhammed resūlu' llāh şefā'ati üçün* tarḡan kıldım.

KA.2.10,11,12,13 *Min-ba'd* bu müşārü'n-ileyhlarḡa yollarında ve izlerinde, seferlerinde, ḡūzurlarında, oturḡanlarında ve turḡanlarında, kişilerine ve ḡaralarına, yüklerine, çarvalarına ferden mine'l-āfāt ve vechun mine'l-vücūh daḡl ü ta' rız kılmasonlar.

KA.2.13,14 *Ḳoluş ḡoltḡa, bāc ve ḡarc ḡarācāt dip* tilemesünler.

KA.2.15 Öylerine *küç bile* ilçi ḡonaḡ kondurmasunlar.

KA.2.16 *Şala ḡarcı, yer ḡablesi, tütün sanı dip* almasunlar.

KA.2.17,18,19 *Öz ferāḡati bile oturup şām u şabāḡ ve ḡudüvv ü revāḡ* bizge ve bizniḡ uruḡımızḡa du' ā ve alḡış kılsunlar ve her nev' din küç basınç, zaḡmet yunçuḡ tigürmesünler.

KA.2.19,20,21 *Basa bulayu tiyü turḡaç yarlıḡ tiḡlemey küç basınç, zaḡmet yunçuḡ tigürgen kişilerinḡ özlerine ni yaḡşısı bolḡan dip* al nişānlıḡ yarlıḡ birildi.

KA.2.22 *Tārīh, toḡuz yüz yegirmi toḡuzda*, mübārek Şafer aynıḡ on üçüncü kün irdi.

1.6. Cümle Dışı Ögeler

Cümlelerin ögeleri ve cümleler arasında bağlantı kuran ögelerdir. Hitaplar, ara sözler, ünlemler, ünlem öbekleri ve bağlama edatlarının hepsi cümle dışı unsur kabul edilir. Karaaḡaç, cümle dışı unsurları bağlayıcılar ve ünlem öbekleri şeklinde sınıflandırmıştır. Bağlayıcıları; cümleler arasındaki açıklama, denkleştirme, karşılaştırma, onama vb. anlam ilişkilerini tamamlayan unsurlar olarak tanımlarken ünlem öbeklerini; dil kullanıcısının olay hakkındaki duygu ve düşüncelerini bildiren, yükleme bağlanamayan cümleler arası ögeler olarak tanımlamıştır (Karaaḡaç, 2009: 196, Karahan, 1999: 59-60).

Ergin, cümle dışı unsurlar olarak adlandırdığı bu yapıların bağlama ve ünlem edatlarından veya ünlem gruplarından oluştuğunu belirtir. Bu yapıları “*filile ilgisi olmayan ve cümleye sadece ilave edilmiş bir durumda bulunan unsurlardır*” şeklinde tanımlamıştır. Bu unsurlar cümle içinde, cümleler arasında ya da parantez içinde bulunabilir (Ergin, 2000: 400).

Özmen, bu unsurların yükleme sorulan hiçbir soruya cevap vermediği için “cümle dışı unsur” olarak adlandırıldığını ifade eder. Cümle dışı unsurlar, yükleme şekilce değil anlamca bağlantılıdır ve cümlelerin kuruluşuna katılırlar. Özmen, bu öğeler cümleyi anlam bakımından tamamladıkları için “cümle dışı unsur” adlandırmasını doğru bulmaz; bunun yerine “*bağımsız tümleç*” ifadesini önerir. Bağlaçları, edatları ve ünlemleri de bu unsurların içine dahil eder (Özmen, 1995: 224-226).

Karahan, bu yapıları “*Cümlenin kuruluşuna katılmayan ve dolaylı olarak cümlelerin anlamına yardımcı olan unsurlardır.*” şeklinde tanımlar. Karahan; “*bağlama edatlarını*”, “*ünlem edatlarını*”, ünlem gruplarını, hitapları ve ara sözleri cümle dışı unsur olarak değerlendirir. Bazen iki çizgi ya da parantez bazen de ki edatından sonra karşılaştığımız açıklama cümlelerini bu unsurlara dahil eder (Karahan, 1999: 59-60).

Ör: A.5.11 *Kim* resüli mürsel Karaç Bahatur kildi.

A.5.12 Sizniñ sağ ve selâmetliğinizi bizge ma‘lüm kıldı kıldı *hem* ol aḥbâr-ı büldanı meftūhı taḳı bizge ta‘yîn kıldı.

A.5.18,19,20,21 İm didin soñ sizniñ birle bizim aramızda Tengri ‘ināyeti birle dostluḳ ol ṭarīḳa ziyāde bolḡay *kim* inşā‘ allāhu Ta‘ālā soñḡı zamānede düşmān arasında bir atı ḳalḡay *taḳı* her ṭarafḡa ne siz ‘azm ü sefer ḳılsañız biz taḳı bu ṭarafdın sizge taḳvıyet ḳılurḡa ḥāzırımız.

A.5.21,22,23 *Ba‘de iḥtişāri’l kelām*, bu kündin ilgerü ḳayu iş *kim* sizniñ ve bizniñ aramızda ḳarındaş ziyādesinḡa ta‘alluḳ tutar ol işniñ ta‘ciliñe isti‘dād ḳılurḡa meḡül bolsañız siz ḥākimsiz tip ağır selām *ve* yiñil bölek birle ḥāzretḡa resül irsāl kılındı.

K.4.8,9,10,11,12,13 *Meger* Allāhu Ta‘ālā ḳaytarḡay, imdi bizniñ üçün devlet işi içinde merḥamet sem‘iniñ vāḳıf bolup pādişāhḡa bizni ḡayr söz birle yād ḳılḡaysız *kim* biz pādişāhḡa muṭī‘ münḳād bolḡanımızni taḳı şākir bolḡanımızni taḳı Aḡmed Paşa birle ‘ahd ü şart ḳılduḳ *kim* pādişāhniñ dostına dost düşmenine düşmen bolḡaymız tip ol ‘ahd ü şart üstünde tururmız.

K.4.14,15,16,17,18 *Takı* bizniñ düşmenlerimiz köp turur, bizniñ üçün hile birle yalğan söz tüşürgey tip qorqarmız *kim* sizler anıñ bigin sözlerge inanmay bizdin mu'ayyen haber bilmeginçe bizge öfke kılmağaysız tip umanurmız tiyü keremiñizge i' timād kıla taħiyetnāme irsāl kılındı.

K.5.6,7 ...oldur *ki* kemineñiz hālindin istifal olursañız Allāh 'ināyeti birle ve sultānım devletinde sağ selāmet kulluğda hāzır turupmız *ve hem* taht tarafından haber şoldur *ki* hālleri qatı bitigdir alınmışdır.

K.5.9,10.11,12 Kralı kāfirden daħı kemineñize ilçi ādem keldi; kemineñiz daħı şöyle cevāb birle könderdük *ki* devletlü sultānım sağ olsun, sen Qara Boğdan ile bir olursañ senden özge düşmenimiz yoğdur *ve eger* Qara Boğdan birle bir olmay pādışāhımız ile barışsañız biz daħı hoş dostmız diyü iki ay va' de verüp bir ādemimiz қоşup könderdük.

K.5.12,13,14 Ne vaqt ol cānibden daħı haber bilsek devlet qapusına könderirmiz *ve daħı* devletli sultānımın 'adl (ü) dādına lāyık kimseneleri devlet qapusına bildürmek kemineñize vācibdür.

K.5.14,15,16,17 *Eyle olsa* kemineñize in'ām olınan qullarıñız ve daħı Kefe'niñ müsülmānları, gāvurları mecmū'ları Hüsām Qāzī du'ācınıñızdan hoşnuddurlar *ve daħı* yağılıklar olındı, tāt'ün oldı, ni qadar taqsirlik vak'alarda yarlı miskinniñ murādları hāşıl olup sultānıma çoğ sevāblar alınup kiçe kündüz devletlü sultānıma du'ā ve şenāları ederler.

K.5.17,18,19 Şimdi barça du'ācı, yarlı miskin halkınıñ temennāsı oldur *ki* Hüsām Qāzī'ni yene Kefe qāzılıqına muqarrer olına yarlı miskinniñ murādı olunup sultānıma 'azim sevāb ola.

K.6.12,13,14 ...ma' rüz oldur *ki* şerif hāzretiñizden biz miskin hādimleriñize kelāmı şerif keldi *ki* hünkār hāzretleri Qara Boğdan 'aleyhi'lla'ne üzerine gāzāya qaşd eyledi.

K.6.14,15,16,17 Sizlere daħı i'lām oldur *ki* cemī' leşkeriñizle hünkāra muvāfaqat idüp dīni islāmğa mu'āvenet idüp ol tarafından yöriseñiz diyü bize haber tegdi ise özümüznüñ yağımız daħı var iğeç siziñ hıdmetiñizi qabül idüp isti' dādı harb ve ālatı qarib ile rākibāne barduğ.

K.6.18,19 Biħisāb ba' dehū rücū' kılğunça haberi mühmel keldi *kim* "yağı keldi ewleriñizi gāret itdi" diyü.

K.6.24 Semüz atlarımız yoğ idi *ki* çıkıp muhārebe kılay idük.

K.6.24,25 Kıırım şehrini dağı kelip muğärebe kıılmaq diledi *ammā* kal' aya kār ide bilmedi.

K.6.25,26,27 Bu mühmel haberlere olup siziğ mübäreke cemāliniz ile müşerref olabilmedük, *elğamdü li'llāh*, işüttük *ki* Kıara Boğdan -' *aleyhi'lla'neniğ*- üzerine manşür muzaffer olmışsız.

K.6.29,30,31...muğaddes muğahhar rühiniğ istimdādı ile hezimet kıılmışsız diyü sem' imize tegdi ise könlümüze gāyet ferūğ ve sürür hāşıl oldu *ve* ba' dehü Yegen Beg keldi ise rāst Yegen Beg'i uzata bilmedük *ki* arada yağı var idi.

K.7.14,15,16,17 ...revāne olduğdan sonra ma' rüz olunan oldur *ki* hāş kıuluğuz muğibbāne *ve* muğlişāne du' ā *ve* teğāyā vāşıl olandın son yer öpüp i' lām kıılınur *kim* ruk' ai şerifiniz bize değıdi -*elğamdüli'llāh*- besī gāyet sevindük, öpüp başımız üzerine kıoduğ.

K.7.18,19 *Pādişāhım* hāzretleriñizde ben kıuluğuzdan yaramaz söz nağl itmişler, mübäreke sem' iniğe eyle düşürmüşler *ki* Eminek muğālefet eyledi diyü.

K.7.23 *Hāşā* *ki* bendin ol hāller vākī' ola.

K.7.25,26 *Zinhār* keremi ' ināyetiñiz olursa yaramaz kim ersenüñ sözine i' tibār itmeñiz.

K.7.34,35 *Eger* Meñli Girey kilürse hep barçası bir ağızğa *ve* bir hükmge baqarlar diyü besī muntazır dururlar.

K.7.36,37 *Eger* ta' cİL olmaz ise il gider.

K.7.42,43,44 *Eger* bizim ābādānlığımıza niçe ki sebep olursız iki cihānda şevābı ' aзіmler siziğ ola.

K.7.46,47,48 *Ammā* tilek sizden oldur *ki* Meñli Girey'ge eyü naşihatlar eyleñiz *ki* il yarağın eyü teftiş eylegil dağı Eminek sözinden çıkmagıl diyü çok naşihatlar kılasız.

K.7.48,49,50 Bu mektüb siziğ mübäreke hizmetke erişicek ol zamān köndermek artınça olasız *ki* bu yağı tarafından bizdin yağa muğālefet olmaya diyü.

K.8.5,6 *Pādişāhım* biz kıuluğuz bigin niçeler devlet işikinde kıulluğ kıurın beline bağlap tururlar.

K.8.7,8 Pādişāhımdın tilekim oldur *kim* dostumuzdın düşmenimiz köp.

K.9.4,5 Devlet du' āsını i' tikād u ihlāsla tāze kıılmaqdan sonra ma' rüz olunan oldur *ki* sulğānımuğ buyruğıyla bu memlekete keldük erse bu memleket biz kören kibi olmadı.

K.10.5,6,7 ...ma' rüz olunan oldur *ki* biz kuluñuznu cenābī āliñizdin bu vilāyetge yibermeke emr bolğanda Kāsım kuluñuznu bizniñ birle birge kelmeke emr boldı erdi.

K.10.11,12,13 İmdi pādişāhı 'ālempenāhuñ biñārī devletinden ümıddir *ki* bu kuluñuznuñ ħidmeti zāyi' bolmay bir himmet oluna.

K.11.12,13,14 ... tebliğ kılmakdın soñra ma' rüz olunur *kim* devlet işikinden emr olunup bu yerge kelgenimizde ħalkımızniñ ħālleri asrı mükedder olduğı sebebdin ħazreti 'ālīga ādemimiz köndere almaduğ.

K.11.15,16,17 Şimdiki ħālde, *elħamdüli'llāh*, sulñānımnıñ sāye-i devletinde biz kıluna 'ināyet kılgan memleket gāyet rāhat bolup devletli sulñānıma barça ħalklar, şām ve şabāħda, ğudüvv ü revāħda du' ā kıla tururlar.

K.11.19,20 *İnşallah* 'inde'l-ħuzūr bi's-surūr olunsa taqrıren işbu taħıyyet-nāme irsāl kıldı, fetħ-i ebedi ve du' ā-yı sermedı dayım.

KA.1.3,4,5,6 Bu āzād birgen kim-irselerniñ atı başlığ Gülbostān ħatun oğlı Muħammed 'Aziz Ĥan neseb-i şāh neseb-i Caneke Sulñān bu atlı kim-irselerni āzād yiberildi *taķı* Ĥoş Kildi atlığ çorasın birge bolsun tidük *ve taķı* Muħammed 'Alı, Muħammed 'Aziz'niñ atasını soyurğap birgen bu iki tamğa ormanın soyurğap il ağaları birle İrek'te soyurğaduk.

KA.2.5,6,7 ...bu nişān yetkeç söz ol *kim* bu Muħammed oğlı Şeyħ Aħmed daħı Şeyħ Aħmed'niñ oğlı Abdāl [*dağı Seyyid Aħmed ve ünsi Muħammed'niñ oğlı Mūsā*] Seyyid oğlı Ya' kıb bu ünsi Bulanıs dağı ünsi Nūr Seyyid Buydı kim irse bizge kelip başvurdılar.

KA .2.17,18,19 Öz ferāgati bile olturup şām u şabāħ ve ğudüvv ü revāħ bizge ve bizniñ uruğımızğa du' ā ve alķış kılsunlar *ve* her nev' din küç basınç, zaħmet yunçuğ tigürmesünler.

2. CÜMLE TÜRLERİ

Cümleyi değerlendirmeye yapılarına göre cümleleri inceleyerek başlayacağız. Daha sonra çalışmamızı yüklem türüne göre cümleler, yüklem yerine göre cümleler ve anlamına göre cümleler başlıklarıyla sürdüreceğiz.

2.1. Yapılarına Göre Cümleler

Türkiye Türkçesinde cümleler, yapılarına göre değişik özellikler gösterebilir.

“Ergin, Türkçede genellikle tek yüklemlî yalın tümcelerin bulunuşuna değindikten sonra ortaç ve ulaçların zenginliğı nedeniyle en karmaşık anlatımların kolayca anlaşıldığını belirtmektedir. Türkçede az sayıda da olsa bileşik tümcelerin olduğunu, bunların ‘şartlı, ki’ li’ , bir üçüncü biçim olarak da “iç içe birleşik” tümceler adı altında anlatmaktadır. Ediskun, yapılarına göre cümleleri ‘basit cümleler, bağımsız bileşik cümleler’ diye ayırdıktan sonra, ‘şekillerine göre cümleler, sıra cümleler, bağı cümleler’ olarak bölümlenmiştir. Banguoğlu, ‘1.Basit cümle’ ‘2. Bileşik cümle; a)Tümleme birleşik cümle, b)Karmaşık birleşik cümleler’ bölümlerinde yapı bakımından tümceleri incelemiştir. Gencan’a göre yapıları bakımından tümceler üçe ayrılır, ‘1.Yalınç tümce, 2.Bağımsız önermelerden birleşmiş tümce, 3.Bileşik tümce.’ Dizdaroğlu, yapılarına göre tümceleri şöyle bölümlendirmiştir: ‘1.Yalın tümce; 2.Bileşik tümce.’ Bileşik cümleleri de ‘1.Girişik tümce, 2.Kaynaşık tümce, 3.Koşul tümcesi, 4.İlgi tümcesi, 5.Katmerli bileşik tümce’ adı altında incelemiştir (Atabay vd, 2003: 91).

Karahan yapısına göre cümleleri basit, birleşik, bağı ve sıralı diye ayırmıştır. Basit cümleleri, isim ya da fiil tek bir yüklemi bulunan cümle olarak tanımlamıştır. Birleşik cümleyi, şartlı ve iç içe birleşik cümle diye ayırırken Karaağaç’tan farklı olarak ki’li yapıları bağı cümleler başlığı altında toplamıştır. Bağı cümleleri “ki’li bağı cümleler” ve “diğer bağlama edatlarıyla kurulan bağı cümleler” başlıkları altında incelemiştir. Karahan, tek bir yargı bildiren cümlelerin virgül ya da noktalı virgülle bağlanmasıyla oluşan yapıları sıralı cümleler olarak tanımlıyor (Karahan, 1999: 61-67, Karaağaç, 2009: 197-202).

Bilgegil, yapılarına göre cümleleri 1. Basit cümleler, 2.Birleşik cümleler diye ayırmıştır. Daha sonra birleşik cümleleri de 1.Girişik birleşik cümleler,2.Şartlı birleşik cümleler, 3.Sıralı cümleler, 4.Bağı cümleler, 5.Ki bağlacıyla kurulan cümleler, 6.Ara cümleciğı diye sınıflandırmaktadır. Aynı sınıflandırmayı Gencan 1.Yalınç tümce, 2.Bağımsız önermelerden birleşmiş tümce ve 3.Birleşik tümce şeklinde yapmıştır. Bağımsız önermeleri de 1.Sıra önermeler ve 2. Bağı önermeler diye ayırmıştır. Bağı önermelerin de kendi içinde “biçimce bağı önermeler” ve “anlamca bağı önermeler” biçiminde ayrıldığını ifade etmiştir. Yalın tümceyi tek bir duyguyu, düşünceyi, isteğı, olayı ya da yargıyı anlatan cümleler; bağımsız önermeyi de bağlaç, virgül ya da noktalı virgül aracılığıyla bağlanan cümleler olarak tanımlamıştır. Birleşik cümleyi ise “Tümleyen ve tümlenen önermelerden kurulmuş söz dizisine birleşik tümce denir.” biçiminde tanımlamıştır (Bilgegil,2009: 75-99, Gencan, 2007: 158-165).

Atabay vd. yapılarına göre cümleleri 1.Yalın tümce, 2.Bileşik tümce, 3.Aratümce, 4.Sıralı tümce; a. Bağımsız sıralı tümce, b.Bağımlı sıralı tümce ve 5.Girişik tümce başlıkları altında incelemiştir. Fiilimsilerden yalnızca zarf fiillerle kurulan yapıları girişik cümle başlığı altında incelemektedir. Kesin yargı bildirmeyen girişik cümleleri temel cümleyi tümleyen yapılar olarak adlandırıyor (Atabay vd, 2003: 91-111).

Biz araştırmamızda Karaağaç'ın izlediği yolu izleyerek yapısına göre cümleleri 1.Basit cümleler, 2.Birleşik cümleler, 3.Bağlı cümleler başlıkları altında inceleyeceğiz. (Karaağaç, 2009: 197-201).

2.1.1. Basit Cümle

Şekil ve zaman olarak tek yükleme sahip olan cümleler basit cümle olarak adlandırılabilir. Yapısında isim ya da fiil cinsinden tek yüklem vardır (Karaağaç, 2009: 197).

Karahan bir yüklemden ve gerekirse yüklemi tamamlamak için bir araya gelen diğer unsurlardan oluşan tek yargılı cümleleri “basit cümle” olarak adlandırır. Fiilimsilerin de bu yapı içinde tamamlayıcı bir unsur olduğunu kabul eder. Karahan fiilimsileri ve bu tür kelimelerden oluşan kelime gruplarını yargı bildirmediği için basit cümle başlığı altında toplamıştır (Karahan, 1999: 61).

Genel düşünce fiilimsilerle kurulan cümlelerin “birleşik cümle” başlığı altında incelenmesinden yanadır. Ancak biz burada Karaağaç'ın düşünceleri doğrultusunda ilerleyeceğiz. Fiilimsilerin şekil ve zaman ekleriyle çekimlenmiş tek bir eyleme sadık kalması nedeniyle bu yapıları da “basit cümle” başlığı altında toplamayı tercih ediyoruz.

Ör: A.1.3,4,5 Uluğ oruğa olturğan ergeyin anlaştı Kutlu Buğa Hasan başlı ilçiler iydük erti.

A.1.5,6 Sen tağı keleşini bizge iydiñ erti.

A.1.6,7,8,9 Buruñı yıl Begbolat Hoca M'DYN başlı bir neçe oğlanlar Begiş Turduçağ Birdi Davud başlı begler Edüğü atlı kişini Temirge aldirtın çıkarup iymişler.

A.1.9 Ol til birle kelti erti.

A.1.10,11,12,13 Alarnıñ ala köngül bile til inip il kırıñıña yite kelgente anlap yığılıp sançışmağa turğanta ol yaman kişiler burun tebiregin tin il tarpıp ol iş tağı ol çaqlı bolğan ergeyi ol erti.

A.1.14,15,16 Tengri bizni yarlıkap düşmanlıg kılğan Begbolat Hoca M'DYN Begiş Turduçak Birdi Davud başlı oğlanlar beglerni muñgalttı.

A.1.16,17 Emti bu yağunı anlaştı Hasan Tulu Hoca başlı ilçilerni iydük.

A.1.19 Hazinege tegürsünler.

A.1.19,20,21 Başa burunğı yosunça bāzergān orıaqların tağı yürüşsünler.

A.1.23,24,25 Tağağı yıl, tārih yiti yüz toksan beşte, Recep ayının sekiz yanıtı Ordu Tan'ta erürte bitidimiz.

A.2.21,22,23,24,25,26,27,28 Bu künđin ilgerü Qırım bile Qırk Yer'niñ tömenide Sudağ atlıg kentniñ civārında burunğı zamāndın berü müteħaddir tarhan bolğan ındırçı salası bile meşhūr bolğan salasıdın şer'i kabala yosunıça yer suwları bile Muhammed'niñ oğlanları ilki Hācī Muhammed ve Maħmūd'nı āzād tarhan bolşun.

A.2.28,29,30,31,32,33 Bularnıñ yir suwlarıña, bāg bāğçalarığa, ħammām tegirmenlerige, taşarruf kıla turğan yerlerige, burunđın qalğan āzādlarığa, başa salalarığa, sabançı ortağçılarığa kim kim erse küç oğa tegürmesün.

A.2.33,34,35 Yolsuz yerde nemelerini tartıp almasunlar.

A.2.35,36,37,38 Borla tamğası, inkinçi üskü bal qurtı, anbār malı, ındır ħaqqı, tabanlıg, kısmet, qubur yasağı, qalan müsemma salıq, borç ħaraç almaşunlar.

A.2.41,42 Tarhanlıg, tabanlıg, yol ħaqqı, qaravulluq tilemeşünler.

A.2.42,43 Tavar qaraların ulaq tuğmasun.

A.2.43,44 Qonaq tüşül tüşürmesünler.

A.2.44 Süşün 'ulufe tilemesünler.

A.2.44,45,46 Qayuma törlüg zaħmet ve mu'āvenet ve 'avārižātlardın māşun ve maħrūs bolşunlar.

A.2.52,53,54,55 Tariħ sekiz yüzde, Bars yılı, Şa'bān ayının altınçı künide Özi suyının kenārıda Mücāverān'da erürde biğildi.

A.3.3,4,5 Burunğı han ağalarımız birle sizniñ Rum vilāyetin bilgen atalarınız ağalarınız birle ilçi keleşi ıyışıp bölek selām alışıp bāzergān, ortak yürüşüp yağısı barış keliş kılurlar ermiş erdük.

A.3.5,6,7 Soñra han ağamız Toqtamış Han sizniñ uluğ babanız Ğāzī Bāyezīd Beg birle burunğı yağısı yosunça ilçi keleşi ıyışıp bölek selām alışıp ikisi tağı dostluk yağısılık üze Tengri rahmetiñe bardılar.

A.3.8,9 Basa Hağ Ta'ālā yarlığap, burunğı han ağalarımızniñ uluğ orunni birip turğanda öz ara turamız talaşıp soñrağı zamānede oçur bolup tağ Barağ koluna tüşüp turur erdi.

A.3.9,10 Burunğı yıl Hudāy'nıñ ināyeti birle çerig yürüp barıp, Barağ birle Mansur'nı kaçurduğ.

A.3.10 Tahtni mülkni Tenri bizge birdi.

A.3.10,11 Olar tağı ançu öz illerin ala kaçıp yöriyü bardılar.

A.3.11 Birer ikişer yıl Özü kışlalı tip köçüp kelip tururbiz.

A.3.12,13 Sizniñ yağısı atıñızni, esen tükelligni, Ğācī 'İbād berrekehudın bildük.

A.3.15 Yağısısı ol bolğaymu erne.

A.3.16,17 Qurıdın sudın bāzergān ortak yürüp yarlı miskīn tirligin kılsunlar.

A.3.18 Yıl Biçin, Orda Özü yağısında irürde bitildi.

A.4.18,19,20 Sizniñ isenlikni körgüze ağır selām yinil bölek yitgüre evāyildin berü qadīmī du'ācımız Ğācī Aħmed başlığ ilçilerni iyduğ.

A.4.20,21 Tawuğ yıl, tāriğ sekiz yüz yetmişde mübārek Berāt ayınıñ beş iskide Ordu-yı Mu'azzam Ezoğlu Özen yağısında irdi.

A.4.21 Şeşenbe kün bitildi.

A.5.13 Biz tağı ba' de istimā' l kelām begāyet ve lā-nihāyet şādkām olduğ.

A.5.14 Sizniñ ve bizniñ aramızda qarındaşlıq, 'ālātarīki'l maħabbe zāhir boldı.

A.5.15 Mine'l a'vām iksük bolmay ağır selām yinil bölek birle ilçi ve kileçilerimiz barsun kilsün.

A.5.17,18 Çingis Han'nın bir oğlu men-men, bir oğlu 'Āziz Hoca turur.

A.5.24 Tārīh sekiz yüz seksen ikide mübārek şafer ayının nısfında istiktāb kılındı.

K.1.18,19 Ewleriñe küç birle qonaq tüşürüp qondurmasunlar.

K.1.19 Tavar qarasıdın, 'ulūfe süsün tip almasunlar.

K.1.20 Atların kölüklerin ulağ ilmek tutmasunlar.

K.1.23,24 Qabaqçılıq tip qaraqolluq tip tilemesünler.

K.1.34 Tüzünçe bilgiler.

K.1.37,38 Bu kündin ilgerü yasaq alban almasunlar.

K.1.51,52 Tārīh tawuq yılı, sekiz yüz elli yedikde bitidi.

K.1.52,53 Mübārek şafer ayının yigirmi altınçı kün, düşenbe kün Orda-yı Mu'azzam Qırq Yir'de sarāyda bitinildi.

K.2.5 Tüzünçe bilsinler.

K.2.8 Evleriñe küç birle qonaq tüşün qondurmasunlar.

K.2.14,15 Tārīh sekiz yüz yetmiş ikide Muḥarrem ayının ortasında Ordu-yı Mu'azzam Qırq Yer'de irürde bitildi.

K.3.9,10 Öz aramızda işlerimiz boldı.

K.3.11 Munda sizniñ katırğalarını başlap Ya'qūb keldi.

K.3.11,12 Biz taqı yaḥşı sözlerimiz ayıtğunça kişimni iki şehrimiz köydürdi.

K.3.13,14 Katırğalarını başlap Ya'qūb kelip Kefe'niñ köp kişilerin alıp kitipdür.

K.3.14 Meniñ taqı bir nökerimni Ya'qūb alıp kitipdür erdi.

K.3.14 Ol kişim ayta keldi.

K.3.15 Ya'qūb sulānğa ayta bardı.

- K.3.15 Kefeliler kişilerimizni tonap bir kişimizni öltürdiler.
- K.3.16 Ol işler barı yalğan turur.
- K.3.17 Sizge artuğ   izzet ü hürmet kılgannı tilermin.
- K.3.18,19 Kefe'ge bolğan ziy n hem n bizge bolğan kibi turur.
- K.3.19 Basa sizdin iltim s ol turur.
- K.4.4 Kefe dağı d r 'l isl m boldı.
- K.4.6,7 Devlet işikinde niçe bizler biginlerge   in yeti tigmişdür.
- K.4.7,8 Bu   ivaznı p diş hga biz niğuğ  ulluğ birle  aytar aymız.
- K.5.19 B k  ferm n sult nımındur.
- K.6.17,18 Bir niçe k fir  al  alarını i r k itt k.
- K.6.18  an meti keşir alduğ.
- K.6.21  ayli kişi z yi  oldu.
- K.6.21 İki  arındaşım şehid oldu.
- K.6.21,22 İsti  d dlarımız, atlarımız, sil hlarımız z yi  oldu.
- K.6.22  z m z bir at ile keldük.
- K.6.22,23 Ba  deh  bizim   a ibimizđe yağımız tağt leşkeri ile kelip illerimizi aldı.
- K.6.23 Biz  ırım şehrini id k.
- K.7.17,18 Ben  uluğuz  c n yüz yıl devlet ile  ay tınız b k  ve p yende olsun.
- K.7.19,20 Yer yüzinde   zi P diş h siz durursız.
- K.7.20 İki cih nda All hu Ta   l    aziz dutsun.
- K.7.21 Maņř r muzaffer olasız.
- K.7.26 Ben ol  alde kişi degülüm.
- K.7.29 Beri yağa kil r.

K.7.29,30 Bizim illerimiz aña barıp qoşulup Nür Devlet ile Haydar sebebinden ötürü epeyi zaḥmetler çekermiz.

K.7.30 İki barışmazlar.

K.7.32 Anı yaḳın bilesiz.

K.7.32,33 Şimdi beglerimiz daḫı ḫalkımız daḫı Meḅli Girey'ni tilerler.

K.7.33,34 Ol ikisi barışmaz üçün illerimiz ḫarāb oldı.

K.7.37 Ben yalguz dutmazın.

K.7.37,38 Bu cezire daḫı ḫep beglikimiz daḫı bu il ile durur.

K.7.38 İlge tükendin sonra ben daḫı bu arada durmazın.

K.7.40,41 Ol sebebdin sizniḅ mübārek sem' inize düşürmek üçün beyān eyledük.

K.7.44,45 Kendü ḫardaşı ile muḫālefet ider.

K.7.45 İl yaraḅın eylemez.

K.7.45,46 Ol sebebden ötürü bir qaḫlık bizār olmışlar.

K.7.50,51 ' Āli ḫāzretleriḅize du' ā kılıp yer öpüp çoḫ ḡüstāḫāne sözle bu ruḫ' ā irsāl kılındı.

K.7.53 ...baḫşını daḫı yola könderdik.

K.7.54 İşbu ḫāmili varaḫa ' Abdü'l' aziz nām ḫāzretleriḅize könderdik.

K.8.2,3 Biz ḫuluḅuz taḫı sizniḅ esen saḅ ve selāmetliḫıḅınızı işitip Tengri Ta' ālāḅa köp şükürler kılduk.

K.8.4 Biz ḫuluḅuzni dāyım şadaḫa ve in' ām birle yād kılırsız.

K.8.4,5 Allāḫ Ta' ālā dāyım fırsat ve nuşret ve şevketiḅizni ziyāde kılgay.

K.8.5,6 Pādişāḫım biz ḫuluḅuz bigin niḫeler devlet işikinde ḫulluḫ ḫurım beline baḅlap tururlar.

K.8.6,7 Biz ḫod sizniḅ ḫāşşa tigmeḅiz tururmız.

K.8.9,10 İmdi kiyin devlet işikine du' ā kıla taḫiyyetnāme irsāl kılındı.

K.9.5 Asrı harāb olmuş.

K.9.6 Şimdiki hâlde memleket harāblığından döşelig dağı kalmamış.

K.9.6,7 İmdi bizniñ hâlimiz asrı mükedderdir.

K.9.7 Sulţānımuñ niçe biziñ kibi şadaqasını ister kulları vardır.

K.9.8 Biz dağı anlar kibi bir kulıyuz.

K.9.8   İnāyet sulţānımuñdur.

K.10.13,14 Muğa himmet olan hemān bizge bolğan kibidir.

K.10.15 Bākī fermān sulţānumuñdur.

K.11.15,16,17 Şimdiki hâlde, elhamdüli'llāh, sulţānımnıñ sāye-i devletinde biz kuluna   ināyet kılğan memleket gāyet rāhat bolup devletli sulţānıma barça halklar, şām ve şabāhda, ğudüvv ü revāhda du  ā kıla tururlar.

K.11.17,18,19 İmdi sulţānımnıñ sağı ve selāmetlığın bildüre   Abdü'l  aziz atlı adamımızı hidmetiñizge bir kaç sözler sipariş kılıp irsāl kılındı.

KA.1.8 Tarhan, ilçı, ulağı ilmek tutmasunlar.

KA.1.11 Tārīh sekiz yüzde Ramażān aynıñ evvelinde bitildi.

KA.1.11 Hāci  urbān Hāfız bitidi.

KA.2.10,11,12,13 Min-ba  d bu müşārü'n-ileyhlarğa yollarında ve izlerinde, seferlerinde, hūzurlarında, olturğanlarında ve turğanlarında, kişilerine ve qaralarına, yüklerine, çarvalarına ferden mine'l-āfāt ve vechun mine'l-vücūh dağı ü ta  rız kılmasunlar.

KA.2.13 Yasağı, kalan salığı müsem mā salmasunlar.

KA.2.13,14  oluş koltqa, bāc ve harc qaracāt dip tilemesünler.

KA.2.14,15 Mal ve ilmeklerine, ağı ve āb zemīnlerine dest-i te āvul kılmasunlar.

KA.2.15 Öylerine küç bile ilçı konağı kondurmasunlar.

KA.2.16 Şala harcı, yer hablesi, tütün sanı dip almasunlar.

KA.2.16 Sūsün ‘ulūfe tilemesünler.

KA.2.17 Qayı ma yandın noqsān zarar tigürmesünler.

KA.2.22 Tārīh, tokuz yüz yegirmi tokuzda, mübārek Şafer ayınıñ on üçüncü kün irdi.

2.1.2. Birleşik Cümle

Yapısında birden çok yüklem bulunan cümledir. Bu yapı bir ana cümle ve bu ana cümleyi anlamca tamamlayan cümlelerden oluşur. Birleşik cümle birden fazla basit cümleyi kapsar (Karağaç, 2009: 197-198).

Atabay vd. birleşik cümleyi temel tümce ve yan tümce diye ayırdıktan sonra yan tümceyi de dilek ve koşul bildirenler, ki bağlacıyla bağlananlar, soru ekiyle bağlananlar, ilgeçliler ve değil olumsuzluk koşacıyla bağlananlar olmak üzere sınıflandırmıştır (Atabay vd, 2003: 95-105).

2.1.2.1. Şartlı Birleşik Cümle

Ana cümleyi zaman, şart, sebep ve benzetme anlamlarıyla tamamlayan şart cümleleri tek başına yargı bildirmez. Şart cümlesi genellikle ana cümlenin zarfı görevindedir. (Karahan, 1999: 61, Ergin, 2000: 405).

-“sa” ekli kelime ve kelime gruplarında bitmişlik anlamı yoktur. Karahan, yargı bildirmediği için bu ekle kurulan kelime ve kelime gruplarının birleşik cümle olarak değerlendirilemeyeceğini, yüklem anlamını tamamlayan bu yapıların genelde cümlenin zarfı konumunda olduğunu belirtiyor (Karahan, 1993: 19-20).

Ör: A.1.17,18,19 *Emti taqı bolsa* bizge baqar illerniñ çıkışların çıkarup barğan ilçilerge bergil.

A.2.38,39,40,41 Barur kelüride, kirür çıkarıña Qırım’da, Kefe’de *qayuma törlüg erse* alurıda satarıda tamğa tartnaq almasun.

A.3.11,12 Basa *sizge kişi iysek* ulaq aşurmağay tip ıymaduq.

A.3.13,14 İmdi ... biz ikegüge bir ‘aşr ... *Devlet Berdi erse* biz taqı Teñri’niñ yārisi birle burunğı yahşılarımız yosunınça yahşı barışalı.

A.3.15,16 Basa *aramızda bu bir kesek ulaq kāfirni kiterürge niçük maşlāhat bolsa* itip istegin.

A.4.11,12,13,14 Şükr ‘ināyeti ilāhīge burunğı han babalarımıznıñ uluğ ornunı yarlıkap birgende ozağı yaǵşılarımız yosunınça ilçi kileçilerimiz kilişip bāzergān argışlarımız yörüşüp *isenlig tükelligni bilişe tursaǵ bolğaymu tigen oçurda köp ara hayf işler boldı irse* kişimiz bara almağanı ol sebebdin irdi.

K.1.20,21,22 *Ne kim satsa alsa, tavar, qara ılkı, qul qaravaş satsa ve alsa* harc haracāt tamğa tartnaq almasunlar.

K.1.22,23 *Basa tuz arabaları, aşıq öz arabaları Qırım’ğa Kefe’ge barsa* arabalarındın tamğa tartnaq almasunlar.

K.1.26,27 *Qayu ma törlüg yandın bolsa* küç basınç, yunçuğ zaħmet, zulm ‘avān qılmasunlar.

K.1.36,37 *Qayda tilerse barsun, kayda tilerse yörüsün.*

K.3.16,17 *Sizniñ tarafıñızǵa yamanlıq kılsalar* bizniñ köñlümüzge yaǵşı kelmez.

K.3.17,18 İmdi qarındaşlıq kılıp Kefe’niñ ol yesirlerni yiberseniz ‘azım minnet bolğay.

K.3.19 *Anı niçük çaqlasa* siz bilürsüz.

K.4.4,5,6 *Biz taqı bolsa* Tengri ‘ināyetinde, şükr, ol zindāndın halāş bolup pādişāhnıñ tigmesi boldum.

K.5.8 *Ne vaqt mu’ayyen haber bilsek* devlet qapusına bildürürmiz.

K.6.19,20,21 *Derħāl alğan ğanīmet-lerimizi salıp rücū’ itmeke qaşd ittük ise* kāfir artımızdan kelip bizim ile muħārebe-i keşir kıldı.

K.7.21,22 *Her kim-erse size muħālefet iderse* şol kim erse mezāhibi erba‘ada müsülmān degül durur.

K.7.24,25 *Niçe ki hayatta olursam* sizin mübārek etekiñizden ayrılmazam.

K.7.25,26 *Zinhār keremi ‘ināyetiñiz olursa* yaramaz kim ersenüñ sözine i‘tibār itmeñiz.

K.7.28 *Eger eyle olursa* Timür Beg bize yaqın olur.

K.7.29 *Eyle olsa* bize yaramaz olur.

K.7.35,36 Şimdi pādişāhım ‘ināyetiñiz olursa *luḡ idüp yaqın kelmezden öñdin Mengli Girey’ni könderseñiz* hemān il bizim durur.

K.7.36,37 *Eger ta'cıl olmaz ise il gider.*

K.7.41,42 *Şimdi elbette elbette Meḡli Girey'ni ta'cıl könderseñiz hemān bizim ilimizni düzmesine sebep olursız.*

K.8.8 *Sizniñ sem'ijizge ni söz aytur bolsalar işitmeseniz.*

K.10.7,8,9,10,11 *Alay bolsa yolda ve izde berde ve baḡrde kondurmaḡda, köçürmekde her veçhile ne maşlaḡat boldı erse kulluḡın taḡsır kılmay pādişāhniñ emrini ve bizniñ ḡidmetimizni ḡāyet ḡaddince ḡatlap kulluḡında her veçhile kuşūr qoymay yerine keltürdi.*

K.11.19,20 *İnşallāḡ 'inde'l-ḡuzūr bi's-surūr olunsa taḡriren işbu taḡiyyet-nāme irsāl kılındı, fetḡ-i ebedī ve du'ā-yı sermedī dayım.*

2.1.2.2. İç İçe Birleşik Cümle

Bir cümlemin, ana cümlemin herhangi bir öḡesi ya da parçası olarak başka bir cümlemin içinde yer aldığı cümledir. Ana cümle sondadır (Karaaḡaç, 2009: 198).

“Bu yapıda ana cümlemin yüklemi genellikle ‘de-, zannet-, san-, bil-, gör-, görün-, farzet-, düşün-‘ fiillerinin çekimli şeklindedir.” (Karahana, 1999: 63).

ÖR: A.1.21,22,23 *Uluḡ uluşniñ turuşıḡa taḡı yaḡşısı ol bolḡay tip altun nişānlıḡ yarlıḡ tuttuḡ.*

A.2.12,13,14,15,16,17,18,19,20,21 *Bu yarlıḡnı tuta turḡan Muḡammed'niñ öbeke aḡaları burunḡı keçgen Sayın ḡan çağıdın biri bire yarlıḡ, rāst tarḡanlıḡ yosunıça yörüp ataşı ḡācī Bayram ḡoca'nı biziñ ḡan aḡalarımız soyurḡap tarḡan kılgan çergesin aḡlaḡa öḡündü erse öḡülin yöp körüp Muḡammed biziñ soyurḡal bolup tarḡan bolup turşun tidimiz.*

A.2.46,47,48,49,50,51,52 *İnç turup tinçliḡ bil-e şām u sabāḡ evḡāt-ı şerifleride bizge taḡı biziñ uruḡ uruḡımızḡa du'ā alḡış ite turşun tip tuta turuḡa altun nişānlıḡ al tamḡalıḡ yarlıḡ birildi.*

A.3.12 *Basa sizdin su birle kişi kelgey bildük.*

A.3.17 *Basa sizniñ esen tükelligni körüp kelsün tip ḡācī 'İbād berrekehu ḡoca'dın bitig selām ıyduḡ.*

A.3.17,18 *Sizni köz körerge kişi ıyarnı özünüz bilürsüz tip bitig selām ıyduḡ.*

A.4.14,15,16,17,18 *İmdi bir ve bar Tengri Ta'ālānıñ yarlıkawı birle bu kündin ilgerü köp burunğı yaǵşılarımıznıñ dostluqların arturup aramızda köp yaǵşılıqlarımız artura dostluqımıznı, imdidin ilgerü ziyāde qılıp yaǵşı kişilerimiz kilişe barışa tursa yıraқтаǵı işitürge yawuқтаǵı körege keçer dünyāda dost düşmān arasında yaǵşı at ol bolǵaymu, tiyü bizniñ selāmetlikni ayıtǵaç.*

A.5.16,17 *Dostluq qarındaşlıqımız kündin küñge teraqqı qılsun* tip sizge ilçilikke 'Aziz Hoca atlıq qarındaşım oǵlun yiberdim.

K.1.34,35,36 *Bu yarlıǵnı tuta turǵan Engürli Mahmūd oǵlu Hekim Yahyā'ǵa soyurǵal bolup tarhan bolsun* tidimiz.

K.1.41,42,43,44 *İrdin haqqı tip boyunsa qılır bende Qırk Yirde ve Qırım'da, Kefe'de, Kerç'de, Taman'da ve Kaba'da ve Qıpçaq'da ne kim menüm hūkmüm yitken yirde kim kim erse bu Hakim Yahyā'dın tamǵa tartnaq, harc harācat tilemesünler, almasunlar,* tidimiz.

K.1.44,45,46,47 *İnç yöriyüp tinçlik üzre oturup köni yarlı tirligin qılıp bizim uruǵ uruǵlarımızge şām u şabāhda ğudüvv ü revāhda biş vaqt namāzda du'ā ve alkış qıla tursun,* tidimiz.

K.1.47,48 *Basa yoǵaru uluǵ işiñni qarap ni kim törlüǵ sözi bolsa ötüne tursun* tidimiz.

K.1.48,49,50,51 *Basa bulayu turǵaç idip erip yarlıǵ üzerge qılıp bu tarhan qılǵanımız Hakim Yahyā'ǵı küç basınç, zaħmet yunçuǵ, zulm 'avān tegürgen kişilerge ne yaǵşısı bolǵay, qorqarlar erne tidimiz* tip tuta turǵan altun nişānlıǵ, al tamǵalıǵ yarlıǵ birdimiz.

K.2.5,6 *Bu yarlıǵnı tutup turǵan Hoca Beg'e biziñ soyurǵal bolup tarhan bolsun* tidük.

K.2.11,12 *Basa inç birle tinç turup yarlı tirligin qılıp bizge ve bizim uruǵ uruǵlarımızǵa du'ā ve alkış oqup tursunlar,* tidimiz.

K.2.12,13,14 *Basa bulayu tiyü turǵaç yarlıǵ körüp bu tarhanımız Hoca Bey'ge küç 'avān, yunçuǵ zaħmet tegürgey kişilerge ni yaǵşısı bolǵay, qorqarlar erne tiyü tuta tururǵa altun nişānlıǵ, al tamǵalıǵ yarlıǵ birildi.*

K.3.20,21 *Mevlānā Bayram Şāh'dın bir mektüb yibergeysiz tiyü keremiñizge i' timād qıla taħiyetnāme irsāl qılındı.*

K.6.31,32 *Nāgāh yolda yağige uçrağay dahı zāyīf bolğay siziñ bize hātırınız bize qalğay* diyü sizdin hiçāb ittük

K.6.32,33 *Bizim hāzır, leşkeri ‘azīm yok idi* diyü hāzret-i ‘ālīyyeñize ruq‘ a irsāl kılındı.

K.7.27,28 *Timür Beg’nünj üzerine kilür* diyü haber kildi.

K.7.34,35 *Eger Meñli Girey kilürse hep barçası bir ağızğa ve bir hükmge baqarlar* diyü besı muntazır dururlar.

K.7.39,40 *Bunçalayın hālleri baña niçün dimediñ* diyü aytmañız.

K.8.9 *Sizniñ luř u keremiñiz bilür* tiyü dāyim ötüngenimiz ol irdi.

KA.1.1,2,3 *İbrāhim Hanımız, soyurğal sözüm, Hudāy rızāsı üçün Muhammed resūlu’llāh şefā‘ati üçün bu öksüz oğul tul hatunnı āzād tarhan bolsun* tidük.

KA.1.9,10,11 *Qayu ma yandın küç tigürmesünler* tip bu Haydar ‘Alī Sulțān’nıñ āzād yibergen Gülbostān Hatun oğlı Muhammed ‘Alī ‘Azīz Han neseb-i řāh neseb-i Caneke Sulțān taqı Hoş Kildi atlı çorası bu kim irseler tuta turğān sanlığ yarlığ birildi.

KA.2.19,20,21 *Basa bulayu tiyü turğaç yarlığ tiñlemey küç basınç, zaħmet yunçuğ tigürgen kişilerniñ özlerine ni yaħşısı bolğān* dip al nişānlığ yarlığ birildi.

2.1.2.3. Ki’ li ve Kim’li Birleşik Cümle

Türkçenin söz dizimine aykırı bir yapısı olan bu cümlelerde yardımcı cümle ana cümleden sonra gelir. Cümleler ki bağlama edatıyla birbirine bağlanır. Yardımcı cümle ana cümleyi nesne ve zarf göreviyle tamamlar (Karaağaç, 2009: 199, Karahan, 1999: 64).

Ergin, dilimize aykırı bulduğı bu yapıları “...Farsçadan geçmiş bulunan ki edatıyla ve onun Türkçesi olarak eskiden kullanılan kim edatıyla yapılan birleşik cümlelerdir.” şeklinde tanımlıyor (Ergin, 2000: 405).

Karahan, Farsça ki bağlama edatıyla bağlanan her bir cümleyi tek başına yargı bildiren yapılar olarak değerlendirmiştir. Bu nedenle de ki’li cümleleri “bağlam edatlarıyla bağlanmış cümleler topluluğudur” biçiminde tanımladığı bağlı cümlelere dahil etmiştir (Karahan, 1999: 64)

“Türkçede en eski kaynaklarımızdan bu yana kullanılan *ki* (*kim*) sözcüğü, Farsçadan gelen *ki* bağlacıyla kullanım açısından karışmıştır. Bu nedenle Türkçede çeviri niteliği taşıyan, Türk sözdizimine aykırı tümceler kullanılır olmuştur” (Atabay vd, 2003: 101).

Çalışmamızda geçen “*kim*”li birleşik cümleler şunlardır:

A.4.6,7,8,9,10,11 Serveri selâtin be-‘ināyeti rabbü’l-âlemîn sulţân-ı azam Meḫmed Ğāzîğa köp köp selâm ve taḫiyyet vâsıl bolğandın soñ i‘lâm kıılınur *kim* bizniñ ozaķı ḫan babalarımız birle sizniñ burunğı yaḫşılarınıznıñ ilçi kileçisi kilişip bāzergān argışları yörüşüp bölek selâmları yetişip isenlig tükelliglerin bilişe ol dostluķ ḫarındaşlıķ birle Tengri Ta‘ālā raḫmetine barmışlar.

A.5.11...ol turur *kim* resüli mürsel Ḳaraç Bahatur kildi.

A.5.18,19,20,21 İmdidin soñ sizniñ birle bizim aramızda Tengri ‘ināyeti birle dostluķ ol ṫarıķa ziyāde bolğay *kim* inşā‘ allāhu Ta‘ālā soñğı zamānede düşmān arasında bir atı ḫalğay taķı her ṫarafğa ne siz ‘azm ü sefer kılsañız biz taķı bu ṫarafdın sizge taķviyet kıılurğa ḫāzırımız.

K.4.8,9,10,11,12,13 Meger Allāhu Ta‘ālā ḫaytarğay imdi bizniñ üçün devlet işikinde merḫamet sem‘iniz vāķıf bolup pādişāḫğa bizni ḫayr söz birle yād kıılğaysız *kim* biz pādişāḫğa muṫı‘ münkād bolğanımıznu taķı şākir bolğanımıznu taķı Aḫmed Paşa birle ahdi şarṫ kıılduķ *kim* pādişāḫnıñ dostına dost düşmenine düşmen bolğayımız tip ol ‘ahdü şarṫ üstünde tururımız.

K.4.14,15,16,17,18 Taķı bizniñ düşmenlerimiz köp turur bizniñ üçün ḫile birle yalğan söz tüşürgey tip ḫorḫarmız *kim* sizler anıñ bigin sözlerge inanmay bizdin mu‘ayyen ḫaber bilmeğince bizge öfke kıılmağaysız tip umanurımız tiyü keremiñizge i‘timād kııla taḫiyyet-nāme irsāl kıılındı.

K.6.18,19 Biḫisāb ba‘dehū rücū‘ kıılğunça ḫaberi mühmel keldi *kim* “yağı keldi ewleriñizi ḡāret itdi” diyü.

K.7.14,15,16,17 ...revāne olduḫdan soñra ma‘rüz olunan oldur ki ḫāş ḫulunız muḫibbāne ve muḫlişāne du‘ā ve teḫāyā vâsıl olandın soñ yer öpüp i‘lâm kıılınur *kim* ruḫ‘a-i şerifiñiz bize degdi el-ḫamdüli’llāh besī ḡāyet sevindük öpüp başımız üzerine ḫoduḫ.

K.8.7,8 Pādişāḫımdın tilekim oldur *kim* dostumuzain düşmenimiz köp.

K.10.14,15 Anıñ üçün *kim* biz hem beglerümüz efendidin ğāyet hoşnūdmız.

K.11.12,13,14...tebliĝ kılmakdın soñra ma‘rūz olunur *kim* devlet işikinden emr olunup bu yerge kelgenimizde halkımıznıñ hālleri asrı mūkedder olduĝı sebebdin hāzreti ‘ālīĝa ādemimiz köndere almaduĝ.

KA.2.5,6,7...bu nişān yetkeç söz ol *kim* bu Muḥammed oĝlı Şeyḥ Aḥmed daḥı Şeyḥ Aḥmed’niñ oĝlı Abdāl [daĝı Seyyid Aḥmed ve ünsi Muḥammed’niñ oĝlı Mūsā] Seyyid oĝlı Ya‘kūb bu ünsi Bulanıs daĝı ünsī Nūr Seyyid Buydı kim irse bizge kelip bařvurdılar.

Çalışmamızda geçen “ki”li birleşik cümleler şunlardır:

K.5.17,18,19 Şimdi barça du‘ācı yarlı miskīn halknıñ temennāsı oldur *ki* Hūsām Qāzī’ni yene Kefe kāzīlıkına muşarrer olına yarlı miskīnniñ murādı olunup sulṭānıma ‘aẓīm řevāb ola

K.6.12,13,14 Ma‘rūz oldur ki řerīf hāzretiñizden biz miskīn hādimleriñize kelām-ı řerīf keldi *ki* hūnkār hāzretleri Qara Boĝdan ‘aleyhi’l-la‘ ne üzerine ĝazāya řařd eyledi.

K.6.14,15,16,17 Sizlere daḥı i‘lām oldur *ki* cemī‘ leřkeriñizle hūnkāra muvāfařat idüp dīn-i islāmĝa mu‘āvenet idüp ol řarafdın yöriseñiz diyü bize haber tegdi ise özümüznüñ yaĝımız daḥı var iĝeç siziñ hīdmetiñizi řabūl idüp isti‘dād-ı hārb ve ālāt-ı řarb ile rākibāne barduĝ.

K.6.24 Semüz atlarımız yoĝ idi *ki* çıkıp muḥārebe kılay idük.

K.7.23 Hāřā *ki* bendin ol hāller vāķi‘ ola.

K.7.46,47,48 Ammā tilek sizden oldur *ki* Meñli Girey’ge eyü nařīhatlar eyleñiz *ki* il yaraĝın eyü teftiş eylegil daḥı Eminek sözinden çıĝmaĝıl diyü çoĝ nařīhatlar kılasız.

K.7.48,49,50 Bu mektūb siziñ mübārek hīdmetke erişecek ol zamān köndermek artınça olasız *ki* bu yaĝı tarafından bizdın yaña muḥālefet olmaya diyü.

K.9.4,5 Devlet du‘āsını i‘tikād u ihlāsla tāze kıılmaĝdan soñra ma‘rūz olunan oldur *ki* sulṭānımuñ buyruĝıyla bu memlekete keldük erse bu memleket biz kören kibi olmadı.

K.10.5,6,7 ...ma‘rūz olunan oldur *ki* biz kıluñuznı cenābı āliñizdin bu vilāyetge yibermeke emr bolĝanda Qāsım kıluñuznı bizniñ birle birge kelmeke emr boldı erdi.

K.10.11,12,13 İmdi pādīřāhı ‘ālempenāhuñ biḥārī devletinden ümīddir *ki* bu kıluñuznuñ hīdmeti zāyi‘ bolmay bir himmet oluna.

2.1.3. Bağlı Cümle

“*ve, veya, da, fakat, ama, lâkin, halbuki, meğer vb.*” bağlama edatlarıyla bağlanmış cümleler topluluğudur (Karahan, 1999: 64-65).

2.1.3.1. Sıralı Bağlı Cümleler

“*Türkçede ve, ila, ile bağlama edatları, titremleme veya noktalama işareti, sözleri ve cümleleri birbirine bağlamakta kullanılır.*” Sıralama söz öbeğinde öğelerin yer değişmesi, anlamı ve yapıyı etkilemez. Sıralı bağlı cümlelerin anlam ilişkisi, ortak cümle öğeleri, ortak kip ve kişi ekleri ile pekişir (Karaağaç, 2009: 200).

Atabay vd. sıralı bağlı cümleleri; bağımsız sıralı cümleler ve bağımlı sıralı cümleler diye ikiye ayırıyor. Öğelerinin biri veya birkaçı ortak olan cümleleri bağlı sıralı cümleler; ortak ögesi olmayan cümleleri bağımsız sıralı cümleler olarak değerlendiriyorlar. Bağımsız sıralı cümlelerde her cümlenin öğeleri ayrıdır, cümleleri bir arada tutan anlam yakınlığıdır. Bağımlı sıralı cümlelerde ise öğeler ortaktır. Cümleler anlam ilgileriyle olduğu kadar ortak öğeleriyle de birbirine bağlıdır (Atabay vd, 2003: 108-110).

Ör: A.3.12 Niçük boldı, kelmedi?

A.3.14,15 Aramızda ilçî keleşî ıyışıp selâm böleklerimiz yitişip bâzergân ortaqlarımız yürüşse keçer boy, qalur meñü atqa.

A.5.12 Sizniñ sağ ve selâmetliğinizi bizge ma‘lûm kıldı kıldı hem ol aḥbâr-ı büldânı meftûhını taḳı bizge ta‘yîn kıldı.

A.5.21,22,23 Ba‘de iḥtişâri’l kelâm, bu kündin ilgerü qayu iş kim sizniñ ve bizniñ aramızda qarındaş ziyâdesingâ ta‘alluḳ tutar ol, işniñ ta‘ciliñe isti‘dâd qılurğa meğül bolsañız siz ḥâkimsiz tip ağır selâm ve yiñil bölek birle ḥâzretğa resûl irsâl kılındı.

K.1.15,16,17,18 Yortqan yasağı tip, çağdavul qaravul tip, çalgı ḥaḳḳı tip, qara sanı qaldı yasağı tip, qara qonağı tip, ḥucet bahâne qılıp, ne erse tilemesünler, almasunlar.

K.1.24,25 Heftyek ‘ameldârimız tip qap ḥarcı tip pulkuz ḥaḳḳı tip tilemesünler, almasunlar.

K.1.38 Müsemma salıḡ şalmasunlar, almasunlar.

K.1.38,39 Koluş qolqa tilemesünler, çerig öf tip raḥmet itmesünler.

K.1.39,40,41 Qayda taqı bolsa ikin yetkin qılsa hazır anbar tip qurt anbarı tip ne irse tilemesünler, almasunlar.

K.1.54 Qazı' l qızat Mevlana Sadrı cihan otundi, ' Ali Bahşı bitidi.

K.2.6,7 Basa bu Hoca Bey quruda bazergan qılsa deryada kemi birle yorise alurida kim kim erse tamga tartnaq, harc ve haracat tilemesünler, almasunlar.

K.2.8,9,10 Yasaq qalan susun ' ulufe tip tilemesünler, tavar qaraların ulag ilmek tutmasunlar, qoluşı koltqası tip ne esrelerin tartıp almasunlar.

K.3.8,9 Ba'de ma' lum bolsun, ozumizni Tengri Ta' ala yarlıqagalı beru sizge yahşı kisimizden keliş barış qıla almaduq.

K.3.12 Bu işler için men sizge yahşı kisim yiberürmen, alay bilgeysiz.

K.3.12,13 Basa Kefe sizniş harac güzariş erdi, bizniş konaşımız erdi.

K.3.15,16 Bu yesirleri anış için alduq tip turur sizge ozüm sordum.

K.4.1,2,3,4 ...vashil bolgandın soñ...evşafi hamidinişni işitip ol zindan içinde sizdin necat umar irdük, bihamdi'llah ol umganımız kibi boldı.

K.5.6,7 ...oldur ki kemineşiz halindin istifal olursaşız Allah inayeti birle ve sulthanım devletinde sağ selamet qulluqda hazır turupımız ve hem taht tarafından haber şoldur ki halleri qatı bitigdir alınmışdır.

K.5.7,8 İlçi daşı varıp irdi, henüz taht ilindedir.

K.5.9,10.11,12 Kralı kafirden daşı kemineşize ilçi adem keldi, kemineşiz daşı şöyle cevab birle konderduk ki devletlu sulthanım sağ olsun, sen Qara Boğdan ile bir olursaş senden özge düşmenimiz yodur ve eger Qara Boğdan birle bir olmay padişahımız ile barışsaşız biz daşı hoş dostımız diyü iki ay va' de verüp bir ademimiz qoşup konderduk.

K.5.12,13,14 Ne vaqt ol canibden daşı haber bilsek devlet qapusına konderirmiz ve daşı devletli sulthanımın ' adl (ü) dadına layıq kimseneleri devlet qapusına bildürmek kemineşize vacibdür.

K.5.14,15,16,17 Eyle olsa kemineñize in'âm olınan qullarıñız ve dağı Kefe'niñ müsülmânları, gāvurları mecmū'ları Hüsām Qāzī du'acıñızdan hoşnuddurlar ve dağı yağılıqlar olındı, tã'ün oldı, ni kadar taqsirlik vak'alarda yarlı miskinniñ murādları hāşıl olup sultānıma çok şevāblar alınup kiçe kündüz devletlü sultānıma du'ā ve şenāları ederler.

K.6.25,26,27 Bu mühmel haberlere olup siziñ mübārek cemāliñiz ile müşerref olabilmedük, elḥamdü li'llāh, işüttük ki Qara Boğdan -'aleyhi'lla'neniñ- üzerine manşūr muzaffer olmışsız.

K.6.29,30,31...muḳaddes muṭahhar rūhınıñ istimdādı ile hezīmet qılmıssız diyü sem'imize tegdi ise köñlümüze gāyet ferūh ve sürür hāşıl oldı ve ba'dehū Yegen Beg keldi ise rāst Yegen Beg'i uzata bilmedük ki arada yağı var idi.

K.7.18,19 Pādişāhım hāzretleriñizde ben quluñuzdan yaramaz söz naql itmişler, mübārek sem'inize eyle düşürmüşler ki Eminek muḫālefet eyledi diyü.

K.7.20,21 Her ne yere ki qadem basarsız, benüm yizümnüñ üzerine ola.

K.7.23,24 Beni sevmez düşmenim eyle dimiş, benüm başım, ewim barqım, ilim künüm hep barçası siziñ başıñız şadaqası olsun.

K.7.26,27 Şimdiki hālde taht hana Aḫmed, öksüzler diyen ādemlere varmış, küçlü olmuş.

K.7.31,32 Benüm sözümnü hem dutmazlar, savaş ve ceng etmeke ādem yok, baş yok, ol cihat ile illerimiz aylaq gider.

K.7.42,43,44 Eger bizim ābādānlıqımıza niçe ki sebep olursız, iki cihānda şevābı 'azīmler siziñ ola.

K.7.44 Nūr Devlet'ni ašlā il ve begler dilemezler, hiç işke yaramaz.

K.7.53 Anuñ kelürine dağı bu hāller eyüdü, eyle bilesiz.

KA.1.3,4,5,6 Bu āzād birgen kim-irselerniñ atı başlıq Gülbostān ḫatun oğı Muḫammed 'Azīz Ḥan neseb-i şāh neseb-i Caneke Sultān bu atlı kim-irselerni āzād yiberildi tağı Hoş Kildi atlıq çorasın birge bolsun tidük ve tağı Muḫammed 'Alī, Muḫammed 'Azīz'niñ atasını soyurgap birgen bu iki tamğa ormanın soyurgap il ağaları birle İrek'te soyurgaduk.

KA.1.7,8 Bulardın bilgüşiñiz kim kim-irse ormanlarına yörümesünler, ikin saba(n) sürse ḫazır anbār almasunlar, bularqa küç birle qonaq qondurmasunlar.

KA.2.8,9,10 Ol han ağalarımızdan tarhan bolgan kişiler ikendir biz dağı soyurgap bu mezkür kim-irselerni Teñri Ta'ālā rızası ve tağı Muhammed resūlu' llāh şefā' ati üçün tarhan kıldım.

KA.2.17,18,19 Öz ferāgati bile oturup şām u şabāh ve ğudüvv ü revāh bizge ve bizniñ uruğımızğa du'ā ve alkış kılsunlar ve her nev' din küç basınç, zaħmet yunçuğ tigürmesünler.

2.1.3.2. Açıklamalı Bağlı Cümleler

“Açıklayıcı bağlama edatlarıyla kurulan yapılardır. Açıklayıcı bağlama edatları, parça-bütün, sebep-sonuç, denkleştirme, ayırma vb. ilişkilerle, sözler, söz öbekleri ve daha çok da cümleler arasında ilişki kurulmasıyla oluşurlar”(Karaağaç, 2009: 200).

Cümle başı bağlaçları cümleleri bağlayan kelimelerdir. Cümle başı bağlacına Eski Türkçede rastlanmamaktadır (Karaağaç, 2009: 201).

ÖR: K.6.24,25 Kıırım şehrini dağı kelip muhārebe kılmak diledi ammā ƙal'aya kār ide bilmedi.

2.1.4. Eksiltili Cümle

Yüklemin bazı sebeplerle kullanılmadığı cümlelerdir. Cümlenin anlamının dinleyenin ya da okuyanın hayal gücüne bırakılmak istendiğinde ve cümledeki anlamının bir yükleme ihtiyaç duymayacak kadar açık olduğu durumlarda yüklem kullanılmaz. Karşılıklı konuşmalarda da sık rastladığımız bu cümleler kısa ve etkili anlatımı amaçlamaktadır (Karahan, 1999: 48, Atabay vd, 2003: 116).

“Ünlem, ünlem öbekleri, cümle başı edatları, ret ve kabul, onay ve inkar sözlerinin tek başına kullanımları da eksiltili cümle veya söz cümledir”(Karaağaç, 2009: 201-202).

Atabay vd. öğelerinin dizilişine göre tümceler başlığı altında incelediği eksiltili cümleleri kesik tümce diye adlandırmıştır (Atabay vd, 2003: 116-118).

Ör: A.1.1 Toktamış.

A.1.1,2 Sözüm Yağayla'ğa!

A.2.1 Temir Kutluğ.

A.2.1,2,3,4,5,6,7,8,9,10,11,12 Sözüüm on qol sol qolnıñ oğlanlarığa, tümen edigü başlıg miñ, yuz, on beglerige, içki kentleriniñ qāzī müftīleriğa, meşāyih şūfīleriğa, dīvān bitigçilerige, tamğaçı tartnaqçılarığa, yortar işlençi yolavçılardığa, bökevül totqavullardığa, yamçı süsünçiler quşçı barsçılardığa, kemeçi köprükçilerge, bāzārda turğanlardığa.

A.3.1,2,3 Haq Ta‘ālā ‘ināyetiyle, Muḥammed peygāMBER mu‘cizātıyla Muḥammed’din Ğāzī Murādqa selām.

K.1.4 Hācī Girey.

K.1.4,5,6,7,8,9,10,11,12,13,14,15 Söziüm o uluğ ulusnıñ tümen miñ, yüz, on oğlanlar beglerige basa Qırım tömenini bilgen İminek başlıg daruğa beglerige basa Qırq Yeri’nniñ Şāh Merdān başlıg daruğa beglerige Hālil başlıg yüz beglerige, sadāt-ı ‘ulvīleriğe, müftī müderrisleriğe, qāzī muhtesibleriğe, meşāyih şūfīleriğe, dīvān bitkeçileriğe, ulu tamğa üstinde turğan Aḥmed Ḥoca Hācike başlıg tamğaçı tartnaqçılardığa basa Qırq Yiti Yer’niñ Teñri Birdi başlıg tamğaçı tartnaqçılardığa, ḥazırnıñ anbārçılardığa, yaftaçı yasaqçılardığa, müsemmə qalançılardığa, bökevül çerileriğe, totqavul qabaqçı qaravullardığa .

K.1.27,28,29,30,31,32,33,34 Taşğarudın aṭ birle, içgerüdin kemi birle yörüyüp bāzergānlik qılıp, satıg alıg yöriğen ilçi yolçılardığa, aşkan bargan yolavçı yörütüçileriğe, quşçı barsçılardığa, kemiçi köprüçi kiçüçileriğe, içki kentleriñ ḥirfet ağalarığa, taşkı sala qonumnıñ il qartlarığa, qayu ma törlüg ‘amel iş üzre yöriğen kişileriñ köp illerge, köp kişilerge barçağa.

K.2.1 Meñli Girey.

K.2.1,2,3,4,5 Sözüüm içki kentleriniñ daruğa beglerige, müftī müderrisleriğe, qāzī muhtesibleriğe, meşāyih şūfīleriñ cezā ‘āmilleriğe, bökevül çerileriñ tamğaçı tartnaqçılardığa, quşçı barsçılardığa, kemiçi köprükçileriğe, totqavul qaravullardığa, yörür aşur ilçi yolavçılardığa, köp ilge barçağa.

K.7.39 Mübārek cemāliñizge, ‘ālī ḥidmetiñize irişsem kerek.

K.9.8 Bendeñüz Meñli Girey.

K.10.15 Bendeñüz Beñli Girey.

2.2.Yüklem Türüne Göre Cümleler

Yüklemdeki yargı ya bir isim vasıtasıyla ya da bir fiil vasıtasıyla anlatılır ve anlatıma o kelime türünün özellikleri yansır (Atabay vd, 2003: 69).

Yüklemine göre cümleleri ikiye ayırabiliriz:

2.2.1. Fiil Cümlesi

“*Yüklemi çekimli bir fiil veya fiil grubu olan cümledir. Her türlü hareket, iş, oluş, fiil cümleleri ile karşılanır*” (Karahan, 1999: 68). “Etmek, eylemek, olmak, kılmak” yardımcı fiilleri isim ya da isim soylu kelimelerin fiil gibi kullanılmalarını sağladığı gibi fiillere gelerek birleşik fiil oluşturmakta da kullanılmaktadır. Fiil cümleleri tek kelimedenden ya da söz öbeklerinden oluşabilir (Atabay vd, 2003: 70).

Fiil cümlesinin yüklemi, kişi ve kip ekleriyle çekimlenmiştir. Yüklem olan fiiller yalın ya da bileşik zamanda çekime girer. Olumsuzluk anlamı genellikle fiil kök ya da gövdelerine getirilen –me (-ma) olumsuzluk ekiyle sağlanır (Atabay vd, 2003: 70-72).

Geçişli fiil cümlelerinde tüm öğeler bulunabildiği halde geçişsiz fiil cümlelerinde nesne bulunmaz (Ergin, 2000: 401)

ÖR: A.1.3,4,5 Uluğ orunğa olçurğan ergeyin anlaıu utlu Bua asan balı ililer iydük erti.

A.1.5,6 Sen taı keleini bizge iydin erti.

A.1.6,7,8,9 Burunı yıl Begbolat oca M'DYN balı bir nee oqlanlar Begi Turdua Birdi Davud balı begler Edüü alı kiini Temirge aldirtin ıarup iymiqler.

A.1.9 Ol til birle kelti erti.

A.1.14,15,16 Tengri bizni yarlıap duimanlı ılan Begbolat oca M'DYN Begi Turdua Birdi Davud balı oqlanlar beglerni mualttı.

A.1.16,17 Emti bu yaunı anlaıu asan Tulu oca balı ililerni iydük.

A.1.17,18,19 Emti taı bolsa bizge baar illernin ııqların ıarup bargan ililerge bergil.

A.1.19 azınege tegürsünler.

A.1.19,20,21 Baa burunı yosuna bazeran oraqların taı yörüsünler.

A.1.21,22,23 Uluğ uluşniñ turuşınğa taqı yaǵşısı ol bolǵay tip altun nişanlıǵ yarlıǵ tuttuq.

A.1.23,24,25 Taqaǵu yıl, tārih yiti yüz toqsan beşte, Recep ayınıñ sekiz yañıtta Ordu Tan'ta erürte bitidimiz.

A.2.12,13,14,15,16,17,18,19,20,21 Bu yarlıǵnı tuǵa turǵan Muḥammed'niñ öbeke aǵaları burunǵı keçgen Sayın Ḥan çağıdın biri bire yarlıǵ, rāst tarḥanlıǵ yosunıça yörüp ataşı Ḥācī Bayram Ḥoca'nı biziñ ḥan aǵalarımız soyurqap tarḥan kılǵan çerǵesin añlaǵa ötüdü erse ötülin yöp körüp Muḥammed biziñ soyurqal bolup tarḥan bolup turşun tidimiz.

A.2.21,22,23,24,25,26,27,28 Bu kündin ilgerü Qırım bile Qırq Yer'niñ tömenide Sudaq atlıǵ kentniñ civārında burunǵı zamāndın berü müteḥaddir tarḥan bolǵan ındırçı salası bile meşhūr bolǵan salasıdın şer'i qabala yosunıça yer suwları bile Muḥammed'niñ oǵlanları ilki Ḥācī Muḥammed ve Maḥmūd'nı āzād tarḥan bolşun.

A.2.28,29,30,31,32,33 Bularniñ yir suwlarıña, bāǵ bāǵçalarıǵa, ḥammām tegirmenlerige, taşarruf qıla turǵan yerlerige, burundın qalǵan āzādalarıǵa, başa salalarıǵa, sabançı ortaǵçılarıǵa kim kim erse küç oǵa tegürmesün.

A.2.33,34,35 Yolsuz yerde nemelerini tartıp almasunlar.

A.2.35,36,37,38 Borla tamǵası, inkinçi üskü bal qurtı, anbār malı, ındır ḥaqqı, tabanlıǵ, qısmet, qubur yasaǵı, qalan müsem mā salıq, borç ḥaraç almaşunlar.

A.2.38,39,40,41 Barur kelüride, kirür çıkarıña Qırım'da, Kefe'de qayuma törlüg erse alurıda satarıda tamǵa tartnaq almasun.

A.2.41,42 Tarḥanlıǵ, tabanlıǵ, yol ḥaqqı, qaravulluq tilemeñünler.

A.2.42,43 Tavar qaraların ulaq tuǵmasun.

A.2.43,44 Qonaq tüşül tüşürmesünler.

A.2.44 Sūsün 'ulūfe tilemesünler.

A.2.44,45,46 Qayuma törlüg zaḥmet ve mu'āvenet ve 'avārizātıldın māşun ve maḥrūs bolşunlar.

A.2.46,47,48,49,50,51,52 Inç turup tınçlıg bile şām u sabāh evkātı şerīfleride bizge taķı biziñ uruğ uruğımızgā du‘ā alķış ite turūun tip tuūa tururğa altun nişānlıg al tamğalıg yarlıg birildi.

A.2.52,53,54,55 Tariğ sekiz yüzde, Bars yılı, Şa‘bān ayınıñ altınçı künide Özi suyınıñ kenārıda Mücāverān’da erürde biñildi.

A.3.3,4,5 Burunğı ħan ağalarımız birle sizniñ Rum vilāyetin bilgen atalarınız ağalarınız birle ilçi keleçi ıyışıp bölek selām alışıp bāzergān, ortak yürüşüp yağşı barış keliş kılurlar ermiş erdük.

A.3.5,6,7 Soñra ħan ağamız Toqtamış Ħan sizniñ uluğ babañız Ğāzī Bāyezīd Beg birle burunğı yağşı yosunça ilçi keleçi ıyışıp bölek selām alışıp ikisi taķı dostluk yağşılık üze Tengri rahmetiñe bardılar.

A.3.8,9 Basa Ħaķ Ta‘ālā yarlıgāp, burunğı ħan ağalarımızniñ uluğ orunni birip turğanda öz ara turamız talaşıp soñrağı zamānede oçur bolup ta□t Baraķ ħoluna tüşüp turur erdi.

A.3.9,10 Burunğı yıl Ħudāy’niñ ‘ināyeti birle çerig yürüp barıp, Baraķ birle Mansur’ni kaçurduķ.

A.3.10 Tahtni mülkni Teñri bizge birdi.

A.3.10,11 Olar taķı ançu öz illerin ala kaçıp yöriyü bardılar.

A.3.11 Birer ikişer yıl Özü ħışlalı tip köçüp kelip tururbiz.

A.3.11,12 Basa sizge ħişi iysek ulaķ aşurmağay tip ıymaduķ.

A.3.12 Basa sizdin su birle ħişi kelgey bildük.

A.3.12 Niçük boldı kelmedi?

A.3.12,13 Sizniñ yağşı atıñızni, esen tükelligni, Ħācī ‘İbād berrekehudın bildük.

A.3.13,14 İmdi ... biz ikegüge bir ‘aşr ... Devlet Berdi erse biz taķı Teñri’niñ yārisi birle burunğı yağşılarımız yosunınça yağşı barışalı.

A.3.14,15 Aramızda ilçi keleçi ıyışıp selām böleklerimiz yitişip bāzergān ortaklarımız yürüşse keçer boy, ħalur meñü atķa.

A.3.15 Yağşısı ol bolğaymu erne.

A.3.15,16 Basa aramızda bu bir kesek ulağ kâfirni kiterürge niçük maşlâhat bolsa itip istegin.

A.3.16,17 Qurıdın sudın bāzergān ortağ yörüp yarlı miskīn tirligin kılsunlar.

A.3.17 Basa sizniñ esen tükelligni körüp kelsün tip Hācī ‘İbād berrekehu Hoca’dın bitig selām ıyduk.

A.3.17,18 Sizni köz körerge kişi ıyarnı özünüz bilürsiz tip bitig selām ıyduğ.

A.3.18 Yıl Biçin, Orda Özü yaqasında irürde bitildi.

A.4.6,7,8,9,10,11 Serveri selātin be‘ināyeti rabbü’l‘ālemīn sultānı a‘zam Meḥmed Gāzī’ğa köp köp selām ve taḥiyyet vāşıl bolğandın soñ i‘lām kılinur kim bizniñ ozağı □an babalarımız birle sizniñ burunğı yağşılarınıznıñ ilçi kileçisi kilişip bāzergān argışları yörüşüp bölek selāmları yetişip isenlig tükelligerin bilişe ol dostluğ qarındaşlıq birle Tengri Ta‘ālā rahmetine barmışlar.

A.4.14,15,16,17,18 İmdi bir ve bar Tengri Ta‘ālānıñ yarlıkawı birle bu kündin ilgerü köp burunğı yağşılarımıznıñ dostluqların arturup aramızda köp yağşılıqlarımız artura dostluğımıznı imdidin ilgerü ziyāde kılıp yağşi kişilerimiz kilişe barışa tursa yırağdağı iştirge yawuğdağı körerge keçer dünyāda dost düşmān arasında yağşı at ol bolğaymu tiyü bizniñ selāmetlıknı ayıtğaç.

A.4.18,19,20 Sizniñ isenlikni körgüze ağır selām yinil bölek yitgüre evāyildin berü qadīmī du‘ācımız Hācī Aḥmed başlığ ilçilerni iyduk.

A.4.21 Şeşenbe kün bitildi.

A.5.11...ol turur kim resūli mürsel Qaraç Bahatur kildi.

A.5.12 Sizniñ sağ ve selāmetlıqnıznı bizge ma‘lūm kıldı kıldı hem ol aḥbār-ı büldānı meftūhnı tağı bizge ta‘yīn kıldı.

A.5.13 Biz tağı ba‘de istimā‘ l kelām beğāyet ve lā-nihāyet şādkām olduğ.

A.5.14 Sizniñ ve bizniñ aramızda qarındaşlıq, ‘ālātarīki’l maḥabbe zāhir boldı.

A.5.15 Mine'l a'vām iksük bolmay ağır selām yijil bölek birle ilçi ve kileçilerimiz barsun kilsün.

A.5.16,17 Dostluq qarındaşlıqımız kündin künge teraqqi kılsun tip sizge ilçilikke 'Aziz Hoca atlıq qarındaşım oğlun yiberdim.

A.5.21,22,23 Ba'de ihtişari'l kelām, bu kündin ilgerü qayu iş kim sizniñ ve bizniñ aramızda qarındaş ziyādesingā ta'alluq tutar, ol işniñ ta'ciliñe isti'dād kıluğā meğül bolsañız siz hākimsiz tip ağır selām ve yijil bölek birle hāzretğā resül irsāl kılındı.

A.5.24 Tārīh sekiz yüz seksen ikide mübārek şāfer ayınıñ nısfında istiktāb kılındı.

K.1.15,16,17,18 yortqan yasağı tip, çağdavul qaravul tip, çalgı haqqı tip, qara sanı qaldı yasağı tip, qara qonağı tip, huccet bahāne kılıp, ne erse tilemesünler, almasunlar.

K.1.18,19 Ewleriñe küç birle qonaq tüşürüp qondurmasunlar.

K.1.19 Tavar qarasıdın, 'ulūfe süsün tip almasunlar.

K.1.20 Atların kölüklerin ulağ ilmek tutmasunlar.

K.1.20,21,22 Ne kim satsa alsa, tavar, qara ilki, qul qaravaş satsa ve alsa harc harācāt tamğa tartnaq almasunlar.

K.1.22,23 Basa tuz arabaları, aşlıq öz arabaları Qırım'ğa Kefe'ge barsa arabalarındın tamğa tartnaq almasunlar.

K.1.23,24 Qabaqçılıq tip qaraqolluq tip tilemesünler.

K.1.24,25 Heftyek 'ameldārimız tip qap harcı tip pulkuz haqqı tip tilemesünler, almasunlar.

K.1.25,26 Kim kim erse tartup zor birle hiç ne ersesin almasunlar.

K.1.26,27 Qayu ma törlüg yandın bolsa küç basınç, yunçuğ zaħmet, zulm 'avān kılmasunlar.

K.1.34,35,36 Bu yarlıgñı tuta turğan Engürli Mahmūd oğlu Hekim Yaħyā'ğa soyurğal bolup tarhan bolsun tidimiz.

K.1.36,37 Qayda tilerse barsun, qayda tilerse yörüsün.

K.1.37,38 Bu kündin ilgerü yasaq alban almasunlar.

K.1.38 Müsemma salıĝ Şalmasunlar, almasunlar.

K.1.38,39 Koluş ħolħa tilemesünler, çerig öf tip rahmet itmesünler.

K.1.39,40,41 Ķayda taħı bolsa ikin yetkin ħılsa ħazir anbār tip ħurt anbārı tip ne irse tilemesünler, almasunlar.

K.1.41,42,43,44 İrdin ħaħħı tip boyunsa ħılur bende Ķırħ Yirde ve Ķırım'da, Kefe'de, Kerç'de, Taman'da ve Ķaba'da ve Ķıpçaq'da ne kim menüm ħükmüm yitken yirde kim kim erse bu Ħakim Yahya'dın tamĝa tartnaħ, ħarc ħaracat tilemesünler, almasunlar; tidimiz.

K.1.44,45,46,47 İnç yöriyüp tınçlık üzre oturup köni yarlı tirligin ħılıp bizim uruĝ uruĝlarımızge Őam u Őabāħda, ĝudüvv ü revāħda biş vaħt namāzda du'ā ve alkış ħıla tursun, tidimiz.

K.1.47,48 Basa yoħaru uluĝ işiĝni ħarap ni kim törlüg sözi bolsa ötüne tursun, tidimiz.

K.1.48,49,50,51 Basa bulayu turĝaç idip erip yarlıĝ üzerge ħılıp bu tarħan ħılĝanımız Ħakim Yahya'ĝı küç basınç, zaħmet yunçuĝ, zulm 'avān tegürgen kişilerge ne yaħŝısı bolĝay, ħorħarlar erne tidimiz tip tuta turĝan altun niŐanlıĝ, al tamĝalıĝ yarlıĝ birdimiz.

K.1.51,52 Tāriħ tawuħ yılı, sekiz yüz elli yedikde bitidi.

K.1.52,53 Mübārek Şafer ayınuĝ yigirmi altınçı kün, düşenbe kün Orda-yı Mu'azzam Ķırħ Yir'de sarāyda bitinildi.

K.1.54 Ķāzi' l ħuzāt Mevlānā Şadri cihān ötündi, ' Ali Baħŝı bitidi.

K.2.5 Tüzünçe bilsinler.

K.2.5,6 Bu yarlıĝni tutup turĝan Ħoca Beg'e biziĝ soyurĝal bolup tarħan bolsun tidük.

K.2.6,7 Basa bu Ħoca Bey ħuruda bāzergān ħılsa deryāda kemi birle yörise alurıda kim kim erse tamĝa tartnaħ, ħarc ve ħaracāt tilemesünler, almasunlar.

K.2.8 Evleriĝe küç birle ħonaħ tüşün ħondurmasunlar.

K.2.8,9,10 Yasaħ ħalan süsün 'ulüfe tip tilemesünler, tavar ħaraların ulaĝ ilmek tutmasunlar, ħoluŝı ħoltħası tip ne esrelerin tartıp almasunlar.

K.2.11,12 Basa inç birle tınç turup yarlı tirligin kılıp bizge ve bizim uruğ uruğlarımızğa du‘ā ve alkış oqup tursunlar, tidimiz.

K.2.12,13,14 Basa bulayu tiyü turğaç yarlıg körüp bu tarhanımız Hoca Bey’ge küç ‘avān, yunçuğ zahmet tegürgey kişilerge ni yahşısı bolğay, qorqarlar erne tiyü tuta tururğa altun nişānlıg, al tamğalıg yarlıg birildi.

K.2.14,15 Tārīh sekiz yüz yetmiş ikide Muħarrem ayınıñ ortasında Ordu-yı Mu‘azzam Qırq Yer’de irürde bitildi.

K.3.8,9 Ba’de ma‘lüm bolsun, özümüzni Tengri Ta‘ālā yarlıkağalı berü sizge yahşi kişimizden keliş barış kıla almaduq.

K.3.9,10 Öz aramızda işlerimiz boldı.

K.3.11 Munda sizniñ katırğalarını başlap Ya‘qūb keldi.

K.3.11,12 Biz taqı yahşi sözlerimiz ayıtğunça kişimni iki şehrimiz köydürdi.

K.3.12 Bu işler üçün men sizge yahşi kişim yiberürmen, alay bilgeysiz.

K.3.13,14 Katırğalarını başlap Ya‘qūb kelip Kefe’niñ köp kişilerin alıp kitipdür.

K.3.14 Meniñ taqı bir nökerimni Ya‘qūb alıp kitipdür erdi.

K.3.14 Ol kişim ayta keldi.

K.3.15 Ya‘qūb sulānğa ayta bardı.

K.3.15 Kefeliler kişilerimizni tonap bir kişimizni öltürdiler.

K.3.15,16 Bu yesirleri anıñ üçün alduq tip turur sizge özüm sordum.

K.3.16,17 Sizniñ tarafınızğa yamanlıq kılsalar bizniñ köñlümüzge yahşi kelmez.

K.3.17 Sizge artuq ‘izzet ü hürmet kılgannı tilermin.

K.3.17,18 İmdi qarındaşlıq kılıp Kefe’niñ ol yesirlerni yiberseñiz ‘azim minnet bolğay.

K.3.19 Anı niçük çaqlasa siz bilürsiz.

K.3.20,21 Mevlānā Bayram Şāh’dın bir mektüb yibergeysiz tiyü keremiñizge i‘timād kıla taħiyyetnāme irsāl kılındı.

K.4.1,2,3,4 ...vāşıl bolğandın soñ...evşāfi hamīdīñizni işitip ol zindān içinde sizdin necāt umar irdük, bihamdi'llāh ol umğanımız kibi boldı.

K.4.4 Kefe dağı dārü'l islām boldı.

K.4.4,5,6 Biz tağı bolsa Tengri 'ināyetinde, şükr, ol zindāndın hūlāş bolup pādişāhñıñ tigmesi boldum.

K.4.6,7 Devlet işikinde niçe bizler biginlerge 'ināyeti tigmişdür.

K.4.7,8 Bu 'ivaźnı pādişāhğa biz niçük kulluq birle qaytarqaymız.

K.4.8,9,10,11,12,13 Meger Allāhu Ta'ālā qaytarğay, imdi bizniñ üçün devlet işikinde merhamet sem'iniz vāqıf bolup pādişāhğa bizni hayr söz birle yād qılğaysız kim biz pādişāhğa muṭī' münkād bolğanımıznı tağı şākir bolğanımıznı tağı Aḥmed Paşa birle 'ahd ü şart kıldıq kim pādişāhñıñ dostına dost düşmenine düşmen bolğaymız tip ol 'ahd ü şart üstünde tururmız.

K.4.14,15,16,17,18 Tağı bizniñ düşmenlerimiz köp turur, bizniñ üçün hile birle yalğan söz tüşürgey tip qorqarmız kim sizler anıñ bigin sözlerge inanmay bizdin mu'ayyen haber bilmeginçe bizge öfke kılmağaysız tip umanurmız tiyü keremiñizge i'timād kıla taḥiyyetnāme irsāl kılındı.

K.5.6,7 ...oldur ki kemineñiz hālindin istifal olursañız Allāh 'ināyeti birle ve sulṭānım devletinde sağ selāmet kulluqda hāzır turupmız ve hem taht tarafından haber şoldur ki hālleri qatı bitigdir alınmışdır.

K.5.8 Ne vaqt mu'ayyen haber bilsek devlet qapusına bildürürmiz.

K.5.9,10,11,12 Kralı kāfirden dağı kemineñize ilçi ādem keldi, kemineñiz dağı şöyle cevāb birle könderdük ki devletlü sulṭānım sağ olsun, sen Qara Boğdan ile bir olursañ senden özge düşmenimiz yoqdur ve eger Qara Boğdan birle bir olmay pādişāhımız ile barışsañız biz dağı hoş dostmız diyü iki ay va' de verüp bir ādemimiz qoşup könderdük.

K.6.17,18 Bir niçe kāfir qal' alarını iḥrāk ittük.

K.6.18 Ğanīmeti keşir aldük.

K.6.18,19 Biḥisāb ba' dehū rücū' qılğunça haberi mühmel keldi kim "yağı keldi ewleriñizi gāret itdi" diyü.

K.6.19,20,21 Derhāl alğan gānīmet-lerimizi salıp rücū itmeke qaşđ ittük ise kāfir artımızdan kelip bizim ile muhārebe-i keşir kıldı.

K.6.21 Hıylī kişi zāyi oldu.

K.6.21 İki qarındaşım şehid oldu.

K.6.21,22 İsti dādlarımız, ağlarımız, silāhlarımız zāyi oldu.

K.6.22 Özümüz bir at ile keldük.

K.6.22,23 Ba dehu bizim aqibimizce yağımız taht leşkeri ile kelip illerimizi aldı.

K.6.24,25 Qırım şehrini dağı kelip muhārebe kılmāq diledi ammā qal aya kār ide bilmedi.

K.6.25,26,27 Bu mühmel haberlere olup siziñ mübārek cemāliñiz ile müşerref olabilmedük, elhamdü li'llāh, işüttük ki Qara Boğdan - aleyhi'lla neniñ- üzerine manşür muzaffer olmışsız.

K.6.31,32 Nāgah uolda yağıge uırağay dağı zāyi bolğay siziñ bize hātırıñız bize qalğay diyü sizdin hicāb ittük.

K.7.17,18 Ben quluñuz için yüz yıl devlet ile hayātıñız bāqī ve pāyende olsun.

K.7.18,19 Pādişāhım hāzretleriñizde ben quluñuzdan yaramaz söz naql itmişler, mübārek sem inize eyle düşürmüşler ki Eminek muhālefet eyledi diyü.

K.7.20 İki cihānda Allāhu Ta ālā aziz dutsun.

K.7.20,21 Her ne yere ki qadem basarsız, benüm yizümnüñ üzerine ola.

K.7.21 Manşür muzaffer olasız.

K.7.23 Hāşā ki bendin ol hāller vāqī ola.

K.7.23,24 Beni sevmez düşmenim eyle dimiş, benüm başım, ewim barqım, ilim künüm hep barçası siziñ başıñız şadaqası olsun.

K.7.24,25 Niçe ki hayātta olursam sizin mübārek etekiñizden ayrılmazam.

K.7.25,26 Zinhār keremi ināyetiñiz olursa yaramaz kim ersenüñ sözine i tibār itmeñiz.

K.7.27,28 Timür Beg'nüñ üzerine kilür diyü haber kildi.

K.7.28 Eger eyle olursa Timür Beg bize yakın olur.

K.7.29 Beri yaña kilür.

K.7.29 Eyle olsa bize yaramaz olur.

K.7.29,30 Bizim illerimiz aña barıp koşulup Nür Devlet ile Haydar sebebinden ötürü epeyi zahmetler çekermiz.

K.7.30 İkişi barışmazlar.

K.7.32 Anı yaqın bilesiz.

K.7.32,33 Şimdi beglerimiz dağı halkımız dağı Menli Girey'ni tilerler.

K.7.33,34 Ol ikisi barışmaz üçün illerimiz harāb oldu.

K.7.36,37 Eger ta'cıl olmaz ise il gider.

K.7.37 Ben yalguz dutmazın.

K.7.37,38 Bu cezire dağı hep beglikimiz dağı bu il ile durur.

K.7.38 İlge tükendin soñra ben dağı bu arada durmazın.

K.7.39,40 Bunçalayın hālleri baña niçün dimediñ diyü aytmañız.

K.7.40,41 Ol sebebdin sizniñ mübārek sem' inize düşürmek üçün beyān eyledük.

K.7.41,42 Şimdi elbette elbette Menli Girey'ni ta'cıl könderseñiz hemān bizim ilimizni düzmesine sebep olursız.

K.7.42,43,44 Eger bizim ābādānlığımızıza niçe ki sebep olursız iki cihānda şevābı 'azimler siziñ ola.

K.7.44 Nür Devlet'ni ašlā il ve begler dilemezler, hiç işke yaramaz.

K.7.44,45 Kendü qardaşı ile muhālefet ider.

K.7.45 İl yarağın eylemez.

K.7.45,46 Ol sebebden ötürü bir çahlık bizār olmışlar.

K.7.48,49,50 Bu mektüb sizniñ mübârek hidmetke erişicek ol zamân köndermek artınça olasız ki bu yağı tarafından bizdin yaña muhâlefet olmaya diyü.

K.7.50,51 ‘Âli hâzretleriñize du‘ â kılıp yer öpüp çok güstâhâne sözle bu ruq‘ â irsâl kılındı.

K.7.53 ...başını dağı yola könderdik.

K.7.54 İşbu hāmili varağa ‘Abdü’l‘aziz nām hâzretleriñize könderdik.

K.8.2,3 Biz kuluñuz tağı sizniñ esen sağ ve selâmetliñiñizni işitip Tengri Ta‘âlâğa köp şükürler kılduk.

K.8.4 Biz kuluñuzni dāyim şadağa ve in‘âm birle yād kılırsız.

K.8.4,5 Allāh Ta‘âlā dāyim fırsat ve nuşret ve şevketiñizni ziyāde kılğay.

K.8.5,6 Pādişāhım biz kuluñuz bigin niçeler devlet işikinde kulluğ kurın beline bağlap tururlar.

K.8.8 Sizniñ sem‘ iñizge ni söz aytur bolsalar işitmeseriz.

K.8.9,10 İmdi kiyin devlet işikine du‘ â kıla tañıyyetnāme irsâl kılındı.

K.9.5 Asrı harāb olmış.

K.9.6 Şimdiki hālde memleket harāblığından döşelig dağı qalmamış.

K.10.7,8,9,10,11 Alay bolsa yolda ve izde berde ve baırde kondurmağda, köçürmekde her veçhile ne maşlahat boldı erse kulluğın taqsir kılmay pādişāhniñ emrini ve bizniñ hidmetimizni gāyet haddinçe qatlanıp kulluğında her veçhile kuşūr qoymay yerine keltürdi.

K.11.12,13,14 ... tebliğ kılmakdın soñra ma‘rūz olunur kim devlet işikinden emr olunup bu yerge kelgenimizde halkımızniñ hālleri asrı mükedder olduğı sebebdin hâzreti ‘âlîğa ādemimiz köndere almaduğ.

K.11.15,16,17 Şimdiki hālde, elhāmdüli’llāh, sulţānımniñ sāye-i devletinde biz kuluna ‘ināyet kılğan memleket gāyet rāhat bolup devletli sulţānıma barça halklar, şām ve şabāhda, gudüvv ü revāhda du‘ â kıla tururlar.

K.11.17,18,19 İmdi sulţānımniñ sağ ve selâmetliğın bildüre ‘Abdü’l‘aziz atlığ adamımızni hidmetiñizğa bir kaç sözler sipāriş kılıp irsâl kılındı.

K.11.19,20 İnşallāh ‘inde’l-ḥuzūr bi’s-surūr olunsa taḳrīren işbu taḥiyyet-nāme irsāl kıldı, fetḥ-i ebedī ve du‘ā-yı sermedī dayīm.

KA.1.1,2,3 İbrāhim Ḥanıımız, soyurğal sözüüm, Ḥudāy rızāsı üçün,Muḥammed resūlu’llāh şefā‘ati üçün bu öksüz oğul tul ḥatunni āzād tarḥḥan bolsun tidük.

KA.1.3,4,5,6 Bu āzād birgen kim-irselerniñ atı başlığ Gülbostān ḥatun oğlı Muḥammed ‘Azīz Ḥan neseb-i şāh neseb-i Caneke Sulṭān bu atlı kim-irselerni āzād yiberildi taḳı Ḥoş Kildi atlığ çorasın birge bolsun tidük ve taḳı Muḥammed ‘Alī, Muḥammed ‘Azīz’niñ atasını soyurğap birgen bu iki tamğa ormanın soyurğap il ağaları birle İrek’te soyurğaduk.

KA.1.7,8 Bulardın bilgüşiz kim kim-irse ormanlarına yörümesünler, ikin saba(n) sürse ḥazīr anbār almasunlar, bularğa küç birle qonaq kondurmasunlar.

KA.1.8 Tarḥan, ilçi, ulağ ilmek tutmasunlar.

KA.1.9,10,11 Qayu ma yandın küç tigürmesünler tip bu Ḥaydar ‘Alī Sulṭān’niñ āzād yibergen Gülbostān Ḥatun oğlı Muḥammed ‘Alī ‘Azīz Ḥan neseb-i şāh neseb-i Caneke Sulṭān taḳı Ḥoş Kildi atlı çorası bu kim irseler tuta turğan sanlığ yarlığ birildi.

KA.1.11 Tārīḥ sekiz yüzde Ramażān aynıñ evvelinde bitildi.

KA.1.11 Ḥācī Qurbān Ḥāfız bitidi.

KA.2.10,11,12,13 Min-ba‘d bu müşārü’n-ileyhlarğa yollarında ve izlerinde, seferlerinde, ḥuzurlarında, olturğanlarında ve turğanlarında, kişilerine ve qaralarına, yüklerine, çarvalarına ferden mine’l-āfāt ve vechun mine’l-vücūh daḥl ü ta‘rīz kılmasunlar.

KA.2.13 Yasaq, qalan salığ müsem mā salmasunlar.

KA.2.13,14 Qoluş qoltqa, bāc ve ḥarc qaracāt dip tilemesünler.

KA.2.14,15 Mal ve ilmeklerine, aq ve āb zemınlerine dest-i teṭāvul kılmasunlar.

KA.2.15 Öylerine küç bile ilçi qonaq kondurmasunlar.

KA.2.16 Şala ḥarcı, yer ḥablesi, tütün sanı dip almasunlar.

KA.2.16 Sūsün ‘ulūfe tilemesünler.

KA.2.17 Qayu ma yandın noqsān zarar tigürmesünler.

KA.2.17,18,19 Öz ferāgati bile oturup şām u şabāh ve ğudüvv ü revāh bizge ve bizniñ uruğımızğa du‘ ā ve alķış kılsunlar ve her nev‘ din küç basınç, zaħmet yunçuğ tigürmesünler.

KA.2.19,20,21 Basa bulayu tiyü turğaç yarlıg tınlemey küç basınç, zaħmet yunçuğ tigürgen kişilerniñ özlerine ni yaħşısı bolğan dip al nişānlıg yarlıg birildi.

2.2.2. İsim Cümlesi

Yüklemi isim veya isim soylu bir kelime ya da söz öbeğinden oluşan cümleye isim cümlesidir. İsim cümlesi bir yardımcı fiille yüklemi oluşturmaktadır. İsim cümlelerinde yaklaşıma ve uzaklaşıma çekimli yer tamlayıcısı ve zaman zarfı dışında zarf kullanılmaz (Karaağaç, 2009: 204).

İsim cümlelerinde yüklem genellikle “ -dir” bildirme koşacıyla kullanılır ve özneyi yükleme bağlar. Yüklem tek kelime olabileceği gibi söz öbeklerinden de oluşabilir. “Var” ve “yok” kelimeleri ekeylemlerle kullanılarak da yüklemi oluşturabilir. Ekeylem isim ya da isim soylu kelimelerin yüklem olarak kullanılmasını sağlar. Bugün “ -imek” ekeylemi isim cümlelerinde ekleşmiş biçimiyle kullanılmaktadır (Atabay vd, 2003: 79).

İsim cümlelerinin olumsuz “değil” ve “yok” kelimeleriyle yapılır. Anlamı güçlendirmek, yargıya kesinlik katmak için -dir eki de bu tür cümlelere eşlik edebilir (Atabay vd, 2003: 83).

Ör: A.1.1 Toktamiş.

A.1.2 Sözümler Yağayla’ğa.

A.1.10,11,12,13 Alarnıñ ala köngül bile til inip il kırıgınga yite kelgente aňlap yıgılıp sançışmağa turğanta ol yaman kişiler burun tebiregin tin il tarpıp ol iş taķı ol çaklı bolğan ergeyi ol erti.

A.2.1 Temir Kıtluğ.

A.2.1,2,3,4,5,6,7,8,9,10,11,12 Sözümler oň qol sol qolnıñ oğlanlarığa, tümen edigü başlıg miñ, yuz, on beglerige, içki kentleriniñ kızı müftileriğa, meşāyih şūfileriğa, dīvān bitigçilerige, tamğaçı tartnaqçılarığa, yortar işlençi yolavçılarğa, bökevül totkavullarğa, yamçı süsünçiler kuşçı barsçılarğa, kemeçi köprükçilerge, bāzārda turğanlarğa.

A.3.1,2,3 Hax Ta'ālā 'ināyetiyle, Muhammed peygamber mu' cizātıyla Muhammed'din Gāzī Murādka selām .

A.4.11,12,13,14 Şükr 'ināyeti ilāhige burunğı han babalarımıznıñ uluğ ornunı yarlıqap birgende ozağı yaşılarımız yosunınça ilçi kileçilerimiz kilişip bāzergān argışlarımız yörüşüp isenlig tükelligni bilişe tursağ bolğaymu, tigen oçurda köp ara hayf işler boldı irse kişimiz bara almağanı ol sebebdin iridi.

A.4.20,21 Tawuğ yıl, tārih sekiz yüz yetmişde mübārek Berāt ayınıñ beş iskide Ordu-yı Mu' azzam Ezoğlu Özen yaqasında iridi.

A.5.17,18 Çingis Han'ınıñ bir oğlı men-men, bir oğlı 'Aziz Hoca turur.

K.1.4 Hācī Girey.

K.1.4,5,6,7,8,9,10,11,12,13,14,15 Sözim o uluğ ulusnıñ tümen miñ, yüz, on oğlanlar begleriñe basa Qırım tömenini bilgen İminek başlığ daruğa begleriñe basa Qırk Yeri'niniñ Şāh Merdān başlığ daruğa begleriñe Hālil başlığ yüz begleriñe, sadāt-ı 'ulvileriñe, müfti müderrisleriñe, kāzī muhtesibleriñe, meşāyih şūfileriñe, dīvān bitkeçileriñe, ulu tamğa üstinde turğan Ahmed Hoca Hācike başlığ tamğaçı tartnaqçılariña basa Qırk Yiti Yer'niñ Teñri Birdi başlığ tamğaçı tartnaqçılariña, hazirniñ anbārçılariña, yaftacı yasaqçılariña, müsemma kalançılariña, bökevül çerileriñe, totkavul kabakçı qaravullariña.

K.1.27,28,29,30,31,32,33,34 Taşğarudın aţ birle, içgerüdin kemi birle yörüyüp bāzergānlik kılıp, satıg alıg yorigen ilçi yolçılariña, aşkan bargan yolavçı yörütüçileriñe, kuşçı barsçılariña, kemiçi köprüçi kiçüçileriñe, içki kentleriñ hırfet ağalarıña, taşkı sala qonumnıñ il qartlariña, qayu ma törlüç 'amel iş üzre yorigen kişileriñ köp illerge, köp kişilerge barçağa.

K.1.34 Tüzünçe bilgeler.

K.2.1 Meñli Girey.

K.2.1,2,3,4,5 Sözüim içki kentleriniñ daruğa begleriñe, müfti müderrisleriñe, kāzī muhtesibleriñe, meşāyih şūfileriñ cezā 'āmilleriñe, bökevül çerileriñ tamğaçı tartnaqçılariña, kuşçı barsçılariña, kemiçi köprükçileriñe, totkavul qaravullariña, yörür aşur ilçi yolavçılariña, köp ilge barçağa.

K.3.12,13 Basa Kefe sizniñ harāc güzārınız erdi, bizniñ qonaqımız erdi.

K.3.16 Ol işler barı yalğan turur.

K.3.18,19 Kefe'ge bolğan ziyān hemān bizge bolğan kibi turur.

K.3.19 Basa sizdin iltimās ol turur.

K.5.19 Bākī fermān sultānımıñdur.

K.6.23 Biz Kırım şehrinde idük.

K.7.19,20 Yer yüzinde Ğāzī Pādişāh siz durursız.

K.7.21,22 Her kim-erse size muhālefet iderse şol kim erse mezāhibi erba' ada müsülmān degül durur.

K.7.26Ben ol hālde kişi degülüm.

K.7.34,35 Eger Meñli Girey kilürse hep barçası bir ağızğa ve bir hükmge baqarlar diyü besī muntazır dururlar.

K.7.35,36 Şimdi pādişāhım 'ināyetiniz olursa luţf idüp yaqın kelmezden öñdin Mengli Girey'ni könderseñiz hemān il bizim durur.

K.7.39 Mübārek cemāliñizge, 'ālī hidmetiñize irişsem kerek.

K.8.6,7 Biz hod sizniñ hāşşa tigmeñiz tururmız.

K.8.7,8 Pādişāhımdın tilekim oldur kim dostumuzain düşmenimiz köp.

K.8.9 Sizniñ luţf u keremiñiz bilür tiyü dāyim ötüngeñimiz ol irdi.

K.9.6,7 İmdi bizniñ hālimiz asrı mükedderdir.

K.9.7 Sultānımuñ niçe biziñ kibi şadaqasını ister qulları vardır.

K.9.8 Biz dağı anlar kibi bir qulıyuz.

K.9.8' İnāyet sultānımuñdur.

K.9.8 Bendeñüz Meñli Girey.

K.10.13,14 Muña himmet olan hemān bizge bolğan kibidir.

K.10.14,15 Anıñ üçün kim biz hem beglerümüz efendidin ğāyet hoşnūdmız.

K.10.15 Bākī fermān sultānumuñdur.

K.10.15 Bendenüz Beñli Girey.

KA.2.22 Tārīh, tokuz yüz yegirmi tokuzda, mübārek Şafer ayınıñ on üçüncü kün irdi.

2.2.3 Birleşik Cümlelerdeki Karma Yapılar:

Birleşik cümlelerde iki ya da daha fazla cümlenin bir arada olması nedeniyle hem isim hem de fiil cümlelerinin bir arada bulunduğu yapılarla karşılaştık. Bu yapıları da “karma yapılar” başlığı altında değerlendirdik.

Ör: K.5.17,18,19 Şimdi barça du‘ āçı, yarlı miskīn halkınıñ temennāsı oldur ki Hüsām Kāzī’ni yene Kefe kâzılığına muqarrer olına yarlı miskīniñ murādı olunup sultānıma ‘azīm şevāb ola.

K.6.12,13,14 Sizlere dañı i‘lām oldur ki cemī‘ leşkeriñizle hünkāra muvāfaqat idüp dīni islāmğa mu‘āvenet idüp ol tarafdın yöriseñiz diyü bize haber tegdi ise özümüzñüñ yağıımız dañı var igeç siziñ hidmetiñizi qabül idüp isti‘dādı ħarb ve ālātı đarb ile rākibāne barduq.

K.6.14,15,16,17 Sizlere dañı i‘lām oldur ki cemī‘ leşkeriñizle hünkāra muvāfaqat idüp dīni islāmğa mu‘āvenet idüp ol tarafdın yöriseñiz diyü bize haber tegdi ise özümüzñüñ yağıımız dañı var igeç siziñ hidmetiñizi qabül idüp isti‘dādı ħarb ve ālātı đarb ile rākibāne barduq.

K.6.24 Semüz atlarımız yok idi ki çıkıp muħārebe qılay idük.

K.6.32,33 Bizim ħāzır, leşkeri ‘azīm yok idi diyü ħāzret-i ‘ālīyyeñize ruq‘a irsāl qılındı.

K.7.14,15,16,17 ...revāne olduqdan sonra ma‘rüz olunan oldur ki ħāş quluñız muħıbbāne ve muħlişāne du‘ā ve teħāyā vāşıl olandın son yer öpüp i‘lām qılınur kim ruk‘ai şerīfiñiz bize değdi -elħamdüli’llāh- besī ğāyet sevindük, öpüp başımız üzerine qoduq.

K.7.46,47,48 Ammā tilek sizden oldur ki Meñli Girey’ge eyü naşihātlar eyleñiz ki il yarağın eyü teftiş eylegil dañı Eminek sözinden çıkmağıl diyü çok naşihātlar qılasız.

K.9.4,5 Devlet du‘āsını i‘tikād u ihlāsla tāze qılmaqdan sonra ma‘rüz olunan oldur ki sultānumuñ buyruğıyla bu memlekete keldük erse bu memleket biz kören kibi olmadı.

K.10.5,6,7 ...ma‘rüz olunan oldur ki biz quluñuznı cenābı āliñizdin bu vilāyetge yibermeke emr bolğanda Qāsım quluñuznı bizniñ birle birge kelmeke emr boldı erdi.

K.10.11,12,13 İmdi pādişāhı ‘ālempenāhuñ biḥārī devletinden ümīddir ki bu ḳuluñuznuñ ḥidmeti zāyi‘ bolmay bir himmet oluna.

KA.2.5,6,7 ...bu nişān yetkeç söz ol kim bu Muḥammed oğlu Şeyḥ Aḥmed daḥı Şeyḥ Aḥmed’niñ oğlu Abdāl [dağı Seyyid Aḥmed ve ünsi Muḥammed’niñ oğlu Mūsā] Seyyid oğlu Ya‘ ḳūb bu ünsi Bulanıs dağı ünsī Nūr Seyyid Buydı kim irse bizge kelip başvurdılar.

2.2.4 Bağlı Cümlelerdeki Karma Yapılar:

Bağlı cümlelerde iki ya da daha fazla cümlenin bir arada olması nedeniyle hem isim hem de fiil cümlelerinin bir arada bulunduğu yapılarla karşılaştım. Bu yapıları da “karma yapılar” başlığı altında değerlendirdim.

Ör: A.5.18,19,20,21 İmديدin soñ sizniñ birle bizim aramızda Tengri ‘ināyeti birle dostluḳ ol ṭarīḳa ziyāde bolḡay kim inşā‘ allāhu Ta‘ālā soñḡı zamānede düşmān arasında bir atı ḳalḡay taḳı her ṭarafḡa ne siz ‘azm ü sefer ḳılsañız biz taḳı bu ṭarafdın sizge taḳviyet ḳılurḡa ḥāzırımız.

K.3.10 Burun ḡan babam birle niçük dost ḳarındaş erdiñiz, biz taḳı ol yosunça yörüpdür erdük.

K.5.7,8 İlçi daḥı varıp irdi, henüz taḡt ilindedir.

K.5.12,13,14 Ne vaḳt ol cānibden daḥı ḡaber bilsek devlet ḳapusına könderirmiz ve daḥı devletli sulṭānımın ‘adl (ü) dādına lāyḳ kimseneleri devlet ḳapusına bildürmek kemīneñize vācibdür.

K.5.14,15,16,17 Eyle olsa kemineñize in‘ām olınan ḳullarıñız ve daḥı Kefe’niñ müsülmānları, ḡāvurları mecmū‘ları Ḥüsām Ḳāzī du‘ācıñızdan ḡoşnuddurlar ve daḥı yaḡlıḳlar olındı, ṭā‘ün oldı, ni ḳadar taḳsirlıḳ vak‘alarda yarlı miskinniñ murādları ḡāşıl olup sulṭānıma çoḡ şevāblar alınup kiçe kündüz devletlü sulṭānıma du‘ā ve şenāları ederler.

K.6.29,30,31 ...muḳaddes muṭaḡhar rūhınıñ istimdādı ile hezīmet ḳılmışsız diyü sem‘imize tegdi ise köñlümüze ḡāyet ferūḡ ve sürür ḡāşıl oldı ve ba‘dehū Yegen Beg keldi ise rāst Yegen Beg’i uzata bilmedük ki arada yaḡı var idi.

K.7.26,27 Şimdiki ḡâlde taḡt hana Aḡmed, Öksüzler diyen ādemlere varmış, küçlü olmış.

K.7.31,32 Benüm sözümnü hem dutmazlar, savaş ve ceng etmeke ādem yoq, baş yoq, ol cihet ile illerimiz aylaq gider.

K.7.53 Anuq kelürine daqı bu hāller eyüdür, eyle bilesiz.

KA.2.8,9,10 Ol han ağalarımızdan tarhan bolgan kişiler ikendir biz daqı soyurqap bu mezkür kim-irselernü Tenrı Ta'ālā rızāsı ve taqı Muhammed resülü' llāh şefā'ati üçün tarhan kıldım.

2.3. Yüklemin Yerine Göre Cümleler

2.3.1. Kurallı Cümle

Yüklemün sonda olduğu cümlelerdir. Dilimizün cümle yapısı yardımcı unsurdan ana unsura doğru sıralanışı uygun görmektedir. Bu doğrultuda ana unsur olan yüklem genellikle sonda bulunmaktadır (Karahana, 1999: 70).

Ör: A.1.1 Toktamış

A.1.2 Sözümnü Yağayla'ğa.

A.1.3,4,5 Ulug orunğa olturğan ergeyin aqlağu Kutlu Buqa Hasan başlı ilçiler iyduq erti.

A.1.5,6 Sen taqı keleşini bizge iydiq erti.

A.1.6,7,8,9 Burunğı yıl Begbolat Hoca M'DYN başlı bir neçe oğlanlar Begiş Turducaq Birdi Davud başlı begler Edüğü ağlı kişini Temirge aldirtin çıkarup iymişler.

A.1.9 Ol til birle kelti erti.

A.1.10,11,12,13 Alarnıq ala köngül bile til inip il kırınğa yite kelgente aqlap yığılıp sançışmağa turğanta ol yaman kişiler burun te biregin tin il tarpıp ol iş taqı ol caqlı bolgan ergeyi ol erti.

A.1.14,15,16 Tengri bizni yarlıqap düşmanlıq kılgan Begbolat Hoca M'DYN Begiş Turducaq Birdi Davud başlı oğlanlar beglerini muğalttı.

A.1.16,17 Emti bu yağunı aqlağu Hasan Tulu Hoca başlı ilçilerini iyduq.

A.1.17,18,19 Emti taqı bolsa bizge baqar illeriniq çıkışların çıkarup barğan ilçilerge bergil.

A.1.19 Hazinege tegürsünler.

A.1.19,20,21 Başa burunğı yosunça bāzergān ortaqların taķı yörüşşünler.

A.1.21,22,23 Ulug uluşnı turuşınğa taķı yaķşısı ol bolğay tip altun nişānlıg yarlıg tuttuķ.

A.1.23,24,25 Taķağı yıl, tāri□ yiti yüz toķsan beşte, Recep ayının sekiz yanıtı Ordu Tan'ta erürte bitidimiz.

A.2.1 Temir Kuţluğ.

A.2.1,2,3,4,5,6,7,8,9,10,11,12 Sözüüm oñ qol sol qolnıñ oğlanlarığa, tümen edigü başlıg miñ, yuz, on beglerige, içki kentleriniñ kāzi müftīleriğa, meşāyih şūfileriğa, dīvān bitigçilerige, tamğaçı tartnaqçılarığa, yortar işlençi yolavçılarğa, bökevül toţkavullarğa, yamçı süsünçiler kuşçı barsçılarğa, kemeçi köprükçilerge, bāzārda turğanlarğa.

A.2.12,13,14,15,16,17,18,19,20,21 Bu yarlıgı tuţa turğan Muħammed'niñ öbeke aţaları burunğı keçgen Sayın Ĥan çağıdın biri bire yarlıg, rāst tarħanlıg yosunıça yörüp ataşı Ĥācī Bayram Ĥoca'nı biziñ Ĥan ağalarımız soyurķap tarħan kılğan çergesin anlaţa ötüdü erse ötülin yöp körüp Muħammed biziñ soyurķal bolup tarħan bolup turşun tidimiz.

A.2.21,22,23,24,25,26,27,28 Bu künin ilgerü Qırım bile Qırk Yer'niñ tömenide Sudaq atlıg kentniñ civārında burunğı zamāndın berü müteħaddir tarħan bolğan ındırçı salası bile meşhūr bolğan salasıdın şer'i qabala yosunıça yer suwları bile Muħammed'niñ oğlanları ilki Ĥācī Muħammed ve Maħmūd'nı āzād tarħan bolşun.

A.2.28,29,30,31,32,33 Bularnıñ yir suwlarıña, bāg bāğçalarığa, ĥammām tegirmenlerige, taşarruf kıla turğan yerlerige, burunđın qalğan āzādalarığa, başa salalarığa, sabançı ortaқçılarığa kim kim erse küç oğa tegürmesün.

A.2.33,34,35 Yolsuz yerde nemelerini tartıp almasunlar.

A.2.35,36,37,38 Borla tamğası, inkinçi üskü bal qurtı, anbār malı, ındır ĥaқķı, tabanlıg, qısmet, qubur yasağı, qalan müsemmä salıq, borç ĥaraç almaşunlar.

A.2.38,39,40,41 Barur kelüride, kirür çıkarıda Qırım'da, Kefe'de qayuma törlüg erse alurıda satarıda tamğa tartnaq almasun.

A.2.41,42 Tarħanlıg, tabanlıg, yol ĥaқķı, qaravulluq tilemeşünler.

A.2.42,43 Tavar qaralarun ulaq tuţmasun.

A.2.43,44 Konaq tüşül tüşürmesünler.

A.2.44 Süsün 'ulüfe tilemesünler.

A.2.44,45,46 Kayuma törlüg zaħmet ve mu'āvenet ve 'avārizātlardıñ māşun ve maħrūs bolşunlar.

A.2.46,47,48,49,50,51,52 Inç turup tınçlıg bile şām u sabāħ evkātı şerifleride bizge taķı biziñ uruğ uruğımızğa du'ā alķış ite turşun tip tuťa tururğa altun nişānlıg al tamğalıg yarlıg birildi.

A.2.52,53,54,55 Tariħ sekiz yüzde, Bars yılı, Şa' bān ayınıñ altınçı künide Özi suyunıñ kenārıda Mücāverān'da erürde biñildi.

A.3.1,2,3 Haķ Ta'ālā 'ināyetiyle, Muħammed peygāber mu' cizātıyla Muħammed'din Ğāzī Murādķa selām.

A.3.3,4,5 Burunğı ħan ağalarımız birle sizniñ Rum vilāyetin bilgen atalarıñız ağalarıñız birle ilçi keleçi ıyışıp bölek selām alışıp bāzergān, ortak yürüşüp yaħşı barış keliş kılurlar ermiş erdük.

A.3.5,6,7 Soñra ħan ağamız Toķtamış Ħan sizniñ uluğ babañız Ğāzī Bāyezid Beg birle burunğı yaħşı yosunça ilçi keleçi ıyışıp bölek selām alışıp ikisi taķı dostluk yaħşılık üze Tengri rahmetiñe bardılar.

A.3.8,9 Basa Haķ Ta'ālā yarlıgıp, burunğı ħan ağalarımızniñ uluğ orunni birip turğanda öz ara turamız talaşıp soñrağı zamānede oçur bolup taħt Baraķ ħoluna tüşüp turur erdi.

A.3.9,10 Burunğı yıl Ħudāy'niñ 'ināyeti birle çerig yürüp barıp, Baraķ birle Mansur'ni kaçurduķ.

A.3.10 Taħtnı mülkni Tenri bizge birdi.

A.3.10,11 Olar taķı ançu öz illerin ala kaçıp yöriyü bardılar.

A.3.11 Birer ikişer yıl Özü kışlalı tip köçüp kelip tururbiz.

A.3.11,12 Basa sizge kişi iysek ulaķ aşurmağay tip ıymaduķ.

A.3.12 Basa sizdin su birle kişi kelgey bildük.

A.3.12 Niçük boldı kelmedi?

A.3.12,13 Sizniñ yaǵşı atıñızını, esen tükelligni, Hācī ‘ İbād berrekehudın bildük.

A.3.13,14 İmdi ... biz ikegüge bir ‘aşr ... Devlet Berdi erse biz taķı Tengri’niñ yārisi birle burunģı yaǵşılarımız yosunınça yaǵşı barısalı.

A.3.15 Yaǵşısı ol bolğaymu erne.

A.3.15,16 Basa aramızda bu bir kesek ulaķ kāfirni kiterürge niçük maşlāhat bolsa itip istegin.

A.3.16,17 Qurıdın sudın bāzergān ortaķ yörüp yarlı miskīn tirligin kılısunlar.

A.3.17 Basa sizniñ esen tükelligni körüp kelsün tip Hācī ‘ İbād berrekehu Hoca’dın bitig selām ıyduk.

A.3.17,18 Sizni köz körege kişi ıyarnı özünüz bilürsiz tip bitig selām ıyduk.

A.3.18 Yıl Biçin, Orda Özü yaķasında irürde bitildi.

A.4.6,7,8,9,10,11 Serveri selātin be‘ ināyeti rabbü’l‘ālemīn sultānı a‘zam Meħmed Ğāzī’ğa köp köp selām ve taħıyyet vāşıl bolğandın soñ i‘lām kılınur kim bizniñ ozaķı ħan babalarımız birle sizniñ burunģı yaǵşılarıñızınıñ ilçi kileçisi kilişip bāzergān arģışları yörüşüp bölek selāmları yetişip isenlig tükelliglerin bilişe ol dostluķ qarındaşlıķ birle Tengri Ta‘ālā raħmetine barmışlar.

A.4.11,12,13,14 Şükr ‘ ināyeti ilāhıge burunģı ħan babalarımızınıñ uluģ ornunı yarlıķap birgende ozaģı yaǵşılarımız yosunınça ilçi kileçilerimiz kilişip bāzergān arģışlarımız yörüşüp isenlig tükelligni bilişe tursaķ bolğaymu, tigen oçurda köp ara ħayf işler boldı irse kişimiz bara almağanı ol sebebdin irdi.

A.4.14,15,16,17,18 İmdi bir ve bar Tengri Ta‘ālānıñ yarlıķawı birle bu kündin ilgerü köp burunģı yaǵşılarımızınıñ dostluķların arturup aramızda köp yaǵşılıķlarımız artura dostluķımızını, imdidin ilgerü ziyāde kılıp yaǵşı kişilerimiz kilişe barısa tursa yıraķdağı işitürge yawuķdağı körege keçer dünyāda dost düşmān arasında yaǵşı at ol bolğaymu, tiyü bizniñ selāmetliķnı ayıtğaç.

A.4.18,19,20 Sizniñ isenlikni körgüze ağır selām yıñıl bölek yitgüre evāyildin berü qadīmī du‘ācımız Hācī Aħmed başlıģ ilçilerni iyduk.

A.4.20,21 Tawuḡ yıl, tārīḡ sekiz yüz yetmişde mübārek Berāt ayının beş iskide Ordu-yı Mu‘ azzam Ezoḡlu Özen yaḡasında irdi.

A.4.21 Şeşenbe kün bitildi.

A.5.11 Kim resūli mürsel Ḳaraç Bahatur kildi.

A.5.12 Sizniḡ saḡ ve selāmetliḡniḡni bizge ma‘lūm kıldı kıldı hem ol aḡbār-ı büldānı meftūḡnı taḡı bizge ta‘yīn kıldı.

A.5.13 Biz taḡı ba‘de istimā‘ lkelām begāyet ve lānihāyet şādkām olduḡ.

A.5.14 Sizniḡ ve bizniḡ aramızda ḡarındaşlıḡ, ‘ālāḡarīḡi’l maḡabbe zāhir boldı.

A.5.15 Mine’l a‘vām iksük bolmay aḡır selām yiḡil bölek birle ilçi ve kileçilerimiz barsun kilsün.

A.5.16,17 Dostluḡ ḡarındaşlıḡımız kündin künge teraḡḡı kılsun tip sizge ilçilikke ‘Azīz Ḳoca atlıḡ ḡarındaşım oḡlun yiberdim.

A.5.17,18 Çingis Ḳan’niḡ bir oḡlı men-men, bir oḡlı ‘Azīz Ḳoca turur.

A.5.18,19,20,21 İmdidin soḡ sizniḡ birle bizim aramızda Tengri ‘ināyeti birle dostluḡ ol ḡarīḡa ziyāde bolḡay kim inşā‘ allāhu Ta‘ālā soḡḡı zamānede düşmān arasında bir atı ḡalḡay taḡı her ḡarafḡa ne siz ‘azm ü sefer kılsaḡız biz taḡı bu ḡarafdın sizge taḡvīyet kıluḡa ḡāzırımız.

A.5.21.22,23 Ba‘de ilḡişāri’l kelām, bu kündin ilgerü ḡayu iş kim sizniḡ ve bizniḡ aramızda ḡarındaş ziyādesinḡa ta‘alluḡ tutar ol, işniḡ ta‘ciliḡe isti‘dād kıluḡa meşḡul bolsaḡız siz ḡākimsiz tip aḡır selām ve yiḡil bölek birle ḡāzretḡa resūl irsāl kılındı.

A.5.24 Tārīḡ sekiz yüz seksen ikide mübārek şāfer ayının nişfinda istiktāb kılındı.

K.1.4,5,6,7,8,9,10,11,12,13,14,15 Söзим o uluḡ ulusniḡ tümen miḡ, yüz, on oḡlanlar begleriḡe basa Ḳırım tömenini bilgen İminek başlıḡ daruḡa begleriḡe basa Ḳırḡ Yeri’niḡ Şāh Merdān başlıḡ daruḡa begleriḡe Ḳalīl başlıḡ yüz begleriḡe, sadāt-ı ‘ulvīleriḡe, müftī müderrisleriḡe, ḡāzī muḡtesibleriḡe, meşāyīḡ şūfīleriḡe, dīvān bitkeçileriḡe, ulu tamḡa üstinde turḡan Aḡmed Ḳoca Ḳācike başlıḡ tamḡaçı tartnaḡçılarıḡa basa Ḳırḡ Yiti Yer’niḡ Teḡri Birdi başlıḡ tamḡaçı tartnaḡçılarıḡa, ḡāzırniḡ anbārçılarıḡa, yaftaçı yasaḡçılarıḡa, müsem mā ḡalançılarıḡa, bökevül çerileriḡe, totḡavul ḡabaḡçı ḡaravullarıḡa.

K.1.15,16,17,18 Yortqan yasağı tip, çağdavul qaravul tip, çalgı haqqı tip, qara sanı qaldı yasağı tip, qara qonağı tip, hucet bahāne kılıp, ne erse tilemesünler, almasunlar.

K.1.18,19 Ewleriñe küç birle qonaq tüşürüp qondurmasunlar.

K.1.19 Tavar qarasıdın, ‘ ulūfe süsün tip almasunlar.

K.1.20 Aqların kölüklerin ulağ ilmek tutmasunlar.

K.1.20,21,22 Ne kim satsa alsa, tavar, qara ilkı, qul qaravaş satsa ve alsa harc harācāt tamğa tartnaq almasunlar.

K.1.22,23 Basa tuz arabaları, aşıq öz arabaları Qırım’ğa Kefe’ge barsa arabalarındın tamğa tartnaq almasunlar.

K.1.23,24 Qabaqçılıq tip qaraqolluq tip tilemesünler.

K.1.24,25 Heftyek ‘ ameldārımız tip qap harcı tip pulkuz haqqı tip tilemesünler, almasunlar.

K.1.25,26 Kim kim erse tartup zor birle hıç ne ersesin almasunlar.

K.1.26,27 Qayu ma törlüg yandın bolsa küç basınç, yunçuğ zaħmet, zulm ‘ avān kılmasunlar.

K.1.27,28,29,30,31,32,33,34 Taşgarudın at birle, içgerüdin kemi birle yörüüp bāzergānlik kılıp, satığ alığ yöriñen ilçi yolçılarıña, aşqan bargan yolavçı yörütüçileriñe, quşçı barsçılarıña, kemiçi köprüçi kiçüçileriñe, içki kentleriñ hırfet ağalarıña, taşkı sala qonumnıñ il qartlarıña, qayu ma törlüg ‘ amel iş üzre yöriñen kişileriñ köp illerge, köp kişilerge barçağa.

K.1.34 Tüzünçe bilgeler.

K.1.34,35,36 Bu yarlıgını tuta turğan Engürli Mahmūd oğlu Hekim Yahyā’ğa soyurğal bolup tarhan bolsun tidimiz.

K.1.36,37 Qayda tilerse barsun, qayda tilerse yörüsün.

K.1.37,38 Bu kündin ilgerü yasaq alban almasunlar.

K.1.38 Müsemma salıg şalmasunlar, almasunlar.

K.1.38,39 Koluş qolqa tilemesünler, çerig öf tip rahmet itmesünler.

K.1.39,40,41 Qayda taqı bolsa ikin yetkin qılsa h azir anb r tip qurt anb rı tip ne irse tilemesünler, almasunlar.

K.1.41,42,43,44 İrdin haqqı tip boyunsa qılır bende Qırq Yirde ve Qırım'da, Kefe'de, Kerç'de, Taman'da ve Qaba'da ve Qırpaq'da ne kim menüm hükmüm yitken yirde kim kim erse bu Hüküm Yahy 'dın tamga tartnaq, harc har cat tilemesünler, almasunlar; tidimiz.

K.1.44,45,46,47 İn  y riy p tınclıq üzre oturup k ni yarlı tirligin qılıp bizim uruğ uruğlarımızge ş m u şab hda, g d vv   rev hda biş vaqt nam zda du'  ve alqış qıla tursun, tidimiz.

K.1.47,48 Basa yoqaru uluğ işiğini qarap ni kim törlüg sözi bolsa ötüne tursun, tidimiz.

K.1.48,49,50,51 Basa bulayu turga  idip erip yarlığ üzerge qılıp bu tarhan qılğanımız H k m Yahy 'gı k c basınç, za met yunçuğ, zulm 'av n teg r gen kişilerge ne ya şısı bolgay, qorqarlar erne tidimiz tip tuta turğan altun niş nliğ, al tamgalığ yarlığ birdimiz.

K.1.51,52 T riğ tawuğ yılı, sekiz yüz elli yedikde bitidi.

K.1.52,53 M b rek şaf r ayınuğ yigirmi altınçı k n, düşenbe k n Orda-yı Mu'azzam Qırq Yir'de sar yda bitinildi.

K.1.54 Q zi' l quz t Mevl n  Şadrı cih n  t ndi, ' Al  Ba şı bitidi.

K.2.1 Meqli Girey.

K.2.1,2,3,4,5 Sözüm içki kentlerinin daruğa begleri e, m ft  m derrisleri e, q zi muhtesibleri e, meş yih s fileri  cez  ' milleri e, bökevül  erileri  tamgaçı tartnaq ları a, quş ı bars ları a, kemiçi k pr kleri e, totqavul qaravulları a, y r r a ur ilçi yolav ları a, k p ilge bar ağ .

K.2.5 Tüzünçe bilsinler.

K.2.5,6 Bu yarlığını tutup turğan Hoca Beg'e biziğ soyurğal bolup tarhan bolsun tid k.

K.2.6,7 Basa bu Hoca Bey quruda b zerg n qılsa dery da kemi birle y rise alurıda kim kim erse tamga tartnaq, harc ve har c t tilemesünler, almasunlar.

K.2.8 Evleri e k c birle qonaq tüşün qondurmasunlar.

K.2.8,9,10 Yasaq qalan süsün 'ulüfe tip tilemesünler, tavar qaraların ulağ ilmek tutmasunlar, qoluşı qoltqası tip ne erselerin tartıp almasunlar.

K.2.11,12 Basa inç birle tınç turup yarlı tirligin qılıp bizge ve bizim uruğ uruqlarımızğa du'ā ve alqış oqup tursunlar, tidimiz.

K.2.12,13,14 Basa bulayu tiyü turğaç yarlıg körüp bu tarhanımız Hoca Bey'ge küç 'avān, yunçuğ zahmet tegürgey kişilerge ni yaqşısı bolğay, qorqarlar erne tiyü tuta tururğa altun nişānlıg, al tamğalıg yarlıg birildi.

K.2.14,15 Tārīh sekiz yüz yetmiş ikide Muqarrem ayınıñ ortasında Ordu-yı Mu'azzam Qırq Yer'de irürde bitildi.

K.3.8,9 Ba'de ma'lüm bolsun, özümüzni Tengri Ta'ālā yarlıqāğalı berü sizge yaqşı kişimizden keliş barış qıla almaduq.

K.3.9,10 Öz aramızda işlerimiz boldı.

K.3.10 Burun qan babam birle niçük dost qarındaş erdiñiz, biz taqı ol yosunça yörüpdür erdük.

K.3.11 Munda sizniñ katırğalarını başlap Ya'qüb keldi.

K.3.11,12 Biz taqı yaqşı sözlerimiz ayıtğunça kişimni iki şehrimiz köydürdi.

K.3.12 Bu işler üçün men sizge yaqşı kişim yiberürmen, alay bilgeysiz.

K.3.12,13 Basa Kefe sizniñ qarāc güzārıñız erdi, bizniñ qonaqımız erdi.

K.3.13,14 Katırğalarını başlap Ya'qüb kelip Kefe'niñ köp kişilerin alıp kitipdür.

K.3.14 Meniñ taqı bir nökerimni Ya'qüb alıp kitipdür erdi.

K.3.14 Ol kişim ayta keldi.

K.3.15 Ya'qüb sulqānğa ayta bardı.

K.3.15 Kefeliler kişilerimizni tonap bir kişimizni öltürdiler.

K.3.15,16 Bu yesirleri anıñ üçün alduq tip turur sizge özüm sordum.

K.3.16 Ol işler barı yalğan turur.

K.3.16,17 Sizniñ tarafınızğa yamanlık kılsalar bizniñ könlümüzge yaqşı kelmez.

K.3.17 Sizge artuq ‘ izzet ü hürmet kılğanı tilermin.

K.3.17,18 İmdi qarındaşlık kılıp Kefe’niñ ol yesirlerni yiberseniz, ‘ azım minnet bolğay.

K.3.18,19 Kefe’ge bolğan ziyān hemān bizge bolğan kibi turur.

K.3.19 Anı niçük çaqlasa siz bilürsiz.

K.3.19 Basa sizdin iltimās ol turur.

K.3.20,21 Mevlānā Bayram Şāh’dın bir mektüb yibergeysiz tiyü keremiñizge i’ timād kıla taḥiyyetnāme irsāl kılındı.

K.4.1,2,3,4 ...vāşıl bolğandın soñ...evşāfi hamīdīñizni işitip ol zindān içinde sizdin necāt umar irdük, biḥamdi’llāh ol umğanımız kibi boldı.

K.4.4 Kefe dağı dārü’l islām boldı.

K.4.4,5,6 Biz tağı bolsa Tengri ‘ ināyetinde, şükr, ol zindāndın ḥalāş bolup pādişāhniñ tigmesi boldum.

K.4.6,7 Devlet işikinde niçe bizler biginlerge ‘ ināyeti tigmişdür.

K.4.7,8 Bu ‘ ivaźnı pādişāhğa biz niçük kulluq birle qaytarğaymız.

K.4.8,9,10,11,12,13 Meger Allāhu Ta’ālā qaytarğay, imdi bizniñ üçün devlet işikinde merḥamet sem’iniñ vāqıf bolup pādişāhğa bizni ḥayr söz birle yād kılğaysız kim biz pādişāhğa muṭī’ münkād bolğanımıznı tağı şākir bolğanımıznı tağı Aḥmed Paşa birle ‘ ahd ü şart kıldıq kim pādişāhniñ dostına dost düşmenine düşmen bolğaymız tip ol ‘ ahd ü şart üstünde tururmız.

K.4.14,15,16,17,18 Tağı bizniñ düşmenlerimiz köp turur, bizniñ üçün ḥile birle yalğan söz tüşürgey tip qorqarmız kim sizler anıñ bigin sözlerge inanmay bizdin mu’ayyen ḥaber bilmeginçe bizge öfke kılmağaysız tip umanurmız tiyü keremiñizge i’ timād kıla taḥiyyetnāme irsāl kılındı.

K.5.6,7 ...oldur ki kemīneñiz ḥālindin istifal olursañız Allāh ‘ ināyeti birle ve sulṭānım devletinde sağ selāmet kulluqda ḥāzır turupmız ve hem taḥt tarafından ḥaber şoldur ki ḥālleri qatı bitigdir alınmışdır.

K.5.7,8 İlçi dağı varıp irdi, henüz taht ilindedir.

K.5.8 Ne vakt mu' ayyen haber bilsek devlet çapısına bildürürmiz.

K.5.9,10.11,12 Kralı kâfirden dağı kemîneñize ilçi âdem keldi; kemîneñiz dağı şöyle cevâb birle könderdük ki devletlü sulţānım sağ olsun, sen Çara Boğdan ile bir olursañ senden özge düşmenimiz yokdur ve eger Çara Boğdan birle bir olmay pâdişāhımız ile barışsañız biz dağı hoş dostmız diyü iki ay va' de verüp bir âdemimiz çoşup könderdük.

K.5.12,13,14 Ne vakt ol cānibden dağı haber bilsek devlet çapısına könderirmiz ve dağı devletli sulţānımın ' adl (ü) dādına lâyıķ kimseneleri devlet çapısına bildürmek kemîneñize vācibdür.

K.5.14,15,16,17 Eyle olsa kemineñize in'âm olınan qullarıñız ve dağı Kefe'niñ müsülmānları, gāvurları mecmū' ları Hüsām Qāzī du'acıñızdan hoşnuddurlar ve dağı yağlıklar olındı, tã' ün oldı, ni kadar taqşirlik vak'alarda yarlı miskinniñ murādları hāşıl olup sulţānıma çoķ sevāblar alınıp kiçe kündüz devletlü sulţānıma du'ā ve şenāları ederler.

K.5.17,18,19 Şimdi barça du'acı, yarlı miskīn halkıñıñ temennāsı oldur ki Hüsām Qāzī'ni yine Kefe qāzılıķına muqarrer olına yarlı miskīnniñ murādı olunup sulţānıma 'azīm sevāb ola.

K.5.19 Bāķī fermān sultānımındur.

K.6.12,13,14 Ma' rüz oldur ki şerif hāzretiñizden biz miskīn hādimleriñize kelāmı şerif keldi ki hünkār hāzretleri Çara Boğdan 'aleyhi'lla' ne üzerine gazāya qaşd eyledi.

K.6.14,15,16,17 Sizlere dağı i'lām oldur ki cemī' leşkeriñizle hünkāra muvāfaķat idüp dīni islāmğa mu'āvenet idüp ol tarafdın yöriseñiz diyü bize haber tegdi ise özümüznüñ yağımız dağı var iğec siziñ hıdmetiñizi qabül idüp isti' dādı hārb ve ālātı çarb ile rākibāne barduķ.

K.6.17,18 Bir niçe kāfir qal'alarını iħrāk ittük.

K.6.18 Ğanīmeti keşir alduķ.

K.6.19,20,21 Derhāl alğan Ğanīmet-lerimizi salıp rücū' itmeke qaşd ittük ise kāfir artımızdan kelip bizim ile muhārebe-i keşir kıldı.

K.6.21 Hāylī kişi zāyi' oldı.

K.6.21 İki karındaşım şehid oldu.

K.6.21,22 İsti' dādlarımız, atlarımız, silāhlarımız zāyi' oldu.

K.6.22 Özümüz bir at ile keldük.

K.6.22,23 Ba' dehū bizim ' aqībimizçe yağımız taht leşkeri ile kelip illerimizi aldı.

K.6.23 Biz Kırım şehrini idük.

K.6.24 Semüz atlarımız yok idi ki çıkıp muhārebe kılay idük.

K.6.24,25 Kırım şehrini dağı kelip muhārebe kılmak diledi ammā kal' aya kār ide bilmedi.

K.6.25,26,27 Bu mühmel haberlere olup siziñ mübārek cemāliñiz ile müşerref olabilmēdük, elḥamdü li'llāh, işüttük ki Kara Boğdan -' aleyhi'lla' neniñ- üzerine manşūr muzaffer olmışız.

K.6.29,30,31...muḳaddes muṭahhar rūhınıñ istimdādı ile hezimet kılmışız diyü sem' imize tegdi ise köñlümūze gāyet ferūḫ ve sürür hāşıl oldu ve ba' dehū Yegen Beg keldi ise rāst Yegen Beg'i uzata bilmedük ki arada yağı var idi.

K.6.31,32 Nāgah yolda yağıge uçağay dağı zāyi' bolğay siziñ bize ḫātırınıñız bize ḫalğay diyü sizdin ḫicāb ittük.

K.6.32,33 Bizim ḫāzır, leşkeri ' azim yok idi diyü ḫazret-i ' āliyyenize ruḳ' a irsāl kılandı.

K.7.14,15,16,17 ...revāne olduğdan sonra ma' rüz olunan oldur ki ḫāş ḫuluñız muḫibbāne ve muḫlişāne du' ā ve teḫāyā vāşıl olandın soñ yer öpüp i' lām kılmur kim ruk' ai şerifiniñize bize değı -elḥamdüli'llāh- besī gāyet sevindük, öpüp başımız üzerine ḫoduḫ.

K.7.17,18 Ben ḫuluñuz üçün yüz yıl devlet ile ḫayātınıñız bāḫī ve pāyende olsun.

K.7.19,20 Yer yüzinde Ğāzī Pādişāh siz durursız.

K.7.20 İki cihānda Allāhu Ta' ālā ' aziz dutsun.

K.7.20,21 Her ne yere ki ḫadem basarsız, benüm yizümnüñ üzerine ola.

K.7.21 Manşūr muzaffer olasız.

K.7.21,22 Her kim-erse size muḫālefet iderse şol kim erse mezāhibi erba' ada müsülmān degül durur.

K.7.23 Hāṣā ki bendin ol ḥāller vāḳī^c ola.

K.7.23,24 Beni sevmez düşmenim eyle dimiş; benüm başım, ewim barķım, ilim künüm hep barçası siziñ başıñız şadaķası olsun.

K.7.24,25 Niçe ki ḥayāтта olursam sizin mübārek etekiñizden ayrılmazam.

K.7.25,26 Zinhār keremi ^c ināyetiñiz olursa yaramaz kim ersenüñ sözine i^c tibār itmeñiz.

K.7.26 Ben ol ḥālde kişi degülüm.

K.7.26,27 Şimdiki ḥālde taht hana Aḥmed, öksüzler diyen ādemlere varmış, küçlü olmuş.

K.7.27,28 Timür Beg'nüñ üzerine kilür diyü ḥaber kildi.

K.7.28 Eger eyle olursa Timür Beg bize yakın olur.

K.7.29 Beri yaña kilür.

K.7.29 Eyle olsa bize yaramaz olur.

K.7.29,30 Bizim illerimiz aña barıp қоşulup Nür Devlet ile Ḥaydar sebebinden ötürü epeyi zahmetler çekermiz.

K.7.30 İkişi barışmazlar.

K.7.31,32 Benüm sözümni hem dutmazlar, savaş ve ceng etmeke ādem yok, baş yok, ol cihet ile illerimiz aylak gider.

K.7.32 Anı yaḳīn bilesiz.

K.7.32,33 Şimdi beglerimiz daḥı ḥalkımız daḥı Meñli Girey'ni tilerler.

K.7.33,34 Ol ikisi barışmaz üçün illerimiz ḥarāb oldı.

K.7.34,35 Eger Meñli Girey kilürse hep barçası bir ağızğa ve bir hükmge baķarlar diyü besī muntazır dururlar.

K.7.35,36 Şimdi pādişāḥım ^c ināyetiñiz olursa luḫ idüp yakın kelmezden öñdin Mengli Girey'ni könderseñiz hemān il bizim durur.

K.7.36,37 Eger ta^c cīl olmaz ise il gider.

K.7.37 Ben yalğuz dutmazın.

K.7.37,38 Bu cezîre dağı hep beglikimiz dağı bu il ile durur.

K.7.38 İlge tükendin sonra ben dağı bu arada durmazın.

K.7.39 Mübârek cemâliñizge, ‘âlî hîdmetiñize irişsem gerek.

K.7.39,40 Bunçalayın hâlleri bağa niçün dimediy diyü aytmañız.

K.7.40,41Ol sebebdin sizniñ mübârek sem‘iñize düşürmek üçün beyân eyledük.

K.7.41,42 Şimdi elbette elbette Meñli Girey’ni ta‘cîl könderseñiz hemân bizim ilimizni düzmesine sebep olursız.

K.7.42,43,44 Eger bizim âbâdânlıqımıza niçe ki sebep olursız iki cihânda şevâbı ‘azîmler sizniñ ola.

K.7.44 Nür Devlet’ni aşlâ il ve begler dilemezler, hîç işke yaramaz.

K.7.44,45 Kendü qardaşı ile muhâlefet ider.

K.7.45 İl yarağın eylemez.

K.7.45,46 Ol sebebden ötürü bir çahlık bizâr olmışlar.

K.7.46,47,48 Ammâ tilek sizden oldur ki Meñli Girey’ge eyü naşîhatlar eyleniz ki il yarağın eyü teftiş eylegil dağı Eminek sözinden çıqmağıl diyü çok naşîhatlar kılasız.

K.7.50,51 ‘Âli hâzretleriñize du‘â kılıp yer öpüp çok güstâhâne sözle bu ruq‘â irsâl kılındı.

K.7.53 ...bağşını dağı yola könderdik.

K.7.53 Anuñ kelürine dağı bu hâller eyüdür, eyle bilesiz.

K.7.54 İşbu hāmili varağa ‘Abdü’l‘azîz nām hâzretleriñize könderdik.

K.8.2,3 Biz quluñuz tağı sizniñ esen sağ ve selâmetliqıñızni işitip Tengri Ta‘âlâğa köp şükürler kılduk.

K.8.4 Biz quluñuzni dāyim şadaqa ve in‘âm birle yād qılursız.

K.8.4,5 Allāh Ta‘âlā dāyim fırsat ve nuşret ve şevketiñizni ziyāde qılğay.

K.8.5,6 Pādişāhım biz uluuz bigin nieler devlet iikinde ullu urın beline baqlap tururlar.

K.8.6,7 Biz od sizni āa tigmeiz tururmız.

K.8.7,8 Pādişāhımdın tilekim oldur kim dostumuzdın dūmenimiz kōp.

K.8.8 Sizni sem inizge ni sōz aytur bolsalar iitmeseniz.

K.8.9 Sizni luf u keremiiz bilūr tiyū dāyim ōtūngenimiz ol irdi.

K.8.9,10 İmdi kiyin devlet iikine du ā ıla taıyyetnāme irsāl ılındı.

K.9.4,5 Devlet duāsını itikād u ilāsla tāze ılmadan ōnra marūz olunan oldur ki sultānımu buyruıyla bu memlekete keldūk erse bu memleket biz kōren kibi olmadı.

K.9.5 Asrı arāb olmı.

K.9.6 Şimdiki alde memleket arāblıından dōelig daı almamı.

K.9.6,7 İmdi bizni ālimiz asrı mūkedderdir.

K.9.7 Sultānımu nie bizni kibi Őadaasını ister ulları vardır.

K.9.8 Biz daı anlar kibi bir ulıyuz.

K.9.8 İnāyet sultānımudur.

K.9.8 Bendeūz Meli Girey.

K.10.5,6,7 ...marūz olunan oldur ki biz uluuznu cenābı āliizdın bu vilāyetge yibermeke emr bolanda āsım uluuznu bizni birle birge kelmeke emr boldı erdi.

K.10.7,8,9,10,11 Alay bolsa yolda ve izde berde ve barde ondurmada, kōūrmekde her vehile ne malaat boldı erse ulluın tasır ılmay pādişāhni emrini ve bizni idmetimizni gāyet addine atlanıp ulluında her vehile uūr oymay yerine keltūrdi.

K.10.11,12,13 İmdi pādişāhı ālempenāhu biārī devletinden ōmıddir ki bu uluuznu idmeti zāyi bolmay bir himmet oluna.

K.10.13,14 Mua himmet olan hemān bizge bolan kibidir.

K.10.14,15 Anı ūūn kim biz hem beglerūmūz efendidin gāyet onūdmız.

K.10.15 Bākī fermān sultānumuñdur.

K.10.15 Bendeñüz Beñli Girey.

K.11.12,13,14 ... tebliğ kılmakdın soñra ma‘rüz olunur kim devlet işikinden emr olup bu yerge kelgenimizde halkımıznıñ hālleri asrı mükedder olduğı sebebdin hazreti ‘ālīğa ādemimiz köndere almaduğ.

K.11.15,16,17 Şimdiki hālde, elhāmdüli’llāh, sultānımnıñ sāye-i devletinde biz kuluna ‘ināyet kılgan memleket gāyet rāhat bolup devletli sultānıma barça halklar, şām ve şabāhda, ğudüvv ü revāhda du‘ ā kıla tururlar.

K.11.17,18,19 İmdi sultānımnıñ sağ ve selāmetlığın bildüre ‘Abdü’l‘azīz atlığ adamımıznı hizmetiniñge bir kaç sözler sipāriş kılip irsāl kılandı.

KA.1.1,2,3 İbrāhim Hanımız, soyurğal sözüm, Hudāy rızası üçün, Muḥammed resūlu’llāh şefā‘ati üçün bu öksüz oğul tul hatunı āzād tarḥan bolsun tidük.

KA.1.3,4,5,6 Bu āzād birgen kim-irselerniñ atı başlığ Gülbostān hatun oğlı Muḥammed ‘Azīz Han neseb-i şāh neseb-i Caneke Sultān bu atlı kim-irseleri āzād yiberildi tağı Hoş Kildi atlığ çorasın birge bolsun tidük ve tağı Muḥammed ‘Alī, Muḥammed ‘Azīz’niñ atasını soyurğap birgen bu iki tamğa ormanın soyurğap il ağaları birle İrek’te soyurğaduk.

KA.1.7,8 Bulardın bilgüşiz kim kim-irse ormanlarına yörümesünler, ikin saba(n) sürse ğazir anbār almasunlar, bularğa küç birle qonaq qondurmasunlar.

KA.1.8 Tarḥan, ilçi, ulağ ilmek tutmasunlar.

KA.1.9,10,11 Qayu ma yandın küç tigürmesünler tip bu Ḥaydar ‘Alī Sultān’niñ āzād yibergen Gülbostān Hatun oğlı Muḥammed ‘Alī ‘Azīz Han neseb-i şāh neseb-i Caneke Sultān tağı Hoş Kildi atlı çorası bu kim irseler tuta turğan sanlığ yarlığ birildi.

KA.1.11 Tārīḥ sekiz yüzde Ramazān aynıñ evvelinde bitildi.

KA.1.11 Ḥacī Qurbān Ḥāfiż bitidi.

KA.2.5,6,7 ...bu nişān yetkeç söz ol kim bu Muḥammed oğlı Şeyḥ Aḥmed dağı Şeyḥ Aḥmed’niñ oğlı Abdāl [dağı Seyyid Aḥmed ve ünsi Muḥammed’niñ oğlı Mūsā] Seyyid oğlı Ya‘qūb bu ünsi Bulanıs dağı ünsi Nūr Seyyid Buydı kim irse bizge kelip başvurdılar.

KA.2.8,9,10 Ol han ağalarımızdan tarhan bolgan kişiler ikendir biz dağı soyurgap bu mezkür kim-irselerni Teñri Ta' ālā rızası ve tağı Muhammed resūlu' llāh şefā' ati üçün tarhan kıldım.

KA.2.10,11,12,13 Min-ba' d bu müşārü'n-ileyhlarğa yollarında ve izlerinde, seferlerinde, hūzurlarında, olturğanlarında ve turğanlarında, kişilerine ve qaralarına, yüklerine, çarvalarına ferden mine'l-āfāt ve vechun mine'l-vücūh dağl ü ta' rız kılmasunlar.

KA.2.13 Yasağ, kalan salıg müsem mā salmasunlar.

KA.2.13,14 Qoluş qoltqa, bāc ve harc qaracāt dip tilemesünler.

KA.2.14,15 Mal ve ilmeklerine, aq ve āb zemīnlerine dest-i teṭāvul kılmasunlar.

KA.2.15 Öylerine küç bile ilçi qonaq kondurmasunlar.

KA.2.16 Şala harcı, yer hablesi, tütün sanı dip almasunlar.

KA.2.16 Sūsün ' ulufe tilemesünler.

KA.2.17 Qayu ma yandın noqsān zarar tigürmesünler.

KA.2.17,18,19 Öz ferāğati bile oturup şām u şabāḥ ve ğudüvv ü revāḥ bizge ve bizniñ uruğımızğa du' ā ve alqış kılsunlar ve her nev' din küç basınç, zaḥmet yunçuğ tigürmesünler.

KA.2.19,20,21 Basa bulayu tiyü turğaç yarlıg tinlemey küç basınç, zaḥmet yunçuğ tigürgen kişilerinñ özlerine ni yaḥşısı bolğan dip al nişānlıg yarlıg birildi.

KA.2.22 Tārīh, tokuz yüz yegirmi tokuzda, mübārek Şafer ayınıñ on üçüncü kün irdi.

2.3.2. Devrik Cümle

Yüklemi sonda olmayan cümledir. Bu tür cümlelerle günlük konuşmalarda, şiir dilinde ve atasözlerinde karşılaşırız (Karahān, 1999: 70).

Ör: A.3.14,15 Aramızda ilçi keleşi ıyışıp selām böleklerimiz yitişip bāzergān ortaqlarımız yürüşse keçer boy, qalur menü atqa.

K.6.18,19 Biḥisāb ba' dehū rücū' kılgunça ḥaberi mühmel keldi kim “yağı keldi ewleriñizi ğāret itdi” diyü.

K.7.48,49,50 “bu mektüb sizniñ mübārek ḥidmetke erişicik ol zamān köndermek artınça olasız ki bu yağı tarafından bizdin yanga muḥālefet olmaya diyü.”

K.11.19,20 İnşallāh ‘inde’l-ḥuzūr bi’s-surūr olunsa taḳrīren işbu taḥiyyet-nāme irsāl kıldı, fetḥ-i ebedī ve du‘ ā-yı sermedī dayīm.

2.3.3 Bağlı Cümlelerdeki Karma Yapılar:

Bağlı cümlelerde iki ya da daha fazla cümlenin bir arada olması nedeniyle hem kurallı hem de devrik cümlelerin bir arada bulunduğu yapılarla karşılaştık. Bu yapıları da “karma yapılar” başlığı altında değerlendirdik.

K.7.18,19 Pādişāhım ḥāzretleriñizde ben ḳuluñuzdan yaramaz söz naḳl itmişler, mübārek sem‘ iñize eyle düşürmüşler ki Eminek muḥālefet eyledi diyü.

2.4. Anlamına Göre Cümleler

Anlamına göre cümleleri değerlendirirken de dilbilimciler farklı tasnifler yapmışlar. Ergin ve Banguoğlu herhangi bir sınıflandırma yapmazken Zülfikar bu sınıflandırmayı “*olumlu cümleler, olumsuz cümleler, soru cümleleri, olumsuz soru cümleleri*” şeklinde yapmıştır. Anlamına göre cümleleri Bilgegil, “*anlamlarının kapsamı bakımından cümle çeşitleri*” ve “*isnat tarzından doğan anlam özelliklerine göre cümle çeşitleri*” şeklinde ayırırken Cemiloğlu, “*isnat tarzına göre cümleler*”, “*subut olma durumuna göre cümleler*” ve “*soru cümleleri*” şeklinde ayırmayı tercih etmiştir (Bilgegil, 2009: 60-61, İlhan, 2000: 96).

2.4.1. Olumlu Cümle

Yargının gerçekleştiğini anlatan cümlelerdir. Olumlu cümleler *yapma, yapıma* ya da *olma* bildirir (Karahana, 1999: 70).

Ör: A.1.1 Toktamış.

A.1.2 Sözüüm Yağayla’ğa.

A.1.3,4,5 Ulug orunğa olṫurğan ergeyin anlaṫı Ḳuṫlu Buḳa Ḥasan başlı ilçiler iydüḳ erti.

A.1.5,6 Sen taḳı keleçiñni bizge iydiñ erti.

A.1.6,7,8,9 Burunğı yıl Begbolat Ḥoca M’DYN başlı bir neçe oğlanlar Begiṫ Turduḳaḳ Birdi Davud başlı begler Edüğü aṫlı kişini Temirge aldirtın çıkarp iymişler.

A.1.9 Ol til birle kelti erti.

A.1.10,11,12,13 Alarnıñ ala köngül bile til inip il kırığına yite kelgente anlap yığılıp sançışmağa turğanta ol yaman kişiler burun tebiregin tin il tarpıp ol iş taķı ol aklı bolğan ergeyi ol erti.

A.1.14,15,16 Tengri bizni yarlıķap düşmanlıķ kılğan Begbolat Hoca M'DYN Begiş Turduçak Birdi Davud başlı oğlanlar beglerni muñğalttı.

A.1.16,17 Emti bu yađunı anlaťu Hasan Tulu Hoca bařlı ilçilerni iydük.

A.1.17,18,19 Emti taķı bolsa bizge baķar illerniñ ıķıřların ıķarup barğan ilçilerge bergil.

A.1.19 Hızınege tegürsünler.

A.1.19,20,21 Başa burunđı yosunça bāzergān ortaķların taķı yörüşünler.

A.1.21,22,23 Ulug uluřniñ turuşına taķı yağışısı ol bolğay tip altun nişanlığ yarlığ tuttuķ.

A.1.23,24,25 Taķađu yıl, tārıh yiti yüz toķsan beşte, Recep ayınıñ sekiz yaņıtı Ordu Tan'ta erürte bitidimiz.

A.2.1 Temir Kutluğ.

A.2.1,2,3,4,5,6,7,8,9,10,11,12 Sözüm oņ ol sol olnıñ ođlanlarıġa, tümen edigü başlığ miñ, yuz, on beglerige, içki kentleriniñ kāzı müftıleriġa, meřāyih řüfileriġa, dıvān bitigçilerige, tamğaçı tartnaķçılıġa, yortar işlençi yolavçılıġa, bökevül toťkavullarġa, yamçı süsünçiler uşçı barsçılıġa, kemeçi köprükçilerge, bāzārda turğanlarġa.

A.2.12,13,14,15,16,17,18,19,20,21 Bu yarlıđnı tuťa turğan Muħammed'niñ öbeke aťaları burunđı keçgen Sayın Hān ađıđın biri bire yarlıđ, rāst tarħanlıđ yosunıça yörüp atařı Hācī Bayram Hoca'nı biziñ hān ađalarımız soyurķap tarħan kılğan çergesin anlaťa öťündü erse öťülin yöp körüp Muħammed biziñ soyurķal bolup tarħan bolup turřun tidimiz.

A.2.21,22,23,24,25,26,27,28 Bu kündin ilgerü Kıırım bile Kıırķ Yer'niñ tömenide Sudaķ atlığ kentniñ civārında burunđı zamāndın berü müteħaddir tarħan bolğan ındırçı salası bile meşhür bolğan salasıdın řer'i ķabala yosunıça yer suwları bile Muħammed'niñ oğlanları ilki Hācī Muħammed ve Maħmūd'nı āzād tarħan bolşun.

A.2.44,45,46 ayuma törlüg zāħmet ve mu'āvenet ve 'avārızātlardıñ māřun ve maħrūs bolřunlar.

A.2.46,47,48,49,50,51,52 Inç turup tınçlıg bile şām u sabāh evkātı şerīfleride bizge taķı biziñ uruğ uruğımızğa du‘ā alķış ite turun tıp tuța tururğa altun nişānlıg al tamğalıg yarlıg birildi.

A.2.52,53,54,55 Tariğ sekiz yüzde, Bars yılı, Şa‘bān ayınıñ altınçı künide Özi suyunıñ kenārıda Mücāverān’da erürde biñildi.

A.3.1,2,3 Haķ Ta‘ālā ‘ināyetiyle, Muħammed peygāber mu‘cizātıyla Muħammed’din Ğāzī Murādķa selām.

A.3.3,4,5 Burunğı ħan ağalarımız birle sizniñ Rum vilāyetin bilgen atalarınıñ ağalarınıñ birle ilçi keleçi ıyışıp bölek selām alışıp bāzergān, ortak yürüşüp yaħşı barış kılırlar ermiş erdük.

A.3.5,6,7 Soñra ħan ağamız Toķtamış Ħan sizniñ uluğ babañız Ğāzī Bāyezīd Beg birle burunğı yaħşı yosunça ilçi keleçi ıyışıp bölek selām alışıp ikisi taķı dostluk yaħşılık üze Tengri rahmetiñe bardılar.

A.3.8,9 Basa Haķ Ta‘ālā yarlıgıp, burunğı ħan ağalarımızniñ uluğ orunni birip turğanda öz ara turamız talaşıp soñrağı zamānede oçur bolup taħt Baraķ ħoluna tüşüp turur erdi.

A.3.9,10 Burunğı yıl Ħudāy’niñ ‘ināyeti birle çerig yürüp barıp, Baraķ birle Mansur’ni kaçurduķ.

A.3.10 Taħtnı mülkni Teñri bizge birdi.

A.3.10,11 Olar taķı ançu öz illerin ala kaçıp yöriyü bardılar.

A.3.11 Birer ikişer yıl Özü ħışlalı tip köçüp kelip tururbiz.

A.3.12 Basa sizdin su birle kişi kelgey bildük.

A.3.12,13 Sizniñ yaħşı atınıñı, esen tükelligni, Ħācī ‘İbād berrekehudın bildük.

A.3.13,14 İmdi ... biz ikegüge bir ‘aşr ... Devlet Berdi erse biz taķı Teñri’niñ yārisi birle burunğı yaħşılarımız yosunınça yaħşı barışalı.

A.3.14,15 Aramızda ilçi keleçi ıyışıp selām böleklerimiz yitişip bāzergān ortaklarımız yürüşse keçer boy, ħalur menü atķa.

A.3.15,16 Basa aramızda bu bir kesek ulağ kâfirni kiterürge niçük maşlâhat bolsa itip istegin.

A.3.16,17 Qurıdın sudın bāzergān ortağ yörüp yarlı miskīn tirligin kılsunlar.

A.3.17 Basa sizniñ esen tükelligni körüp kelsün tip Hacı ‘İbād berrekehu Hoca’dın bitig selām ıyduk.

A.3.17,18 Sizni köz körege kişi ıyarnı özünüz bilürsiz tip bitig selām ıyduk.

A.3.18 Yıl Biçin, Orda Özü yaqasında irürde bitildi.

A.4.6,7,8,9,10,11 Serveri selātin be‘ināyeti rabbū’l‘ālemīn sultānı a‘zam Meḥmed Ğāzī’ğa köp köp selām ve taḥiyyet vāşıl bolğandın soñ i‘lām kılnur kim bizniñ ozağı ḥan babalarımız birle sizniñ burunğı yaḥşılarınıznıñ ilçi kileçisi kilişip bāzergān argışları yörüşüp bölek selāmları yetişip isenlig tükelliglerin bilişe ol dostluğ qarındaşlıq birle Tengri Ta‘ālā raḡmetine barmışlar.

A.4.11,12,13,14 Şükr ‘ināyeti ilāhıge burunğı ḥan babalarımıznıñ uluğ ornunı yarlıqap birgende ozağı yaḥşılarımız yosunınça ilçi kileçilerimiz kilişip bāzergān argışlarımız yörüşüp isenlig tükelligni bilişe tursaq bolğaymu, tigen oçurda köp ara ḥayf işler boldı irse kişimiz bara almağanı ol sebebdin irdi.

A.4.18,19,20 Sizniñ isenlikni körgüze ağır selām yinil bölek yitgüre evāyıldin berü qadīmī du‘ācımız Hacı Aḥmed başlığ ilçilerni ıydük.

A.4.20,21 Tawuğ yıl, tāriḥ sekiz yüz yetmişde mübārek Berāt ayınıñ beş iskide Ordu-yı Mu‘azzam Ezoğlu Özen yaqasında irdi.

A.4.21 Şeşenbe kün bitildi.

A.5.11 Kim resūli mürsel Qaraç Bahatur kildi.

A.5.12 Sizniñ sağ ve selāmetlıqınıznı bizge ma‘lūm kıldı kıldı hem ol aḥbār-ı büldānı meftūhnı tağı bizge ta‘yīn kıldı.

A.5.13 Biz tağı ba‘de istimā‘ İkelām begāyet ve lānihāyet şādkām olduq.

A.5.14 Sizniñ ve bizniñ aramızda qarındaşlıq, ‘ālātarīki’l maḥabbe zāhir boldı.

A.5.15 Mine’l a‘vām iksük bolmay ağır selām yinil bölek birle ilçi ve kileçilerimiz barsun kilsün.

A.5.16,17 Dostluq qarındaşlıqımız künden künge teraqqı kıl sun tip sizge ilçilikke ‘Aziz Hoca atlıq qarındaşım oğlun yiberdim.

A.5.17,18 Çingis Han’niñ bir oğlı men-men, bir oğlı ‘Aziz Hoca turur.

A.5.18,19,20,21 İm didin soñ sizniñ birle bizim aramızda Tengri ‘ināyeti birle dostluq ol tarıqa ziyāde bolğay kim inşā‘ allāhu Ta‘ālā soñğı zamānede düşmān arasında bir atı qalğay taqı her tarafğa ne siz ‘azm ü sefer kıl sañız biz taqı bu tarafdın sizge taqvıyet kılurğa hāzırız.

A.5.21,22,23 Ba‘de ihtisāri’l kelām, bu künden ilgerü qayu iş kim sizniñ ve bizniñ aramızda qarındaş ziyādesingā ta‘alluq tutar ol, işniñ ta‘ciliñe isti‘dād kılurğa meğül bolsañız siz hākimsiz tip ağır selām ve yıñıl bölek birle hāzretğa resül irsāl kılındı.

A.5.24 Tārīh sekiz yüz seksen ikide mübārek şafer ayınıñ nısfında istiktāb kılındı.

K.1.4 Hācī Girey.

K.1.4,5,6,7,8,9,10,11,12,13,14,15 Sözim o uluğ ulusniñ tümen miñ, yüz, on oğlanlar begleriñe basa Qırım tömenini bilgen İminek başlıq daruğa begleriñe basa Qırk Yeri’niñ Şāh Merdān başlıq daruğa begleriñe Hālil başlıq yüz begleriñe, sadāt-ı ‘ulvileriñe, müfti müderrisleriñe, kāzī muhtesibleriñe, meşāyiḥ şūfileriñe, dīvān bitkeçileriñe, ulu tamğa üstinde turğan Aḥmed Hoca Hācike başlıq tamğaçı tartnaqçılariña basa Qırk Yiti Yer’niñ Teñri Birdi başlıq tamğaçı tartnaqçılariña, hāzırniñ anbārçılariña, yaftaçı yasaqçılariña, müsem mā qalançılariña, bökevül çerileriñe, totqavul kabaqçı qaravullariña.

K.1.27,28,29,30,31,32,33,34 Taşğarudın at birle, içgerüdin kemi birle yörüyüp bāzergānlik kılıp, satıq alıq yorigen ilçi yolçılariña, aşkan bargan yolavçı yörütüçileriñe, kuşçı barsçılariña, kemiçi köprüçi kiçüçileriñe, içki kentleriñ ħirfet ağalarıña, taşkı sala konumniñ il qartlariña, qayu ma törlüg ‘amel iş üzre yorigen kişileriñ köp illerge, köp kişilerge barçağa.

K.1.34 Tüzünçe bilgiler.

K.1.34,35,36 Bu yarlıgıni tuta turğan Engürli Mahmūd oğlu Hekim Yahya’ğa soyurğal bolup tarhan bolsun tidimiz.

K.1.36,37 Qayda tilerse barsun, qayda tilerse yörüsün.

K.1.44,45,46,47 İnç yöriyüp tınçlık üzre oturup köni yarlı tirligin kılıp bizim uruğ uruğlarımızge şām u şabāhda, ğudüvv ü revāhda biş vaqt namāzda du‘ā ve alqış kıla tursun, tidimiz.

K.1.47,48 Basa yoqaru uluğ işiñni qarap ni kim törlüg sözi bolsa ötüne tursun, tidimiz.

K.1.48,49,50,51 Basa bulayu turğaç idip erip yarlıg üzerge kılıp bu tarhan kılganımız Hākīm Yahyā’ğı küç basınç, zaħmet yunçuğ, zulm ‘avān tegürgen kişilerge ne yaħşısı bolğay, qorqarlar erne tidimiz tip tuta turğan altun nişānlıg, al tamğalıg yarlıg birdimiz.

K.1.51,52 Tārīh tawuq yılı, sekiz yüz elli yedikde bitidi.

K.1.52,53 Mübārek şafer ayınuñ yigirmi altınçı kün, düşenbe kün Orda-yı Mu‘azzam Qırq Yir’de sarāyda bitinildi.

K.1.54 Qāzī‘l quzāt Mevlānā Şadrı cihān ötündi, ‘Alī Baħşı bitidi.

K.2.1 Menli Girey.

K.2.1,2,3,4,5 Sözüüm içki kentleriniñ daruğa begleriñe, müfti müderrisleriñe, qāzī muhtesibleriñe, meşāyiğ sūfileriñ cezā ‘āmilleriñe, bökevül çerileriñ tamğaçı tartnaqçılarına, quşçı barsçılarına, kemiçi köprükçileriñe, totqavul qaravullarına, yörür aşur ilçi yolavçılarına, köp ilge barçağa.

K.2.5 Tüzünçe bilsinler.

K.2.5,6 Bu yarlıgıñı tutup turğan Hoca Beg’e biziñ soyurğal bolup tarhan bolsun tidük.

K.2.11,12 Basa inç birle tınç turup yarlı tirligin kılıp bizge ve bizim uruğ uruğlarımızğa du‘ā ve alqış oqup tursunlar, tidimiz.

K.2.12,13,14 Basa bulayu tiyü turğaç yarlıg körüp bu tarhanımız Hoca Bey’ge küç ‘avān, yunçuğ zaħmet tegürgey kişilerge ni yaħşısı bolğay, qorqarlar erne tiyü tuta turuğa altun nişānlıg, al tamğalıg yarlıg birildi.

K.2.14,15 Tārīh sekiz yüz yetmiş ikide Muħarrem ayınuñ ortasında Ordu-yı Mu‘azzam Qırq Yer’de irürde bitildi.

K.3.9,10 Öz aramızda işlerimiz boldı.

K.3.10 Burun han babam birle niçük dost qarındaş erdiñiz, biz taqı ol yosunça yörüpdür erdük.

K.3.11 Munda sizniñ katırğalarını başlap Ya'qub keldi.

K.3.11,12 Biz taqı yaqı sözlerimiz ayıtğunça kişimni iki şehrimiz köydürdi.

K.3.12 Bu işler üçün men sizge yaqı kişim yiberürmen, alay bilgeysiz.

K.3.12,13 Basa Kefe sizniñ harac güzariñız erdi, bizniñ qonaqımız erdi.

K.3.13,14 Katırğalarını başlap Ya'qub kelip Kefe'niñ köp kişilerin alıp kitipdür.

K.3.14 Meniñ taqı bir nökerimni Ya'qub alıp kitipdür erdi.

K.3.14 Ol kişim ayta keldi.

K.3.15 Ya'qub sulqanğa ayta bardı.

K.3.15 Kefeliler kişilerimizni tonap bir kişimizni öltürdiler.

K.3.15,16 Bu yesirleri anıñ üçün aldık tip turur sizge özüm sordum.

K.3.16 Ol işler barı yalğan turur.

K.3.17 Sizge artuq izzet ü hurmet kılğanı tilermin.

K.3.17,18 İmdi qarındaşlıq kılıp Kefe'niñ ol yesirlerni yiberseniz, azim minnet bolğay.

K.3.18,19 Kefe'ge bolğan ziyān hemān bizge bolğan kibi turur.

K.3.19 Anı niçük çaqlasa siz bilürsiz.

K.3.19 Basa sizdin iltimas ol turur.

K.3.20,21 Mevlānā Bayram Şāh'dın bir mektub yibergeysiz tiyü keremiñizge itimad kıla taḥiyetnāme irsāl kılındı.

K.4.1,2,3,4 ...vāşıl bolğandın soñ...evşāfi hamidñizni işitip ol zindān içinde sizdin necat umar irdük, bihamdi'llāh ol umğanımız kibi boldı.

K.4.4 Kefe dağı dāru'l islām boldı.

K.4.4,5,6 Biz tağı bolsa Tengri ʿināyetinde, şükr, ol zīndāndın ḥalāş bolup pādişāhniḡ tigmesi boldum.

K.4.6,7 Devlet işikinde niçe bizler biginlerge ʿināyeti tigmişdür.

K.4.7,8 Bu ʿivaźnı pādişāhğa biz niçük ḳulluḳ birle ḳaytarḳaymız.

K.4.8,9,10,11,12,13 Meger Allāhu Taʿālā ḳaytarḡay, imdi bizniḡ üçün devlet işikinde merḥamet semʿiniz vāḳıf bolup pādişāhğa bizni ḥayr söz birle yād ḳılḡaysız kim biz pādişāhğa muṭiḥ münḳād bolḡanımıznı tağı şākir bolḡanımıznı tağı Aḥmed Paşa birle ʿahd ü şart ḳıldıḳ kim pādişāhniḡ dostına dost düşmenine düşmen bolḡaymız tip ol ʿahd ü şart üstünde tururmız.

K.4.14,15,16,17,18 Tağı bizniḡ düşmenlerimiz köp turur, bizniḡ üçün ḥile birle yalḡan söz tüşürgey tip ḳorḳarmız kim sizler anıḡ bigin sözlerge inanmay bizdin muʿayyen ḥaber bilmeginçe bizge öfke ḳılmaḡaysız tip umanurmız tiyü keremiḡizge iʿtimād ḳıla taḥiyyetnāme irsāl ḳılındı.

K.5.6,7 ...oldur ki kemīneḡiz ḥālindin istifal olursaḡız Allāh ʿināyeti birle ve sulṭānım devletinde saḡ selāmet ḳulluḳda ḥāzır turupmız ve hem taḡt ṭarafından ḥaber şoldur ki ḥālleri ḳatı bitigdir alınmışdır.

K.5.7,8 İlçi daḡı varıp irdi, henüz taḡt ilindedir.

K.5.8 Ne vaḳt muʿayyen ḥaber bilsek devlet ḳapusına bildürürmiz.

K.5.9,10,11,12 Kralı kāfirden daḡı kemīneḡize ilçi ādem keldi, kemīneḡiz daḡı şöyle cevāb birle könderdük ki devletlü sulṭānım saḡ olsun, sen Ḳara Boḡdan ile bir olursaḡ senden özge düşmenimiz yoḳdur ve eger Ḳara Boḡdan birle bir olmay pādişāhımız ile barışsaḡız biz daḡı ḥoş dostmız diyü iki ay vaʿde verüp bir ādemimiz ḳoşup könderdük.

K.5.12,13,14 Ne vaḳt ol cānibden daḡı ḥaber bilsek devlet ḳapusına könderirmiz ve daḡı devletli sulṭānımın ʿadl (ü) dādına lāyḳ kimseneleri devlet ḳapusına bildürmek kemīneḡize vācibdür.

K.5.14,15,16,17 Eyle olsa kemineḡize inʿām olınan ḳullarıḡız ve daḡı Kefeʿniḡ müsülmānları, ḡāvurları mecmūʿları Ḥüsām Ḳāzī duʿācınıḡızdan ḥoşnuddurlar ve daḡı yağılıḳlar olındı, ṭāʿün

oldı, ni kadar taqsirlik vak'alarda yarlı miskinniñ murādları hāşıl olup sulţānıma çok şevāblar alınup kiçe kündüz devletlü sulţānıma du'ā ve şenāları ederler.

K.5.17,18,19 Şimdi barça du'āçı, yarlı miskin halkınıñ temennāsı oldur ki Hüsām Kāzī'ni yine Kefe kâzılığına muqarrer olına yarlı miskinniñ murādı olunup sulţānıma 'azim şevāb ola.

K.5.19 Bākī fermān sultānınıñdur.

K.6.12,13,14 Ma'rūz oldur ki şerif hāzretiniñden biz miskin hādimleriñize kelāmı şerif keldi ki hünkār hāzretleri Kara Boğdan 'aleyhi'lla'ne üzerine gāzāya kaşd eyledi.

K.6.14,15,16,17 Sizlere dağı i'lām oldur ki cemī' leşkeriniñize hünkāra muvāfaqat idüp dini islāmğa mu'āvenet idüp ol taraftın yöriseñiz diyü bize haber tegdi ise özümüznüñ yağımız dağı var igeç siziñ hidmetiniñizi kabül idüp isti'dādı harb ve ālātı darb ile rākibāne barduğ.

K.6.17,18 Bir niçe kâfir kal'alarını iħrāk ittük.

K.6.18 Ğanīmeti keşir alduğ.

K.6.18,19 Biħisāb ba'dehū rücū' kılğunça haberi mühmel keldi kim "yağı keldi ewleriñizi gāret itdi" diyü.

K.6.19,20,21 Derhāl alğan Ğanīmet-lerimizi salıp rücū' itmeke kaşd ittük ise kâfir artımızdan kelip bizim ile muħārebe-i keşir kıldı.

K.6.21 Haylı kişi zāyi' oldı.

K.6.21 İki qarındaşım şehid oldı.

K.6.21,22 İsti'dādlarımız, atlarımız, silāhlarımız zāyi' oldı.

K.6.22 Özümüz bir at ile keldük.

K.6.22,23 Ba'dehū bizim 'aķibimizçe yağımız taht leşkeri ile kelip illerimizi aldı.

K.6.23 Biz Kırım şehrini idük.

K.6.29,30,31...muqaddes muṭahhar rühiniñ istimdādı ile hezimet kılınışsız diyü sem'imize tegdi ise köñlümüze gāyet ferūh ve sürür hāşıl oldı ve ba'dehū Yegen Beg keldi ise rāst Yegen Beg'i uzata bilmedük ki arada yağı var idi.

K.6.31,32 Nāgah uolda yağıge uçrağay dağı zāyi^ç bolğay siziñ bize hātırınız bize qalğay diyü sizdin hiçāb ittük.

K.7.14,15,16,17 ...revāne olduqdan soñra ma^çrūz olunan oldur ki hāş quluñız muħibbāne ve muħlişāne du^çā ve teħāyā vāşıl olandın soñ yer öpüp i^çlām qılınur kim ruk^çai şerifiniz bize değı -elħamdüli'llāh- besī gāyet sevindük, öpüp başımız üzerine qoduq.

K.7.17,18 Ben quluñuz üçün yüz yıl devlet ile hayātınız bākī ve pāyende olsun.

K.7.18,19 Pādişāhım hāzretleriñizde ben quluñuzdan yaramaz söz naql itmişler, mübārek sem^çinize eyle düşürmüşler ki Eminek muħālefet eyledi diyü.

K.7.19,20 Yer yüzinde Ğāzī Pādişāh siz durursız.

K.7.20 İki cihānda Allāhu Ta^çālā^ç aziz dutsun.

K.7.20,21 Her ne yere ki qadem basarsız, benüm yizümnüñ üzerine ola.

K.7.21 Mañşür muzaffer olasız.

K.7.23 Hāşā ki bendin ol hāller vākī^ç ola.

K.7.23,24 Beni sevmez düşmenim eyle dimiş, benüm başım, ewim barqım, ilim künüm hep barçası siziñ başıñız şadaqası olsun.

K.7.25,26 Zinhār keremi^ç ināyetiñiz olursa yaramaz kim ersenüñ sözine i^çtibār itmeñiz.

K.7.26,27 Şimdiki hālde taht hana Aħmed, öksüzler diyen ādemlere varmış, küçlü olmuş.

K.7.27,28 Timür Beg'nüñ üzerine kilür diyü haber kildi.

K.7.28 Eger eyle olursa Timür Beg bize yakın olur.

K.7.29 Beri yaña kilür.

K.7.29 Eyle olsa bize yaramaz olur.

K.7.29,30 Bizim illerimiz aña barıp qoşulup Nür Devlet ile Haydar sebebinden ötürü epeyi zahmetler çekermiz.

K.7.32 Anı yakīn bilesiz.

K.7.32,33 Şimdi beglerimiz dağı halkımız dağı Meñli Girey'ni tilerler.

K.7.33,34 Ol ikisi barışmaz üçün illerimiz harāb oldu.

K.7.34,35 Eger Menli Girey kilürse hep barçası bir ağızğa ve bir hükmge baqarlar diyü besī muntazır dururlar.

K.7.35,36 Şimdi pādişāhım ‘ināyetiniz olursa luḡ idüp yakın kelmezden öndin Mengli Girey’ni könderseñiz hemān il bizim durur.

K.7.36,37 Eger ta‘cıl olmaz ise il gider.

K.7.37,38 Bu cezire daḡı hep beglikimiz daḡı bu il ile durur.

K.7.39 Mübārek cemāliñizge, ‘ālī ḡidmetiñize irişsem gerek.

K.7.40,41 Ol sebebdin sizniñ mübārek sem‘iñize düşürmek üçün beyān eyledük.

K.7.41,42 Şimdi elbette elbette Menli Girey’ni ta‘cıl könderseñiz hemān bizim ilimizi düzmesine sebep olursız.

K.7.42,43,44 Eger bizim ābādānlığımızıza niçe ki sebep olursız iki cihānda şevābı ‘azīmler sizniñ ola.

K.7.44,45 Kendü qardaşı ile muḡālefet ider.

K.7.45,46 Ol sebebden ötürü bir çahlık bizār olmışlar.

K.7.46,47,48 Ammā tilek sizden oldur ki Menli Girey’ge eyü naşihatlar eyleñiz ki il yaraḡın eyü teftiş eylegil daḡı Eminek sözinden çıqmaḡıl diyü çok naşihatlar kılasız.

K.7.48,49,50 Bu mektüb sizniñ mübārek ḡidmetke erişicek ol zamān köndermek artınça olası ki bu yaḡı tarafından bizdin yaḡa muḡālefet olmaya diyü.

K.7.50,51 ‘Āli ḡāzretleriñize du‘ā kılıp yer öpüp çok ḡüstāḡāne sözle bu ruḡ‘ā irsāl kılındı.

K.7.53 ...baḡşını daḡı yola könderdik.

K.7.53 Anuḡ kelürine daḡı bu ḡāller eyüdür, eyle bilesiz.

K.7.54 İşbu ḡāmili varaḡa ‘Abdü’l‘azīz nām ḡāzretleriñize könderdik.

K.8.2,3 Biz ḡuluñuz taḡı sizniñ esen saḡ ve selāmetliḡiñizni işitip Tengri Ta‘ālāğa köp şükürler kılduk.

K.8.4 Biz ҡuluғuznı dāyim şadaқа ve in‘ām birle yād ҡılursız.

K.8.4,5 Allāh Ta‘ālā dāyim fursat ve nuşret ve şevketiñizni ziyāde ҡılğay.

K.8.5,6 Pādişāhım biz ҡuluғuz bigin niçeler devlet işikinde ҡulluқ ҡurın belıñe baғlap tururlar.

K.8.6,7 Biz һod sizniñ һāşşa tigmeñiz tururmız.

K.8.7,8 Pādişāhımdın tilekim oldur kim dostumızdın düşmenimiz köp.

K.8.9 Sizniñ luғf u keremiñiz bilür tiyü dāyim ötüngeñimiz ol irdi.

K.8.9,10 İmdi kiyin devlet işikine du‘ā ҡıla taһıyyetnāme irsāl ҡılındı.

K.9.5 Asrı һarāb olmış.

K.9.6,7 İmdi bizniñ һālimiz asrı mükedderdir.

K.9.7 Sulţānımuñ niçe biziñ kibi şadaқasını ister ҡulları vardır.

K.9.8 Biz daһı anlar kibi bir ҡulıyuz.

K.9.8 ‘İnāyet sulţānımuñdur.

K.9.8 Bendeñüz Meñli Girey.

K.10.5,6,7 ...ma‘rüz olunan oldur ki biz ҡuluғuznı cenābı āliñizdin bu vilāyetge yibermeke emr bolğanda Ҙāsım ҡuluғuznı bizniñ birle birge kelmeke emr boldı erdi.

K.10.7,8,9,10,11 Alay bolsa yolda ve izde berde ve baһrde ҡondurmaқda, köçürmekde her veçhile ne maşlaһat boldı erse ҡulluғın taқsır ҡılmay pādişāhniñ emrini ve bizniñ һidmetimizni gāyet һaddinçe ҡatlanıp ҡulluғında her veçhile ҡuşūr qoymay yerine keltürdi.

K.10.11,12,13 İmdi pādişāhı ‘ālempenāhuñ biһārī devletinden ümıddir ki bu ҡuluғuznuñ һidmeti žāyi‘ bolmay bir himmet oluna.

K.10.13,14 Muña himmet olan hemān bizge bolğan kibidir.

K.10.14,15 Anıñ üçün kim biz hem beglerümüz efendidin gāyet hoşnūdmız.

K.10.15 Bāķi fermān sulţānumuñdur.

K.10.15 Bendenüz Beğli Girey.

K.11.15,16,17 Şimdiki hâlde, elhamdüli'llâh, sulţānımnıñ säye-i devletinde biz kıluna 'ināyet kılğan memleket gāyet rāhat bolup devletli sulţānıma barça halklar, şām ve şabāhda, ğudüvv ü revāhda du' ā kıla tururlar.

K.11.17,18,19 İmdi sulţānımnıñ saĝ ve selāmetlıĝın bildüre ' Abdü'l' aziz atlıĝ adamımnıñ hizmetiniĝa bir kaç sözler sipāriş kılıp irsāl kılındı.

K.11.19,20 İnşallāh ' inde'l-ħuzūr bi's-surūr olunsa taķriren işbu taħiyyet-nāme irsāl kılındı, fetħ-i ebedi ve du' ā-yı sermedi dayim.

KA.1.1,2,3 İbrāhim Ĥanımnıñ, soyurĝal sözümn, Ĥudāy rızası için,Muħammed resulu'llāh şefā' ati için bu öksüz oĝul tul ĥatunı āzād tarħhan bolsun tidük.

KA.1.3,4,5,6 Bu āzād birgen kim-irselerniñ atı başlıĝ Gülbostān ĥatun oĝlı Muħammed ' Aziz Ĥan neseb-i şāh neseb-i Caneke Sulţān bu atlı kim-irselerni āzād yiberildi taķı Ĥoş Kildi atlıĝ çorasın birge bolsun tidük ve taķı Muħammed ' Alı, Muħammed ' Aziz'niñ atasını soyurĝap birgen bu iki tamĝa ormanın soyurĝap il aĝaları birle İrek'te soyurĝaduk.

KA.1.11 Tārıħ sekiz yüzde Ramazān aynıñ evvelinde bitildi.

KA.1.11 Ĥāci Ĥurbān Ĥāfız bitidi.

KA.2.5,6,7 ...bu nişān yetkeç söz ol kim bu Muħammed oĝlı Şeyħ Aħmed daħı Şeyħ Aħmed'niñ oĝlı Abdāl [daĝı Seyyid Aħmed ve ünsi Muħammed'niñ oĝlı Mūsā] Seyyid oĝlı Ya' ĥüb bu ünsi Bulanıs daĝı ünsi Nür Seyyid Buydı kim irse bizge kelip başvurdılar.

KA.2.8,9,10 Ol ĥan aĝalarımızdan tarħhan bolĝan kişiler ikendir biz daĝı soyurĝap bu mezkūr kim-irselerni Teñri Ta' ālā rızası ve taķı Muħammed resulu'llāh şefā' ati için tarħhan kıldım.

KA.2.19,20,21 Basa bulayu tiyü turĝaç yarlıĝ tiñlemey küç basınç, zaħmet yunçuĝ tigürgen kişilerniñ özlerine ni yaħşısı bolĝan dip al nişānlıĝ yarlıĝ birildi.

KA.2.22 Tārıħ, tokuz yüz yegirmi tokuzda, mübārek Şafer aynıñ on üçüncü kün irdi.

2.4.2. Olumsuz Cümle

Yargının gerçekleşmediğini anlatan cümlelerdir. İsim cümlelerinin olumsuzu “değil, yok” kelimeleriyle; fiil cümlelerinin olumsuzu “-ma/ -me” ekiyle ya da “değil” edatıyla yapılabilir. “Yok, ne” vb. olumsuzluk anlamı katan kelimelerden ya da tonlamadan da yararlanılır. Cümleye olumsuzluk anlamı katmak için “ne...ne...”edatı da kullanılabilir (Karaağaç, 2009: 207, Karahan, 1999: 71).

Ör: A.2.28,29,30,31,32,33 Bularning yir suwlarına bāg bāğçalarığa hammām tegirmenlerige taşarruf kıla turğan yerlerige burundın qalğan āzādlarığa başa salalarığa sabançı ortaklarığa kim kim erse küç oğa tegürmesün.

A.2.33,34,35 Yolsuz yerde nemelerini tartıp almasunlar.

A.2.35,36,37,38 Borla tamğası inkinçi üskü bal qurtı anbār malı ındır haqqı tabanlığ kısmet qubur yasağı qalan müsem mā salıx borç haraç almaşunlar

A.2.38,39,40,41 Barur kelüride kirür çıkarıda Qırım’da, Kefe’de qayuma törlüg erse alurıda satarıda tamğa tartnaq almasun.

A.2.41,42 Tarhanlıg, tabanlıg, yol haqqı, qaravulluq tilemesünler.

A.2.42,43 Tavar qaralarun ulaq tutmasun.

A.2.43,44 Qonaq tüşül tüşürmesünler.

A.2.44 Süsün ‘ulüfe tilemesünler.

K.1.15,16,17,18 Yortqan yasağı tip, çağdavul qaravul tip, çalgı haqqı tip, qara sanı qaldı yasağı tip, qara qonağı tip, hucet bahāne qılıp, ne erse tilemesünler, almasunlar.

K.1.18,19 Ewleriğe küç birle qonaq tüşürüp qondurmasunlar.

K.1.19 Tavar qarasıdın, ‘ulüfe süsün tip almasunlar.

K.1.20 Aqların kölüklerin ulağ ilmek tutmasunlar.

K.1.20,21,22 Ne kim satsa alsa, tavar, qara ılkı, qul qaravaş satsa ve alsa harc harācāt tamğa tartnaq almasunlar.

K.1.22,23 Basa tuz arabaları, aşıklık öz arabaları Kıırım'ğa Kefe'ge barsa arabalarındın tamğa tartnaq almasunlar.

K.1.23,24 Kabaqçılık tip qaraqolluq tip tilemesünler.

K.1.24,25 Heftyek 'ameldârimız tip qap hırcı tip pulkuz haqqı tip tilemesünler, almasunlar.

K.1.25,26 Kim kim erse tartıp zor birle hıç ne ersesin almasunlar.

K.1.26,27 Qayı ma törlüg yandın bolsa küç basınç, yunçuğ zahmet, zulm 'avân qılmasunlar.

K.1.37,38 Bu kündin ilgerü yasaq alban almasunlar.

K.1.38 Müsemma salıq şalmasunlar, almasunlar.

K.1.38,39 Koluş qolqa tilemesünler, çerig öf tip rahmet itmesünler.

K.1.39,40,41 Qayda taqı bolsa ikin yetkin qılsa hazır anbâr tip qurt anbârı tip ne irse tilemesünler, almasunlar.

K.2.6,7 Basa bu Hoca Bey quruda bâzergân qılsa deryâda kemi birle yörise alurıda kim kim erse tamğa tartnaq, hırc ve hırcâcât tilemesünler, almasunlar.

K.2.8 Evleriğe küç birle qonaq tüşün qondurmasunlar.

K.2.8,9,10 Yasaq qalan süsün 'ulüfe tip tilemesünler, tavar qaraların ulağ ilmek tutmasunlar, qoluş qoltqası tip ne esrelerin tartıp almasunlar.

K.3.16,17 Sizniñ tarafıñızğa yamanlıq qılsalar bizniñ köñlümüzge yahşı kelmez.

K.7.21,22 Her kim-erse size muhâlefet iderse şol kim erse mezâhibi erba'ada müsülmân degül durur.

K.7.24,25 Niçe ki hayatta olursam sizin mübârek etekiñizden ayrılmazam.

K.7.26 Ben ol hâlde kişi degülüm.

K.7.30 İkişi barışmazlar.

K.7.37 Ben yalguz dutmazın.

K.7.38 İlge tükendin sonra ben dağı bu arada durmazın.

K.7.39,40 Bunçalayın hälleri baña niçün dimediñ diyü aytmañız.

K.7.44 Nür Devlet'ni ašlā il ve begler dilemezler, hīç işke yaramaz.

K.7.45 İl yarağın eylemez.

K.8.8 Sizniñ sem' iñizge ni söz aytur bolsalar işitmeseniz.

K.9.6 Şimdiki hâlde memleket harāblığında döşelig dağı qalmamış.

KA.1.7,8 Bulardın bilgüşiñ kim kim-irse ormanlarına yörümesünler, ikin saba(n) sürse hāzır anbār almasunlar, bularqa küç birle qonaq kondurmasunlar.

KA.1.8 Tarhan, ilçi, ulağ ilmek tutmasunlar.

KA.2.10,11,12,13 Min-ba' d bu müşārü'n-ileyhlarğa yollarında ve izlerinde, seferlerinde, hūzurlarında, oturğanlarında ve turğanlarında, kişilerine ve qaralarına, yüklerine, çarvalarına ferden mine'l-āfāt ve vechun mine'l-vücūh dağl ü ta' rīz qılmasunlar.

KA.2.13 Yasaq, qalan salıg müsem mā salmasunlar.

KA.2.13,14 Qoluş qoltqa, bāc ve harc qaracāt dip tilemesünler.

KA.2.14,15 Mal ve ilmeklerine, aq ve āb zemīnlerine dest-i teṭāvul qılmasunlar.

KA.2.15 Öylerine küç bile ilçi qonaq kondurmasunlar.

KA.2.16 Şala hārcı, yer hāblesi, tütün sanı dip almasunlar.

KA.2.16 Sūsün ' ulufe tilemesünler.

KA.2.17 Qayu ma yandın noqsān zarar tigürmesünler.

2.4.3. Soru Cümlesi

Soru yoluyla bilgi alan cümlelerdir. Soru cümleleri; soru sıfatları, soru zarfları, soru zamirleri, soru edatları ya da soru ekiyle bu anlamı kazanır. Soru cümlelerinin de olumlusu ya da olumsuzu vardır (Karahana, 1999: 72).

Ör: A.3.12 Niçük boldı kelmedi?

A.3.15 Yağşısı ol bolğaymu erne.

2.4.4 Birleşik Cümlelerdeki Karma Yapılar:

Birleşik cümlelerde iki ya da daha fazla cümlenin bir arada olması nedeniyle olumlu, olumsuz ve soru anlamlı cümlelerin bir arada bulunduğu yapılarla karşılaştık. Bu yapıları da “karma yapılar” başlığı altında değerlendirdik.

Ör: A.3.11,12 Basa sizge kişi iysek ulağ aşurmağay tip ıymaduğ.

A.4.14,15,16,17,18 İmdi bir ve bar Tengri Ta‘ālānıñ yarlıkawı birle bu kündin ilgerü köp burunğı yağşılarımıznıñ dostluqların arturup aramızda köp yağşılıqlarımız artura dostluğımıznı imdidin ilgerü ziyāde kılıp yağşi kişilerimiz kilişe barışa tursa yırağdağı işitürge yawuğdağı körege keçer dünyāda dost düşmān arasında yağşı at ol bolğaymu tiyü bizniñ selāmetliqnı ayıtğaç.

K.1.41,42,43,44 İrdin haqqı tip boyunsa kılur bende Qırq Yirde ve Qırım’da, Kefe’de, Kerç’de, Taman’da ve Qaba’da ve Qıpçaq’da ne kim menüm hüküm yitken yirde kim kim erse bu Hakīm Yahyā’dın tamğa tartnağ, harc harācat tilemesünler, almasunlar; tidimiz.

K.6.24 Semüz atlarımız yok idi ki çıkıp muhārebe kılay idük.

K.6.32,33 Bizim hāzır, leşkeri ‘azim yok idi diyü hāzret-i ‘ālīyyeñize ruğ‘a irsāl kılındı.

K.9.4,5 Devlet du‘āsını i‘tikād u ihlāsla tāze kılmakdan soñra ma‘rüz olunan oldur ki sulţānımuğ buyruğıyla bu memlekete keldük erse bu memleket biz kören kibi olmadı.

K.11.12,13,14 ... tebliğ kılmakdın soñra ma‘rüz olunur kim devlet işikinden emr olunup bu yerge kelgenimizde halkımıznıñ hālleri asrı mükedder olduğı sebebdin hāzreti ‘ālīga ādemimiz köndere almaduğ.

KA.1.9,10,11 Qayu ma yandın küç tigürmesünler tip bu Haydar ‘Alī Sulţān’nıñ āzād yibergen Gülbostān Hatun oğlı Muhammed ‘Alī ‘Aziz Han neseb-i şāh neseb-i Caneke Sulţān tağı Hoş Kildi atlı çorası bu kim irseler tuta turğan sanlığ yarlığ birildi.

2.4.5 Bağlı Cümlelerdeki Karma Yapılar:

Bağlı cümlelerde iki ya da daha fazla cümlenin bir arada olması nedeniyle olumlu, olumsuz ve soru anlamlı cümlelerin bir arada bulunduğu yapılarla karşılaştık. Bu yapıları da “karma yapılar” başlığı altında değerlendirdik.

Ör: K.3.8,9 Ba'de ma'lûm bolsun, özümüzni Tengri Ta'âlâ yarlıkağalı berü sizge yaḥşı kişimizden keliş barış kıla almaduḳ.

K.6.24,25 ırım Şehrini daḫı kelip muḫārebe ılmaḳ diledi ammā al' aya kār ide bilmedi.

K.6.25,26,27 Bu mühmel ḫaberlere olup siziḡ mübārek cemāliḡiz ile müŐerref olabilmedük, elḫamdü li'llāḫ, iŐüttük ki ara Boḡdan -' aleyhi'lla' neniḡ- üzerine manŐūr muḫaffer olmiŐsız.

K.7.31,32 Benüm sözüمنى hem dutmazlar, savaş ve ceng etmeke ādem yoḳ, baş yoḳ, ol cihet ile illerimiz aylaq gider.

KA.2.17,18,19 Öz ferāḡati bile oturup Őām u Őabāḫ ve ḡudüvv ü revāḫ bizge ve bizniḡ uruḡımızḡa du' ā ve alḫıŐ ılsunlar ve her nev' din küç basınç, zaḫmet yunçuḡ tigürmesünler.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SÖZ ÖBEKLERİNDEN OLUŞAN CÜMLE ÖĞELERİ

Bu bölümde söz öbeklerinden oluşan cümle öğelerini kendi içinde sınıflandırarak açıklamaya çalıştık. İçi içe geçmiş birçok söz öbeği olmasına rağmen biz cümle ögesinin hangi öbeği oluşturduğunu düşünerek sınıflandırma yaptık.

1. SÖZ ÖBEKLERİNDEN OLUŞAN YÜKLEMLER

1.1. Yapımlık Öbeklerden Oluşan Yüklem

1.1.1. Fiilimsi Öbeklerinden Oluşan Yüklem

1.1.1.1. İsim-Fiil Öbeğinden Oluşan Yüklem:

A.2.8,9 yortar işlençi yolavçılarga

A.2.11,12 bāzārda turğanlarğa

1.1.2. Kısaltma Öbeklerinden Oluşan Yüklem

1.1.2.1. Hal ve Edat Öbeklerinden Oluşan Yüklem

1.1.2.1.1. Benzerlik Hali Öbeğinden Oluşan Yüklem:

K.9.8 anlar kibi bir qulıyız

1.1.3. Birleşik Fiil Öbeğinden Oluşan Yüklem

1.1.3.1. İsim+Yardımcı Fiilden Oluşan Yüklem:

A.2.46 māşun ve maħrūs bolşunlar

A.5.12 ma' lūm kıldı

A.5.12 ta' yīn kıldı

A.5.13 ba' de istimā' '1-keām be-gāyet ve lā-nihāyet şādkām olduq

A.5.14 zāhir boldı

A.5.15 barsun kilsün

A.5.19 ziyāde bolğay

A.5.23 resül irsāl kıılındı.

A.5.24 istikāb kıılındı

K.1.39 raḥmet itmesünler

K.3.8 ma' lūm bolsun

K.3.21 irsāl kıılındı

K.4.4 dārü'l islām boldı

K.4.10 yād kıılğaysız

K.4.11,12 'ahd ü şart kıılduḡ

K.4.18 irsāl kıılındı

K.5.7 ḡāzır turupmız

K.5.10 saḡ olsun

K.5.17 du' ā ve şenāları ederler

K.5.19 'azīm şevāb ola

K.6.14 ḡaşd eyledi

K.6.14 i' lām oldur

K.6.18 iḡrāḡ ittük

K.6.21 muḡārebe-i keşir kııldı

K.6.21 zāyi' oldı

K.6.21 şehid oldı

K.6.22 zāyi' oldı

K.6.23 Kıırım şehirinde idük

K.6.26 müşerref olabilmedük

K.6.30 ḡaşıl oldı

K.6.32 hicāb ittük

K.6.33 irsāl kılındı

K.7.15,16 i' lām kıılınur

K.7.17,18 bākī ve pāyende olsun

K.7.18 naql itmişler

K.7.20 ' aziz dutsun

K.7.23 vāqī' ola

K.7.24 siziñ başıñız şadaqası olsun

K.7.26 i' tibār itmeñiz

K.7.27 küçlü olmış

K.7.28 haber kildi

K.7.28 yakın olur

K.7.29 yaramaz olur

K.7.33,34 harāb oldı

K.7.41 beyān eyledük

K.7.42 sebep olursız

K.7.43,44 siziñ ola

K.7.45 muḥālefet ider

K.7.46 bizār olmuşlar

K.7.47 eyü naşihatlar eyleñiz

K.7.48 çok naşihatlar kılasız

K.7.51 irsāl kılındı

K.8.3 şükürler kılduk

K.8.4 yād kılırsız

K.8.5 ziyāde kılgay

K.8.10 irsāl kılındı

K.9.5 biz kören kibi olmadı

K.9.5 asrı ħarāb olmış

K.11.12,13 ma^ç rüz olunur

K.11.19 irsāl kılındı

K.11.20 irsāl kılındı

KA.2.10 tarħan kıldım

KA.2.13 daħl ü ta^ç rüz kılmasunlar

KA.2.15 dest-i teṭāvul kılmasunlar

KA.2.18,19 du^ç ā ve alkış kılsunlar

1.1.3.2. Fiil+Yardımcı Fiilden Oluşan Yüklemler:

K.6.31 uzata bilmedük

K.11.14 köndere almaduħ

K.11.17 du^ç ā kıla tururlar

1.1.4. Bağlama Öbeğinden Oluşan Yüklemler

1.1.4.1. Sıralayıcı Bağlama Öbeğinden Oluşan Yüklemler:

A.2.2,3,4,5,6,7,8,9,10,11,12 oħ ħol sol ħolnıħ oħlanlarıħa, tümen edigü başlıħ miħ, yuz, on beglerige, içki kentlerinin ħāzī müftileriħa, meşāyih şūfileriħa, ḍivān bitigçilerige, tamħacı tartnaħçılarıħa, yortar işlençi yolavçılarħa, bökevül toṭħavullarħa, yamçı süsünçiler ħuşçı barsçılarħa, kemeçi köprükçilerge, bāzārda turħanlarħa

K.1.5,6,7,8,9,10,11,12,13,14,15 o uluğ ulusnıñ tümen miñ, yüz, on oğlanlar begleriñe basa Qırım tömenini bilgen İminek başlığ daruğa begleriñe basa Qırq Yeri'nniñ Şāh Merdān başlığ daruğa begleriñe Hālil başlığ yüz begleriñe, sadāt-ı 'ulvileriñe, müfti müderrisleriñe, qāzī muhtesibleriñe, meşāyih şūfileriñe, dīvān bitkeçileriñe, ulu tamğa üstinde turğan Aḥmed Hoca Hācike başlığ tamğaçı tartnaqçılariña basa Qırq Yiti Yer'niñ Teñri Birdi başlığ tamğaçı tartnaqçılariña, ḥazirniñ anbārçılariña, yaftaçı yasaqçılariña, müsemma qalançılariña, bökevül çerileriñe, totqavul qabaqçı qaravullariña

K.1.18 tilemesünler, almasunlar

K.1.25 tilemesünler, almasunlar

K.1.27,28,29,30,31,32,33,34 Taşğarudın at birle, içgerüdin kemi birle yürüyüp bāzergānlik kılıp, satıg alıg yorigen ilçi yolçılariña, aşkan barğan yolavçı yürütüçileriñe, quşçı barsçılariña, kemiçi köprüçi kiçüçileriñe, içki kentleriñ ḥirfet ağalariña, taşkı sala qonumnıñ il qartlariña, qayu ma törlüg 'amel iş üzre yorigen kişileriñ köp illerge, köp kişilerge barçağa.

K.1.38 şalmasunlar, almasunlar

K.1.41 tilemesünler, almasunlar

K.2.2,3,4,5 içki kentleriñ daruğa begleriñe, müfti müderrisleriñe, qāzī muhtesibleriñe, meşāyih sūfileriñ cezā 'āmilleriñe, bökevül çerileriñ tamğaçı tartnaqçılariña, quşçı barsçılariña, kemiçi köprükçileriñe, totqavul qaravullariña, yürür aşur ilçi yolavçılariña, köp ilge barçağa.

K.2.7 tilemesünler, almasunlar

K.3.12,13 sizniñ ḥarāc güzārıñız erdi, bizniñ qonaqımız erdi

K.5.7 ḥālleri qatı bitigdir, alınmışdır.

1.1.5. Özel Ad Öbeklerinden Oluşan Yüklemler

1.1.5.1. Birleşik Ad Öbeğinden Oluşan Yüklemler:

A.2.1 Temir Qutluğ

K.2.1 Meñli Girey

K.9.8 Meñli Girey

K.10.15 Beḡli Girey

1.2. ekimlik Söz beklerinden Oluşan Yüklemler

1.2.1. İlişkilendirme beklerinden Oluşan Yüklemler

1.2.1.1. İsim Tamlamasından Oluşan Yüklemler

1.2.1.1.1. Belirtili İsim Tamlamasından Oluşan Yüklemler:

A.2.2,3 oḡ ol sol olnuḡ oḡlanlarıḡa

A.2.5,6 içki kentlerinin āzī mftīleriḡa

1.2.1.1.2. Belirtisiz İsim Tamlamasından Oluşan Yüklemler:

A.2.7 dīvān bitigileriḡe

K.5.8 taḡt ilindedir

1.2.1.2. İyelik beḡinden Oluşan Yüklemler:

1.2.1.2.1. Tamlayansız İyelik beḡinden Oluşan Yüklemler:

KA.1.2 soyurḡal sözüm

1.2.2. Nitelendirme beklerinden Oluşan Yüklemler

1.2.2.1. Sıfat Tamlamasından Oluşan Yüklemler

1.2.2.1.1. Varlıḡın Var Oluş Sıfatlarından Oluşan Yüklemler

1.2.2.1.1.1. Söz ve Söz bekleri ile Kurulan Yüklemler:

A.2.4,5 tümen edig bařlıḡ miḡ, yuz, on begleriḡe

K.1.4 Hācī Girey

1.2.2.1.2. Varlıḡın Eylem Sıfatlarından Oluşan Yüklemler:

K.9.4 ma' rz olunan oldur

K.10.5 ma' rz olunan oldur

K.10.13.14 bizge bolḡan kibidir

1.3. Tek Kelimeden Oluşanlar Yüklemler:

A.1.1 Toktamış

A.1.2 Yağayla'ğa

A.1.9 iymişler

A.1.16 muḡalttı

A.1.17 iydük

A.1.19 bergil

A.1.19 tegürsünler

A.1.20,21 yörüşünler

A.1.23 tuttuḡ

A.1.25 bitidimiz

A.2.21 tidimiz

A.2.33 tegürmesün

A.2.35 almasunlar

A.2.38 almaşunlar

A.2.41 almasun

A.2.42 tilemeşünler

A.2.43 tuḡmasun

A.2.43,44 tüşürmesünler

A.2.44 tilemesünler

A.2.52 birildi

A.2.55 biḡildi

A.3.3 selām

A.3.7 bardılar

A.3.10 kaçurdık

A.3.10 birdi

A.3.11 bardılar

A.3.12 ıymadık

A.3.12 bildük

A.3.12 kelmedi

A.3.13 bildük

A.3.14 barışalı

A.3.15 keçer

A.3.15 kalur

A.3.17 kılsunlar

A.3.17 ıyduķ

A.3.18 ıyduķ

A.4.11 barmışlar

A.4.18 ayıtgaç

A.4.20 ıydük

A.4.21 bitildi

A.5.11 kildi

A.5.20 kalğay

A.5.21 hāzırmız

K.1.19 kondurmasunlar

K.1.19 almasunlar

K.1.20 tutmasunlar

K.1.22 almasunlar

K.1.23 almasunlar

K.1.24 tilemesünler

K.1.26 almasunlar

K.1.27 kılmasunlar

K.1.34 bilgeler

K.1.36 tidimiz

K.1.36 barsun

K.1.37 yörüsün

K.1.39 tilemesünler

K.1.44 tidimiz

K.1.47 tidimiz

K.1.48 tidimiz

K.1.51 birdimiz

K.1.52 bitildi

K.1.53 bitinildi

K.1.54 bitildi

K.2.5 bilsigler

K.2.6 tidük

K.2.8 kondurmasunlar

K.2.12 tidimiz

K.2.14 birildi

K.2.15 bitildi

K.3.10 boldı

K.3.11 keldi

K.3.12 köydürdi

K.3.12 yiberürmen

K.3.12 bilgesiz

K.3.14 keldi

K.3.15 bardı

K.3.15 öltürdiler

K.3.16 sordum

K.3.17 tilermin

K.3.18 bolğay

K.3.19 bilürsiz

K.4.4 boldı

K.4.5 şükr

K.4.6 boldum

K.4.7 tigmişdür

K.4.8 kaytarğaymız

K.4.8 kaytarğay

K.4.13 tururmız

K.4.15 qorqarmız

K.5.8 bildürürmiz

K.5.9 keldi

K.5.9 könderdük

K.5.11 yoğdur

K.5.12 könderdük

K.5.13 könderirmiz

K.5.14 vācibdür

K.5.15 hoşnuddur

K.5.16 oldı

K.5.16 olındı

K.5.18 oldur

K.5.18 olına

K.5.19 sultānımıñdur

K.6.12 oldur

K.6.13 keldi

K.6.17 barduğ

K.6.18 alduğ

K.6.19 keldi

K.6.22 keldük

K.6.23 aldı

K.6.25 diledi

K.6.26 işüttük

K.6.27 olmışsız

K.7.14 oldur

K.7.16 degdi

K.7.16 sevindük

K.7.17 koduk

K.7.19 düşürmüşler

K.7.21 ola

K.7.21 olasız

K.7.23 dimiş

K.7.25 ayrılmazam

K.7.27 varmış

K.7.29 kilür

K.7.30 çekermiz

K.7.30 barışmazlar

K.7.31 dutmazlar

K.7.31 yok

K.7.31 yok

K.7.32 gider

K.7.32 bilesiz

K.7.33 tilerler

K.7.37 gider

K.7.37 dutmazın

K.7.38 durur

K.7.38 durmazın

K.7.40 aytmaңыз

K.7.44 dilemezler

K.7.44 yaramaz

K.7.45 eylemez

K.7.49 olasız

K.7.53 könderdik

K.7.53 eyüdür

K.7.53 bilesiz

K.7.54 könderdik

K.8.7 oldur

K.8.8 köp

K.8.8 işitmeseniz

K.9.6 almamış

K.9.7 vardır

K.9.8 suanımudur

K.10.12 ümıddir

K.10.13 oluna

K.10.15 hoşnüdmız

K.10.15 sulānumudur

KA.1.3 tidük

KA.1.5 tidük

KA.1.6 soyurgadu

KA.1.7 yörümesünler

KA.1.8 almasunlar

KA.1.8 ondurmasunlar

KA.1.8 tutmasunlar

KA.1.11 birildi

KA.1.12 bitildi

KA.1.12 bitidi

KA.2.6 ol

KA.2.7 başvurdılar

KA.2.13 salmasunlar

KA.2.14 tilemesünler

KA.2.15 kondurmasunlar

KA.2.16 almasunlar

KA.2.16 tilemesünler

KA.2.17 tigürmesünler

KA.2.19 tigürmesünler

KA.2.21 birildi

2. SÖZ ÖBEKLERİNDEN OLUŞAN ÖZNELER

2.1. Yapımlık Öbeklerden Oluşan Özneler

2.1.1. Fiilimsi Öbeklerinden Oluşan Özneler

2.1.1.1. Fiil-İsmi Öbeğinden Oluşan Özne:

K.5.13 devletli sulṭānımın ʿadl ü dādına lāyık kimseneleri devlet ḳapusına bildürmek

2.1.1.2. İsim-Fiil Öbeğinden Oluşan Özneler:

A.4.13,14 ḳişimiz bara almağanı

K.7.14 maʿrüz olunan

K.10.13 Muḳa himmet olan

2.1.1.3. Zarf-Fiil Öbeğinden Oluşan Özneler:

A.2.32,33 kim kim erse

K.3.16,17 sizin tarafınızğa yamanlık kılsalar

2.1.2. Kısaltma Öbeklerinden Oluşan Özneler

2.1.2.1. Hal ve Edat Öbeklerinden Oluşan Özneler

2.1.2.1.1. Sınırlandırma Hali Öbeğinden Oluşan Özneler:

K.5.10,11 senden özge düşmenimiz

2.1.3. Bağlama Öbeğinden Oluşan Özneler

2.1.3.1. Sıralayıcı Bağlama Öbeğinden Oluşan Özneler:

A.1.6,7,8 Begbolat Hoca M'DYN başlı bir neçe oğlanlar Begiş Turduçağ Birdi Davud başlı begler

A.5.15 ilçi ve kileçilerimiz

K.5.14,15 kemineñize in'ām olınan kıllarınız ve dağı Kefe'niñ müsülmānları, gāvurları mecmū'ları

K.6.21,22 isti' dādlarımız, atlarımız, silāhlarımız

K.6.30 gāyet ferūh ve sürūr

K.7.23,24 benüm başım, ewim barqım, ilim künüm □ep barçası

K.7.37,38 bu cezire dağı hep beglikimiz dağı

K.7.44 il ve begler

K.10.14 biz hem beglerümüz

KA.2.6,7 bu Muḥammed oğlu Şeyḥ Aḥmed dağı Şeyḥ Aḥmed'niñ oğlu Abdāl [dağı Seyyid Aḥmed ve ünsi Muḥammed'niñ oğlu Mūsā] Seyyid oğlu Ya'ḳūb bu ünsi Bulanıs dağı ünsi Nūr Seyyid Buydı kim irse

2.1.4. Özel Ad Öbeklerinden Oluşan Özneler

2.1.4.1. Unvan Öbeğinden Oluşan Özneler:

K.4.8 Allāhu Ta'ālā

K.5.18 Hüsām Kāzī'ni

K.7.20 Allāhu Ta'ālā

K.7.28 Timür Beg

K.8.4 Allāh Ta'ālā

KA.1.11 Kurbān Hāfız

2.2. Çekimlik Söz Öbeklerinden Oluşan Özneler

2.2.1. İlişkilendirme Öbeklerinden Oluşan Özneler

2.2.1.1. İsim Tamlamasından Oluşan Özneler

2.2.1.1.1. Belirtili İsim Tamlamasından Oluşan Özneler

K.9.7 sul□ānımuñ niçe biziñ kibi şadaqasını ister kulları

2.2.1.2. İyelik Öbeğinden Oluşan Özneler

2.2.1.2.1. Tamlayanlı İyelik Öbeğinden Oluşan Özne:

K.9.6,7 bizniñ hālimiz

2.2.1.2.2. Tamlayansız İyelik Öbeğinden Oluşan Özneler:

A.1.1 sözüm

A.1.13 ol iş taqı ol çaqlı bolğan ergeyi

A.2.1 sözüm

A.2.12,13 bu yarlıgını tuğa turğan Muḥammed'niñ öbeke ataları

A.5.20 bir atı

K.1.4 sözüm

K.3.9 işlerimiz

K.3.14 ol kişim

K.3.16 özüm

K.5.10,11 senden özge düşmenimiz

A.5.20 bir atı

K.3.14 ol kişim

K.5.10,11 senden özge düşmenimiz

K.6.21 iki karındaşım

K.6.22 özümüz

K.6.23 yağımız

K.6.24 semüz atlarımız

K.7.16 ruḳ'ā-i şerīfîñiz

K.7.17 hayâtîñiz

K.7.23 beni sevmez düşmenim

K.7.32 illerimiz

K.7.33 illerimiz

K.8.9 dāyim ötügenimiz

2.2.2. Nitelendirme Öbeklerinden Oluşan Özneler

2.2.2.1. Sıfat Tamlamasından Oluşan Özneler

2.2.2.1.1. Varlığın Var Oluş Sıfatlarından Oluşan Özneler

2.2.2.1.1.1. Söz ve Söz Öbekleri ile Kurulan Özneler:

A.5.11 resūli mürsel Ḳaraç Bahatur

K.3.18 'āzīm minnet

K.5.19 bākī fermān

K.6.21 haylī kişi

K.7.20 Ğāzī Pādişāh

K.7.23 ol hāller

K.7.26,27 taht hana Aḥmed

K.7.53 bu hāller

K.8.5 biz kulunguz bigin niçeler

K.9.5 bu memleket

K.10.15 bākī fermān

K.11.16 barça halklar

2.2.2.1.2. Varlığın Eylem Sıfatlarından Oluşan Özneler:

K.1.54 Kāzī' l kuzāt Mevlānā Şadri cihān

2.3. Tek Kelimeden Oluşanlar Özneler:

A.1.1.sözüm

A.1.14 Tengri

A.2.1 sözüm

A.3.9 taht

A.3.10 Teḡri

A.3.15 ol

A.3.15 boy

A.5.19 dostluḡ

K.1.4 sözim

K.2.1 sözüm

K.3.9 işlerimiz

K.3.12 Kefe

K.3.12 men

K.3.14 Ya'kūb

K.3.15 Kefeliler

K.3.16 özüm

K.3.19 siz

K.3.19 iltimās

K.4.3 ol

K.4.18 taḥiyyet-nāme

K.5.15,16 yağılıklar

K.5.16 ṭā'ūn

K.6.12 ma' rūz

K.6.22 özümüz

K.6.23 yağımız

K.6.23 biz

K.6.31 yağı

K.7.17 hayatınız

K.7.26 ben

K.7.30 ikisi

K.7.32 illerimiz

K.7.32 anı

K.7.36 il

K.7.37 il

K.7.37 ben

K.8.8 düşmenimiz

K.9.8   ināyet

K.9.8 bendeñüz

K.10.15 bendeñüz

KA.2.6 söz

KA.2.8 ol

KA.2.22 tārih

3.SÖZ ÖBEKLERİNDEN OLUŞAN NESNELER

3.1. Yapımlık Öbeklerden Oluşan Nesnelere

3.1.1. Fiilimsi Öbeklerinden Oluşan Nesnelere

3.1.1.1. Fiil-İsmi Öbeğinden Oluşan Nesnelere:

K.4.5,6 pādişāhnıñ tıgmesi

K.6.24 muhārebe kılmak

3.1.1.2. İsim-Fiil Öbeğinden Oluşan Nesne:

K.3.17   izzet ü hürmet kılganı

3.1.1.3. Zarf-Fiil Öbeğinden Oluşan Nesnelere:

K.1.17 ne erse

K.1.17 ne erse

K.1.26 hiç ne ersesin

K.1.41 ne irse

K.3.19 anı niçük çağlasa

3.1.2. Kısaltma Öbeklerinden Oluşan Nesnelere

3.1.2.1. Hal ve Edat Öbeklerinden Oluşan Nesnelere

3.1.2.1.1. Vasıta Hali Öbeğinden Oluşan Nesne:

A.3.10 Barak birle Mansur'nı

3.1.2.1.2. Sınırlandırma Hali Öbeğinden Oluşan Nesne:

K.7.18 ben kuluğuzdan yaramaz söz

3.1.3. Birleşik Fiil Öbeğinden Oluşan Nesnelere

3.1.3.1. İsim+Yardımcı Fiilden Oluşan Nesnelere:

K.1.36 tarhan bolsun

K.6.25 muharebe kılmak

3.1.4. Yineleme Öbeğinden Oluşan Nesnelere

3.1.4.1. Eş Anlamlı Kelimelerden Oluşan Yinelemelerden Oluşan Nesnelere:

A.2.33 küç oğa

A.2.42,43 tavar qaraların

A.2.43 konaq tüşül

K.1.38 koluş kolqa

K.2.8 konaq tüşün

K.6.27 manşür muzaffer

K.7.21 manşür muzaffer

3.1.4.2. Zıt Anlamlı Kelimelerden Oluşan Yinelemeden Oluşan Nesne:

K.3.9 keliş barış

3.1.4.3. Yakın Anlamlı Kelimelerden Oluşan Yinelemelerden Oluşan Nesnelere:

A.3.17 bitig selām

K.1.23 tamğa tartnaq

K.1.37 yasaq alban

KA.2.17 noqsān zarar

3.1.5. Bağlama Öbeğinden Oluşan Nesnelər

3.1.5.1. Sıralayıcı Bağlama Öbeğinden Oluşan Nesnelər:

A.1.14,15,16 düşmanlıq kılğan Begbolat Hoca M'DYN Begiş Turduçaq Birdi Davud başlı oğlanlar beqlerni

A.2.26,27 Muḩammeḩ'niñ oğlanları ilki Hācī Muḩammed ve Maḩmūd'nı

A.2.35,36,37,38 borla tamğası, inkinçi üskü bal qurḩı, anbār malı, ındır ḩaqqı, tabanlıq, kısmet, qubur yasağı, qalan müsemmə salıq, borç haraç

A.2.41,42 tarhanlıq tabanlıq yol haqqı qaravulluq

A.3.10 tahtını mülkni

A.3.12,13 sizniñ yaḩşı atıñızni, esen tükelligni

K.2.7 tamğa tartnaq, ḩarc ve ḩarācāt

K.3.11,12 kişimni iki şehrimiz

K.8.4,5 fırsat ve nuşret ve şevketiñizni

KA.1.3,4 bu āzād birgen kim-irselerniñ atı başlıq Gülbostān ḩatun oğlu Muḩammed 'Azīz Hān neseb-i şāh neseb-i Caneke Sulḩān bu atlı kim-irselerni

KA.1.8 tarḩan ilçi ulağ ilmek

KA.1.9,10 bu ḩaydar 'Alī Sulḩān'niñ āzād yibergen Gülbostān ḩatun oğlu Muḩammed 'Alī 'Azīz Hān neseb-i şāh neseb-i Caneke Sulḩān taqı ḩoş Kildi atlı çorası

KA.2.12 ferden mine'l-āfāt ve vechun mine'l-vücūh

KA.2.13 yasaq qalan salıq müsemmə

3.1.6. Özel Ad Öbeklerinden Oluşan Nesnelere

3.1.6.1. Birleşik Ad Öbeğinden Oluşan Nesne:

K.7.33 Menli Girey'ni

3.1.6.2. Unvan Öbeğinden Oluşan Nesne:

K.6.31 Yegen Begi

3.2. Çekimlik Söz Öbeklerinden Oluşan Nesnelere

3.2.1. İlişkilendirme Öbeklerinden Oluşan Nesnelere

3.2.1.1. İsim Tamlamasından Oluşan Nesnelere

3.2.1.1.1. Belirtili İsim Tamlamasından Oluşan Nesnelere:

K.3.13,14 Kefe'niñ köp kişilerin

K.4.5,6 pādişāhnıñ tigmesi

3.2.1.1.2. Belirtisiz İsim Tamlamasından Oluşan Nesnelere:

K.7.45 il yarağın

K.8.6 kulluq kırın

3.2.1.2. İyelik Öbeğinden Oluşan Nesnelere

3.2.1.2.1. Tamlayanlı İyelik Öbeğinden Oluşan Nesnelere:

A.4.18 bizniñ selāmetlıqnı

A.5.12 sizniñ sağ ve selāmetlıqnıznı

K.3.14 meniñ tağı bir nökerimni

K.7.31 benüm sözümnı

3.2.1.2.2. Tamlayansız İyelik Öbeğinden Oluşan Nesnelere:

A.1.5 keleşni

A.2.34 nemelerini

K.1.20 atların kölüklerin

K.2.9 tavar qaraların

K.2.9 ne erselerin

K.3.12 ya□şı kişim

K.3.15 bir kişimizni

K.6.23 illerimizi

K.11.14 ādemimiz

3.2.2. Nitelendirme Öbeklerinden Oluşan Nesnelər

3.2.2.1. Sıfat Tamlamasından Oluşan Nesnelər

3.2.2.1.1. Varlığın Var Oluş Sıfatlarından Oluşan Nesnelər

3.2.2.1.1.1. Söz ve Söz Öbekleri ile Kurulan Nesnelər:

A.1.3,4 Kutlu Buqa Hasan başlı ilçiler

A.1.8 Edüğü atlı kişini

A.1.16,17 Hasan Tulu Hoca başlı ilçileri

A.1.22 altun nişānlıg yarlıg

A.2.51,52 altun nişānlıg al tamgalıg yarlıg

A.3.5 yaḥşı barış keliş

A.3.17 yarlı miskīn tirligin

A.5.17 ‘Azīz Hoca atlıg qarındaşım oğlun

K.1.34 bu yarlıgı

K.1.38 müsemma salg

K.3.12 yaḥşı kişim

K.3.15 bir kişimizni

K.4.7 bu 'ivażnı

K.5.17,18 barça du'ācı yarlı miskīn halknıñ temennāsı

K.6.17,18 bir niçe kāfir kal'alarını

K.7.18 yaramaz söz

K.7.51 bu ruķ' a

K.11.18 ' Abdü'l' azīz atlıg adamımıznı

K.11.19,20 işbu taḥiyyet-nāme

KA.2.9 bu mezkūr kim-irselerni

KA.2.21 al nişānlıg yarlıg

3.2.2.1.2. Varlıgın Eylem Sıfatlarından Oluşan Nesnelere:

A.2.16 ataşı Hācī Bayram Hocanı

A.4.19 evāyildin berü qadīmī du' ācımız Hācī Aḥmed başlıg ilçilerni

3.3. Tek Kelimededen Oluşan Nesnelere:

A.2.43 ulaķ

K.3.20 taḥiyyetnāme

K.4.3 necāt

K.4.6 ' ināyeti

K.4.10 bizni

K.6.24 muḥārebe

K.6.33 ruķ' a

K.7.30 zaḥmetler

K.7.31 ādem

K.7.31 baş

KA.1.8 konak

4. SÖZ ÖBEKLERİNDEN OLUŞAN YER TAMLAYICILARI

4.1. Yapımlık Öbeklerden Oluşan Yer Tamlayıcıları

4.1.1. Fiilimsi Öbeklerinden Oluşan Yer Tamlayıcıları

4.1.1.1. Fiil-İsmi Öbeğinden Oluşan Yer Tamlayıcıları:

K.7.31 savaş ve ceng etmeke

K.7.42 bizim ilimizni düzmesine

K.10.6,7 Kāsım kuluñuznı bizniñ birle birge kelmeke

4.1.1.2. Zarf-Fiil Öbeğinden Oluşan Yer Tamlayıcısı:

K.11.17,18 sulţānımnıñ sağ ve selāmetlıgın bildüre

4.1.2. Kısaltma Öbeklerinden Oluşan Yer Tamlayıcıları

4.1.2.1. Hal ve Edat Öbeklerinden Oluşan Yer Tamlayıcıları

4.1.2.1.1. Sınırlandırma Hali Öbeğinden Oluşan Yer Tamlayıcıları:

A.3.2 Muḥammed'din Ğāzī Murād'қа

A.5.20,21 bu tarafdın sizge

K.6.12 şerif ḥazretiñizden biz miskīn ḥādimleriñize

4.1.3. Birleşik Fiil Öbeğinden Oluşan Yer Tamlayıcıları

4.1.3.1. İsim+Yardımcı Fiilden Oluşan Yer Tamlayıcıları:

A.5.21 taqviyet kılurğa

K.7.31 savaş ve ceng etmeke

4.1.4. Bağlama Öbeğinden Oluşan Yer Tamlayıcıları

4.1.4.1. Sıralayıcı Bağlama Öbeğinden Oluşan Yer Tamlayıcıları:

A.2.21,22,23 Kırım bile Kırk Yer'niñ tömenide Sudağ atlıg kentniñ civārında

A.2.28,29,30,31,32 bularnıñ yir suwlarıña, bāğ bāğçalarığa, ʔammām tegirmenlerige, taʔarruf kıla turğan yerlerige, burundın ƙalğan āzādlarığa, başa salalarığa, sabançı ortaƙçılarığa

A.2.39 Ƙırım'da, Kefe'de

A.2.44,45,46 ƙayuma törlüg zaħmet ve mu'āvenet ve 'avārizātlardıñ

A.2.54,55 Özi Suyı'nıñ kenārıda Mücāverān'da erürde

K.1.53 Orda-yı Mu'azzam Ƙırƙ Yir'de sarāyda

K.5.6 Allāh 'ināyeti birle ve sultānım devletinde

K.7.39 mübārek cemāliñizge, 'ālī ħidmetiñize

KA.2.10,11bu müşārü'n-ileyhlarğa yollarında ve izlerinde, seferlerinde, □üzurlarında, olturğanlarında ve turğanlarında

KA.2.11,12 kişilerine ve ƙaralarına, yüklerine, ƙarvalarına

KA.2.14 mal ve ilmeklerine, aƙ ve āb zemīnlerine

KA.2.18 bizge ve bizniñ uruğımızğa

4.1.5. Özel Ad Öbeklerinden Oluşan Yer Tamlayıcıları

4.1.5.1. Birleşik Ad Öbeğinden Oluşan Yer Tamlayıcısı:

K.7.46,47 Menli Girey'ge

4.1.5.2. Unvan Öbeğinden Oluşan Yer Tamlayıcıları:

K.3.15 Ya'ƙūb sultānğa

K.8.3 Tengri Ta'ālāğa

4.2. Çekimlik Söz Öbeklerinden Oluşan Yer Tamlayıcıları

4.2.1. İlişkilendirme Öbeklerinden Oluşan Yer Tamlayıcıları

4.2.1.1. İsim Tamlamasından Oluşan Yer Tamlayıcıları

4.2.1.1.1. Belirtili İsim Tamlamasından Oluşan Yer Tamlayıcıları:

K.7.21 benüm yizümnüñ üzerine

K.10.11,12 pādişāhı ‘ālempenāhuñ bihārī devletinden

K.11.15 sulṭānımnıñ sāye-i devletinde

4.2.1.1.2. Belirtisiz İsim Tamlamasından Oluşan Yer Tamlayıcıları:

A.3.7 Tengri rahmetiñe

A.4.11 Tengri Ta‘ālā rahmetine

A.5.20 düşmān arasında

K.4.2,3 ol zindān içinde

K.4.6 devlet işikinde

K.4.13 ‘ahd ü şart üstünde

K.5.7 taht tarafından

K.5.8 devlet kapusına

K.5.13 devlet kapusına

K.5.18 Kefe kâzılıkına

K.6.13 Qara Boğdan ‘aleyhi’lla‘ ne üzerine

K.6.26,27 Qara Boğdan ‘aleyhi’lla‘ ne üzerine

K.7.17 başımız üzerine

K.7.25,26 yaramaz kim ersenüñ sözine

K.8.6 devlet işikinde

K.9.6 memleket harāblığından

4.2.1.2. İyelik Öbeğinden Oluşan Yer Tamlayıcıları

4.2.1.2.1. Tamlayanlı İyelik Öbeğinden Oluşan Yer Tamlayıcıları:

A.5.14 sizniñ ve bizniñ aramızda

A.5.18 sizniñ birle bizim aramızda

K.3.17 bizniñ köñlümüzge

4.2.1.2.2. Tamlayansız İyelik Öbeğinden Oluşan Yer Tamlayıcıları:

K.1.18 ewleriñe

K.1.19 tavar qarasıdın

K.1.23 arabalarındın

K.2.8 evleriñe

K.3.9 öz aramızda

K.5.15 Hüsām Kāzī du‘acıñızdan

K.7.18 hāzretleriñizde

K.8.7 dostumızdın

KA.1.7 ormanlarına

KA.2.15 öylerine

4.2.2. Nitelendirme Öbeklerinden Oluşan Yer Tamlayıcıları

4.2.2.1. Sıfat Tamlamasından Oluşan Yer Tamlayıcıları

4.2.2.1.1. Varlığın Var Oluş Sıfatlarından Oluşan Yer Tamlayıcıları

4.2.2.1.1.1. Söz ve Söz Öbekleri ile Kurulanlar Yer Tamlayıcıları:

A.2.33,34 yolsuz yerde

A.3.13 Hācī ‘İbād

A.3.15 menü atқа

A.3.17 Hġacı ‘İbād berrekehu

K.3.9 yaġşı kişilerimizden

K.5.6,7 saġ selāmet kulluġda

K.5.17 devletlü sulţānıma

K.7.20 iki cihānda

K.7.29 beri yaġa

K.7.38 bu arada

K.7.43 iki cihānda

K.7.44 hġiç işke

K.7.54 işbu ġāmil-i varaġa ‘Abdü’l‘azġz nām ġāzretleriġize

K.11.16 devletli sulţānıma

KA.2.17 ġayu ma yandın

4.2.2.1.2. Varlıġın Eylem Sıfatlarından Oluşan Yer Tamlayıcıları:

A.1.18,19 barġan ilġilerge

K.1.34,35 bu yarlıġnı tuta turġan Engšrli Maġmšd oġlu Hġekġm Yaġyāġa

K.2.5 bu yarlıġnı tutup turġan Hoca Beg’e biziġ soyurġal

K.7.27 šksšzler diyen ādemlere

4.3. Tek Kelimeden Oluşanlar Yer Tamlayıcıları:

A.1.6 bizge

A.1.8 temirge

A.1.19 ġāzġnege

A.3.10 bizge

A.5.12 bizge

A.5.16 sizge

A.5.16 ilçilikke

A.5.23 h azret a

K.3.11 munda

K.3.12 sizge

K.3.16 sizge

K.3.17 sizge

K.3.19 sizdin

K.4.3 sizdin

K.4.7 p di ah a

K.4.9 p di ah a

K.4.16 bizdin

K.5.9 kemine iz

K.5.14 kemine ize

K.5.19 sul anıma

K.6.25  al  aya

K.6.30 k nl m ze

K.6.31 arada

K.6.32 sizdin

K.7.16 bize

K.7.18 h azretleri izde

K.7.19 yer yüzinde

K.7.23 bendin

K.7.28 bize

K.7.29 bize

K.7.53 yola

K.8.6 beline

K.10.10 kulluğında

K.10.14 efendidin

KA.1.6 İrek'te

KA.1.8 bularğa

5. SÖZ ÖBEKLERİNDEN OLUŞAN ZARF TÜMLEÇLERİ

5.1. Yapımlık Söz Öbeklerinden Oluşan Zarf Tümleçleri

5.1.1. Fiilimsi Öbeklerinden Oluşan Zarf Tümleçleri

5.1.1.1. İsim-Fiil Öbeğinden Oluşan Zarf Tümleçleri:

A.1.10,11 alarning ala koñul bile til inip il kırığınga yite kelgente

A.1.11,12 aňlap yığılıp sançışmağa turğanta

A.2.50 tuğa tururğa

A.3.8 burunğı □an ağalarımıznıñ uluğ orunnı birip turğanda

A.4.11,12 şükr ' ināyeti ilāhıge burunğı □an babalarımıznıñ uluğ orunnı yarlıqap birgende

A.4.16,17 yaħşı kişilerimiz kilişe barışa tursa yıraқdağı işitürge

A.4.17 yawuқdağı körege

K.2.7 alurıda

K.10.5,6 ma' rüz olunan oldur ki biz kuluñuznı cenābı āliñizdin bu vilāyetge yibermeke emr bolğanda

5.1.1.2. Zarf-Fiil Öbeğinden Oluşan Zarf Tümlerleri:

A.1.3,4 uluğ orunğa olтурğan ergeyin aňlaıu

A.1.8,9 aldirtın ıkarup

A.1.12,13 ol yaman kişiler burun-tebiregin tin il tarpıp

A.1.16 bu yağunı aňlaıu

A.1.17 emti tağı bolsa

A.1.18 bizge bağar illerniñ ıkişların ıkarup

A.1.21,22 uluğ uluşniñ turuşınğa tağı yağsısı ol bolğay tip

A.2.14,15 bire yarlıg rāst tarhanlıg yosunça yörüp

A.2.17 biziñ han ağalarımız soyurğap

A.2.18,19 tarıan kılğan ıergesin aňlaıa ötüdü erse

A.2.19 ötülin yöp körüp

A.2.34 tartıp

A.2.39,40 kayuma törlüg erse

A.2.46,47,48,49,50 inç turup tinçliğ bile şām u sabāğ evkātı şerifleride bizge tağı biziñ uruğ uruğımızğa du‘ ā alğış ite turşun tip

A.3.3,4 burunğı han ağalarımız birle sizniñ Rum vilāyetin bilgen atalarınız ağalarınız birle ilçi keleçi iyışıp

A.3.4 bölek selām alışıp

A.3.4,5 bāzergān ortağ yörüşüp

A.3.6 ilçi keleçi iyışıp

A.3.7 bölek selām alışıp

A.3.8 Hağ Ta‘ ālā yarlıgap

A.3.8,9 öz ara turamız talaşıp

A.3.9 sonrağı zamānede oçur bolup

A.3.10 çerig yörüp barıp

A.3.11 öz illerin ala kaçıp

A.3.11 yöriyü

A.3.11 özü kışlalı tip

A.3.11,12 basa sizge kişi iysek

A.3.12 ulağ aşurmağay tip

A.3.13,14 imdi...biz ikegüge bir ‘aşr...devlet bedri erse

A.3.14,15 aramızda ilçi keleşi ıyışıp

A.3.14,15 selām böleklerimiz yitişip

A.3.15 bāzergān ortaqlarımız yörüşe

A.3.15,16 basa aramızda bu bir kesek ulağ kāfirni kiterürge niçük maşlā□at bolsa

A.3.16,17 qurıdın sudın bāzergān ortağ yörüp

A.3.17 sizniñ esen tükelligni körüp kelsün tip

A.3.17,18 sizni köz körege kişi ıyarnı özünü bilürsiz tip

A.4.8,9 biznirig ozağı han babalarımız birle sizning burunğı yaşılarıngızning ilçi kileçisi kilişip

A.4.9 bāzergān arğışları yörüşüp

A.4.10 bölek selāmları yetişip

A.4.10 isenlig tükelliglerin bilişe

A.4.12 ozağı yaşılarımız yosunınça ilçi kileçilerimiz kilişip

A.4.12,13 bāzergān argışlarımız yörüşüp isenlig tükelligni bilişe tursaŝ bolğaymu, tigen oçurda köp ara hayf işler boldı irse

A.4.14,15 bir ve bar Tengri Ta'ālāniñ yarlıkawı birle bu kündin ilgerü köp burunğı yaŝsılarımızniñ dostluŝların arturup

A.4.15,16 aramızda köp yaŝsılıŝlarımız artura

A.4.16 dostluŝımızni imdidin ilgerü ziyāde qılıp

A.4.17,18 keçer dünyāda dost düŝmān arasında yaŝsı at ol bolğaymu tiyü

A.4.18 sizniñ isenlikni körgüze

A.4.19 ağır selām yiñil bölek yitgüre

A.5.15 mine'l a'vām iksük bolmay

A.5.16 dostluŝ qarındaŝlıŝımız kündin künge teraqqı qılsun tip

A.5.20 her □arafğa ne siz 'azm ü sefer qılsañız

A.5.21,22,23 ba' de iħtiŝāri'l kelām, bu kündin ilgerü qayu iş kim sizniñ ve bizniñ aramızda qarındaş ziyādesingā ta'alluŝ tutar ol, işniñ ta'ciliñe isti'dād qılurğa meğül bolsañız

A.5.23 siz ħākimsiz tip

K.1.15,16 yortqan yasağı tip

K.1.16 çağdavul qaravul tip

K.1.16 çalgı ħaqqı tip

K.1.16,17 qara sanı qaldı yasağı tip

K.1.17 qara qonağı tip

K.1.17 ħucceť bahāne qılıp

K.1.18 qonaŝ tüşürüp

K.1.19 'ulüfe süsün tip

K.1.20,21 ne kim satsa alsa

K.1.21 tavar, ara ılkı, ul aravaş satsa ve alsa

K.1.22,23 tuz arabaları, aşlık z arabaları ırım'a Kefe'ge barsa

K.1.23 abacılık tip

K.1.24 arakollu tip

K.1.24 Heftyek  ameldārimız tip

K.1.25 ap arcı tip

K.1.25 pulkuz aı tip

K.1.25 kim kim erse

K.1.26 tartup

K.1.35,36 soyural bolup

K.1.36 ayda tilerse

K.1.37 ayda tilerse

K.1.39 erig f tip

K.1.39,40 ayda taı bolsa

K.1.40 ikin yetkin ılsa

K.1.40 azir anbār tip

K.1.40,41 urt anbārı tip

K.2.6 uruda bāzergān ılsa

K.2.6,7 deryāda kemi birle yrise

K.2.7 kim kim erse

K.2.8 yasa alan ssn  ulufe tip

K.2.9 oluşı oltası tip

K.2.10 tartup

K.2.12,13,14 basa bulayu tiyü turğaç yarlıg körüp bu tarhanımız Hoca Bey'ge küç 'avān, yunçuğ zahmet tegürgey kişilerge ni yaḥsısı bolğay, qorqarlar erne tiyü

K.3.11 sizniñ katırğalarnı başlap

K.3.11 yaḥsı sözlerimiz ayıtğunça

K.3.13 katırğalarnı başlap

K.3.13 Ya' qūb kelip

K.3.14 ayta

K.3.15 ayta

K.3.15 kişilerimizni tonap

K.3.17,18 imdi qarındaşlıq kılıp Kefe'niñ ol yesirlerni yiberseniz

K.3.20 Mevlānā Bayram Şāh'dın bir mektüb yibergeysiz tiyü

K.3.20 keremiñizge i' timād kıla

K.4.2 evşāfi hamidñizni işitip

K.4.4 biz taqı bolsa

K.4.5 ol zindāndın ḥalāş bolup

K.4.8,9 imdi bizniñ üçün devlet işikinde merḥamet sem' iniz vāqıf bolup

K.4.12,13 pādīşāhnıñ dostına dost düşmenine düşmen bolğaymız tip

K.4.14,15 bizniñ düşmenlerimiz köp turur, bizniñ üçün ḥile birle yalğan söz tüşürgey tip

K.4.15,16 sizler anıñ bigin sözlerge inanmay

K.4.16 mu' ayyen ḥaber bilmeginçe

K.4.16,17 bizge öfke kıлмаğaysız tip

K.4.17 umanurmız tiyü

K.4.17,18 keremiñizge i' timād kıla

K.5.6 kemīneñiz hālindin istifal olursañız

K.5.8 ne vaqt mu' ayyen haber bilsek

K.5.10 sen Qara Boğdan ile bir olursañ

K.5.11 Qara Boğdan birle bir olmay pādīshāhımız ile barışsañız

K.5.12 □oş dostmız diyü

K.5.12 iki ay va' de verüp

K.5.12 bir ādemimiz қоşup

K.5.12,13 ne vaqt ol cānibden dañı haber bilsek

K.5.16 ni қadar taқsīrlıq vaқ' alarda yarlı miskinniñ murādları hāşıl olup

K.5.16,17 sulţānıma çok şevāblar alınup

K.5.18,19 yarlı miskinniñ murādı olunup

K.6.14,15,16 cemī' leşkeriñizle hūnkāra muvāfaқat idüp dīni islāmğa mu' āvenet idüp ol tarafdın yōriseñiz diyü bize haber tegdi ise

K.6.16,17 siziñ hidmetiñizi қabūl idüp

K.6.18 bi-hisāb ba' dehū rucū' қılğunча

K.6.19 yağı keldi ewleriñizi gāret itdi diyü

K.6.19,20 derhāl alğan gānīmetlerimizi salıp

K.6.20 rucū' itmeke қaşd ittük ise

K.6.20 kāfir artımızdan kelip

K.6.23 taht leşkeri ile kelip

K.6.25 kelip

K.6.29 hezīmet қılmıssız diyü

K.6.29 sem' imize tegdi ise

K.6.30 ba' dehü Yegen Beg keldi ise

K.6.31,32 nāgāh yolda yağıge uçrağay dağı zāyi' bolğay sizin bize hātırınız bize ƣalğay diyü

K.6.32,33 bizim hāzır, leşkeri 'azım yok idi diyü

K.7.15 yer öpüp

K.7.16 öpüp

K.7.19 Eminek muhālefet eyledi diyü.

K.7.21,22 her kim-erse size muhālefet iderse

K.7.24,25 niçe ki hayatta olursam

K.7.25 keremi 'ināyetiñiz olursa

K.7.27,28 Timür Beg'nün üzerine kilür diyü

K.7.28 eger eyle olursa

K.7.29 eyle olsa

K.7.29 bizim illerimiz aña barıp ƣoşulup

K.7.34 eger Meñli Girey kilürse

K.7.34 hep barçası bir ağızğa ve bir hükme baƣarlar diyü

K.7.35 şimdi pādişāhım 'ināyetiñiz olursa

K.7.35 luş idüp

K.7.36 Mengli Girey'ni könderseñiz

K.7.36,37 eger ta' cıl olmaz ise

K.7.39,40 bunçalayın hālleri baña niçün dimediñ diyü

K.7.41,42 şimdi elbette elbette Meñli Girey'ni ta' cıl könderseñiz

K.7.47,48 il yarağın eyü teftiş eylegil dağı Eminek sözinden ƣıkmağıl diyü

K.7.49 köndermek artınça

K.7.49,50 bu yağı tarafından bizdin yaña muhālefet olmaya diyü

K.7.50 ‘āli hāzretleriñize du‘ā kılıp

K.7.50 yer öpüp

K.8.3 sizniñ esen sağ ve selāmetlıķınıñıñıñıñ ıñıtıp

K.8.8 sizniñ sem‘iñizge ni söz aytur bolsalar

K.8.9 sizniñ luř u keremiñiz bilür tiyü

K.8.10 devlet işikine du‘ā kıla

K.10.7 alay bolsa

K.10.7,8 yolda ve izde berde ve baırde qondurmaqda köçürmekde her vechile ne maşlaşat boldı erse

K.10.9 qulluğın taqsır kılmay

K.10.9,10 pādışāhniñ emrini ve bizniñ □idmetimizni ğāyet hāddinçe qatlanıp

K.10.10,11 her vechile quşūr qoymay

K.10.12,13 bu quluñuznuñ hıdmeti zāyi‘ bolmay

K.11.15,16 biz quluna ‘ināyet kılgan memleket ğāyet rāřat bolup

K.11.18 bir qaç sözler sipāriş kılıp

K.11.19 ‘inde’l-huzūr bi’s-surūr olunsa

KA.1.5,6 Muřammed ‘Alı, Muřammed ‘Azız’niñ atasını soyurđap

KA.1.7 bulardın bilgüşiz kim kim-irse

KA.1.7 ikin saban sürse

KA.1.9 qayu ma yandın küç tigürmesünler tip

KA.2.5,6 bu nişān yetkeç

KA.2.7 bizge kelip

KA.2.8 soyurgap

KA.2.13,14 oluş olta bc ve arc arct dip

KA.2.16 ala arc yer ablesi ttn san dip

KA.2.17 z fergati bile oturup

KA.2.20 bulayu tiy tura

KA.2.20,21 yarlı tnlemey k basın, zahmet yunu tgrgen kişilerin zlerine ni yaşısı bolan dip

5.1.2. Kısaltma beklerinden Oluşan Zarf Tmleleri

5.1.2.1. Hal veya Edat bekleri

5.1.2.1.1. Vasıta Hali beinden Oluşan Zarf Tmleleri:

A.1.9 ol til birle

A.2.26 yer suvları bile

A.3.10 udy'nin inyeti birle

A.3.14 Tenri'nin yrisi birle

A.4.10 ol dostlu arındaşlı birle

A.5.15 aır selm yinil blek birle

A.5.18,19 Tengri inyeti birle

A.5.23 aır selm ve yinil blek birle

K.1.18 k birle

K.1.26 zor birle

K.2.8 k birle

K.3.10 an babam birle

K.4.7 biz nik ullu birle

K.4.10 □ ayr söz birle

K.4.11 Aḥmed Paşa birle

K.5.9 şöyle cevāb birle

K.6.17 isti' dādı ḥarb ve ālātı ḍarb ile

K.6.22 bir at ile

K.6.26 siziñ mübārek cemāliñiz ile

K.6.29 muḳaddes muṭahhar rūhınıñ istimdādı ile

K.7.31,32 ol cihet ile

K.7.38 bu il ile

K.7.44,45 kendü ḳardaşı ile

K.7.51 çok güstāhāne sözle

K.8.4 şadaḳa ve in' ām birle

K.9.4,5 sultānımuñ buyruğıyla

KA.1.6 il ağaları birle

KA.1.8 küç birle

KA.2.15 küç bile

5.1.2.1.2. Eşitlik Hali Öbeğinden Oluşan Zarf Tümlerleri:

A.2.23,24,25,26 burunğı zamāndın berü müteḥaddir tarḥan bolğan ındırçı salası bile meşhūr bolğan salasıdın şer' i ḳabala yosunıça

A.3.6 burunğı yaḥşı yosunça

A.3.14 burunğı yaḥşılarımız yosunıça

K.1.34 tüzünçe

K.2.5 tüzünçe

K.3.10 ol yosunça

K.6.23 bizim ‘aķībimizçe

5.1.2.1.3. Sebep Hali Öbeğinden Oluşan Zarf Tümleçleri:

A.3.7 dostluk yaķşılık üze

K.3.12 bu işler için

K.7.17 ben ķuluņuz için

K.7.30 Nūr Devlet ile Hıydar sebebinden ötürü

K.7.33 ol ikisi barışmaz için

K.7.40,41 sizniņ mübārek sem‘ iņize düşürmek için

K.7.45 ol sebebden ötürü

K.10.14 anıņ için

KA.1.2 Hıdāy rızāsı için

KA.1.2 Muħammed resūlu’llāh řefā‘ ati için

KA.2.9 Teņri Ta‘ālā rızāsı ve taķı Muħammed resūlu’llāh řefā‘ ati için

5.1.2.1.4. Sınırlandırma Hali Öbeğinden Oluşan Zarf Tümleci:

A.2.13,14 burunğı keçgen Sayın Hıan çağığın biri

A.2.21 bu künđin ilgerü

A.5.18 imdiden soņ

K.1.37 bu künđin ilgerü

K.4.1 vāřıl bolğandın soņ

K.7.14 revāne olduğdan soņra

K.7.36 yaķın kelmezden öņdin

K.7.38 ilge tükendin soņra

K.9.4 devlet du‘āsını i‘tikād u ihlāsla tāze kılmakdan sonra

K.11.12 tebliğ kılmakdan sonra

5.1.3. Sayı Hali Öbeğinden Oluşan Zarf Tümleci:

KA.2.22 toğuz yüz yegirmi toğuzda

5.1.4. Birleşik Fiil Öbeğinden Oluşan Zarf Tümleçleri:

5.1.4.1. İsim+Yardımcı Fiilden Oluşan Zarf Tümleçleri:

A.1.24,25 Ordu Tan’ta erürte

K.2.15 Kıırk Yer’de irürde

5.1.5. Yineleme Öbeğinden Oluşan Zarf Tümleçleri:

5.1.5.1. Zıt Anamlı Kelimelerden Oluşan Yinelemeden Oluşan Zarf Tümleci:

K.5.17 kiçe kündüz

5.1.5. 2. Yakın Anamlı Kelimelerden Oluşan Yinelemeden Oluşan Zarf Tümleci:

A.2.40 alurıda saturıda

5.1.6. Aitlik Öbeğinden Oluşan Zarf Tümleçleri:

A.1.6 burunğı yıl

A.1.20 burunğı yosunça

A.3.9 burunğı yıl

A.5.19 sonğı zamānede

K.9.6 şimdiki hālde

K.11.15 şimdiki hālde

5.1.7. Bağlama Öbeğinden Oluşan Zarf Tümleçleri:

5.1.7.1. Sıralayıcı Bağlama Öbeğinden Oluşan Zarf Tümleçleri:

A.1.23,24 tağağı yıl tārğ yiti yüz toğsan beşte

A.2.38,39 barur kelüride kirür çıkarıda

A.2.52,53,54 tarih sekiz yüzde, Bars yılı, Şa' bān ayının altınçı künide

A.3.1 Hāk Ṭa' ālā 'ināyetiyle, Muhammed peygāber mu' cizātıyla

A.3.5,6 ḥan ağamız Toktamış Ḥan sizniñ uluğ babañız Ğāzī Bāyezīd Beg birle

A.4.6,7 sulṭānı a' zam Meḥmed Ğāzī'ğa köp köp selām ve taḥiyyet vāşıl bolğandın soñ

A.4.20,21 Tawuq yıl, tāriḥ sekiz yüz yetmişde mübārek Berāt ayının beş iskide

A.5.14 qarındaşlıq, 'ālāṭarīki'l maḥabbe

A.5.24 tāriḥ sekiz yüz seksen ikide mübārek şafer ayının nışında

K.1.20,21 tavar, qara ılkı, kul qaravaş satsa ve alsa

K.1.51,52 tāriḥ tawuq yılı, sekiz yüz elli yedikde

K.1.52,53 mübārek şafer ayınıñ yigirmi altınçı kün, düşenbe kün

K.2.14,15 tāriḥ sekiz yüz yetmiş ikide Muḥarrem ayınıñ ortasında

K.4.14,15 bizniñ düşmenlerimiz köp turur, bizniñ üçün ḥile birle yalğan söz tüşürgey tip

K.7.14,15 ḥaş kuluñız muḥibbāne ve muḥlişāne du' ā ve teḥāyā vāşıl olandın soñ

K.10.7,8,9 yolda ve izde berde ve baḥrde qondurmaqda köçürmekde her veçhile ne maşlaḥat boldı erse

K.11.13 devlet işikinden emr olunup bu yerge kelgenimizde

K.11.16,17 şām ve şabāḥda ğudüvv ü revāḥda

K.11.20 fetḥ-i ebedī ve du' ā-yı sermedī dayīm

KA.1.11 tāriḥ sekiz yüzde ramazān ayınıñ evvelinde

KA.2.18 şām u şabāḥda ğudüvv ü revāḥda

5.1.7.2. Açıklayıcı Bağlama Öbeğinden Oluşan Zarf Tümlerleri:

K.7.20,21 her yere ki qadem basarsız

K.7.42,43 eger bizim ābādānlıqımıza niçe ki sebep olursız

5.2. Çekimlik Söz Öbeklerinden Oluşan Zarf Tümleçleri

5.2.1. İlişkilendirme Öbekleri

5.2.1.1. İsim Tamlamasından Oluşan Zarf Tümleçleri

5.2.1.1.1. Belirtisiz İsim Tamlamasından Oluşan Zarf Tümleçleri:

A.4.21 şeşenbe kün

K.4.4,5 Tengri ‘ināyetinde

5.2.1.1.2 . Zincirleme İsim Tamlamasından Oluşan Zarf Tümleci:

A.1.24 recep ayınıñ sekiz yañıta

5.2.2. Nitelendirme Öbekleri

5.2.2.1. Sıfat Tamlamasından Oluşan Zarf Tümleçleri:

5.2.2.1.1. Varlığın Var Oluş Sıfatlarından Oluşan Zarf Tümleçleri

5.2.2.1.1.1. Söz ve Söz Öbekleri ile Kurulan Zarf Tümleçleri:

A.5.19 ol ıarıka

K.2.6 bu Hoca Bey

K.7.16 besī ğāyet

K.7.17 yüz yıl

K.7.40 ol sebebdin

K.7.46 bir çahlık

5.2.2.1.2. Varlığın Eylem Sıfatlarından Oluşan Zarf Tümleçleri:

K.7.48,49 bu mektüb sizniñ mübārek hidmetke erişicek ol zamān

K.11.13,14 halkımızniñ hālleri asrı mükedder olduğı sebebdin

5.3. Tek Kelimeden Oluşan Zarf Tümleçleri:

A.1.19 başa

A.3.5 sonra

A.3.8 basa

A.3.11 ançu

A.3.11 yöriyü

A.3.13 imdi

A.3.17 basa

A.4.14 imdi

K.1.22 basa

K.1.34 tüzünçe

K.1.48 erip

K.2.5 tüzünçe

K.2.6 basa

K.2.7 alurıda

K.2.10 tartıp

K.3.8 ba'de

K.3.10 burun

K.3.12 basa

K.3.12 alay

K.3.14 ayta

K.3.15 ayta

K.3.17 artuq

K.3.19 basa

K.5.8 henüz

K.5.17 ŧimdi

K.5.18 yene

K.5.18 muḳarrer

K.6.17 rāḳibāne

K.6.22 ba' dehū

K.6.24 ıkıp

K.6.24 kelip

K.6.31 rāst

K.7.16 öpüp

K.7.19 eyle

K.7.23 eyle

K.7.25 zinhār

K.7.30 epeyi

K.7.32 aylaq

K.7.32 yaḳīn

K.7.32 ŧimdi

K.7.35 besī

K.7.36 hemān

K.7.37 yalḡuz

K.7.42 hemān

K.7.44 aŧlā

K.7.53 eyle

K.8.3 köp

K.8.4 dāyim

K.8.4 dāyim

K.9.6 imdi

K.10.11 imdi

K.10.13 hemān

K.10.15 gāyet

K.11.17 imdi

KA.2.8 soyurgap

KA.2.10 min-ba' d

KA.2.19 basa

BEŞİNCİ BÖLÜM

İSTATİSTİKİ BİLGİLER VE GRAFİKLER

Eserde karşılaşılan söz öbeklerinin istatistiksel sonuçları şöyledir:

1.Söz Öbekleri

1.1.Yapımlık Söz Öbekleri: 438

1.1.1. Fiilimsi Öbekleri: 121

1.1.1.1. İsim-Fiil Öbekleri: 8

1.1.1.2. Fiil-İsmi Öbekleri: 5

1.1.1.3. Zarf-Fiil Öbekleri: 108

1.1.2. Kısaltma Öbekleri: 54

1.1.2.1. Hal ve Edat Öbekleri: 53

1.1.2.1.1. Vasıta Hali Öbekleri: 28

1.1.2.1.2. Eşitlik Hali Öbekleri: 5

1.1.2.1.3. Benzerlik Hali Öbekleri: 3

1.1.2.1.4. Sebep Hali Öbekleri: 4

1.1.2.1.5. Sınırlandırma Hali Öbeği: 13

1.1.2.2. Ünlem Öbeği: 1

1.1.3. Sayı Öbeği: 1

1.1.4. Birleşik Fiil Öbekleri: 62

1.1.4.1. İsimlerle Yapılan Birleşik Fiiller: 57

1.1.4.2. Fiillerle Yapılan Birleşik Fiiller: 5

1.1.5.Yineleme Öbekleri: 15

1.1.5.1. Eş Anlamlı Kelimelerden Oluşan Yineleme Öbekleri: 7

1.1.5.2. Zıt Anlamlı Kelimelerden Oluşan Yineleme Öbekleri: 2

1.1.5.3. Yakın Anlamlı Kelimelerden Oluşan Yineleme Öbekleri: 6

1.1.6.Aitlik Öbekleri: 7

1.1.7. Bağlama Öbek ve Cümleleri: 149

- 1.1.7.1. Sıralayıcı Bağlama Öbek ve Cümleleri: 149
- 1.1.8. Özel Ad Öbekleri: 16
  - 1.1.8.1. Birleşik Ad Öbekleri: 6
  - 1.1.8.2. Unvan Öbekleri: 10
- 1.9. Yan Cümleden Oluşan Öbekler: 10
- 1.2. ÇEKİMLİK SÖZ ÖBEKLERİ: 101
  - 1.2.1. İlişkilendirme Öbekleri: 77
    - 1.2.1.1. İsim Tamlamaları: 31
      - 1.2.1.1.1. Belirtili İsim Tamlamaları: 9
      - 1.2.1.1.2. Belirtisiz İsim Tamlamaları: 20
      - 1.2.1.1.3. Zincirleme İsim Tamlaması: 2
    - 1.2.1.2. İyelik Öbekleri: 46
      - 1.2.1.2.1. Tamlayanlı İyelik Öbekleri: 8
      - 1.2.1.2.2. Tamlayansız İyelik Öbekleri: 38
  - 1.2.2. Nitelendirme Öbekleri: 24
    - 1.2.2.1. Sıfat Tamlamaları: 24
      - 1.2.2.1.1. Varlığın Var Oluş Sıfatları: 24
- 1.3. TEK KELİMEDEN OLUŞAN ÖĞE SAYISI: 320

2. CÜMLE TÜRLERİ

- 2.1. Yapılarına Göre Cümleler
  - 2.1.1. Basit Cümleler: 139
  - 2.1.2. Birleşik Cümleler: 74
    - 2.1.2.1. Şartlı Birleşik Cümleler: 27
    - 2.1.2.2. İç İçe Birleşik Cümleler: 26
    - 2.1.2.3. Ki'li Birleşik Cümleler: 21
  - 2.1.3. Bağlı Cümleler: 37
    - 2.1.3.1. Sıralı Bağlı Cümleler: 36

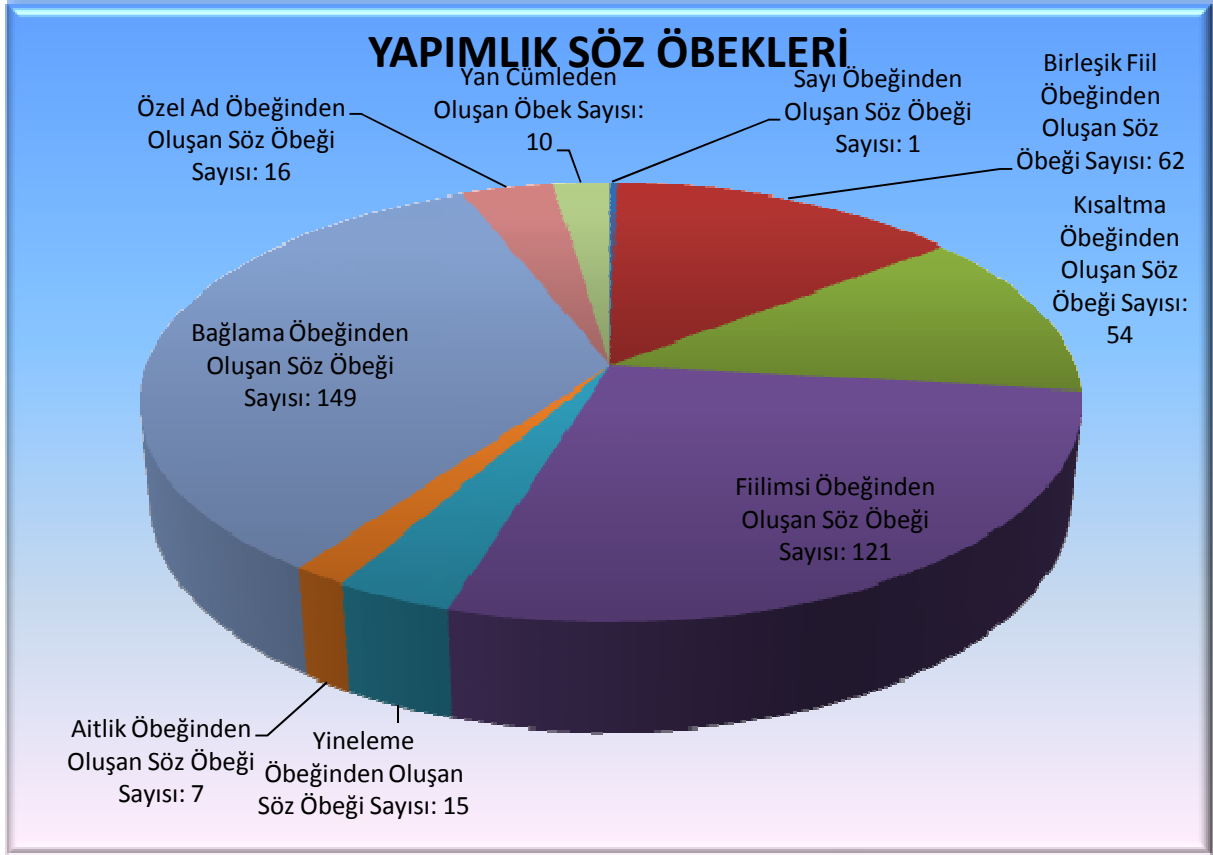
- 2.1.3.2. Açıklamalı Bağlı Cümle: 1
- 2.1.4. Eksilteli Cümleler: 13
- 2.2. Yüklemin Türüne Göre Cümleler
  - 2.2.1. Fiil Cümleleri: 189
  - 2.2.2. İsim Cümleleri: 39
  - 2.2.3. Karma Yapılı Cümleler: 21
    - 2.2.3.1. Birleşik Cümlelerdeki Karma Yapılar: 11
    - 2.2.3.2. Bağlı Cümlelerdeki Karma Yapılar: 10
- 2.3. Yüklemin Yerine Göre Cümleler:
  - 2.3.1. Kurallı Cümleler: 244
  - 2.3.2. Devrik Cümleler: 4
  - 2.3.3. Karma Yapılı Cümle: 1
    - 2.3.3.1. Bağlı Cümlelerdeki Karma Yapı: 1
- 2.4. Anlamına Göre Cümleler:
  - 2.4.1. Olumlu Cümleler: 187
  - 2.4.2. Olumsuz Cümleler: 47
  - 2.4.3. Soru Cümleleri: 2
  - 2.4.4. Karma Yapılı Cümleler: 13
    - 2.4.4.1. Birleşik Cümlelerdeki Karma Yapılar: 8
    - 2.4.4.2. Bağlı Cümlelerdeki Karma Yapılar: 5

Çalışmada 249 tane cümle belirlenmiştir. Arapça ve Farsça unsurların değerlendirmesini yapılmamıştır.

GRAFİKLER:

1.SÖZ ÖBEKLERİ

GRAFİK 1.1

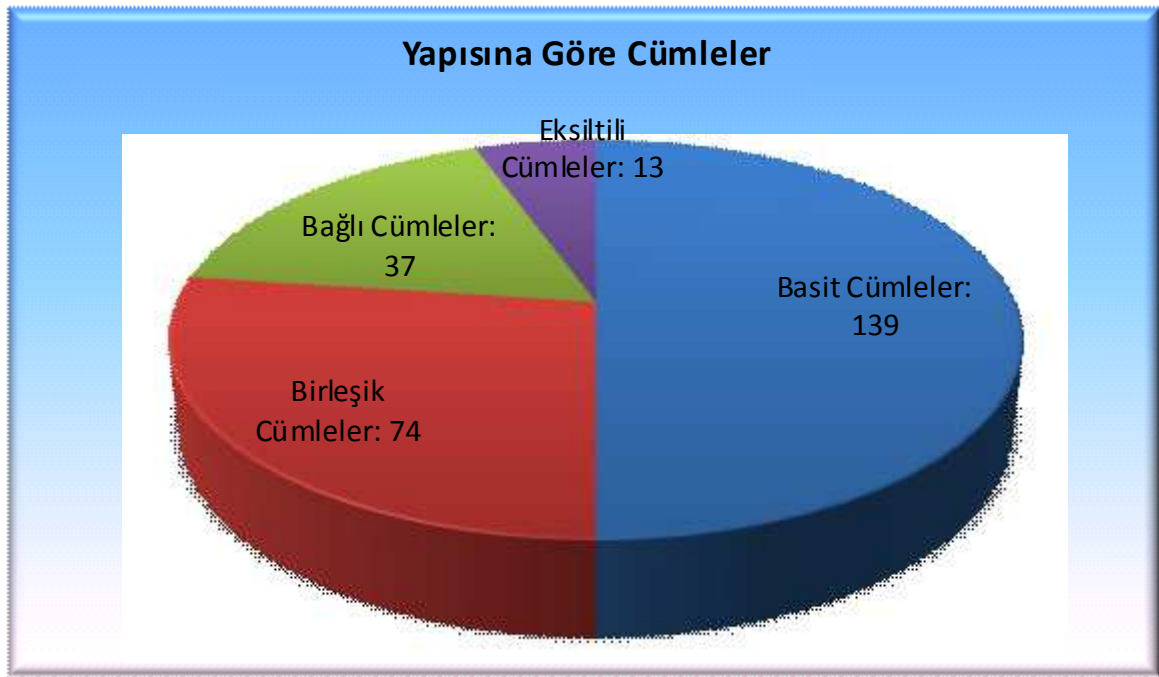

GRAFİK 1.2

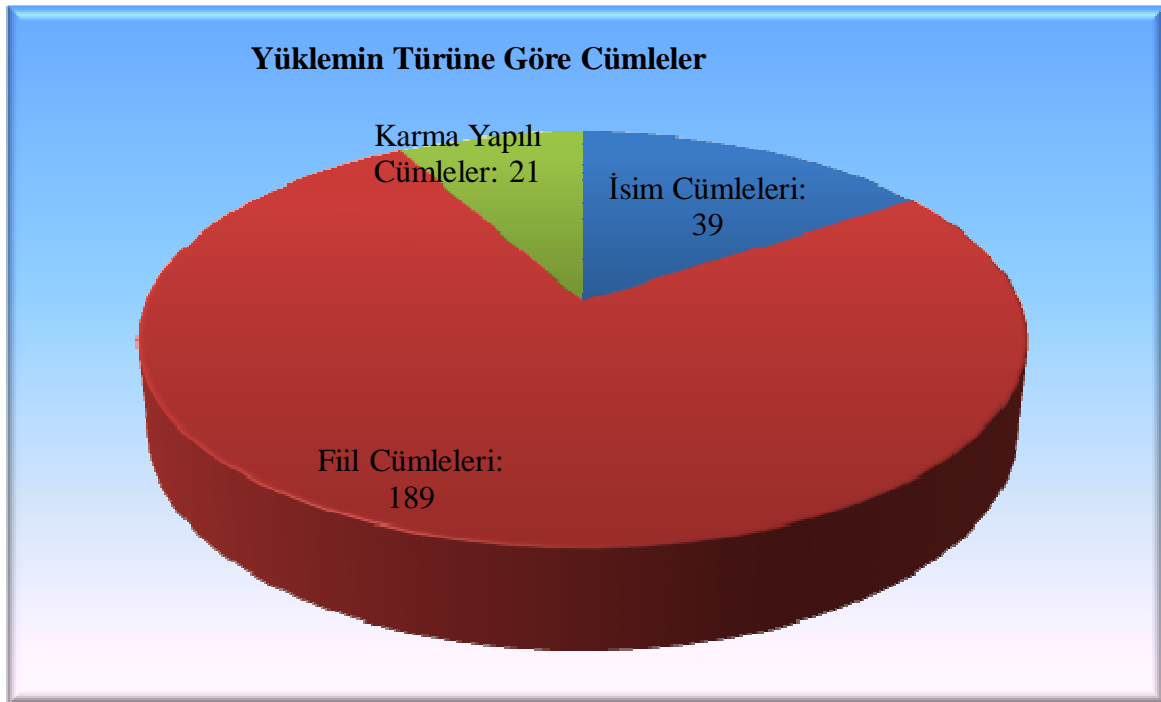

2.CÜMLE

GRAFİK 2.1

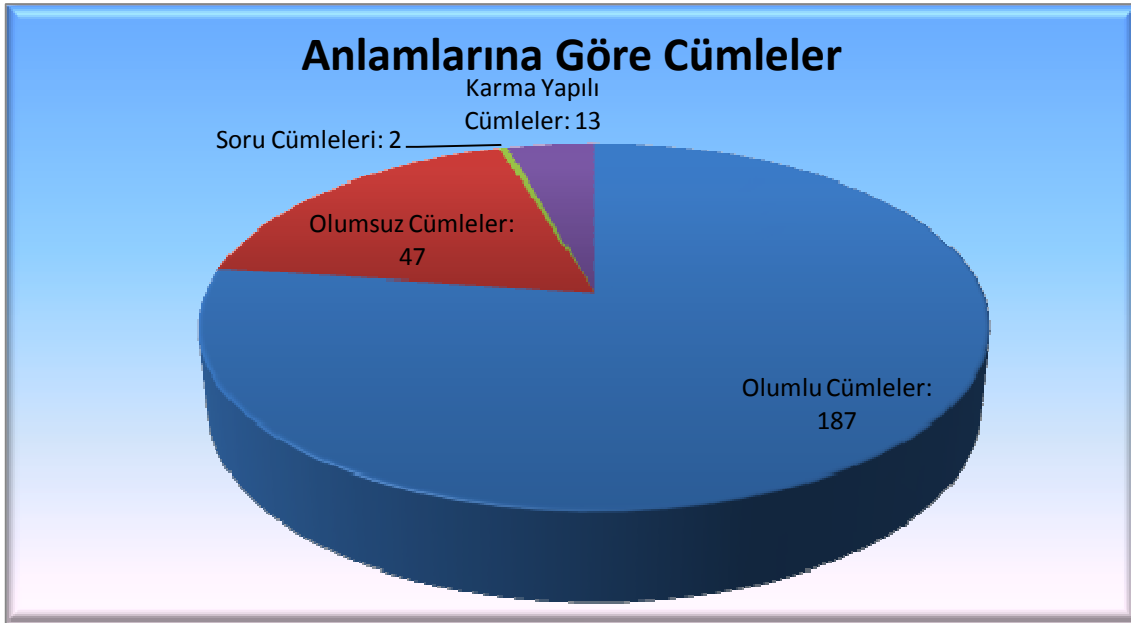
GRAFİK 2.2

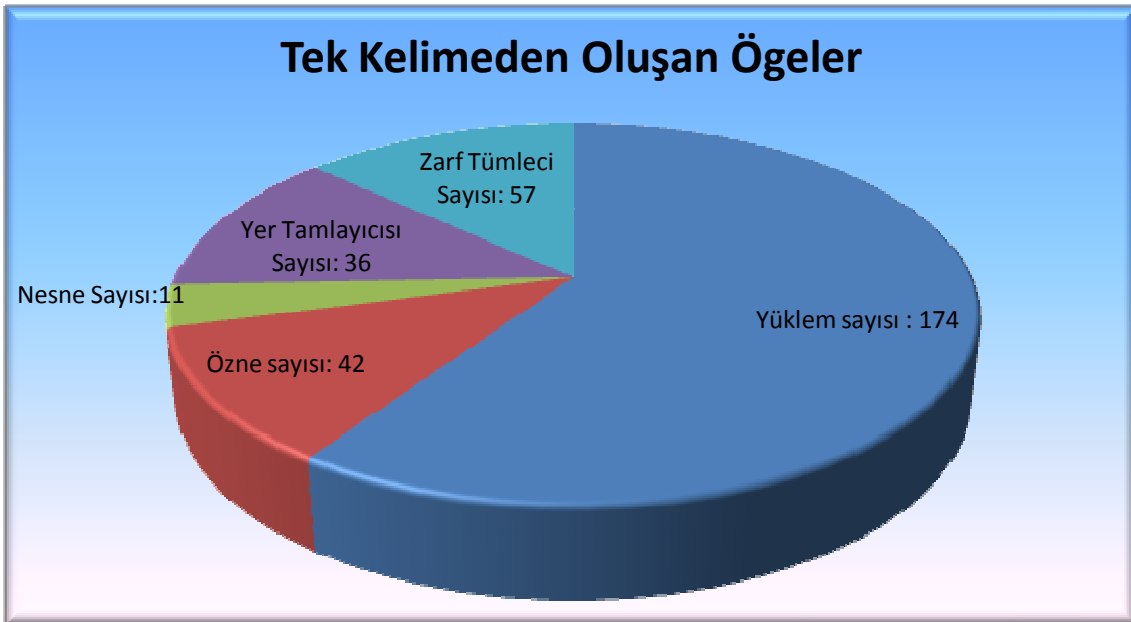
GRAFİK 2.3

GRAFİK 2.4

GRAFİK 3

SONUÇ

Bu çalışmada Altın Ordu, Kırım ve Kazan sahasına ait yarlık ve bitikleri oluşturan söz öbekleri ve cümleler çeşitli yönleriyle ele alınmıştır. Eserde bulunan söz öbekleri genel olarak “yapımlık söz öbekleri” ve “çekimlik söz öbekleri” olmak üzere iki ana başlık altında toplanmıştır. Daha sonra bu ana başlıklara “*fiilimsi öbekleri, kısaltma öbekleri, sayı öbekleri, birleşik fiil öbekleri, yineleme öbekleri, aitlik öbekleri, bağlama öbekleri, özel ad öbekleri; ilişkilendirme öbekleri ve nitelendirme öbekleri*” gibi alt başlıklar eklenmiştir. Değerlendirmemiz bu başlıklara alt başlıklar ekleyerek derinleştirilmiştir.

Söz öbeklerinden oluşan cümlenin öğeleri değerlendirildikten sonra cümle; yapısına göre, yüklem türüne göre, yüklem yerine göre ve anlamına göre değerlendirilmiştir.

Eserde en çok fiilimsi öbekleri ve bağlama öbekleri bulunmaktadır. Çalışma boyunca isnat öbeğine, yalın hal öbeğine, ilgi hali öbeğine, yapma hali öbeğine, yaklaşma hali öbeğine, bulunma hali öbeğine, uzaklaşma hali öbeğine, yön hali öbeğine ve karşılaştırma hali öbeğine rastlanmamıştır. Birer tane sayı öbeği ve ünlem öbeği tespit edilmiştir.

Cümlenin öğeleri incelenirken iç içe geçmiş birçok söz öbeği ile karşılaşmıştır. Öbekler tespit edilirken en dıştaki yapı esas alınmıştır, cümlecüğün içindeki gruplar değerlendirilmemiştir. Eserde fiilimsi öbeklerinden en sık karşılaşılan zarf fiil öbekleridir ve zarf fiil öbekleri en fazla zarf tümleçlerinde bulunmaktadır. Fiil ismi öbekleri genellikle “-mek” ve “-me” ekleri kullanılarak yapılmıştır. Zarf fiil eklerinden en sık kullanılanlar “-p/ -ıp/ -up, -a, -u/ -ü, -se” dir. ”-alı” ve “-may” eklerinin kullanıldığı da görülmüştür. İsim fiil eklerinden “-ur, -ar, -gan” en sık kullanılanlardır. Cümlelerde”-gay” eki hem isim fiil eki hem de gelecek zaman eki olarak kullanılmaktadır. “-r” eki de hem isim fiil eki hem de geniş zaman eki olarak kullanılmaktadır. Kelimelere getirilen eklerde Oğuz-Kıpçak ve Doğu Türkçesinin etkilerini görmek mümkündür. Ör: “tuttuk” kelimesindeki geçmiş zaman eki Oğuz-Kıpçak Türkçesinin etkisini, “bitidimiz” kelimesindeki –miz eki Doğu Türkçesinin etkisini ortaya koymaktadır.

Hal ve edat öbeklerinden vasita hali öbeği ile sık karşılaşılmaktadır. ”takı, dahı, birle, bigin, bile, üçün” en sık karşılaştığımız edatlardır. “sonra, ilgerü, ötürü, üze” gibi edatlarla kurulan öbeklere de rastlanmıştır.”ma” edatı pekiştirme göreviyle kullanılmıştır.

İsimlerle kurulan birleşik fiiller, fiillerle kurulan birleşik fiillerden çok daha fazladır.

Yineleme öbeği en çok nesnede bulunurken vasıta hali öbeği en çok zarf tümlecinde bulunmaktadır. Yüklemlerde birleşik fiil öbeği; öznelerde, tamlayansız iyelik öbeği ve unvan öbeği; nesnelere, bağlama öbeği, yineleme öbeği ve sıfat tamlamaları; yer tamlayıcılarında, isim tamlamaları ve iyelik öbekleri; zarf tümleçlerinde ise zarf fiil öbekleri, vasıta hali öbeği, aitlik öbeği ve sıralayıcı bağlama öbeği sık görülmektedir.

Metinlerde sıfat tamlamasından çok isim tamlaması vardır. İsim tamlamasından belirtisiz isim tamlaması, iyelik öbeğinden tamlayansız iyelik öbeği öne çıkmaktadır.

İlişkilendirme öbeklerinin kullanım sıklığı niteleme öbeklerine göre daha fazladır.

Cümle öğeleri içinde en sık kullanılan zarf tümlecidir. Zarf tümleçleri, fiilin niteleyicisi olması sebebiyle yapılan işin niteliğini, özelliğini bize aktarmaktadır. Bir kişi, bir eşyadan çok, hareketin nitelendirilmesi de metinlere canlılık katmaktadır. Bu metinler Türkçenin bir fiiller dili, hareket dili olduğunu bize bir kez daha göstermektedir.

Cümleleri yapısı bakımından ele aldığımızda en çok basit yapılu cümleler vardır. Yarlık ve bitiklerde basit yapılu cümlelerin çoğunlukta olması o dönem kullanılan dilin sade, açık ve anlaşılır olduğunun bir göstergesidir. Bu sadelik, açıklık ve özellikle anlaşılabilirlik doğru anlaşmayı sağlamaktadır.

Cümleleri yapısına göre incelemeye devam ettiğimizde basit cümlelerden sonra birleşik cümleler sayıca fazladır. İç içe birleşik cümleler diğer birleşik cümle türlerine nazaran daha fazladır. Araştırmamızda birleşik cümleleri oluşturan cümleciklerin de kendi içinde birleşik cümle yapısı gösterdiğini belirlenmiştir. Bu anlamda çok grift yapılar bulunmaktadır. Özellikle “ki” ve “kim” bağımsız iki cümleyi bağlama görevinin dışında bir açıklama cümlesini ana cümleye bağlama görevinde de kullanılmaktadır. Aşağıdaki cümlelerde hem Türkçe “kim” kelimesinin hem de Farsça “ki” bağlacının açıklama cümlesini ana cümleye bağladığı örneklerle yer verilmiştir (Ergin, 2000: 405).

Ör: K.6.18,19 Bihisāb ba‘ dehū rücū‘ kılğunça ḥāberi mühmel keldi *kim* “yağı keldi ewleriñizi ğāret itdi” diyü.

K.7.18,19 Pādişāhım ḥāzretleriñizde ben kılunguzdan yaramaz söz naql itmişler mübārek semingize eyle düşürmüşler *ki* eminek muḥālefet eyledi diyü.

K.7.48,49,50 Bu mektūb sizniñ mübārek ḥidmetke erişicek ol zamān köndermek artınça olasız *ki* bu yağı tarafından bizdin yaña muḥālefet olmaya diyü.

Yüklemin türüne göre cümleler incelendiğinde, fiil cümlelerinin isim cümlelerinden ve “karma yapılı cümleler”den oldukça fazla olması dikkat çekicidir. Fiilimsi öbeklerinden oluşan söz öbeklerinin temelini fiil olduğu da göz önüne alındığında yarlık ve bitiklerde harekete dayalı ifadelerin yoğunlukta olduğu görülmektedir.

Yüklemin yerine göre değerlendirildiğinde incelenen esere kurallı cümleler hâkimdir.

Anlamına göre değerlendirildiğinde olumlu cümleler olumsuz cümlelerin yaklaşık dört katıdır. Olumlu cümlelerin fazla olması, yarlık ve bitiklerin yapıcı ve olumlu yaklaşımlarla yazıldığı bir göstergesidir.

İncelediğimiz eserde noktalama işareti kullanılmamıştır. Çalışmamız sırasında özellikle anlamın ya da yapının net ortaya konulmasını sağlamak amacıyla gerekli görülen yerlerde noktalama işareti tarafımızdan kullanılmıştır.

15. yüzyılda İslam kültürünün etkisiyle Arapça ve Farsça unsurların arttığı yazılan yarlık ve bitiklerden de anlaşılmaktadır. Eserdeki Arapça ve Farsça kısımlar çalışmamızda değerlendirilmemiştir.

Türk dili ve tarihi bakımından çok önemli bir yere sahip olan yarlık ve bitikler, dilimizin ne kadar zengin bir birikime sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Tarihe ve Türk diplomasisine tanıklık etmiş olan bu eserler sahip olduğumuz köklü ve sağlam yapının bir göstergesidir.

KAYNAKLAR

- Arslan, S. T. (2006). *Tatar Türkçesi Remzi Veliyev-Faciğa (İnceleme-Metin-Sözlük)* (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Elazığ.
- Atabay, A. vd, (2003). *Türkiye Türkçesinin Sözdizimi*, Papatya Yay. , İstanbul.
- (1983). *Sözcük Türleri*, TDK Yay. , Ankara.
- Atalay, B. (1950). *Mirzâ Mehdi Han, Seng-lâh, Lûgat-i Nevai*, TDK Yay. , İstanbul.
- (1970). *Abuşka Lûgati veya Çağatay Sözlüğü*, Ayyıldız Matbaası, Ankara.
- Bilgegil, M. K. (2009). *Türkçe Dilbilgisi*, Salkımsöğüt Yay. , Erzurum.
- Brockelmann, C. (1954). *Osttürkische Grammatik Der Islamischen Litteratur Sprachen Mittelasiens*, E. J. Brill, Leiden.
- Buḥārī, Ş. S. E. (1881). *Luğat-i Çağatay ve Türkî-i Osmânî*, İstanbul.
- Caferoğlu, A. (1984). *Türk Dili Tarihi I-II*, Enderun Yay. , İstanbul.
- (1974). *Türk Dili Tarihi*, Cilt: II, Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul.
- Clauson, G. (1960). *Sanglax, A Persian Guide to the Turkish Language by Muhammad Mahdî Xân*, ("E. J. W. Gibb Memorial" Series. New Series, XX), London.
- (1972). *An Etymological Dicyionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish Oxford*.
- Courteille, P. (1870). *Dictionnaire Turc-Oriental*, Paris.
- Demir, C. (2007) Türkiye Türkçesinde İsim Tamlamasını Oluşturan Ögelerin Söz Dizimsel ve Anlamsal Özellikleri, *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Cilt: II/IV, s. 1135-1142.
- Develioğlu, F. (1962). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Luğat*, Doğu Matbaası, Ankara.
- Doğan, T. (2008, Bahar). Salmas Ağzında Hâl Ekleri, *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Cilt: III/III, s. 319-344.
- Durukan, E. (2010). Türkiye Türkçesinde Sözcük Grupları ve Öğretimi Üzerine, *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 43, s. 145-166.
- Ecjmann, J. (1988). *Çağatayca El Kitabı*, Çeviren: Günay Karaağaç, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yay. , İstanbul.
- Ergin, M. (2000). *Türk Dil Bilgisi*, Bayrak Yay. , İstanbul.
- Gabain, A. V. (1988). *Eski Türkçenin Grameri*, Çeviren: Mehmet Akalın, TDK Yay. , Ankara.
- Gencan, T. N. (2007). *Dilbilgisi*, Tek Ağaç Eylül Yay. , Ankara.
- Grousset, R. (1980). *Bozkır İmparatorluğu, Atilla/Cengiz Han/Timur*, Çeviren: M.Reşat Uzmen, Ötüken Yay. , İstanbul.
- Gökdayı, H. (2010). Türkiye Türkçesinde Öbekler, *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Cilt V/III, s. 1297-1319.
- Güzeldir, M. (2002). *Abuşka Lûgati (giriş-metin-indeks)*: Erzurum, 652 s. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Doktora Tezi, YÖK Tez Merkezi Nu: 112154.
- İlhan, N. (2000, Elazığ). Haza' inu' s-Sa' adat' ta Cümlelerin Yapısı, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: X, Sayı: 2, s. 89-98.
- (2001, Ağustos). Birleşik Fiil Kuruluşunda A-I-U Ünlüleri, *Türk Dili Dil Ve Edebiyat Dergisi*, Sayı: 596, s. 10-18.
- İpek, B. (2008, Bahar). Türk Dilinde Vasita Hâli, *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 23, s. 63-97.

- Kafalı, M. (1976). *Altın Orda Hanlığının Kuruluş ve Yükseliş Devirleri*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yay. , İstanbul.
- Karaağaç, G. (2009). *Türkçenin Söz Dizimi*, Kesit Yay. , İstanbul.
- Karahan, L. (1999). *Türkçenin Söz Dizimi*, Akçağ Yay. , Ankara.
- (1993, Ekim). Türkçede Birleşik Cümle Problemi, “*Türk Gramerinin Sorunları*” Toplantısı, Ankara, s. 19-23.
- Kerimoğlu, C. (2006). Türkçe Dil Bilgisi Öğretiminde Söz Dizimi İle İlgili Kabuller Üzerine 1 (Kelime Grupları), *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı: 20, s. 106-118.
- Kurat, A. N. (1972). *4-18. Yüzyıllarda Karadeniz Kuzeyindeki Türk Kavimleri ve Devletleri*, Ankara Üniversitesi Dil, Tarih ve Coğrafya Fakültesi, Ankara.
- (2002). *4-18. Yüzyıllarda Karadeniz Kuzeyindeki Türk Kavimleri ve Devletleri*, Murat Kitabevi Yay. , Ankara.
- Öner, M. (1999, Ocak). Türkçede Edatlı (Sentaktik) İsim Çekimi, *Türk Dili*, Sayı: 565, s. 10-18.
- Özmen, M. (1995, Mart). Cümlelerin Altıncı Ögesi ve Bir Terim Önerisi, *Türk Dili Dergisi*, Sayı: 519, s. 224-227.
- Özyetgin, A. M. (1996). *Altın Ordu, Kırım ve Kazan Sahasına Ait Yarlık ve Bitiklerin Dil ve Üslup İncelemesi*, TDK Yay. , Ankara.
- Rasanen, M. (1969). *Versuch Eines Etymologischen Wörterbuch Der Türksprachen*, Helsinki.
- Sami, Ş. (1337). *Kamus-ı Türki*, Dersaadet Matbaası, İstanbul.
- Sava, I. I. (2008). *W. Radloff'un Derlemelerinde Kırım Tatar Türkçesinin Özellikleri* (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çağdaş Türk Lehçeleri Anabilim Dalı, Ankara.
- Şihverdiyev, K. (2006). *II. Katherina (1729-1796) Döneminde Rusya Müslümanları* (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- Taymas, A. B. (1988). *İbni Mühenna Lugati*, TDK Yay. , Ankara.
- Togan, Z. V. (1970). *Umumi Türk Tarihine Girişi*, Enderun Kitabevi, İstanbul.
- Üstünova, K. (2005, Mayıs). Ad Tamlaması - İyelik Öbeği Ayrımı, *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*, S. 641, s. 418-425.
- Yakubovskiy, A. (1976). *Altın Ordu ve Çöküşü*, Çeviren: Hasan Eren, TDK Yay. , Ankara.
- Yerdelen, C. (2001). Haleti' de Kısaltma Öbekleri, *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 18, s. 79-92.

ÖZGEÇMİŞ

Tuğba Salkım, 17 Ocak 1983 tarihinde Antakya’da dünyaya gelmiştir. Babası polis, annesi memur olan iki çocuklu bir ailenin üyesidir. İlkokula Eskişehir’de başlamış Iğdır’da bitirmiştir. Iğdır Anadolu Lisesi, Bayburt Anadolu Lisesi ve son olarak da Nazilli Anadolu Lisesinde eğitim görmüştür. Eğitim hayatına Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Türkçe Öğretmenliği Bölümünde devam etmiştir. 2005 yılında üniversiteyi bitirmiş ve Sarıgöl’de Karacaali İlköğretim Okulunda göreve başlamıştır. Burada dört yıl öğretmenlik yaptıktan sonra mesleğine Mardin’de devam etmiştir. Şimdi ise Denizli’de Adil Demireren Mustafa Musoğlu İlköğretim Okulunda Türkçe öğretmeni olarak görevini sürdürmektedir.

